

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI

**TOPLUMSAL HAREKETLER REPERTUARININ DÖNÜŞÜMÜ: FINDIKLI HES
MUHALEFETİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özlem ŞENDENİZ

NİSAN-2012

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI

**TOPLUMSAL HAREKETLER REPERTUARININ DÖNÜŞÜMÜ: FINDIKLI HES
MUHALEFETİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özlem ŞENDENİZ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nezahat ALTUNTAŞ

NİSAN-2012

TRABZON

ONAY

Özlem ŞENDENİZ tarafından hazırlanan Toplumsal Hareketler Repertuarının Dönüşümü: Fındıklı HES Muhalefeti Örneği adlı bu çalışma 20/04/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği/oyçokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Nezahat ALTUNTAŞ (Başkan-Danışman)

Prof. Dr. Yusuf ŞAHİN

Doç. Dr. Şahinde YAVUZ

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. ... / ... / ...

Prof.Dr. Yusuf ŞAHİN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

İMZA

Özlem ŞENDENİZ

.../.../2012

ÖNSÖZ

Bu çalışmada internet araçlarının toplumsal hareketler üzerindeki etkisi, toplumsal hareketler repertuarının dönüşümü üzerinden araştırılmaktadır. Bu bağlamda, tarihsel süreçte iletişim araçlarının gelişimi ile değişen toplum ve iletişimin toplumsal hareketler repertuarını ve toplumsal hareketler teorisini dönüştürmesi incelenmiştir. Bu teorik tartışmanın ışığında Fındıklı HES Muhalefeti repertuarı çözümlenmiştir. Bu çalışmayı sonuçlandırmamda büyük emeği olan değerli hocam, danışmanım Doç. Dr. Nezahat ALTUNTAŞ'a, anket çalışmama katkı sağlayan Ali SÖKEN, Aygül GÜVEN, Birgül YILMAZ, Kıyas Tansel ERDAĞI, Özge BARIŞ ve Özlem ÜNLÜ'ye Fındıklı HES Muhalefeti Eylem Kronolojisini hazırlayan Mehmet GÜRKAN ve Hüseyin ACAR ile aileme yardımları ve katkılarından dolayı teşekkür ederim. Çalışmanın tüm ilgililere yararlı olmasını dilerim.

Fındıklı 2011

Özlem ŞENDENİZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	IX
ABSTRACT	X
TABLOLAR LİSTESİ	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ	XIV
GRAFİKLER LİSTESİ	XV
GÖRSELLER LİSTESİ.....	XVI
GİRİŞ.....	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TOPLUMSAL HAREKETLER VE İLETİŞİM İLİŞKİSİ ANALİZİ.....	3-42
1.1. Kavramlar ve genel sınırlamalar	3
1.2. Dünden Bugüne Toplumsal Hareketler	10
1.2.1. 1750'li Yıllarda Toplumsal Hareketler	11
1.2.2. 1800'ler	14
1.2.3. 1900'ler	19
1.2.3.1. Ulusalçı Hareketler	19
1.2.3.2. 1968 Bir Devrimin Provası	20
1.2.3.2.1. Kaynak Mobilizasyonu Paradigması	24
1.2.3.2.2. Yeni Toplumsal Hareketler	25
1.2.3.3. 1980'ler ve Yükselen Küreselleşme Dalgası	28
1.2.3.4. 1990'lar ve sonrası.....	30
1.3. Çevreci Toplumsal Hareketler	32

1.4. Toplumsal Hareketler, Örgütlenme ve Sivil Toplum Kuruluşları	32
1.5. Toplumsal Hareketler ve İletişim Araçları	36
1.5.1. İletişim Araçlarının Gelişiminin Toplumsal Hareketlere Genel Yansımaları	37

İKİNCİ BÖLÜM

2. FİNDIKLI HES MUHALEFETİ REPERTUAR ÇÖZÜMLEMESİ	43-154
2.1. Türkiye’de Toplumsal Hareketler	43
2.2. Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar İncelemesi Metodolojisi	48
2.3. Toplumsal Hareketler Repertuarı İletişim Araçları ve Fındıklı HES Muhalefeti Uygulamaları	50
2.3.1. Afişler ve Pankartlar.....	51
2.3.1.1. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından Afiş ve Pankartların Çözümlemesi.....	54
2.3.2. Duvar Yazıları	57
2.3.2.1. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından Duvar Yazılarının Çözümlemesi.....	58
2.3.3. El İlanları.....	61
2.3.3.1. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından El İlanlarının Çözümlemesi.....	63
2.3.4. E-posta.....	64
2.3.5. İnternet ve Sosyal Ağların Toplumsal Hareketler Repertuarındaki Yeri.....	66
2.3.5.1. İnternet Sitelerinin Kullanımı	66
2.3.5.1.1. Fındıklıdereleri.com	67
2.3.5.1.2. Derelerinkardesligi.org	68
2.3.5.1.3. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından İnternet Sitelerinin Çözümlemesi.....	70
2.3.5.2. Sosyal Ağların Kullanımı	73
2.3.5.2.1. Fındıklı Dereleri Koruma Platformu Facebook Grubu	80

2.3.5.2.2. Viçe de HES'e Geçit Yok Facebook Grubu	81
2.3.5.2.3. Viçe de HES e Geçit Yok Facebook Grubu	85
2.3.5.2.4. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından Facebook Gruplarının Çözümlemesi.....	86
2.3.6. Miting, Yürüyüş ve Protesto Eylemeleri.....	93
2.3.6.1. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından Miting, Yürüyüş ve Protesto Eylemlerinin Çözümlemesi.....	95
2.3.7. Sinema ve Televizyon	97
2.3.8. Paneller, Yüz Yüze Görüşmeler ve Bilgilendirme Toplantıları	102
2.3.8.1. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından Panel ve Sinemanın Çözümlemesi	104
2.3.8.2. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından Yüz yüze Görüşmelerin Çözümlemesi	106
2.3.9. Semboller	108
2.3.9.1. Tulum ve Horon	109
2.3.9.2. Lazca	112
2.3.9.3. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuarı Kültürel Sembol Araçlarından Lazcanın Çözümlemesi.....	113
2.3.10. Ulusal Medya'da Fındıklı HES Muhalefeti	115
2.3.10.1. Ulusal Medyada Fındıklı HES Muhalefetine Dair Yayınlanmış Haberler	117
2.3.10.2. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından Ulusal Medyanın Çözümlemesi	128
2.3.11. Yerel Medya.....	130
2.3.11.1. Yeni Viçe Gazetesi Haber Aktarımının İncelenmesi	136
2.3.11.2. Yerel Eksenli Haber Sitelerinde Fındıklı HES Muhalefeti	139
2.3.11.2.1. Pazar53.com	140
2.3.11.2.2. Ajanslaz.com.....	145
2.3.11.2.3. Fındıklıhaber.com	146

2.3.11.3. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti	
Repertuar Araçlarından Yerel Medyanın Çözümlemesi.....	148
2.3.12. Genel Değerlendirme.....	150
SONUÇ	155
KAYNAKLAR.....	159
EKLER	171
ÖZGEÇMİŞ	177

ÖZET

Toplum ve toplumsal hareketler iletişimde yaşanan değişimlerden etkilenmektedir. Toplumsal hareketler repertuarı değişim taleplerinin, sisteme ve kitleye “iletim” araçlarından oluşur. Gelişen iletişim araçları iletişimi, toplumu ve toplumsal hareketler repertuarını değiştirmektedir. Toplumsal hareketler repertuarı; 18. yüzyılda yazılı basın, 19. yüzyılda telgraf ve telefon, 20. yüzyılda radyo ve televizyon temelliyken, 2000’li yıllarda internet temellidir.

İnternet temelli iletişim ile birlikte toplumsal hareketlerin mobilizasyonu artmış, sınırları muğlaklaşmış ve etkilediği kitleler genişlemiştir. Tez kapsamında yapılan Fındıklı HES Muhalefeti çözümlemesi, toplumsal hareketler repertuarı temelidir. Fındıklı HES Muhalefeti örneği, toplumsal hareketler repertuarı içerisinde internet araçlarının genişleyen yerini ve toplum yapısının “iletişim” olgusunun etrafında sosyo-kültürel değişimler yaşadığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler; Toplumsal Hareketler, Toplumsal Hareketler Repertuarı, Fındıklı HES Muhalefeti, İletişim

ABSTRACT

Society and social movements are affected by the changes in “communication”. Social movements’ repertoire comprises society’s change requests, system, and mass communication. Developing communication tools change communication, society, and social movements’ repertoire. Social movements’ repertoire was based on print media in 18th century, on telegraph and telephone in 19th century, and on radio and TV in 20th century. However, in 2000s, social movements’ repertoire is internet-based.

Along with internet-based communication, the mobilization of social movements has increased, the sharpness of borders has decreased, and also the affected masses have expanded. Within the scope of the thesis, the analysis of the Fındıklı HES Opposition is the basis of social movements’ repertoire. Among social movements’ repertoire, Fındıklı HES Opposition example illustrates how the influence of internet tools has expanded and also indicates that the structure of society -around the phenomenon of “communication”- undergoes socio-cultural changes.

Key Words: Social Movements, Social Movements’ Repertoire, The Fındıklı HES Opposition, Communication.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Eski Toplumsal Hareketler ve Yeni Toplumsal Hareketler Arasındaki Farklar.....	22
2	“Eski” ve “Yeni” Politik Paradigmaların Temel Nitelikleri.....	24
3	Afiş ve Pankartların Dikkat Çekme Sıklık Oranları	55
4	Afiş ve Pankartların Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı –İkamet Edilen Şehir Açısından Tanımlama Analizi	55
5	Duvar Yazılarının Dikkat Çekme Sıklık Oranları	59
6	Duvar Yazıları Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı –İkamet Edilen Şehir Açısından Tanımlama Analizi	60
7	El İlanlarının Dikkat Çekme Sıklık Oranları	63
8	El İlanlarının Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı –İkamet Edilen Şehir Açısından Tanımlama Analizi.....	65
9	İnternet Örgütlenmesine Katılım ve İnternet Araçları Kullanımı İlişkisi	71
10	Fındıklı HES Muhalefeti İnternet Örgütlenmesine Katılım ve İkamet Edilen Şehir Bazında İnternet Siteleri, Facebook Grupları, Haber Siteleri Üzerinden Forum Ve Tartışma Grupları Kullanım Analizi.....	72
11	Facebook Gruplarının Dikkat Çekme Sıklık Oranları	86
12	Facebook Gruplarının Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı –İkamet Edilen Şehir Açısından Tanımlama Analizi.....	88
13	Fındıklı HES Muhalefeti İnternet Örgütlenmesine Katılım Bazında Facebook Grupları Dikkat Oranı ve Facebook Grup Kullanımı Analizi.....	89
14	Fındıklı Bağlantısı ve Fındıklı HES Muhalefeti Facebook Grup Kullanımı İlişkisi	90
15	Fındıklı HES Muhalefeti İleti Paylaşımı ve Facebook Grup Kullanımı İlişkisi	91

16	Fındıklı HES Muhalefeti Facebook Grupları Kullanımı ve Paylaşılan İletilerin Dikkat Çekme Sebepleri Dağılımı	92
17	İnternet Örgütlenmesine Dahil Olma, Facebook Grup Kullanımı ve Facebook İleti Takip Sıklığı Korelasyon Analizi.....	92
18	Miting ve Yürüyüşlerin Dikkat Çekme Sıklık Oranları	95
19	Miting ve Yürüyüşlerin Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı –İkamet Açısından Tanımlama Analizi Edilen Şehir	96
20	Panel ve Film Gösterimlerinin Dikkat Çekme Sıklık Oranları.....	105
21	Paneller ve Film Gösterimlerinin Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı –İkamet Edilen Şehir Açısından Tanımlama Analizi.....	105
22	Yüz Yüze Görüşmelerin Dikkat Çekme Sıklık Oranları	107
23	Yüz yüze Görüşmelerin Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı –İkamet Edilen Şehir Açısından Tanımlama Analizi.....	107
24	Lazca Bilgisi Sıklık Analizi.....	113
25	Katılımcıların Lazca Bilgisinin Fındıklı Bağlantısı ve İkamet Ettikleri Şehirler Bazında Analizi.....	114
26	Kullanıcının Lazca Bilgisi ve İnternette Paylaşılan İletilerin Dikkat Çekmesi Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi	115
27	Ulusal Medyanın Dikkat Çekme Sıklık Oranları	128
28	Ulusal Medyanın Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı –İkamet Edilen Şehir Açısından Tanımlama Analizi.....	129
29	Yerel Medyanın Dikkat Çekme Sıklık Oranları	148
30	Yerel Medyanın Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı –İkamet Edilen Şehir Açısından Tanımlama Analizi.....	149
31	Fındıklı HES Muhalefeti Repertuarı Araçları Etkililik Dereceleri.....	150
32	Yaş Gruplar Bazında HES Muhalefeti Araçları Etkililik Analizi	151
33	Fındıklı HES Muhalefeti Haber Kaynaklarının Kullanım Dereceleri	152
34	Yaş Grupları Bazında Haber Kaynağı Olarak İnternet Kullanımı ve Yaşanılan Şehir İlişkisi	153

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Sekil Nr.</u>	<u>Sekil Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	On Kişiyeye Bağlanmanın İki Yolu	78
2	Yoğun Kümeli Şebeke	79

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>Grafik Nr.</u>	<u>Grafik Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Toplumsal Hareketler Repertuarı Araçlarından Facebook Gruplarının Fındıklı HES Muhalefesinde Dikkat Çekme Sıklık Grafiği	87
2	Yeni Viçe Gazetesi 2009 – 2010 Yılları Fındıklı HES Muhalefeti Haber Yayınlanış Sıklığı Grafiği	137
3	Fındıklı HES Muhalefeti Repertuarı Araçları Etkililik Grafiği.....	151

GÖRSELLER LİSTESİ

<u>Görsel Nr.</u>	<u>Görsel Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Fındıklı HES Muhalefeti Toplumsal Hareketler Repertuarından Afiş Örneği	52
2	Fındıklı HES Muhalefeti Toplumsal Hareketler Repertuarından Afiş Örneği	53
3	Fındıklı HES Muhalefeti Toplumsal Hareketler Repertuarından Pankart.....	53
4	Fındıklı HES Muhalefeti Toplumsal Hareketler Repertuarından Afiş ve Pankartların Miting, Yürüyüş ve Protestolarda Kullanımı	54
5	Fındıklı HES Muhalefeti Toplumsal Hareketler Repertuarından Duvar Yazısı Örneği	58
6	Fındıklı HES Muhalefeti Toplumsal Hareketler Repertuarından El İlanı Örneği	62
7	Vatandaş Mustafa Film Gösterimi Duyuru Afişi Örneği	98
8	3. Pazar Kültür Sanat ve Spor Buluşması Programı, El İlanı Aracılığıyla Panel Duyurusu Örneği	103
9	Fındıklı HES Muhalefeti Toplumsal Hareketler Repertuarı Kültürel Sembollerinden Tulum ve Horonun Mitinglerde Kullanımı Örneği	110
10	Fındıklı HES Muhalefeti Toplumsal Hareketler Repertuarı Kültürel Sembollerinden Tulum ve Horonun Yürüyüşlerde Kullanımı Örneği	111
11	Fındıklı HES Muhalefeti, Toplumsal Hareketler Repertuarı Kültürel Sembollerinden Tulum ve Horonun Etkinlik Olarak Kullanılması Örneği	111

GİRİŞ

“Toplumsal Hareketler Repertuarının Dönüşümü; Fındıklı HES Muhalefeti Örneği” çalışması, iletişim ve toplumda yaşanan değişimlerin toplumsal hareketler repertuarını ve toplumsal hareketler teorisini dönüştürdüğü varsayımından hareket etmektedir. Toplumlar iletişim temellidir. Toplumsal hareketler de toplumun içerisinde oluşmakta ve topluma yön vermeyi amaçlamalarından ötürü iletişim temelli üzerinde kurgulanmaktadır. Teknolojik gelişmeler sonucunda gelişen iletişim araçları iletişimi, toplumu ve dolayısıyla toplumsal hareketleri dönüşüme zorlamaktadır. Bir teknoloji normalleştiğinde, daha sonra genelleştiğinde ve en sonunda görünmez olacak kadar yaygınlaştığında –yani sıradanlaştığında- gerçekten derin değişimler gerçekleşmektedir (Shirky, 2010: 95). İletişim teknolojilerinde yaşanan sıradanlaşma, toplumun yeni iletişim yöntemlerine adapte olması sürecini başlatır. Toplumsal hareketler bu adaptasyondan hem iletişim araçlarının hem de hitap ettiği kitlenin iletişim kültürünün değişmesinden ötürü etkilenmektedir. Değişimin etkisi ilk olarak toplumsal hareketler repertuarı içerisinde hissedilir. Repertuar yeni iletişim teknolojilerini kapsamına aldığı anda, iletişim ve eylem boyutlarında dönüşüm başlamış olur. Sonuçta iletişimin, toplumun ve toplumsal hareketler repertuarının dönüşmesi, toplumsal hareket teorilerini de dönüşmeye zorlar.

Bu bağlamda 2000’li yıllarda internetin iletişimde kullanılmasının sıradanlaşmasının etkisi, ilk önce toplumun iletişim kültüründe ve genel yapısında etkisini hissettirmiştir. Toplumsal hareketler repertuarı değişime uyum sağlamak için internet araçlarını kapsayarak genişlediğinde ise tüm toplumsal hareketler teorileri için, internet toplumuna adapte olma süreci başlamıştır. Tez içerisinde birinci bölümde tarihsel süreçte toplumsal hareketler teorisinin ve iletişim araçlarının geçirdiği büyük değişimler ve aralarındaki etkileşim belirlenmeye çalışılmaktadır. İkinci bölümde, 2000 sonrası toplumsal hareketlerin internet araçlarını kullanmasının eylem ve iletişim repertuarında başlattığı dönüşüm ve bu dönüşümün toplumsal hareketler teorisine etkisinin Fındıklı HES Muhalefeti örneği üzerinden analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda yapılan analiz

Fındıklı HES Muhalefetinin kullandığı eylem ve iletişim repertuarı üzerinden kurgulanmıştır. Sonuç kısmında ise, toplumsal hareketler repertuarının iletişimdeki değişmelere paralel geçirdiği dönüşümün Fındıklı HES Muhalefeti örneğinde izlenen yansımaları ve 2000 sonrası toplumsal hareketler teorisi arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TOPLUMSAL HAREKETLER VE İLETİŞİM İLİŞKİSİ ANALİZİ

1.1. Kavramlar ve Genel Sınırlamalar

Toplumsal hareketler, sistem karşıtı hareketler ya da sosyal hareketler olarak adlandırılan faaliyetler genel olarak halkın hareketliliğine, direnişine, bir amaç doğrultusunda mobilizasyonuna, süregelen sisteme karşı başkaldırısına işaret etmektedir.¹ “Hareketler” kelimesi tüm bu adlandırmalarda ortak olan bir noktayı vurgulamaktadır.

“Hareketler” tabirini yalnızca örgütlü, normatif ve kurumsallaşmış kolektif eylemi değil, aynı zamanda yıkıcı, anlık ve kurumsallaşmamış kolektif eylemi de kapsayacak şekilde kullanıyoruz. Bu kapsam, görünüşte spontane isyanlardan örgütlü hareketlere ve klasik devlet devrimlerine pek çok fenomeni içeriyor (Martin, 2008: 15).

Hareket terimi, aynı zamanda, karşıtlık içeren bir biçimde, bilinçli ve özdüşünümsel teleolojiyi beraberinde getirir. Hatırlanmalıdır ki, pek çok hareket kendi başına sistem karşıtı değildir ama baskıcı devlet aygıtını hedef alan “baskı karşıtı” hareketler olarak tanımlanabilirler (Kalouche ve Mielants, 2008: 220). Bu bağlamda, her toplumsal hareket bir “karşı” eylemdir.

Toplum kelimesi, kavramın görünürdeki ortak özelliği olmamakla birlikte tüm adlandırma çabalarının ardındaki asıl benzer olan yönüdür. Toplum kavramı, en genel anlamıyla insanlar arasındaki tüm ilişkiler ile bunlardan türeyen kurumları ve kültürü işaret etmektedir (Çoşkun, 2009: toplumdusmani.net). Bu bağlamda, nasıl isimlendirilirse isimlendirilsin tüm hareketler toplumun içerisinde oluşmakta, toplumdan etkilenmekte ve

---

¹ Toplumsal hareketler farklı isimler altında anılmakla birlikte, anlam olarak sistem karşıtı hareketler çoğu yerde toplumsal hareketleri birebir karşılamasına rağmen kavramı en çok kullanan Wallerstein, Arrighi ve Hopkins açısından kavramın bir çatı kavram olarak kullanıldığından bahsetmek gerekir. Sistem karşıtı hareketler, toplumsal hareketler ve ulusalcı hareketleri kapsayan genel bir yapıdır. Tez içerisinde tarihsel çizgide yapılacak olan toplumsal hareketler incelemesinde bu sınıflandırmalar kullanılmamakla birlikte daha çok sistem karşıtı hareketler toplumsal hareketlerle eş anlamda kullanılmıştır.

toplumu etkilemektedir. Topluluklardan ya da bireylerden değil de toplumdan bahsediliyor olunması toplumsal hareketlerin etki alanının genişliğine, gücüne ve toplumu oluşturan unsurların toplumsal hareketler üzerindeki etkisine yönelik bir farkındalığı göstermektedir.

Toplumsal hareketler aynı zamanda hem siyaset bilimi hem de sosyolojinin iç içe geçtiği faal bir hareketler alanını; belirgin, yok sayılamaz, tartışmalı değişiklikleri talep eden dipten gelen bir dalgayı işaret etmektedir. Elbette, toplumların tarihinin ilk zamanlarından itibaren çok farklı direniş biçimleri yaşanmış çatışmalar, başkaldırı ve isyanlar toplumsal hayattan hiçbir zaman eksik olmamıştır (Çetinkaya, 2008: 15). Dipten gelen bu dalganın izini sürmeye çalışan araştırmacılar da, kendilerine zamansal sınır tayin ederek hareketlerin irdelemesini yapmaya çalışmışlardır. Zaman sınırı belirleme gerekliliğinin iki nedeninden birincisi, toplumsal hareketlerin modern dönem ürünü olduğunun kabulüne dayanmaktadır. İkinci neden ise, zamansal sınır tayininin görece muğlak bir olgu olması ancak, çalışmaların derinleştirilebilmesi açısından bir gereklilik olarak kabul edilmesidir. Bu bağlamda, genellikle araştırmacılar kendilerine başlangıç noktası olarak 1750 tarihini ya da 1848 tarihini seçmektedirler. Tez kapsamında 1750 tarihi sıfır noktası olarak belirlenmiştir.

Tez içerisinde hareketlerin ortaya çıkış sebepleri ve tarihsel dönüşümleri genel hatlarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. 1750 tarihinin toplumsal dönüşümün ve değişim talebinin geniş kitlelere yayılmasında sıfır noktası olarak seçilmesi, “devrim”lerin oluşumuna zemin hazırlayan olayların seyrinin yön değiştirmesini ima eden sembolik olduğu kadar etkisel bir tarih arayışının sonucudur.

Avrupa kültürüne ve kapitalizme karşı çoklu direniş tarzları, uzun on sekizinci yüzyılda (1750 – 1850) dünya sisteminin ve küresel katılımcılarının geçirdiği inanılmaz dönüşüm sürecinin tam kalbinde yer almaktadır. Emeğin ve sermayenin, kapitalist dünya ekonomisinin bir hayli genişlemiş sınırları boyunca örgütlenmesinden yeni bir hegomik düzenin ortaya çıkışına dek pek çok etmen yoluyla modern dünyayı şekillendiren kuvvet, yalnızca Avrupa sermayesi ve devletleri değil, aynı zamanda direniş eylemleriydi (Ağartan, Choi, Huynh, 2008: 21).

1750 tarihinin seçimi orantısız olarak “sistem” in varlığının kabulüne ve sisteme karşı kitlesel direnişlerin başlamasına bağlıdır. Toplumsal hareketler, siyasal sistemin bir parçasıdır. Yapısal işlevsel yaklaşım, siyasal sistemi toplumların kolektif amaçlarını belirlemek ve gerçekleştirmek üzere geliştirdikleri bir örgütler dizisi olarak

tanımlamaktadır (Türk, 2009: 149). Sistemi kapitalist dünya ekonomisi olarak adlandıran düşünce çizgisinde daha çok ekonomi merkezli yapılanmadan ve tarihsel süreçten söz edilmektedir. Wallerstein kapitalist küresel-ekonomiye dayalı bir küresel sistemde yaşadığımızı ve bu sistemin yaklaşık 500 yıl gibi uzun bir süredir varlığını sürdürmekte olduğunu belirtmektedir. Buna göre, sistemin hareketlerini yöneten bazı kurallar vardır ve bu kuralların daimi surette evirilmekte olduğu iddia edilmektedir (Wallerstein, 2005: 7).

Wallerstein'in "dünya ekonomileri" –geniş bir coğrafi alanı kapsayan ekonomik ilişki ağları – ile ifade ettiği şey modern zamanlardan önce de vardı. ... Önceki dünya ekonomileri genellikle emperyal devletler merkezliydi ve asla bu devletlerin odaklandığı, belirli bölgeler dışına taşmadı. Kapitalizmin doğuşu Wallerstein' nın analiz ettiği biçimde, genişlik açısından ilk kez gerçekten küresel olan ve siyasal güçten daha çok ekonomik güce dayanan –"kapitalist dünya ekonomisi"- oldukça farklı bir düzene işaret etmektedir. Kökenleri 17 ve 18. yüzyıllara dayanan kapitalist dünya ekonomisi, siyasal bir merkez tarafından değil, ticaret ve imalat ilişkileri yolu ile bütünleşir (Giddens, 2006: 206 – 207).

Wallerstein'in sistem karşıtı hareketler olarak tanımladığı toplumsal hareketlerin, aynı zamanda kapitalist dünya ekonomisine karşı olan direnişlerin konumlandığı eksen olduğu görülmektedir. Sistem ne açıdan ele alınırsa alınsın – yapısal işlevci açıdan, kapitalist dünya ekonomisi açısından, sistem yaklaşımı açısından ya da radikal yaklaşımlar açısından- her durumda toplumsal hareketler, sistemin içindeki aktörlerden biridir. Üstelik sistemi değişime zorlayan etkili bir aktördür.

Toplumsal hareketler içerisinde yaygın olarak Kapitalist Dünya Ekonomisi olarak adlandırılan "sistem" son 30 yıldır yeni bir aşamadır. Küreselleşme olgusunun yön verdiği bu aşama, toplumsal hareketlerin günümüzde yeniden şekillenmesine büyük bir etkide bulunmaktadır. Küreselleşme olgusu 1980 sonrasında gündemi işgal etmekle birlikte, tarihsel sürecin içerisinde anlamlandırılmaya çalışılmaktadır.

1500'den beri beş yüz yıl boyunca başlıca üç küreselleşme dalgası gerçekleşti. İlki 1500 yıllı civarında gerçekleşti. Avrupa'nın artan etkisi, Osmanlı imparatorluğunun yükselişi ve Çinli ve Arap tüccarların Hint Okyanusu ve Pasifik'te birbirlerine paralel şekilde yayılmasının sonucunda bu küreselleşme yaşandı. ... 1500 sonrası ikinci küreselleşme dalgasını yaklaşık olarak 1850- 1914 sürecine yerleştirilebilir. ... Bu dönemde uluslar arası ticaret ve sermaye akışları, özellikle Atlantik üzerinden gerçekleşen akışlar geçmişte benzeri olmayan noktalara çıktı. ... 21. yüzyılın başlarında 1500 sonrası üçüncü küreselleşme dalgası tüm gücüyle ilerliyordu (Tilly, 2008: 158 – 160).

Tilly'nin vurguladığı üç küreselleşme dalgası, sistemin devinimini sağlamıştır. Devininin doğal sonucu; “modern” olarak tabir edilen günümüz düşün hayatının küreselleşmenin gölgesinde şekillenmesidir.

Küreselleşmeyle birlikte, mekânın haritasının çıkarılmasından, haritalardan mekânın çıkarılmasına geçilmiştir. Dolayısıyla her özgül üretim tarzı ve sosyal yaşam, kendine özgü bir zaman ve mekân kavramlaştırması ve pratiği yaratmıştır. Dolayısıyla dünya küresel bir köye dönerken, zaman ve mekân sıkışması yaşanmaktadır (Karaduman, 2010: 6).

Toplum ve kültürde yaşanan değişimlerin küreselleşme paradigması altında irdelenmesiyle, iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin sistemdeki büyük değişken olduğu varsayımına ulaşılmaktadır.

Toplumsal hareketlerde küreselleşme olgusunun hem kendisinden hem de küreselleşme sürecinin nedeni olarak gösterilen ivmelerden etkilenmektedir. Kitle iletişimi; verilmek istenen mesajların, çeşitli araçlar vasıtasıyla kalabalık ve dağınık bir insan topluluğuna, eş zamanlı olarak ulaştırılmasıdır (Ergin, 2009: 325). Kitle iletişimi, teknolojik yenilikler ve küreselleşme arasında iki yönlü bir ilişkiyi kapsar. Teknolojik gelişmeler kitle iletişimini yaygınlaştırmakta, kitle iletişiminin yaygınlaşması küreselleşme sürecini hızlandırmakta dolayısıyla kitle iletişimini artırmakta ve teknolojik yenilikleri sıradanlaştırmaktadır. Bu sıradanlaşma ile teknolojik yenilikler tabana yayılmakta böylece birbirinden beslenerek genişleyen bir yapılanma ortaya çıkmaktadır.

Kitle iletişimi ve küreselleşmenin kültür üzerinde belirgin bir etkisi olmuştur. Tez içerisinde kültür kavramı iki yönlü olarak kullanılmıştır; kültür ve siyasal kültür. Geniş tanımıyla kültür; bilgiyi, sanatı, ahlâkı, örf ve âdetleri, insanın içinde yaşadığı toplumdan kazandığı bütün kabiliyet ve alışkanlıkları kapsayan, atalarından kendilerine miras bırakılan maddi-manevi değerler bütünüdür (Kafesoğlu, 1992: 15). Küreselleşme ile birlikte kültürün bu genel tanımında farklılıklar oluşmaya başlamıştır. Dünya, ulaşım ve iletişim araçları sayesinde coğrafi mesafe bakımından zaman ve mekân anlamında küçülmüş; insanlar, devletler ve kültürler arası ilişkiler dünya ölçeğinde giderek yoğunlaşmıştır (Mahiroğulları, [t.y.]: iudergi.com). Bunun sonucunda ortaya hâkim bir “Batı kültürü” ile karşı karşıya kalan “yerel” kültürler çıkmıştır. Siyasal kültür ise; bireylerin, grupların siyasal duruşlarını, tavırlarını ve genel olarak tüm siyasi pratiklerini

bir biçimde şekillendiren, insanların “siyasal olan”a ilişkin olarak sahip oldukları değerler, ritüeller, semboller ve inançlar bütünüdür (Turk, 2009: 223). Toplumsal hareketler, söz konusu genel anlamdaki kültürle ve aynı zamanda siyasi kültürle yakından ilintilidir. Zira toplum, kültürü içinde barındırır ve toplumsal hareketler toplumun içerisinde oluşmaktadır.

Bu noktada, kültür ve kapitalist dünya ekonomi sistemi ile ilgili bir vurgu yapılması gerekmektedir. Kapitalist dünya ekonomi sistemi, Wallerstein ile birlikte anılmaktadır ancak Wallerstein’ın kültür konusunda farklı bir ünü bulunmaktadır:

Roland Robertson Wallerstein’ın dünya sistemi modelinde kültür faktörüne hiç yer vermemesinin büyük bir eksiklik olduğuna işaret etmiştir. ... Wallerstein “kültür” ün varlığını kabul etmekle birlikte onun yine gerçeklik arz eden ekonomik süreçlerin yanında bir epifenomen olduğuna dikkat çekmiş ve merkez ülkelerin ya da “üst tabakaların çıkarlarını haklı çıkarmaya hizmet eden bir ideolojik paravan” olduğunu ileri sürmüştür (Vergin, 2007: 181).

Wallerstein’ın sistem karşıtı hareketler olarak incelediği toplumsal hareketler, kültürle her ne kadar ilintili olsalar dahi, siyasi yelpazede kendilerini sol ekseninde gören düşünürler ve aktivistler için hegemonyanın varlığını ve gölgesini hatırlatmaktadırlar. Bu anlamda kültüre en iyi tabir ile tarafgir olarak yaklaşıldığı söylenebilir. Bu tarafgirliğin farkındalığı “eski” ve “yeni” toplumsal hareketler arasındaki farklılıklardan biridir.

Tez kapsamında, toplumsal hareketler 2000 sonrası yaşanan gelişmeler paralelinde “yerel eksenli toplumsal hareketler” ve “küresel eksenli toplumsal hareketler” olarak iki grupta sınıflandırılmıştır. Smith’in vurguladığı gibi “Kabaca söylersek, ‘yerel olan’ küçük ölçekli, coğrafi olarak sınırlı geleneklere ve yaşam biçimlerine (örneğin etnik gelenekler, dil, din) gönderme yaparken; ‘küresel olan’ küreselleşmeyle ilişkili, mekansal olarak geniş toplumsal ve kültürel güçleri (tüketimcilik, uydu iletişimleri, kültür endüstrileri, güç) ifade eder” (Smith, 2007: 310). Bu bağlamda, yerel eksenli toplumsal hareketler bölgesel, sorunsallar etrafında oluşan örgütlenmeleri, mücadele girişimlerini betimlemektedir. Yerel olana yapılan vurgu, sınırların ve dava haline getirilen sorunsalın özgünlüğü ile asli hedef kitlesi, ikincil hedef kitlesi gibi öğelerin görece belirgin olmasını kolaylaştırmaktadır. Küresel eksenli toplumsal hareketler, genele, “küresel çapta” etkinliğe yöneliktir. Ülkesel genişlikteki toplumsal hareketler, “bölgesel” bir ara sınıflandırmaya dâhil edilmek yerine, etkinlik bazında küresel eksenli toplumsal hareketlere dahil edilmiştir. Tez kapsamında

incelenecek olan Fındıklı HES Muhalefeti, yerel eksenli toplumsal hareketler sınıflandırılmasına dâhildir.

Toplumsal hareketler sivil toplum olarak tabir edilen alanda kurgulanmaktadır. Sivil toplum, en genel düzeyde, “devlet iktidarının baskısı ve denetimi altında olmayan gönüllü örgütlerin yer aldığı alan” olarak ya da “bir toplumun kendisini ve eylemlerini bir bütün olarak, devlet iktidarının baskısı ve denetimi altında olmayan gönüllü örgütler yoluyla örgütlemesi” (Keyman, 2006: 2) temelinde tanımlamak mümkündür. 1980 Sonrasında iletişim teknolojilerinin gelişimi ile oluşan “yeni” kamusal alanın etkisi ile sivil toplumun sınırları değişmiştir. Değişimi karşılayacak üçüncü bir alternatif sivil toplum tanımı oluşturulmuştur. Sivil toplum; “toplumsal sorunlara etkili ve uzun-dönemli çözüm bulma sürecine aktif olarak katılan ve bu temelde de siyasi aktörleri bu çözümleri yaşama geçirecek politikalar üretmeye yönlendirmek için çalışan farklı gönüllü örgütlerin devlet denetimi dışında kurduğu ortak alan” (Keyman, 2006: 3) olarak tanımlanmıştır. Sivil toplum ve toplumsal hareketler arasındaki etkileşim iletişim teknolojileri, küreselleşme, toplumsal ve siyasal kültürdeki büyük değişimler ile doğrudan ilgilidir. Toplumsal hareketler, sivil toplumun yeni sınırlarına adapte olurken, örgütlenme yapıları sivil toplum kuruluşları ile kesişmiştir.

Analiz edilen Fındıklı HES karşıtı toplumsal hareket, Fındıklı HES Muhalefeti olarak adlandırılmıştır. Kavram seçimi esnasında bu adlandırma için iki seçenek bulunuyordu; Fındıklı HES Direnişi veya Fındıklı HES Muhalefeti. Direniş kelimesi toplumsal hareketler lügatının köşe taşlarından biridir.

Kelime caziptir: Direniş. Karşı-saldırı başladığından bu yana bu kelimenin kendiliğinden dile düşmediği, vurgulanmadığı, duvarlara ya da pankartlara yazılmadığı tek bir yer yoktur, çünkü terim gayet açık, seçiktir, hem kötülüğe karşı mücadeleyi anırtır, hem de kendi içinde bir özgürlük gereğini taşır. Hem slogan, hem de saflara katılma çağrısı olarak bizim kültürümüzde kendi kendine yeterli olmanın rahatlığına sahip bir terimdir: Olayların gidişatına dair karar belirtmemeyi, “sonra”yı sonra düşünmeyi sağlar. Ve özellikle de niçin olduğunu belirtme ihtiyacı duymadan bir araya gelme aldatmacasına izin verir (Benasayag ve Aubenas, 2008: 47).

Direniş kelimesi kitleleri harekete geçmeye, saf tutmaya davet eden bir terimdir, ancak tam da vurgulandığı üzere “niçin olduğunu belirtme ihtiyacı duymadan bir araya gelme aldatmacasına” ve “sonrayı düşünmeme” haline de sebep olmaktadır. 2000 sonrası toplumsal hareketler açısından direniş kelimesinin önemi ve anlamı değişmemiştir.

Değişen, direniş kelimesinin kazanımlarının yanında sistematik bir dava hareketini tanımlamaya zararı olabileceği fikrinin kabulüdür. Direniş, karşı oluşun vurgusudur. Toplumsal hareketler açısından karşı oluş, karşı duruş önemli bir motivasyon kaynağıdır. “... bir araya gelmeyi sağlayan etkili, güçlü bir dürtü vardır: Hem bir kimlik, hem de bir anlam veren çatışma mantığı. ‘Karşı olmak’, ‘yana olmak’tan daha kesin bir şekilde birleştirir, coşturur, kendini inşa etmenin belirsizliğinden kurtulmayı sağlar” (Benasayag ve Aubenas, 2008: 48). Muhalefet terimi ise, “karşı olma” halinin sistematikleşmiş karşılığıdır. Bu anlamda, Fındıklı HES Muhalefeti, “karşı olmayı” Fındıklı HES Direniş’inden daha iyi karşılamaktadır.

Toplumsal hareketlerde yaşanan değişim sadece kavramlar ve terimlerin içeriğinde gerçekleşmemiştir. Hitap edilen kitleden, kullanılan araçlara ve hatta amaçlara kadar etkin olarak varlık sürdüren bütün değerler, 2000 sonrası toplumsal hareketler içerisinde yeniden yorumlanmıştır. Çalışmada söz konusu yeni yorumun, Fındıklı HES Muhalefeti örneği üzerinden analizi amaçlanmaktadır.

Fındıklı HES Muhalefeti’nin analiz için seçilmesinin temel nedeni, Türkiye bazında hareketin güçlü bir karşılık bulmuş olmasıdır. Fındıklı’nın seçilme nedeni, Mahmut Hamsici’nin Türkiye’de HES’lere karşı verilen mücadeleleri anlattığı “Dereler ve İsyandar” kitabında aktarıldığı hali ile şöyle ifade edilebilir:

Memlekette mücadele veren birçok yer varken neden Rize’nin Fındıklı’sından başkent olarak bahsediyoruz? ... Öncelikle 2000’lerde HES furyasında Anadolu’daki mücadelenin fitilini ilk ateşleyen yer olduğu için, 2007’de mücadeleyi organize etmeye kurulan Fındıklı Dereleri Koruma Platformu’nun eldeki bütün araçları kullanarak köylerinde yaşayan bütün insanlarla birebir temas ettiği için. Fındıklı’yı hukuki yollara başvurup SİT alanı ilan ettirerek HES’lerin yapılmasının önüne geçtiği halde rehavete kapılmadığı, gerçek zaferin ancak sokaklarda kazanılacağını gördüğü, gösterdiği için. Her şeyden önemlisi de sözcülerin değil doğrudan halkın kendisine mal olmuş tarihi bir mücadele deneyimi örneği yarattığı için (Hamsici, 2011: 111).

Fındıklı HES Muhalefeti’nin seçilmesinin özel nedeni ise verilen mücadelenin bizzat tanığı ve tarafı olmamdır.²

---

² Tez kapsamında sıklıkla anılan HES, nehir tipi Hidroelektrik Santral’inin kısaltılmışıdır. Doğu Karadeniz havzası aldığı yağış miktarının fazlalığı sonucu oldukça önemli yüzeysel su potansiyeli ve bunun yanında yüksek düşü imkânıyla hidroelektrik santraller (HES) açısından verimli bir bölgedir. 2001 yılında 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle, bu havzadaki enerji potansiyeli devreye sokulmaya başlanmış ve Türkiye ortalaması üzerinde bir santral başvurusu yapılmıştır (Karstarlı, 2011: VII).

Tez kapsamında, planlanan HES'lere karşı yerel halkın mücadeleye giriş nedenlerinden ziyade, HES'lerin yapılmasına karşı nasıl muhalefet ettikleri ve muhalefet odağının toplumsal hareketler literatürünün neresinde olduğuna odaklanılmaktadır. Bu bağlamda araştırma içerisinde toplumsal hareketlerin etkin olarak kullandığı araçlar ve mücadele yönetmelerinden oluşan repertuarın Fındıklı HES Muhalefeti'ndeki yeri ve uygulamaları irdelenmiştir. Bu bağlamda, yapılan alan çalışmasında anket tekniği kullanılmıştır. 164 kişiden oluşan örneklem internet üzerinden facebook grupları ve yüz yüze görüşmeler aracılığı ile oluşturulmuştur. Elde edilen verilerin analizinde SPSS bilgisayar programı kullanılmıştır.

1.2. Dünden Bugüne Toplumsal Hareketler

Toplumdaki direnişin, çatışmanın tarihi çok eskilere götürülebilir hatta muhalefetin tarihi toplumun varlığıyla başlatılabilir. Baskının özellikle keskinleştiği, beklentilerin boşa çıktığı ya da yönetici katmanın gücünün sarsıldığı zamanlarda, kendiliğinden oluşan başkaldırıları olmuştur. Bu başkaldırıları isyan, ayaklanma ve kaçış biçimlerini almıştır (Arrighi, Hopkins ve Wallerstein, 2004: 35). Ancak toplumsal hareketler muhalefet ve başkaldırılarıdan daha farklı bir kavramdır ve 1700'lü yıllarda direniş saffi olarak sistemin karşısında yer alabilir hale gelmiştir. Başkaldırıları kendiliğinden oluşur ve kısa vadeli dirler. Başarabildikleri ölçüde etkili olup gelip geçmişlerdir (Arrighi, Hopkins ve Wallerstein, 2004: 35). Toplumsal hareketlerin başkaldırıları arasında bulunan en önemli farklılık bu hususlarda oluşmuştur. Toplumsal hareketler süreklilik arz edebilen, hem kısa hem de uzun vadeli birliktelik sağlayabilen ve kendiliğindenliğin yanında amaçları doğrultusunda programlı bir biçimde hareket imkânı sağlayan oluşumlardır.

Toplumsal hareketler, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika tarihi ile iç içe geçmiştir. Zira toplumsal hareket İngiltere ve Amerika'da köklü politik ve ekonomik değişimler zemininde ortaya çıkmıştır. Bu köklü değişimlerin altında dört ana unsur vardır: savaş, parlamenterleşme, sermayedarlaşma ve proleterleşme (Tilly, 2008: 49). Bu dört değişim, toplumun değişen kültür yapısını ve toplumsal hareketlerin çıkış yönünü vurgulamaktadır. Diğer taraftan daha gizil olan, ancak dört unsurun varlığını da etkileyen kitle iletişiminde yaşanan teknolojik gelişmeler, toplumsal hareketlerin sistematik bir biçimde ortaya çıkışında unutulmaması gereken bir olgudur.

... 18.yüzyılın sonlarında Batı ülkelerinde şekillenmeye başlayıp, 19. yüzyılın başlarında Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’da yaygın kabul gördü ve aynı yüzyılın ortasında belli unsurların sağlam birlikteliği içinde perçinleşti. ... giderek daha az değişerek Batı dünyasında iyice yayıldı ve toplumsal hareket adını aldı. Bu politik yapıyı üç unsur birleştirdi: (1) hedef otoritelere yönelik yapılan ortak hak talebi kampanyaları; (2) özel amaçlı dernekler, halk mitingleri, medya demeçleriyle gösterileri içeren hak talebi girişimleri ve (3) amacın makul olması, birlik, sayı ve bağlılığı halkın temsil etmesi (Tilly, 2008: 22).

Sonuç olarak; sistemin argüman ve araçlarının yenilediği süreçte, toplumsal hareketler değişikliklerden etkilenen kesimin, değişiklikleri etkileme isteğiyle doğmuştur.

Toplumsal hareketler değişkendir ancak değişmeyen özellikleri vardır. En genel hatlarıyla bu özellikler şöyledir; toplumsal hareketler tekil girişimler değil, çoklu etkileşimler halinde sürdürülen muhalefet odaklarıdır. Toplumsal hareketler sivil toplum ve demokratikleşme çizgisinde bulunurlar, değişebilir nitelik taşırlar, halkın egemenliğindedirler ve halka bir duruş, “kimlik” sağlarlar.

Toplumsal hareketlerin tanımlanması için araştırmacıların sınıflandırmalarını ve tarihsel süreci incelemek eksik ancak daha geniş bir perspektif sağlamaktadır. Tek tek toplumsal hareketlerin bir mazisi vardır; ama bu toplumsal hareketlerin küresel olarak bir araya gelişi konusunda bir maziden çok bir soy ağacından bahsetmek uygundur (Dirlik, 2008: 72–73). 18. yüzyıldaki toplumsal hareketler ile 19. yüzyıldaki hareketler birbirlerinden farklıdır. Yine aynı bağlamda, 19. yüzyılın sonunda hız kazanan ulusalcı toplumsal hareketler ile 20. yüzyılın ikinci yarısındaki hareketler aynı çıkış noktasına sahip gibi görünseler de farklıdırlar. Tarihsel süreçte toplumda yaşanan tüm farklılaşmalar, toplumsal hareketleri ve hareketleri anlamlandırmaya yönelik çalışmaları etkilemiştir.

1.2.1. 1750’li Yıllarda Toplumsal Hareketler

Toplumsal hareketlere yönelik incelemede, geriye dönük tarihsel sınırlandırma açısından, 1700’lü yıllar ve hatta 1750 tarihi sembolik bir anlam taşır. 18. Yüzyılın ikinci yarısında sanayi devriminin eşliğinde, toplumlar çalkantılarla boğuşmaktaydı. Vergi ayaklanmaları, ekme ayaklanmaları, seçim mücadeleleri, grevler hem örgütlülük düzeyinde hem de süreklilik bakımından artarak gelişmiştir (Çetinkaya, 2008: 18). Bu süreçte toplumsal hareketler henüz tam bir öznelliğe sahip olmamış ancak özellikle ekonomik ve siyasal istemler peşinde belirginleşen gruplar oluşmaya başlamıştır.

Sözgelimi Tilly, Nisan 1768 Londra'sından çatışma örnekleri sunarak “çatışmacı toplantılar” olarak sınıflandırdığı öncül toplumsal hareketleri gözlemlemeye çalışmıştır;

Aynı Çatışmacı toplantılarında başat olan üç çatışma var. Birincisi, Shadwell ve Wapping'de maden kömürü hamallar, kömürün satılmasını ve nakliyesini engelleyerek, fiyatların artırılmasını desteklediler. İkincisi, Londra'nın Doğu Ucu'nda ipek dokuma işçileri ...düşük maaşla çalışmakta ısrar eden diğer işçilere baskı uyguladılar. Üçüncüsü, tartışmalı kişilik John Wilkes etrafında politik bir kasırga koptu. ...bir parlamento seçim kampanyasının halk dayanışması ve kararlılığı gösterisine dönüşmesi (Tilly, 2008: 37).

Süreçte çatışmacı toplantılar olarak tabir edilen bu tür direniş ve karışıklıklar daha geniş bir alana yayılmıştır. Genişlemenin nedenleri dönemin art alanındadır.

...insanları bu hareketler içinde bir araya getiren maddi koşullar genellikle tamamen yeni ve kapitalizmin ürünü olan koşullardı ve baskıcı, yeni bir dünyayı dönüştürme arayışındaki insanların doğaçlama hareket etmelerine yol açıyordu. Dahası bu hareketler kendisi de yeni yeni gelişmekte olan ve dönüştürücü bir karaktere sahip olan Avrupa kapitalist dünya sisteminin gelişmesine paralel olarak hareket ediyorlardı (Ağartan, Choi ve Huynh, 2008: 24).

Toplumun önemli bir kesimine hakim olan huzursuzluk ve değişim isteği toplumsal hareketlerin ardındaki önemli motivasyon kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Çatışmacı topluluklar daha küçük ölçekli ve belirgin bir kaynağa dönük huzursuzluk ve değişim isteği motivasyonunu barındırmaktadır. Bu motivasyon sonucunda hareket eden kitleler, bazı ortak özellikleri barındırmışlardır. Dönem içerisinde toplumsal hareketler zayıf ve bağıntısız, çatışmacı topluluklarda olduğu gibi marjinal olgular olarak incelenmişlerdi. Farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse, direniş hareketleri genellikle örgütsüz, birbiriyle ilgisiz olarak değerlendirilmiş ve böylece bu hareketlerin daha geniş bir “hareket”in ya da “devrimci” bir etkinin parçası olarak düşünülmesi imkânsızlaşmıştır (Ağartan, Choi ve Huynh, 2008: 24). Bu olgular, 18. yüzyıl toplumsal hareketlerinin ortak özellikleri olmakla birlikte, 1750'lerde oluşmaya başlayan toplumsal hareketler, zaman içerisinde değişecek olan tüm toplumsal hareketlerin ortak özelliklerini belirlemektedir.

1750'den sonra Batı'da geliştiği şekliyle toplumsal hareket şu üç unsurun, çeşitli sonuçlar doğurmuş yenilikçi bir sentezinden doğmuştur:

1. Hedef alınan otoritelere karşı ortak hak taleplerinde bulunan, sürgit, organize halk girişimine (... kampanya...),
2. Çeşitli politik eylem türlerinin gerçekleştirilmesi. ... (...toplumsal hareket repertuarı...).
3. Makul olma, birlik, sayı ve kendilerine ve/veya seçmenlerine bağlılık (... MSBS gösterileri...) (Tilly, 2008: 17).

Toplumsal hareketlerin gelişimi oluşturdukları repertuar ile bağıntılıdır. Repertuarlar dönemselleşmeye göre değişiklik göstermektedir. Tilly, 18. yüzyılda kullanılan toplumsal hareketler repertuarını şöyle sıralamıştır;

Tohum alımları (yiyecek isyanları), yasak tarla ve ormanların istilası, bariyer ve engellerin yıkımı, makinelerin kırılması, charivari (gürültü patırtı çıkarmak), serenatlar, dışarı atmalar, vergi görevlilerinin ve diğer yabancı ... kovulması, rakip köylerin gençleri arasındaki kavgalar, istila, özel evlerin yağmalanması ve yıkımı, zorunlu aydınlatmalar, kişilerin etrafında bir araya gelişler, kamusal davalar ve yargılama süreçleri (Tilly, 1984'ten aktaran: Gümrükçü, 2007: 107).

1700'lü yıllar huzursuzluğun elle tutulabileceği anları içinde barındırmıştır. Farklı coğrafyalarda dünya tarihinde en çok atıf yapılan iki “devrim” bu yüzyılın çocuğudur: Amerikan Devrimi ve Fransız Devrimi.

Amerikan Devrimi halkın daha çok içinde olduğu bir eylemdir. “Daha çok” vurgusunun nedeni, Kuzey Amerika (ABD)'nin varlığını gerçekten halkına borçlu olmasıdır. 1778 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, pek çok açıdan bir ilktir. Amerikan Devriminin sonuçlarından biri; Avrupalıların genişlemek için birbirleriyle yarıştıkları sömürge sistemine, bunun eninde sonunda elden çıkacak, tehlikeli ve güvenilemeyecek bir “mal” olduğunu vurgulayarak ilk darbeyi indirmesidir (Sander, 2005: 156). Bu çıkarsama, toplumsal hareketlerin ayrı olarak incelenmesine alışılmış bir kolu olan “ulusal bağımsızlık hareketleri”nin –en azından sömürge karşıtı olanlarının- sıfır noktası sayılabilir.

Fransız devrimi ise bir kırılma noktasıdır. Klasik sosyal yoruma göre, Fransız Devrimi kapitalizmin doğuşunda bir dönüm noktası olmuş; birden bire Aydınlanma'yı devrimci ve seküler bir burjuvazi tarafından feodal düzenin yıkılması, halk kitlelerinin dünya sahnesine çıkmasını ve modern ulus-devlet ile vatandaşların hâkimiyetini savunmuştur (Ağartan, Choi ve Huynh, 2008: 30). Bahsi geçen savunma ve halk kitlelerine yapılan vurgu siyasal sistemdeki önemli bir değişimi işaret etmektedir.

“14 Temmuz 1789'da halk ayaklanarak despotizmin simgesi haline gelen Bastille hapisanesini yakıp yıktı” (Sander, 2005: 164). Bu cümle, Fransız devriminin yerleşik anlatılarından biridir ancak aktarılanın aksine, öncesiyle, sonrasında Fransız devrimi temelde halkın oluşturduğu ve hatta yönlendirdiği bir eylem olmamıştır. Halk kitleleri, aristokrasi, burjuvazi ve din adamları birer sistem oyuncusu olarak karşı karşıya gelmişler

ve geçici ittifak kurmuşlardır. Fransız devrimi kamusalın, halkın, hakların ve benzeri kavramların sözlüklerden çıkıp hayata karışması, yeniden tanımlanması sürecini başlatmıştır. Marshall Berman'a göre; "Fransız devrimi etkisiyle büyük ve modern bir kamu, ani ve dramatik bir biçimde doğuverir. Bu devrimci çağda; kişisel, toplumsal ve siyasal yaşamın her boyutunda altüst oluşlar ve patlamalar yaratan bir çağda yaşıyor olma duygusu paylaşılmaktadır" (Berman, 2000'den aktaran: Çorakçı, 2008; 14).

Anlatılarda eski rejimin (*ancient regime*) ölüm fermanı olarak simgeleştirilen, zaman, yer, ulus farkı gözetmeksizin insanların temel hak ve özgürlüklerinden bahseden, "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi" Fransız devriminin en kıymetli eseridir. İnsan ve yurttaş olma hali halk kitlelerine yeni bir kimlik kazandırmıştır. Ayrıca, Wallerstein'nın iddia ettiği gibi, devrim yoluyla "Fransız 'halk kitleleri' modern dünya sisteminde bir ilki gerçekleştirerek sistem karşıtı (antikapitalist) hareketi başlattılar. Bu elbette bir başarısızlık idi, ama bunu takip eden tüm sistem karşıtı hareketlerin manevi zeminini oluşturdu" (Ağartan, Choi ve Huynh, 2008: 31). Böylece toplumsal hareketlerin içinde, halkın istemlerine dayanan yeni bir siyasal eylem oluşmuştur.

Halk kitleleri açısından Amerikan Devrimi ve Fransız Devrimi'nin reel sonuçları bahsettikleri –vaat etikleri- özgürlüklerin, eşitliklerin çoğundan uzak kalmıştır. Bu deneyimler kısmi olsalar dahi halkın toplumsal hareketler içindeki eylemelerinin sonuçlarına dair öngörü sahibi olmalarını sağlamıştır. Kitlelerin değişiklik yapmaya yetecek güçleri vardır. Sorun, değişikliği kontrol edecek güçlerinin olup olmadığıdır. Toplumsal hareketlerin farklı sistem aktörleriyle sonuçları hesaplamadan uzlaşmaları, geçici ittifak kurmaları sonucunda beklentileri karşılanmamış halde sonraki kuşaklara umutsuzluklarını ve umutlarını devretmeleri sonucunu doğurmuştur.

1.2.2. 1800'ler

Toplumsal hareketler, siyasi bir eylem olarak 19. yüzyılda tanımlanmıştır. Alman sosyolog Lorenz von Stein, 1959 yılında *History of the French Social Movements from 1789 to the Present* (1850) adlı kitabı ile "toplumsal hareket" kavramını, halkın siyasi mücadelesine ilişkin bilimsel tartışmaların içine sokmuştur. Kavram bu dönemde halkın toplumdaki bulanıklıktan, çalkantılardan kurtulmak için direnmesi, çıkış noktası

aramasından farklılaşarak tam bir değişim istemiyle birleşmiş ve kendini yeniden tanımlamıştır. John Markoff'a göre, bu yeni hareketlerin bazı ortak özellikleri bulunmaktadır:

Bugün bildiğimiz toplumsal hareketler 18.yüzyıl sonlarında İngiltere'de filizlenmeye başlayıp, 19. yüzyılda Avrupa, Kuzey Amerika ve başka yerlerde kök salmıştır. Bunun nedenini anlamak için birbiriyle bağlantılı pek çok değişimi göz önüne almalıyız: Güçlü hükümet ama zayıf kral, hükümetten hak talep etmek için örgütlenen insanlar, halk adına yönetimde bulduklarını idea eden politik elitler, uzaktaki insanları birbirine bağlayan ticari ilişkiler ve taşımadaki gelişmeler, ayrı mekanlarda yaşayan insanları ortak bir hareket duygusuyla birleştiren yeni kitle iletişim araçları ve yaygın okuryazarlık (Markoff, 1996'dan aktaran: Tilly, 2008: 25).

18. Yüzyılda toplumsal yapı, hız kazanan kırsalın boşalıp kentlerin dolduğu hızlı ve çarpık kentleşme dalgasıyla sarsılmıştır. Üretim ve iletişim aletlerinde yaşanan neredeyse mucizevî denilebilecek gelişmeler ekonomik düzenlemeleri derinden sarsmıştır.

Endüstriyel üretim yoğun bir emek kullanımı gerektirmekte ve endüstri toplumunun öncelikle işçileşen bir toplum olduğu görülmektedir. Ancak, emeği koruyacak hiçbir kuralın olmadığı ve yığınlarca işsizlerin iş aradığı bu dönemde emek kullanımı tam bir sömürü biçimi almaktadır. Dolayısıyla kentlerde mülksüz, parasız ve işsiz yığınlar ya da bezdirici çalışma ve yaşama koşulları altında yaşadıkları sefalette isyan eden proletarya büyürken, toplumun yeni sarsıntılara ve değişimlere gebe olduğu anlaşılmaktadır (Koray, 2005: 59).

19. Yüzyılda toplum köklerinden kopmuş ve yeniden dizayn edilmeye başlanmıştı. Kırsaldan kentlere akın akın göç eden, sefalet ücreti olarak nitelendirilen ücretlerle, zor koşullar altında çalışmaya sevk edilen çocuk ve kadın işçilerin emek piyasasına dâhil olması ile aileleri parçalanmış kitleler, bu yeni dizaynın içerisinde yer almışlardır. Aynı kitleler eski meslek gruplarından sıyrılıp "işçi sınıfı"na dâhil olmuş ve süreçte sistemin güçlü aktörlerinden biri oluşmaya başlamıştır. Bu bağlamda, modernliğin ilk dönemlerindeki hakim hareketler, ekonomik çıkarlar üzerine yoğunlaşmış, genelde tek bir sosyal sınıftan oluşan üyeleriyle siyasal gücü ele geçirmek için merkezi bir şekilde örgütlenmişlerdir. Devrim fikriyle özdeşleşmiş ve neredeyse bir siyasal partinin ya da siyasal hareketin gölgesinde şekillenen işçi hareketi, bu tip hareketlerin en iyi örneklerinden birini oluşturmaktadır (Çayır, 1999: 16). 19. Yüzyılda ekonomik ve siyasal çemberde değişim isteği orta sınıfı ve işçi sınıfını motive eden kaynaklardandır. Bu motivasyon "bölüşüm problemi" adı altında sınıflandırılabilir. Süreçte toplumsal hareketler uzun 19. yüzyıl boyunca işçi hareketleriyle birlikte anılırken, bölüşüm problemi de temel sorunsallardan biri haline gelmiştir.

Toplumda ve toplumsal hareketlerde yaşanan değişimler, toplumsal hareket repertuarını da yenilemiştir. Tilly'ye göre, 19. yüzyıl toplumsal hareketler repertuarı; “işyeri grevleri, gösteriler, seçim kampanyaları, toplanmalar, bildiri kortejleri, programlı kalkışmalar, yasama meclislerinin istilası” (Tilly 1984'ten aktaran: Gümrükçü, 2007; 108) vb. eylemlerden oluşmaktadır.

19. Yüzyılda toplumsal hareketler ile birlikte anılan iki durak noktası bulunmaktadır: 1830 ve 1848 devrimleri. 1830 devrimi 1848'den farklı olarak daha çok orta sınıfa hitap etmektedir. Dönem, sanayi devriminin çarklarının hızla döndüğü bir zaman dilimidir. Toplum, sürekli yeni değişimlerle, buhranlarla, vahşi kapitalizmle ve sistemle mücadele edenlerin istemleri ile yüzleşmekteydi.

Teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkan yeni buluşların üretime uygulanmasıyla Batı Avrupa'da makineleşmiş endüstri dönemi başlamıştı. 1830'lara gelindiğinde bu ekonomik değişikliğin en önemli toplumsal ve siyasal sonucu, imalat iş ve ticaretle uğraşanların sayı, zenginlik ve etkinliklerinin artmasıdır. ... Yeni makineleri çalıştırmak için yetişmiş, üstün nitelikte işçi gerekmemekte, fazla ücret istemeyen kadın ve çocuklar işe alınmaktaydı. Böylece, 19. yüzyıl işçi piyasası değişti. Kentler işçi aileleriyle doldu; fazla çalışma saatlerine az ücret yeni ve büyük toplumsal sorunlar ortaya çıkardı. ... Hemen hemen her Avrupa ülkesinde, mevcut rejimlerin yetersizliğine karşı bir yandan işveren ve öte yandan işçinin hoşnutsuzluğu bir dizi devrime yol açtı. Bu durumda yöneticiler iki tehlike karşısında kaldılar: Orta sınıf ve işçi sınıfı. İkincisinin kesin, köklü ve kendilerine göre aşırı isteklerinden daha çok korkan yöneticiler, genel olarak orta sınıfa ödün vererek, onların desteğini sağlama yoluna gittiler (Sander, 2005: 134).

1848 tarihi toplumsal hareketler açısından önemlidir. 1848 yılında farklı coğrafyalarda ilk kez eş zamanlı toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır. Bu dönemdeki sistem karşıtı çoğu etkinlik kolayca tanımlanabilir olmanın yanı sıra örgütlü biçimlere de sahiptir (Bush, 2008: 88). Oluşmaya başlamış olan örgütlülük bilinci toplumsal hareketlerde yapısal bir değişim yaratmıştır. Ancak 1848 yılı neredeyse başladığı kadar çabuk bitmiştir. Değişimi işaret eden onca ümit verici belirtiyeye rağmen karşı-devrim ve baskı çabuk gelmiştir. Yine de yalnızca “sistem karşıtı” yönü bile, 1848 sonrasında muazzam bir etki yaratmıştır. 1848'in mücadeleleri resmi örgütlü ve sürekli mücadelelerin ortaya çıkabilmesinin temelini oluşturmuştur (Bush, 2008: 95- 96).

1848'in hemen ardından gelen görece sessiz yıllar, emperyal yayılmaya karşı çıkan hareketlere, “imparatorluğun” kıyılarında kontrolün ele geçirilmesine ve Avrupa ile Kuzey Amerika'da işçi hareketlerinin sosyalist ajitasyonunun ortaya çıkışına tanık oldu. Burada kritik olan nokta, yaklaşık 1873'ten 1896'ya dek kapitalizmi hedef alan işçi sınıfı mücadelelerinin, sosyalist hareketlerin ve anarşist mücadelelerin yanı sıra

emperyalizmi hedef alan milliyetçi girişimlerin de büyük adımlar atmış olmalarıdır (Bush, 2008: 91).

Bahsi geçen milliyetçi girişimler bağlamında, özellikle 19. yüzyıl sonunda ve 20. yüzyılın ortalarında hızlanan ulusalcı hareketler, toplumsal hareketler çatısı altında oluşmaya başlamıştır.

Toplumsal hareketlerin işçi hareketleri ile birlikte anılması, 1848 devrimine bağlı olduğu kadar dönemin ideolojik art alanın işçi hareketleriyle özdeşleştirilmesine de bağlıdır. Marksizm'in bir alternatif görüş çizgisi oluşturmaya henüz başladığı yıllarda ayrıcalıklı özne olarak görülen işçi sınıfı, toplumsal hareketlerin lokomotifleri olarak algılanmaktaydı. Marx ve Engels'in kalıplaşmış şiarı bu özdeşlik haline vurgu yapmaktadır; "Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecekleri bir şeyleri yok. Kazanacakları bir dünya var. Bütün dünyanın işçileri birleşin! (Marx ve Engels, 2007: 44).

Süreçte, 19. yüzyıl toplumsal değişimlerini anlamlandırmak için yeni ideolojik art alanları oluşturulmaya başlanmıştır. Toplumsal hareketler açısından oluşan yeni ideolojik art alanlarının farklı değeri vardır. Marksizm, işçi sınıfını toplumun alt kesiminden başlayıp katlanarak ilerleyecek olan, dipten gelen bir dalga gibi, tüm sistemi sarsacak değişimi başlatacak aktör olduğunu söylemekteydi. Devrim istemi, Marksizm ve anarşizmde yerleşik bir vaat olmuştu.

Sistemin devrilmesi bir yaygın istek olmaya başladığında toplumsal hareketleri çözümlenme girişimleri de hız kazanmıştır. Seçkinler arasında 18. ve özellikle 19. yüzyıldan itibaren toplumun aşağısındaki köylülerin, zanaatkârların ve işçilerin faaliyetleri, eylemleri görmezden gelinemeyecek bir örgütlülük ve süreklilik düzeyine ulaşmıştır (Çetinkaya, 2008: 18). 1700'lerden beri toplum kitlelerine –halka- yönelik anlamlandırma, tanımlama çalışmaları olumsuz unsurlar içermekteydi. Bauman'nın aktardığı hali ile "halk diye yazmıştır Diderot, insanların en aptalı ve en kötüsüdür... halk yalnızca bir yığındır... D'Alembert'in yazdığına göre ise yığınlar cahil ve aptaldırlar... Voltaire için ise halk; öfkeden gözü dönmüş, çılgın ve kör bir hayvandı..." (Çorakçı, 2008: 14). Toplumsal hareketlere yönelik anlamlandırma çalışmaları 19. yüzyılın sonunda hız kazandığında halka yönelik görüşler bu olumsuz art alanına sahipti. Gustave le Bon ile birlikte anılan ilk teorik çalışmalardan biri; *The Crowd* olarak anılan "Kalabalıklar" yaklaşımı bu düşünsel

zeminden etkilenmiştir. Neredeyse tüm teorisyenler, kalabalığı kolektif davranışın anatomisindeki en basit atom olarak değerlendirir (Cohen, 1999: 112). Kalabalıklar yaklaşımı, toplumsal hareketleri kitle psikolojisi ile yorumlarken, olumsuzlamalarda bulunmaktadır. Le Bon'a göre; "kalabalıklar her zaman bilinçsizdir, ama bu bilinç kaybı belki de onların güçlerinin sınırlarından biridir" (Le Bon, 1896: xi -4-). Kitle içinde birey ile tek başına birey birbirinden apayrı mahiyettedir. Toplumsal hareketleri, kalabalıklar yaklaşımı ile irdeleyen Le Bon irrasyonellik sonucuna varır. Buna göre, kalabalık her zaman bilinçsizlik tarafından yönlendirilir. (Le Bon, 1896: 2 -14). Toplumsal hareketler kalabalıklardan oluşur, kalabalıklarla güçlenir. Kalabalıkların eylemleri bir çılgınlık anı olarak resmedilir. Bu yaklaşım çerçevesinde tatmin edilemeyen tutkuların patlaması argümanı yaygın olarak kullanılan bir analiz modelidir (Çetinkaya, 2008: 20).

Tarihsel olarak 19. yüzyıla ait olmamakla birlikte, teorik incelemelerde toplumsal hareketleri sürü psikolojisiyle yorumlayan kalabalıklar yaklaşımının karşısında Rasyonalist Ekol ve kolektif eylem bulunmaktadır. Rasyonalist ekol hareketleri bireylerin rasyonel eylemlerinin bir tezahürü olarak açıklar. Zaten "davranış" kavramı yerine daha çok bir bilinçliliği veya bir tercihi işaret edecek şekilde "eylem" kelimesi kullanılır (Çetinkaya, 2008: 21). Grup hareketleri bireylerin irrasyonelleşip kalabalığa karışmasından ziyade bireyselliği devam ettirmesiyle ve çıkar ilişkisi ile açıklanır. Böylece kolektif eylem, daha ölçülebilir, tartışılabilir, inceleyebilir bir olgu olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Çetinkaya, 2008: 22).

Sonuç olarak 19. yüzyılda sistem aktörleri arasında bulunan uçurumda, toplumsal hareketlerin dönemsel olarak en önemli ve sürekli zaferi ile köprü kurulmuştur.

İşçi sınıfının genel oy hakkına ulaşması ile "ulusun demokratikleşmesi" olarak isimlendirilen süreç, hiç şüphesiz ki işçi sınıfının bu yöndeki mücadeleleri neticesinde bir sonuca ulaşmıştı. Oy kullanmaya yönelik olarak evrensel vatandaşlık hakkını kazanan işçi sınıfı, toplumsal talepleri doğrultusundaki mücadelesi için yeni bir araç kazanmıştı (Bekmen, 2009: 206-207).

19. Yüzyıl toplumsal hareketleri toplumsal örgütlülüğü ve repertuarı belirginleştirmiş, toplumda yeni bir bilinçlilik oluşturmuştur. 20. Yüzyılın fırtınalı havası içerisinde, etkili olacak toplumsal hareketler 19. yüzyılın mirasından ve bu bilinçlilik düzeyinden yararlanmıştır.

1.2.3. 1900'ler

20. Yüzyıl birbirini takip eden iki kuşak arasındaki farkın en büyük olduğu, krizler yüzyılı olarak tabir edilebilir. Geçmişin ya da daha çok kişinin çağdaş deneyimini önceki kuşakların deneyimine bağlayan toplumsal mekanizmaların yok olması geç 20. yüzyılın en karakteristik ve ürkütücü fenomenlerinden biridir (Hobsbawm, 2007: 3). Krizler, savaşlar, bunalımlar sistem aktörlerinin tamamına etki etmiştir. Toplumsal hareketler, bu değişim rüzgârından bütünüyle etkilenmiş, yerel mekânı aşarak eylem sahalarını genişletmişlerdir.

En genel ifadesiyle 20. yüzyılda toplumsal hareketler duraklamalar ve atağa geçmeler arasında gidip gelen bir sarkaçta hareket etmiştir. 19. Yüzyılın sonunda işçi hareketleri (bir anlamda eski toplumsal hareketler) ve ulusalcı hareketlerin genel yapılanmaları ve deneyimleri toplumsal hareketlerin 20. yüzyıla mirası olmuştur. Ancak 20. yüzyıl kendi mirasını yaratmıştır. 1900'lerin hızla değişen rüzgârı içerisinde bu dönem ulusalcı hareketler, 1968, 1980'ler, 1990'lar ve sonrası olarak dört ayrı kısımda incelenmiştir.

1.2.3.1. Ulusalcı Hareketler

Ulusalcı hareketler -emperyalizm- karşısındaki duruşları ile birlikte kapitalist dünya ekonomi sistemi karşısında bir sistem karşıtı hareket görevini üstlenmiştir ve bu durum ulusalcı hareketlerin toplumsal hareketler soy ağacına dâhil olmasının asli nedenidir.

Kimi araştırmacılar Amerikan Devrimi ve Fransız Devrimi'nin ardından yayılan milliyetçilik akımını kapitalist dünya sisteminin birer uzantısı gibi görmüştür. Dönemsel olarak sömürgelerin ve imparatorlukların ömürlerinin sınırlı olduğu fısıltısının bu akım ile birlikte yayıldığı da söylenebilir. Emperyalizm karşıtı olarak addedilebilecek olan ve Kapitalist dünya ekonomi sisteminin karşısındaki cephede yer alan ulusalcı hareketler, birinci dünya savaşının akabinde gelişmeye başlamışlar ve asıl atılımlarını İkinci Dünya Savaşının ardından gelen "demokrasi dalgası" ile gerçekleştirmişlerdir. Kurtuluş Savaşı ya da yabancı araştırmacıların adlandırdığı gibi Türk Devrimi, ulusalcı hareketlerin toplumsal hareketlerle kesiştiği ilk derinliği olan bağlantı noktasını oluşturmaktadır.

Ulusalıcı hareketler, toplumsal hareketler içerisinde, milli bağımsızlığa ulaşma amacı taşıması ile kopuk kopuk varlığını sürdüren ve millet idealine bağlı olarak süreklilik arz eden bir kolu oluşturmaktadır.

1.2.3.2. 1968: Bir Devrimin Provası

1968 Hareketleri ile toplumsal hareketlerde yaşanan değişimi anlamlandırabilmek için literatürde 68 ve sonrası toplumsal hareketler “Yeni Toplumsal Hareketler” olarak anılmaya başlamıştır.

Toplumsal hareketler, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda şekillenir. ’68 Devrimi olarak anılan değişimler de İkinci Dünya Savaşı sonrasında toplumda yaşanan gelişmeler ile bağıntılıdır. Laclau, modern toplumda üç keskin değişimin yaşandığını söylemiştir:

İkinci Dünya Savaşı sonrasında çağdaş toplumlarda yükselen yeni hegemonik formasyon, emek sürecinde, devlet biçimlerinde, kültürel düzeyde ve toplumsal ilişkilerde köklü bir değişime yol açmıştır. Yeni hegemonik formasyonu ortaya çıkaran süreç üç temel gelişme üzerinde ilerlemektedir. İlki; ekonomik düzeyde yaygın birikim rejiminden yoğun birikim rejimine geçişte toplumsal ilişkilerin metalaşması olgusudur. ... Bu sürece yol açan, ikinci unsur ise Refah Devletidir. ...Sürece yol açan son unsur ise: kitle iletişim araçlarına bağlı olarak yaygınlaşan yeni kültürel kimliklerin ortaya çıkışıdır (Laclau, 1992’den aktaran: Çorakçı, 2008: 41-42).

Üç keskin değişimin ışığında toplum sistemindeki her unsur kendini yeniden konumlamıştır. Toplumsal hareketler de “yeni toplumsal hareketler” başlığı altında yeniden yorumlanmıştır.

68 kuşağı toplumsal hareketlerin en çok atıf yaptığı dönemlerden birini belirtmektedir. Arrighi, Hopkins ve Wallerstein’nın ifade ettikleri şekilde; “Yalnızca iki dünya devrimi olmuştur. Biri 1848’de oldu. İkincisi ise 1968’de” (Arrighi, Hopkins ve Wallerstein, 2004: 95). 1968 yılını toplumsal hareketler için bu kadar önemli kılan nedir? Cevap en genel hatlarıyla toplumsal hareketlerin yeniden sisteme güçlü bir aktör olarak dâhil edilmiş olmasıdır. Toplumsal hareketlerin 68 öncesinde işçi sınıfının mücadelesiyle birlikte anıldığı belirtilmişti. Ulusalıcı hareketler ya da genel oy hakkı için girilen mücadeleler toplumsal hareketlerin işçi sınıfı ile iç içe geçmişliğinde bir değişiklik yaratmamıştı. Sokaklar her zaman toplumsal hareketlerin belirgin cephesini oluşturmuştur ancak 68 öncesinde sokakları dolduran kitleler neredeyse tek tipti.

'68 Kuşağı ile birlikte "sokaklar renklendi"! Toplumsal hareketler ekonomik ve siyasal kökenlerini korumakla beraber, kitleleri değişim isteğine sürükleyen tek devinimsel etken olmaktan uzaklaşmıştır. Farklı istekler, ihtiyaçlar –renkler- sokakları doldurmuştur. Dönemin art alanında; ikinci dünya savaşından galibiyetle ayrılmış olan demokratik cephe ile SSCB'nin ittifakının beklendiği gibi sonuçlanmaması, soğuk savaş yıllarının yaşanmakta olması, vaat edilen hiçbir olgunun gerçekleşmemesinin getirdiği umutsuzluk ve toplumun daha talepkar, daha kendinden emin hale gelmesi bulunmaktadır. Savaşlardan bıkmış kitleler bir önceki kuşağın inandıklarını sorgular hale gelmişti. '68 Hareketi bir öğrenci hareketi olarak anılmaktadır. Öğrenciler, gençler kendilerine verilmiş olanı sorgulamaktaydılar. Ancak bu dönemdeki hareketler her ne kadar öğrenci hareketleri olarak anılsa da gerçekte sivil toplum hareketleri olarak anılmalıdır.

Sosyal hareketler süre giden yapısal değişimlerin sadece birer yansıması olarak nitelendirilmekteydi. ... Bu klasik anlayış, barış hareketleri, çevrecilik hareketleri, anti-nükleer hareketler, kadın, lezbiyen, gey hareketlerinin altmışlı ve yetmişli yıllarda Amerika ve Avrupa'da ortaya çıkışıyla sorgulanmaya başlanmıştır. Çünkü bu hareketler çoğulculuk, demokrasi ve güçlü bir sivil toplum ile nitelenen toplumlarda ortaya çıkmıştı (Çayır, 1999: 14).

Toplumsal hareketleri, süregiden yapısal değişimlerin sadece birer yansıması olarak nitelendiren "eski" toplumsal hareketler, yerini farklı katmanlardan beslenen daha güçlü bir akıma; "yeni" toplumsal hareketler paradigmasına bırakmıştır. Cohen ve Arato'ya göre yeni toplumsal hareketlerde, "yeni" olan durumlar arasında öne çıkan yönler şunlardır:

Aktörleri klasik paradigmanın tepkisel, anomik ve köksüz aktör imajına uymamaktadır. Bu aktörler belirli hedef ve rasyonel stratejilere sahiptirler. Mücadeleleri ekonomik olmaktan çok, kimliği rahatça ifade edebilme, katılım ve sivil haklar gibi kavramlar çerçevesinde kültürel alanda gerçekleşmektedir. Siyasal partilerle değil, hareketin hedefleri doğrultusunda kamuoyu ve medya desteği sağlamaya çalışan profesyonel sosyal hareket örgütleri ile mobilize olmaktadır (Cohen ve Arato, 1992'den aktaran: Çayır, 1999: 15).

"Sokaklar renklendi!" şiarı yeni toplumsal hareketler ile birlikte anılmaktadır. Renkler ile ima edilen sadece farklı grupların sokaklara inmesi değildir. Toplumsal hareketlerin üzerinde kurgulandığı ekonomik çember kırılmıştır. Yeni toplumsal hareketler, eski toplumsal hareketlerin önemsemediği, yok saydığı doğrudan doğruya emek sermaye çelişkisinden kaynaklanmayan çelişkilerden hareket etmektedir (Çoraklı, 2008: 89). Eski toplumsal hareketler ekonomik olarak tanımlanan sınıf tabanına sahip iken, yeni hareketlerin toplumsal tabanı farklı sınıflardan oluşmaktadır (Çayır, 1999: 19). Yeni

toplumsal hareketlerde farklı ekonomik çemberdeki sınıflar aynı dava etrafında toplanabilmiş, çıkar birliğine gidebilmiştir. Habermas'ın belirttiği gibi yeni çatışmalar, bölüşüm probleminden kaynaklanmamakta, hayatın grameri konusuna yoğunlaşmaktadır (Habermas, 1981'den aktaran: Çayır, 1999: 18). Aktörleri işçi sınıfından orta sınıfa kayan toplumsal hareketlerin “sınıfsızlık” vurgusundaki çıkmaz, Offe'nin dile getirdiği hali ile bir yeniliktir:

Yeni, orta sınıf politikası birçok eski sınıf politikasıyla ve eski orta sınıf politikalarıyla mukayese edildiğinde tipik bir sınıf politikasıdır, fakat sınıf lehine bir politika değildir. ...yeni sosyal hareketlerde ifade bulan sosyal ve siyasal çatışma modellerinin sınıf çatışması modeline tamamen zıt olduğu söylenebilir. Çünkü öncelikle çatışma tek bir sınıf tarafından değil, farklı sınıflardan ve “sınıf olmayanlardan” gelen değişik unsurların toplumsal ittifakı tarafından sahneye konulmaktadır (Offe, 1999: 68-70).

Tablo 1: Eski Toplumsal Hareketler ve Yeni Toplumsal Hareketler Arasındaki Farklar

	Eski Toplumsal Hareketler	Yeni Toplumsal Hareketler
Yerleşim	Siyaset	Sivil toplum
İdeoloji ve Amaçlar	Siyasal bütünleşme, ekonomik haklar	Sivil toplumun özerkliği, yeni değerler ve hayat tarzı
Hareketin Örgütlenmesi	Resmi ve hiyerarşik	Gayri resmi ağlar ve taban hareketleri
Değişim Ortamı	Siyasal kurumlara katılma	Doğrudan eylem ve kültürel siyaset

Kaynak: (Martell, 1994'ten aktaran: Çorakçı, 2008; 65).

Yeni toplumsal hareketler hakkında açık olan şey bu hareketlerin ekonomik krize ya da çöküşe birer tepki olmadığı; aktörlerinin anomik, irrasyonel, sapkın imajına uymadığıdır. Aksine somut hedeflerinin ve rasyonel stratejilerinin olduğu görülmektedir (Çayır, 1999: 20).

Yeni toplumsal hareketleri demokrasi ve sivil toplum ilişkisi etrafında açıklamaya çalışan düşünürler “radikal demokrasi” kavramını oluşturmuşlardır. Demokratik sistem aktörleri, muhalefet çizgisini aşarak iktidar olmayı amaçlar. Yeni toplumsal hareketlerin “iktidar olmayı istemeyişi” alışlagelmiş demokrasi denkleminde uyum sağlamamaktadır. Radikal demokrasi yeni bir toplumsal aidiyet biçimi ya da iktidara karşı, iktidar olmadan karşı koyuş biçimi olarak yeni toplumsal hareketleri işaret etmektedir. Yeni toplumsal hareketler, hegemonik formasyonun homojenleştirme, metalaştırma ve bürokratikleştirme

unsurlarına; özerklik, özgürlük ve yeni kimlik aidiyetleri talepleriyle karşı durmaktadır (Çorakçı, 2008: 42). '68 Hareketleri sonrasında toplumsal hareketler ve demokratik sistem arasındaki bağıntı sivil toplum ve radikal demokrasi çizgisinde kurulmuştur.

Refah devleti ve sosyal demokrasinin yaygınlaşması ile birlikte toplumsal hareketler sistem içerisinde kalmaya, sistem araçları ile dönüşüm talebinde bulunmaya adapte olmuştur. Adaptasyonun sonucunda eski toplumsal hareketlerin “kısa” süreli oluşları dönüşüm geçirmiş ve yeni toplumsal hareketler “geçici” dalgalar halinde “süreklilik” sağlama üzerine kurgulanmaya başlamıştır.

Eski toplumsal hareketler, klasik paradigma ve Marksist paradigma ile çözümlenmeye çalışılmıştır. '68'i ve sonrasını kapsayan iki farklı paradigma çerçevesi söz konusudur. Bunlardan biri “kaynak mobilizasyonu teorisi” diğeri ise “yeni toplumsal hareketler teorisi”dir.³ Yeni toplumsal hareketler kavramı, dönemdeki tüm toplumsal hareketlerin eski toplumsal hareketlerden ayırmak için kullanılmasının yanı sıra bu hareketleri anlamlandırmaya çalışan paradigmalardan birinin de ismidir. Yeni toplumsal hareketleri anlamlandırmaya çalışan “her iki paradigma da çatışmacı kolektif hareketi normal olarak değerlendirir. Katılımcıları rasyonel ve örgütlerin iyi entegre olmuş üyeleri olarak görür. Ve ikisi de sosyal hareketin, bağımsız örgütler ve gelişmiş iletişim biçimleri çerçevesinde, organize grupların birbiriyle mücadelesi olduğunu öne sürer” (Çayır, 1999: 20).

Yeni toplumsal hareketler paradigmasının eski toplumsal hareketlerden farklı yönlerini vurgulayan bir diğeri analiz aktörler, temalar, değerler ve hareket biçimleri farklılıkları üzerinden, Tablo 2’de şematize edilmiştir:

---

³ Yeni toplumsal hareketler paradigmasını bazı araştırmacılar süreklilik ve kopuş teorileri olarak sınıflandırmaktadır. Eski ve yeni toplumsal hareketler arasında kopuş olduğu yaklaşımı özellikle; Habermas (1984), Laclahu ve Mouffe (1992), Inglehart (1990), Touraine (1988), Mellucci (1995), Castells (1996), Pakulski (1993) ve Cohen ve Arato (1992) tarafından temsil edilmektedir. ... Süreklilik yaklaşımı daha çok Offe (1985; 1987), Wallerstein (1993) ve R. Williams (1989)’ın çalışmalarında bulunabilir (Çoşkun, 2006; 70, 74).

Tablo 2: “Eski” ve “Yeni” Politik Paradigmaların Temel Nitelikleri

	“Eski Paradigma”	“Yeni Paradigma”
Aktörler	Grup olarak hareket eden, gelir dağılımı çatışmasına müdahil sosyoekonomik gruplar	Grup gibi davranmayan fakat belli temalar etrafında bir araya gelmiş topluluklar lehine hareket eden sosyoekonomik gruplar
Temalar	Ekonomik büyüme ve dağılım; askeri ve toplumsal güvenlik, toplumsal kontrol	Barışın, çevrenin ve insan haklarının korunması
Değerler	Özgürlük, tüketim güvenliği ve maddi ilerleme	Merkezi kontrolün karşısında kişisel özerklik ve kimlik
Hareket biçimleri	a) İçsel: Resmi örgütlenmeler, büyük ölçekli temsil birlikleri b) Dışsal: Çoğulcu ya da korporatist çıkar aracılığı, siyasal parti rekabeti ve çoğunluk oyu	a) İçsel: Enformalite düşük düzeyde dikey ve yatay farklılaşma b) Dışsal: Negatif terimlerle formüle edilmiş taleplere dayanan protesto politikaları

Kaynak: (Offe, 1999: 67).

1.2.3.2.1. Kaynak Mobilizasyonu Paradigması

Kaynak mobilizasyonu ya da kaynakların seferberliği paradigmasının kökenleri Anglo-Sakson merkezlidir. Kaynak mobilizasyonu teorisyenleri işe, duygular ve şikâyetler, psikolojik faktörlerin kullanımı ve kolektif davranış yaklaşımının ekonomik çöküş üzerindeki vurgusunu reddederek başlar. Bir toplumsal çöküş ile motive olan atomize bireylerin sosyal hareketlerin temel aktörleri olduğu tezini çürütmek için zengin ampirik veri sunarlar (Cohen, 1999: 113). Kaynak mobilizasyonu paradigması, eski teorilerdeki yapısal gerilimi ve ideolojilerin hâkimiyetini vurgulayan yaklaşımın bir düzelticisi olarak ortaya çıkmıştır (Johnston, Larana ve Gusfield, 1999: 133).

Kaynak mobilizasyonu, kolektif hareketi politik düzeyde incelemeyi ve hareketin içindeki bireylerin çıkarlarının rasyonel takibini hedeflediklerini ileri sürmektedir. Mevcut çalışmaları, ya dışlanmış toplumsal grupların sisteme katılma mücadelesinin ya da kaynakların farklı biçimde dağıtım talebinin bir ifadesi olarak açıklar (Çayır, 1999: 20). Sistemdeki “herhangi bir sosyal aktörün, elinde bulunan kaynakları amacına ulaşmak amacıyla en aktif şekilde seferber etmesi” (Lelandais, 2009: 71) kaynak mobilizasyonu teorisinin temelidir. Kaynak mobilizasyonu teorisyenlerinin üzerinde oydaşmaya vardıkları 8 özellik vardır:

(1) Sosyal hareketler kolektif davranışın çatışmacı perspektifinden anlaşılmalıdır; (2) kurumsal ve kurumsal olmayan kolektif hareketler arasında temel bir farklılık yoktur; (3) her ikisi de kurumsallaşmış güç ilişkileri çerçevesinde çıkar çatışmalarını içerir; (4) kolektif hareket grupların çıkarlarını rasyonel bir biçimde savunmalarını içerir; (5) amaçlar ve şikayetler güç ilişkilerinin daimi ürünleridir ve hareketlerin oluşumunu açıklayamazlar; (6) hareketin oluşumu kaynaklar ve fırsatlardaki değişimlere bağlıdır; (7) başarı grubun siyasal aktör olarak tanınması veya artan maddi fayda ile gerçekleşir; (8) hareketlilik büyük ölçekli, özel amaçlı, bürokratik ve resmi örgütlenmeleri kapsar (Cohen, 1999: 114).

Kaynak mobilizasyonu teorisinin önde gelen kuramcılarında Tilly'e göre, toplumsal hareketler kolektif hareketlerdir.

Kolektif hareket bir sosyal sınıf, etnik grup, sendika, parti vs. gibi grupların ortak çıkarlarının bir ifadesidir. Ona göre sosyal hareket, oturmuş siyasal pozisyonu olmayan bir sosyal kategori adına, gücü elinde tutanlara karşı yöneltilen talepler ve mücadeleyi içermektedir. ... sosyal hareketlerin ortaya çıkışını dışlanmış, marjinal grupların politik sahneye giriş mücadelesi olarak siyasal bir süreçle açıklamaktadır. ... Tilly'e göre ekonomik dönüşüm, kentleşme, devletin oluşum süreci ve dolayısıyla günlük hayatın yeni yapıları, yeni bir hareket repertuarının ve yeni örgütlenme biçimlerinin ortaya çıkışına yol açmıştır. ... yeni sosyal hareketler sadece direnmek yerine, güç ve kaynaklar üzerinde kontrol sahibi olamaya çalışmaktadır. ... Tilly sosyal hareketleri hakim güçler ve kaynakların dağıtımında değişim talep eden insanlar arasındaki etkileşimler olarak tanımlamaktadır (Çayır, 1999: 21-22).

Kaynak mobilizasyonu teorisinin en büyük çıkmazı tüm toplumsal hareketleri politik düzeyde tanımlama çabasında saklıdır. Toplumsal hareketlerin fark edilebilir çoğunluğu siyasal alana girmek istememektedir. Kaynak mobilizasyonu teorisi siyasal alana girmeyi ret eden toplumsal hareketleri anlamlandırmada yetersiz kalmaktadır. Sonuçta, “kaynak mobilizasyonu paradigması kendini, gücün stratejik kullanımı ile sınırlayarak güncel çatışmaların siyasal boyutu üzerine odaklanmaktadır” (Çayır, 1999: 22). Bu bağlamda, “kaynak mobilizasyonu yaklaşımı, hareketi sadece veri olarak ele almakta, anlamını incelemede başarısız olmaktadır” (Melucci, 1999: 84).

1.2.3.2.2. Yeni Toplumsal Hareketler

'68 hareketlerinin ardından, toplumsal hareketler, literatürde “eski” ve “yeni” olarak ayrıştırılmıştır. Genel olarak '68 sonrası tüm toplumsal hareketler yeni toplumsal hareketlere dahil edilmektedir ancak yeni toplumsal hareketler aynı zamanda “kimlikler” üzerine odaklanarak toplumsal hareketleri anlamlandırmaya çalışan paradigmanın da adı olmuştur. Yeni toplumsal hareketler paradigması Avrupa kökenlidir. Bir açıdan Post-Marksistler ve Frankfurt ekolünden gelen düşünürler yeni toplumsal hareketler

paradigmasını pozitivist ve faydacı olarak nitelendirdikleri kaynak mobilizasyonu teorisine karşıt olarak geliştirmişlerdir. Yeni toplumsal hareketler ile ilgili yapılan çalışmalardan biri, Mart Fuentes ve Andre G. Frank'ın "Toplumsal Hareketler Üzerine On Tez" adlı eseridir. Yeni toplumsal hareketler üzerine on tez şöyledir:

1. Yeni toplumsal hareketler bazı yeni özelliklere sahip olsalar da aslında yeni değildir; klasik toplumsal hareketler ise görece yeni belkide geçicidirler.
2. Toplumsal hareketler, çok fazla çeşitlilik ve değişkenlik gösterir; ancak bir ahlak ve adalet anlayışı doğrultusunda bireyleri seferber etmeleri, toplumu yoksunluğa karşı hayatta kalabilme ve kimlik edinme amacıyla harekete geçirerek toplumsal güç oluşturmaya çalışmaları bakımından ortaktır.
3. Toplumsal hareketlerin dayanıklılıkları ve etkileri çevrimseldir. Uzun siyasal, ekonomik ve bunlarla beraber belki ideolojik çevrimlere bağlıdır.
4. Toplumsal hareketlerin batıda çoğunlukla orta sınıfın, güneyde halk /işçi sınıfının ve doğuda her ikisinin de yer aldığı sınıf bileşimlerinin ayırt edilmesi önemlidir.
5. Toplumsal hareketlerin çok fazla türü vardır. Toplumsal hareketlerin büyük çoğunluğu devlet iktidarı yerine daha fazla özerklik arar, devlet iktidarı peşindeki toplumsal hareketler, toplumsal hareket olarak kendilerini yadsıma eğilimindedirler.
6. Toplumsal hareketlerin çoğunun atak değil, savunmacı olmasına ve kalıcı olmaya yönelmesine karşın, bu hareketler toplumsal değişimin önemli etkenidir.
7. Toplumsal hareketler, özellikle çağdaş kapitalizmden kopuş ve sosyalizme geçişin etkenleri ve yeniden tanımlayıcıları olarak görünmektedir.
8. Bazı toplumsal hareketlerin diğer hareketlerle üyelik ilişkisine girmesi veya daha fazla uyum sağlaması, ittifaka açık hale gelmesi muhtemeldir. Bazı toplumsal hareketler ise muhtemelen diğerleriyle çatışacak ve muhalefet edecektir.
9. Toplumsal hareketler tıpkı sokak tiyatroları gibi, eğer varsa senaryolarını var oldukları bizzat yazdıklarından gündem veya stratejilerin hareketin dışındakiler –aydınlar kastedilmiyor- tarafından karşılanması söz konusu olamaz hatta zararlıdır.
10. Toplumsal hareketler, geleneksel devletten, siyasal ve ekonomik demokrasiden, sivil topluma ve sivil demokrasiye geçişte demokrasinin genişletilmesine, derinleştirilmesine ve hatta yeniden tanımlanmasına katkıda bulunacaktır (Fuentes ve Frank; 1988: rrojastatabank.info).

Toplumsal hareketler üzerine on tez, eski ve yeni toplumsal hareketler arasındaki farklar, toplumsal hareketlerin elemanları ve sivil toplum-demokrasi ilişkisine değin pek çok farklı unsur ele almıştır. Bir anlamda bu çalışmada, yeni toplumsal hareketlerin özgün yapısı vurgulanmaya çalışılmıştır.

Toplumsal hareketler ve Marksist teori arasında güçlü bir etkileşim bulunmaktadır. Sistem, toplumsal hareketlerin talepleri karşısında kendini dönüştürürken, toplumsal hareketler kendisini yenilenen sisteme uyarlamıştır. Bu bağlamda, Marksizm ve toplumsal hareketler arasındaki ilişki yeni toplumsal hareketlerin içerisinde yeniden yorumlanmıştır.

Yeni toplumsal hareketleri çalışan Avrupalı teorisyenler ... dikkatlerini, çatışmacı kolektif hareketlerdeki bütünleşme boyutuna çevirdiler. Diğer yanda bu teorisyenler, bilinci ideolojiyi, dayanışmayı ve toplumsal mücadeleyi vurgulayan neo-Marksist

teoriye sempati beslemelerine rağmen, sosyal hareketlerin Marksist analizinin yetersizliklerinin de farkındaydılar (Cohen, 1999: 121).

Toplumsal hareketlerin erken döneminde işçi sınıfı, Marksist teorideki gibi fark yaratacak özne kabul edilmiştir. Yeni toplumsal hareketler paradigması toplumsal devinim çözümlemesinde kaynağı sadece ekonomik dairede aramamış, sosyal haklar ve kimlik politikalarının da tartışma gündemine taşımıştır. Toplumsal hareketlerin öznesi değişmiştir.

Offe'ye göre yeni sosyal hareketler Batı'da refah toplumu modeline yönelen tehditlerle beraber ortaya çıkmıştır. Ellili yılların başlarında sosyal, ekonomik ve politik düzen liberal refah devleti modeli çerçevesinde şekillenmiştir. Bu modelin temel değerleri büyüme, refah ve refahın kitlelere aktarımı idi. Refah toplumu kavramının altında yatan varsayım, "tüketim merkezli hayat tarzının insanların çoğunun enerjisini tüketeceği ve kamu politikalarına katılımın birçok vatandaşın hayatında marjinal bir öneme sahip olacağıydı (Offe, 1985'ten aktaran: Çayır, 1999: 17).

Yeni toplumsal hareketler ile birlikte, toplumsal hareketlerin merkezi sosyo-ekonomik alandan, sosyo-kültürel alana taşınmıştır. Melucci'nin vurguladığı biçimde; "Toplumsal çatışmalar geleneksel ekonomik\endüstriyel sistemden kültürel alana kaymaktadır: bu çatışmalar bireysel kimliği, günlük hayattaki zaman ve mekanı, bireysel hareketin motivasyonu ve kültürel modellerini etkilemiştir (Melucci, 1999: 88). Yeni toplumsal hareketler, böylece, toplumun birlikteliğini sağlayan kültür unsurlarını siyasi kültüre dahil etmiş ve toplumsal hareketlerin araçları arasına katmıştır.

68 sonrasında renklenerek sokaklar şiarı ile vurgulanmak istenen farklı kimliklerin ön plana çıkarak sokağa inmesi, toplumsal hareketler devinimine katılmasıdır. Çünkü artık toplumsal kimlikleri, geleneksel dayanışma aidiyetleri ya da ekonomik temelli sınıfsal aidiyetler içine sokmak zorlaşmıştır (Çorakçı, 2008: 42). Yeni toplumsal hareketler paradigmasının öncesinde de, kimlik tartışılır bir kavramdı. Değişen, kimliklerin eş zamanlı olarak tartışılmaya başlamasıdır. Marx ve Engels'in Komünist Parti Manifestosu'nun sonunda "dünyanın bütün işçileri birleşiniz, zincirlerinizden başka kaybedecek bir şeyiniz yok" çağrısı bireyin işçi kimliğinin yanında taşıdığı diğer kimlikleri yok saymıştır. Bir işçinin kimliğinde, bir ailenin üyesi oluşu, bir devletin yurttaşı oluşu, bir cinsiyetinin oluşu, bir dini ya da etnik kimliği oluşu gibi farklı nosyonlar bulunmaktadır. Kişiyi tek bir kimlik değil, sahip olduğu kimlikler toplamı tanımlamaktadır. Yeni toplumsal hareketlerin temel sorunsalı kişisel kimliklerin baskı altında olan yönlerini serbest bırakmaktır.

Yeni toplumsal hareketler, demokratik sistemi dönüştürme eylemi içerisinde, radikal demokrasi olarak tanımlanan yöntemi kullanmaktadır.

... radikal demokrasi ile tüm demokratik mücadelelerin birbirine bağlanmasını, böylelikle anti-ırkçılık, anti-cinsiyetçilik, anti-kapitalizm gibi yeni hareketlerin birbirine eklenerek yeni özne konumlarının yaratılmasının gerekliliğini savunur. Yalnız bu hareketler kendiliklerinden birbirlerine eklenemezler, demokratik bir birliktelik yaratabilmeleri için farklı grupların kimliklerini dönüştürebilecek bir ortak duyu yaratmak gereklidir. Öyle ki bir bu ortak duyu sayesinde her grubun talebi öbürününkiyle demokratik eşdeğerlilik ilkesi uyarınca eklenilebilir. Çünkü mesele yalnızca verili çıkarlar arasında bir ittifak oluşturma meselesi değil bu grupların kendi kimliklerini ifade etmeleri meselesidir (Çorakçı, 2008: 44).

Radikal demokrasi, yeni toplumsal hareketlerin amaç ve araçlarına uyum gösteren bir alan sağlamaktadır. Özellikle grup ve bireylerin kimliklerini serbestçe ifade edebilmelerine olanak sağlaması, radikal demokrasiyi yeni toplumsal hareketler açısından araçsallaştırmaktadır.

1.2.3.3. 1980'ler ve Yükselen Küreselleşme Dalgası

1960'lar ve 70'ler boyunca tüm dünyayı kasıp kavuran toplumsal muhalefet dalgası 1980'lerde geri çekilmeye başlamıştır (Bekmen, 2009: 247). 1980'lerde toplumun bütün kesimleri, umutsuzluğun ve hayal kırıklığının izini taşımaktaydı. Toplumsal hareketler, ilk sistematikleşmeye başladıkları andan itibaren Kapitalist Dünya Ekonomisi karşısında bir alternatif sistem arayışını içermiştir. İkinci Enternasyonalin ardından Marksist sol ve anarşizm, yollarını farklı çizerken vaatlerde bulunmaya devam etmiş ve farklı bir yapılanmanın\sistemin olabileceğine dair vaadi yaşatmışlardır. Ekim Devrimi ile Marksist sol SSCB'de vaadini gerçekleştirebileceğini varsaymıştır(!) Ortaya çıkan sonuç, Marksizmin krizi ve vaatler ile SSCB'nin sunduğu gerçeklik arasındaki farkın büyüklüğünün yarattığı umutsuzluk halidir. Tek hayal kırıklığı kaynağı Marksizmin SSCB uygulaması değildir. Toplumsal hareketler bazında, '68 devrimi, sonuçlanışı açısından başarısız bir girişimdi. Sari umutsuzluk dalgasının yayılmasının yanında, "1980'ler sonrası yeni iktidar ağları, popülerin kültür komplekslerinin gündelik hayatı işgali ve krize giren kentli yaşam biçimleri toplumsal coğrafyadaki politik kurgu sistemlerini değişime uğratmıştır" (Sustam, 2009: 98). Yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkardığı kimlik ve kültür politikaları ideolojilerin önüne geçmiştir.

1980'ler hayal kırıklıklarının yanında, daha önce sahip olunmayan iletişim aygıtlarına sahip olmuştur. Gelişen iletişim araçlarının toplumsal hayatta varlık kazanmaları '80 sonrası toplumsal hareketlerin nitelik değişimini yönlendirmiştir.

1960'ların sonlarından itibaren canlanmaya başlayan toplumsal muhalefet ve buna mukabil olarak yeniden itibar kazanan Marksist teori ... 10 sene içerisinde büyük bir umutsuzluğun kaynağı haline gelebiliyordu. ... Marksizmin prestij kaybının belirli bir noktaya kadar Stalinizme bağlanabileceği doğrudur. ... Fakat itibar kaybının tek nedeni stalinizm değildi. 68'den itibaren başlayan toplumsal hareketlenme, işçi sınıfı hareketi dışında başka oluşumları da ön plana çıkarmıştı. Feminist hareket, ekolojik hareket, özellikle ABD'de etkili olan siyahi hareket gibi "yeni toplumsal hareketler" başlığı altında toplanan toplumsal çıkışlar, işçi sınıfına Marksizim tarafından yüklenen ayrıcalıklı özne olma durumunu sorgulamaya ve sorgulamaya başladılar (Bekmen, 2009: 245-247).

80 sonrası dönemin dijital çağ olarak adlandırıldığı olmuştur. Dijital çağ ve iletişim devriminin toplumsal hareketlere etkisi ayrıntılı olarak "iletişim devrimleri" bölümünde ele alınmıştır. Bu kısımda yaşanan değişimin genelde değiştirdiği sistem özellikleri üzerinde durulmuştur. Söz konusu dönemde, toplumsal hareketler repertuarı yeni iletişim araçlarını kapsayacak biçimde genişlemiş, yeni döneme uyum sağlamayan eylemsellikler kullanımdan çıkmıştır.

Lance Bennet dijital iletişim araçlarının uluslararası eylemciliği çeşitli önemli yollardan değiştirdiğini öne sürmüştür;

- Eski toplumsal hareketlere özgün nispeten yoğun ağlar yerine eylemciler arasında iletişim ve koordinasyon için hayati önem taşıyan gevşek yapıli bağlar kurmak;
- Yerel meselelerin hareketlerin söylemi içine sokulması için geniş bir bakış açısı geliştirmek suretiyle bir bütün olarak hareketle yerel eylemcilerin özdeşleşmesini zayıflatmak;
- Toplumsal hareketlere kişisel katılım üzerindeki ideoloji etkisini azaltmak;
- Toplumsal hareket eylemcilerinin merkezleri olan kayıtlı, sürgit ve zengin kaynaklı yerele ulusal örgütlerin görece öneminin azalması;
- Toplumsal hareketler içinde kaynakları yetersiz örgütlerin stratejik avantajlarının artması;
- Hızla değişen yakın hedeflere kalıcı kampanyaların (küreselleşme karşıtlığı yada çevrenin korunması gibi) düzenlenmesinin desteklenmesi;
- Eski yüz yüze etkinlikleri sanal etkinliklerle birleştirmek (Bennett, 2003'ten aktaran: Tilly, 2008: 169).

Toplumsal hareketler repertuarının ve ulusalar arası eylemselliğin dijital iletişim araçları ile yaşadığı değişim, sistemi ve sistem aktörlerinin araçlarını da değiştirmiştir. Kültürel öğeler, iletişimin geldiği noktada yeniden üretilerek sisteme araçsal girdiler sağlamıştır.

Yerel ve uluslararası düzlem arasındaki etkileşimin boyutu artmıştır. Toplumsal sistem küresel bir boyut kazanmıştır. Sonuçta olaylar kendi içlerinde ya da oluştukları yer ve insanlar için değil, dünya sistemi üzerindeki sembolik etkileri sebebiyle de önem kazanmıştır (Melucci, 1999: 96). Bu değişimlerin etkisi ile yerel eksenli toplumsal hareketler ve küresel eksenli toplumsal hareketler köken farklarına rağmen benzeşmeye ve transfer edilebilir olmaya başlamıştır.

1.2.3.4. 1990'lar ve Sonrası

1990'lardan sonra dijital iletişim araçlarının kullanımının artış göstermesi ve sıradanlaşması ile toplumsal hareketler repertuarında değişmeye başlayan dengeler, iletişim araçlarının merkeze alınması ile sonuçlanmıştır. Bu bağlamda özellikle 2000 sonrasında araçsal ve alansal alanda keskin kaymalar gözlemlenmiştir. Toplumsal hareketler; çoğulcu anlayışı, farkındalık bilicini ve demokratik yönelimleri merkeze almış; alansal olarak sivil toplum merkezine kaymıştır. Araçsal kayma, internet araçlarının toplumsal hareketler repertuarına dâhil olması ile gerçekleşmiştir.

1990 sonrasında toplumsal hareketlerde yaşanan değişimleri tanımlamaya çalışan yeni bir paradigma; “enformasyon paradigması” ortaya çıkmıştır. Castells'e göre;

... yeni toplumsal hareketlerin belirgin bir tanımını vermek oldukça güçtür, ancak üç önemli kriterden söz edilebilmektedir: 1- Toplumsal hareketler kendi içinde anlamlıdır, diğer bir deyişle toplumsal hareket kendini nasıl tanımlıyorsa öyledir. Eylemleri kendi kendini tarif eder. 2- Toplumsal hareketler toplumsal açıdan muhafazakar olabilir, devrimci olabilir, her ikisi birden ya da hiçbiri olabilir. “İyi” ve “kötü” toplumsal hareket yoktur. 3- Hareketin tanımı; hareketin kimliği, hareketin düşmanı, hareketin vizyonu ya da toplumsal amacına göre belirlenir (Castells, 1997'den aktaran: Şener, 2006: 107).

Toplum yapısında, toplumsal hareketler paradigması ve repertuarındaki bu değişiklikler toplumsal hareketler açısından yeni bir örgütlenme odağı getirmiştir: “küresel kapitalizme muhalefet”. Geçmişte işçi hareketleri ve öğrenci hareketleri ile birlikte anılan toplumsal hareketler, '90'lı yıllar sonrasında küreselleşme ile birlikte anılmaya başlamıştır. Lodziak'a göre;

1990'ların başından itibaren küreselleşme sürecine bir tepki olarak ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler kendisinden önceki hareketlerin unsurlarını içermekle birlikte sivil toplumda benzeri olmayan, yeni enformasyon ve iletişim araçları aracılığıyla yerel, ulusal ve küresel düzeyde ve kolektif örgütlenme ve eyleme olanak veren, çoğulculuğa

ve farklılığa önem veren, sembolik iletişimin gücüne inanan, hiyerarşik yapılanmayı ve şiddet eğilimlerini dışlayan, yeni örgütlenme ve eylem biçimleri arayışındaki post modern hareketlerden oluşmaktadır (Lodziak, 1995'ten aktaran: Şener, 2006: 109).

Bu bağlamda, toplumsal hareketler '90'lar ile birlikte hasım olarak kendisine “neoliberal küreselleşme” sürecini belirlemiştir. Değişim, küresel eksenli toplumsal hareketler açısından “küresel kapitalizme muhalefet”i ya da “neoliberal küreselleşme” yi odak noktası olarak belirlemekten fazlasıdır. Yeni dönem, araçsal ve alansal kaymaların denendiği bir alan sağlamıştır. Toplumsal hareketler “deneme”ler konusunda uzun bir maziye sahiptir. Yeni toplumsal hareketlerde yer alan aktivistler çoğunlukla kendilerinden önceki eylemcilerin kullandıkları yapıları ve modelleri örnek almakla birlikte, eski hareketlerin ‘yanlış’larından ders alarak onların ötesine geçmeye çalışmaktadırlar (Şener, 2006: 108).

Yerel eksenli toplumsal hareketler, küresel ve yerel arasındaki gerilimin toplumsal hareketlere yansımış halinden fazlasıdır. Hatta dönemselsel olarak, küreselleşmenin sunduğu tüm olanakları kullanan yerel hareketlerin güç kazanmak için “küresel”e yayılmaya çalışması izlenilebilir olgulardandır. Yerelin küreselleşmesine toplumsal hareketler bazında verilebilecek en bilindik örnek Zapatista hareketidir: “Meksika’da topraksız köylülerin özerkliği için mücadele veren yerel Zapatista hareketi internet sayesinde küresel düzeyde sesini duyurarak uluslararası destek” sağlamıştır (Şener, 2006: 121). Yeni toplumsal hareketler, internet araçlarının sağladığı “yeni” kamusal alan üzerinde eylemsellik alanlarını genişletmişlerdir. Bu durumun sonuçlarından biri Keane'nin belirttiği gibi yeni kamusal alanın “yerel amaçlara sahip sayısız mikro-kamusal alanlara bölünerek kamusal alanın parçalanmasına yol açma”sıdır (Almeida, 2002'den aktaran: Şener, 2006: 114).

Tarihsel süreçte toplumsal değişimlere paralel olarak değişen toplumsal hareketler 1750, 1800'ler 1900'ler –'68,'80,'90'lar ve sonrası tarihsel ayraçları kullanılarak, incelenmeye çalışılmıştır. Çoklu tarihsel ayraç kullanımı farklılıkları ve benzerlikleri belirlemeyi kolaylaştırmak için tercih edilmiştir. Ancak ayraçlar ile birbirinden farklılaştırılarak analiz edilmeye çalışılan toplumsal hareketlerin ayrıştırıldığı dönemler birbirinden bağımsız değildir.

1.3. Çevreci Toplumsal Hareketler

Çevre, yeni toplumsal hareketlerin odaklandıkları sorunsallardan biridir. Çevre hareketleri, savaş karşıtı hareketler gibi çatı bir kavram sunmaktadır. Hem küresel eksenli hem de yerel eksenli toplumsal hareketler, çevreci hareketlerin çatısı altında oluşum göstermişlerdir.

“Çevre; bir efsane, moda bir düşünce, bir bilim dalı, bazen realite bazen de ütopya, ve çok boyutlu anlamlar yüklenebilen bir kavramdır. İnsan ve doğa kavramlarının kesişme noktasında bulunur” (Parlak, 2004’ten aktaran: Çalı, 2006: 27). 68 hareketleri içerisinde çevreci toplumsal hareketler geniş eylemsellik alanı bulmuştur. Çevreci hareketler özellikle bir sivil toplum kuruluşu ile birlikte anılmaktadır; Greenpeace, 1971 yılında kuruluşunun akabinde çevreci toplumsal hareketlerin simgesi haline gelmiştir. Simgeleşmesinin etkisi ile sivil toplum kuruluşları ve çevreci toplumsal hareketler arasında güçlü bir bağıntı noktası oluşmuştur. Günümüzde çevre sorunsalı çatısı altında bir çevreci toplumsal hareket oluştuğunda, ya bir sivil toplum kuruluşu oluşturulur ya da var olan sivil toplum kuruluşu yapısal değişim geçirerek sorunsalı kapsayacak biçimde yeniden kurgulanır.

Doğu Karadeniz Bölgesi 2000’li yıllarda nehir tipi Hidroelektrik Santralleri Projelerinin bir nevi saldırısına uğradığında, çevreci toplumsal hareket grupları oluşmaya başlamıştır. Bu bağlamda tez kapsamında incelenecek olan Fındıklı HES Muhalefeti’ni yönlendiren, Fındıklı Dereleri Koruma Platformu ve Dereleri Koruma Platformu bu toplumsal hareketlerin sivil toplum uzantısını oluşturmaktadır.

1.4. Toplumsal Hareketler, Örgütlenme ve Sivil Toplum Kuruluşları

Toplumsal hareketlerin örgütlenme yapısı tarihsel süreçte pek çok değişim yaşamıştır. ’90 sonrası, toplumsal hareketler yapılanmasında örgütlenme, sivil toplum ve gruplar üzerinde kurgulanmaktadır. Bunun başlıca sebebi “Yeni iletişim teknolojilerinin, internetin çevrelediği sanal dünyayı da içine alarak 1990’lı yıllarda hızla gelişmesi ... sanal dünyada yeni kamusalılıkların ve bir aradalıkların artışı beraberinde getirmiş” olmasıdır (Tosun, 2006: 59).

Atomize bir çözümlemede, toplum topluluklardan; topluluklar ise daha küçük gruplardan oluşur. En küçük birime doğru toplumu ayrıştırmak eksik bir çözümleme sunar. Çünkü “toplum sadece bireysel üyelerinin bir ürünü değil; aynı zamanda onu oluşturan grupların da ürünüdür. Bu bağlamda bireyler ve gruplar arasındaki, grupların içindeki bireyler arasındaki ve gruplar arasındaki ilişkiler toplamı şaşırtıcı karmaşıklıkta bir şebeke oluşturur (Shirky, 2010: 18). Toplumsal hareketlerin başarısı toplum içerisindeki ilişkiler ağına entegre olmasına ve sorun ile ilgili aktörler arasındaki ilişkilere yön verme becerisi ile orantılıdır. Bir toplumsal hareketin entegrasyonu, örgütlülük bilincine ulaşmış grupların varlığına bağlıdır.

Grup; etkileşim halinde olan, ortak amaçları, ortak normları bulunan ve kendilerini “grup” olarak hisseden insanların oluşturdukları topluluklardır (Göksu, 2007: 125). Grup kelimesinin anlam olarak insanların benzer görüşler, tutumlar, hisler gibi etrafında toplanması ve etkileşimde bulunmasını karşılaması açısından toplumsal hareketlerde önemli bir yeri vardır. Gerçekte toplum içerisinde adı konulmuş ya da konulmamış pek çok grup vardır ve bu grupların hepsinin toplumsal hareketler açısından maiyeti aynı değildir. Grupların yapısı, nitelik ve nicelikleri, oluşumları son otuz yılda hızlı bir değişim geçirmiştir. Bu değişimin sonucunda toplumsal hareketler açısından grupları yeniden değerlendirmek bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Değerlendirme sonucunda yeni grup yapılanmaları; “adem-i merkezi, hiyerarşisiz, kolektif ve bireyin bir arada ön plana çıktığı, farklı hatta karşıt ideolojileri içeren, koalisyona dayalı, katılımcı demokrasi isteyen, şiddete karşı, diyaloga ve iletişime dayalı örgütlenmeler olarak karşımıza çıkmaktadır” (Şener, 2006: 116).

İlk dönem toplumsal hareketlerde ve 60’lı yıllarda, grubun gücü daha çok nicel değerlere, üye sayısı gibi lanse edilemeyecek ama kendini grubun temsil ettiği değerlere yakın gören birey sayısının çokluğuna bağlıydı. Gruba aidiyet zamanla değişirken niteliksel değerler de önem kazanmaya başlamıştır. Bu değişikliklerin çıkış noktası ve grupların hızlı bir biçimde türemesinin ardında tek bir etken bulunmamakla birlikte “internet devriminin” rolü yadsınamayacak kadar büyüktür. Yeni sosyal araçların grup örgütlenmesi hususunda yarattığı esas avantaj, sosyal bilimci Seb Paquet tarafından “gülünç şekilde kolay grup oluşturma olarak nitelendirilmiştir (Shirky, 2010: 51). “Sosyal ağlar” üzerinden kurulan gruplar “sanal” olarak tabir edilen internet ortamının

toplumsallaştırılması amacını gizil dahi olsa taşımakla beraber, internet ile birlikte günlük hayata dahil olan yeniliklerin adlandırılması insanın toplumsallığının vurgusudur aynı zamanda. Artık, gülünç şekilde kolay grup oluşturmak önem taşıyor; çünkü paylaşan, işbirliği yapan ya da uyum içinde hareket eden bir grubun parçası olma arzusu işlem maliyetlerinin daima kısıtladığı temel bir insan içgüdüsüdür (Shirky, 2010: 51). Maliyetlerin asgari seviyeye– hatta bazı sosyal ağlar, bloglar üzerinden sıfıra- inmesi gruplar etrafında sosyalleşmenin hızını artırmaktadır. Bu noktada “gülünç şekilde kolay grup oluşturma”nın ikircikli etkisi olduğundan söz edilebilir. Evet, grup oluşturmak geçmişe nazaran fazlasıyla kolaylaşmış durumda ve bu toplumsal hareketlerin dinamik yönünü hızlıca aktif hale getirilebilir. Bir sorunsal etrafında geçmişle kıyaslanamayacak kadar hızlı ve etkin bir biçimde toplanıp, enformasyon alışverişinde bulunulabilir. Ancak grupların fazlalığı “hangi grup?”, “hangi dava?” gibi soruları ve sanal ortamda etkin olup ylemsellik açısından hiç olunma ihtimalini de içinde barındırmaktadır.

Gruplar, toplumsal hareketlerin saflarının oluştuğu kemik yapılanmalardır. Bir nevi toplumsal hareketler, küçük ya da büyük bu grupların üzerinden yükselmektedir. Doğru araçlara sahip olduklarında gruplar değişim yaratabilecek ya da değişimi başlatabilecek güce sahip olurlar.

Grupların kendiliğinden bir araya gelmelerini ve resmi yönetim gerektirmeksizin bireylerin grup çalışmasına katkıda bulunmasını kolaylaştıran bu araçlar; denetlenmeyen çabanın boyutu, çok yönlülüğü ve kapsamı üzerindeki eski sınırları kökünden değiştirdi. ... Artık grup çabasına yönelik doğal arzularımız ve yeteneklerimize daha iyi uyan iletişim araçlarımız –ve bu araçları gittikçe daha çok kullanan sosyal düzenlerimiz- var (Shirky, 2010: 23 – 24, 46).

Gruplar örgütlenmeyi sağlarken, örgütlülük kolektif hareket kabiliyetini sağlar. Toplumsal hareketler özünde kolektif hareketlerdir. Bir krizin sonucundan ve inançların ifadesinden ziyade kolektif hareket, örgütsel bir yatırımla “inşa edilir”. “Örgütlenme” burada ampirik bir özellik değil, analitik bir düzeydir (Melucci, 1999: 85). Gruplar, örgütlenme ve toplumsal hareket araçları bağlamında birbirlerine bağlıdır ancak amaçlar bağlamındaki bağıntı bu analitik düzeyde sivil toplum aracılığıyla kurulmuştur. Sivil toplumun kavramsal özü; aile, devlet ve piyasa arasında kamusal alan olarak isimlendirilen alanda faaliyet gösteren, devletten özerkliğini sağlamış, kamusal tartışma aracılığıyla yurttaşların kamusal hayatta aktif katılımını sağlayan, ortak çıkarlar geliştirmeye odaklı, gönüllülük

temeline dayalı çok sayıda kurum, örgütlenme ve bireyin oluşturduğu esnek bir yapıya gönderme yapar (Tosun, 2006: 60).

Sivil toplumun özerkliği konusundaki tartışmalarda toplumsal hareketler “yeni sosyal hareketlerin devlet erkini ele geçirme hedefi yerine sivil toplum alanını özgürleştirme hedeflerinin olması” (Çorakçı, 2008: 67) bağlamında bir taraf teşkil etmektedir.

Geleneksel devlet – “sivil toplum” ayrımının ötesinde yeni politik bir alan dizayn edilmektedir. Bu bir ara- kamusal alandır. Bu alanın işlevi hareketleri kurumsallaştırmak ve onarlı partiye dönüştürmek değil, hareketler özerkliklerini korurken mesajlarını topluma iletmek ve bu mesajları siyasal karara tercüme etmektir (Cohen, 1982’den aktaran: Melucci, 1999: 107).

Sivil toplum kuruluşları birer örgütlü grup olarak ara-kamusal alan oluşturmakta ve toplumsal hareketler içerisinde güçlü birer aktör haline gelmektedir.

Toplumsal hareketlerin hedeflediği toplumsal alan ne devlet ne de piyasa mekanizmasıdır. Bu alan tabii ki sivil toplumdur. ... toplumsal hareketler devleti hedeflemezler. Hareketler sivil, toplumsal muhaliflerin sivil toplumun yapıları üzerindeki mücadelelerinden oluşur. ... sivil toplum, mücadelelerin, kamu alanlarının ve siyasal süreçlerinin alanı olarak görülür (Cohen, 1999: 124-125).

Ayrıca, sivil toplumun gönüllük, kendi kendini yönetme, muhalif olma, çoğulculuk, iletişimsellik ve değer yaratma özellikleri toplumsal hareketlerin bu alanda kurgulanmasının nedenleri arasındadır.

Toplumsal hareketlerin kendi içinde yaşadığı değişimler ve sivil toplumun gelişim süreci bağlantılıdır. Modern toplumda sivil toplumun ya da ara kamusal alanın varlığı değil sınırları tartışılmaktadır. Önder’in vurguladığı gibi, yeni toplumsal hareket teorisyenleri sivil toplumdaki kimlik inşasına odaklanmaktadır ve hareketlerin politik yönünden çok kültürel yönünü ön plana çıkarırlar (Önder, 2003’ten aktaran: Çorakçı, 2008: 81). İncelenen Fındıklı HES Muhalefeti sivil toplum alanında kurgulanmaktadır. Sorunsal kapsamına alan, Rize TEMA vakfı gibi ve sorunsalın etrafında örgütlenen Fındıklı Dereleri Koruma Platformu, Dereleri Koruma Platformu gibi gruplar birer sivil toplum kuruluşudur.

1.5. Toplumsal Hareketler ve İletişim Araçları

Toplumun geçirdiği hiçbir değişim tek bir etkene dayanmaz. Ancak tek etkenin değişim üzerindeki etkisini incelemek değişim ve etken arasındaki ilişkinin çözümlenmesini kolaylaştırmaktadır. Bu bölümde iletişim araçlarının gelişiminin toplumda yarattığı değişikliklere odaklanılmıştır.

McLuhan'ın belirttiği gibi “Toplumlar her zaman iletişimin içeriğinden çok, insanların iletişimde kullandıkları iletişim araçlarının doğasınca biçimlendirilmiştir” (McLuhan, 2005'ten aktaran: Şener, 2006: 11). İletişim araçlarının çevresinde biçimlenen toplum fikri, iletişim araçlarında yaşanan teknolojik gelişmelerin toplumu derinden etkilediği ve değiştirdiği ön kabulünü doğurmuştur. Tez kapsamında, değişen toplumun toplumsal hareketlere etkisi incelenmeye çalışılmıştır. Bu hususta teknolojik yenilikler ve toplumun bu yenilikleri kabulünde göz ardı edilmemesi gereken nokta, sıradanlaşma sınırındır. Sosyal ilginin başlaması toplum kültürünün teknolojik yenilikle birlikte değiştiğine işaret eder.

Kültür günümüzde “yaşam tarzı” şeklinde ifade edilmektedir. Bu anlayışla kültürel öğelerin başlangıçta rastlantısal ya da tarihsel olarak geliştiği ancak, bir kez geliştikten sonra, kültürel çevre etkileşiminden söz edilmekte ve söz konusu etkileşimde ağırlığın görece değişmez niteliğinden ötürü doğal çevre olduğu kabul edilmektedir (Ergün, 2005: 183).

Teknolojide yaşanan gelişmeler kültürel çevreyi değiştirmektedir. Böylesi bir değişiklik bir kez yaşandığında, değişikliğin öncesindeki kültürel çevreye dönülemez. Tez kapsamında kültür ve toplumsal hareketler arasındaki ilişki iletişim araçlarının yarattığı değişimler üzerinden takip edilmeye çalışılmıştır.

Ön kabule dayanan bir diğer sonuç, toplumun kullandığı araçların değişmesinin toplumsal hareketler repertuarında yer alan iletişim araçlarını da değiştirmesidir. Araçların değişimi iki boyutta incelenmiştir. İlk açı geçmişten günümüze gelişen iletişim araçlarını ve toplum üzerindeki etkilerini genel olarak kapsarken, ikinci açı 2000 sonrasında kullanılan –Fındıklı HES Muhalefesinde de kullanılan- repertuar araçlarına -amaçlar bağlamında- spesifik bir yaklaşım içermektedir. Başka bir ifadeyle ilk açıda; toplumların genel olarak yeni iletişim araçlarından nasıl etkilendiklerinin genel şablonu çıkarılmaya

çalışılmış, ikinci açıda ise toplumsal hareketler repertuarının sıradanlaşan iletişim araçlarını nasıl kullandıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

1.5.1. İletişim Araçlarının Gelişiminin Toplumsal Hareketlere Genel Yansımaları

Aydınlanmanın, matbaanın yaygınlaşması ile ilişkilendirilmesi gibi, okuryazarlığın tabana yayılması ile toplumsal hareketlerin güçlü bir ittifak aracı bulduğu söylenebilir. Basım devrimi başlı başına tüm sistemi etkileyen bir deşışkendir. Geleneksel görüşe göre, basımcılık, sayısız başka gelişmenin yanı sıra Ortaçağ'ın sonuyla modern dönemin şafağı arasındaki geçişe işaret etmiştir (Crowley ve Heyer, 2010: 128). Basım devrimi ile oluşan süreçte medyadan ve basından daha fazlası bulunmaktadır. Küçük çaplı bildirilerin hazırlanıp dağıtılmasından, afişlerin duvarları doldurmasına kadar toplumsal hareketler repertuarında bulunan pek çok araç basım devrimi ile ilişkilidir. Basım devrimi, 17. yüzyılı derinden etkilemiştir. Tez içerisinde, toplumsal hareketlerin tarihçesi 18. yüzyıl baz alınarak aktarılmakla birlikte, bu anlatım tırnak içerisinde yapılmamakta, deşışimlerin birer kırılma olarak algılandıkları zaman dahi süreç içerisinde geliştiğı kabul edilmektedir.

Basım devrimi toplumsal hareketleri ayrıca bireyde yarattığı deşışikliklerle de etkilemiştir. Haberlerin, bilgilerin vericisinin deşışmesi alıcıda köklü bir deşişime yol açmıştır.

Okuyan bir kamu doğası gereğı yalnızca daha fazla dağılmış deşildir; ayrıca dinleyen bir kamuya göre daha atomistik ve bireyciydi. ... Geleneksel bir topluluk duygusu belirli bir mesajın iletilmesi için bir araya toplanmayı zorunlu kıldığı sürece, bu duygu muhtemelen yalnız dışa kapalı okuru öne çıkaran birbirleriyle özdeş mesajların tekrarlanması yüzünden zayıflayabilirdi. ... Toplum birbirinden kopuk bir birimler yığını olduğu veya bireyin toplumsal gruptan önce geldiğı düşüncesi dinleyen bir kamudan çok okuyan bir kamuya daha uyumluymuş gibi görünüyor. ... Toplumsal dayanışma azalırken daha uzakta gerçekleşen olaylara vekâletten katılım çoğaldı; ayrıca yerel bağlar gevşerken daha büyük kolektif birimlerle olan bağlar güçlendi. Basılı malzemeler, savunucularının tek bir yerel bölgede bulunmayacağı ve uzaklardaki görünmez bir kamuya seslenen amaçlara sessizce bağlanmayı teşvik etti. Yeni grup kimliğı biçimleri daha eski, daha çok yerleşmiş bir sadakat bağıyla yarışmaya başladı (Eisenstein, 2010: 157-158).

Basımcılık sayesinde olayları bildiren siyasi ve ticari özellik taşıyan bilgileri aktaran bir sürü süreli yayın ortaya çıkmıştır (Thompson, 2010: 174). Böylece uzmanlaşmış bilgi olarak tabir edilebilecek olan, basım devrimi öncesi kitapların yanında haber olarak

sınıflandırılabilir bilgiler de “yazılı” halde ve genel kitleye hitap ederek dolaşıma girmiştir. Ortaya çıkan, ozanların şehirlerarasında dolaşır bir önceki kasabada ne yaşandığı bilgisinin sözlü olarak anlatmasından ya da hamiline yazılmış olan mektuplardan yazanı ve okuyanı ilgilendirdiği düşünülen haberlerin paylaşılmasından farklı bir dolaşımdır. İletişimde yaşanan bu değişim, okuryazarlık oranında artışı başlatmış ve diğer teknolojik gelişmelerle birlikte toplumu, kültürü değiştirmiş ve sonuçta toplumsal hareketler bir devrim olarak sınıflandırılabilir hale gelmiştir. Bu gelişmelerin öncesinde basının kamusal alanda kullanımını daha küçük bir kitlenin tekelinde bulunuyordu.

On yedinci yüzyıl sonlarında düzenli haber ve bilgi akışının sağlandığı bir basının varlığı, haber ve bilgiyi herkes için ulaşılır kılmaktadır. Habermas’a göre bu gelişme burjuva kamusal alanının oluşması için gerekli bir başlangıçtır. Ancak bu kamusal alan Habermas’ın kuramında devletle yakın ilişkiler olan eğitilmiş burjuva kesiminin (hukukçular, doktorlar, mühendisler, akademisyenler, vb.) oluşturduğu bir kamusal alandır (Çorakçı, 2008: 13).

Kamusal kitle, basın devrimi ile genişlemiştir fakat toplumun geneline yayılması daha yavaş gerçekleşmiştir. Kamusal kitlenin genişlemesi ile toplumsal hareketler ve sivil toplum arasında oluşan bağıntının önemli rolü vardır.

Toplumsal hareketler ve sivil toplum, basın devrimi ile güçlü bir araca kavuşmuştur ancak bu aracın amaçlar bazında kullanımının güçlenmesi süreç içerisinde gerçekleşmiştir. Okuryazarlık gibi kitlelere birden yayılamayacak unsurların varlığı basın devriminin kitlelere yayılmasını yavaşlatmış sayılabilir. Toplumun geneline hitap etme çabası devletle yakın ilişkide olan kamusal, toplum ile yakın ilişkide olan sivil topluma yönlendirme çabası haline gelmiştir. Bu çaba, sivil toplum ile toplumsal hareketlerin zimmî ittifaklarının makul amaçlarından biridir.

Sürekli haber ve bilgi yayınlarının dolaşıma girmesinin değiştirdikleri arasında bireye sunduğu, “dünyanın geri kalanından haberdar olunabileceği” vaadi bulunmaktadır. İlk gazete biçimlerinin dolaşıma girmesi, bireyin dolaysız çevresinin ötesinde duran, fakat kendisinin yaşamıyla bir ilişkisi hatta potansiyel olarak ona etkisi olan olaylar dünyası duygusunun doğuşuna yardımcı olmuştur (Thompson, 2010: 176). Bu duygu, toplumsal hareketleri güçlü kılabilecek olan kitlelerin motivasyon kaynaklarından birinin; “dünyanın geri kalanından etkilenme ve onu etkileyebilme hissinin” kökenidir.

Bugün olağan gelen tüm bu enformasyon dolaşımının 17. yüzyılda henüz netleşmeye başladığı ve basın devriminin getirdiği yenilikler arasında küçük broşürler, afişler ve çizimler gibi propaganda araçlarının olduğu da hatırlanırsa toplumsal hareketlerin neden 17. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıktığı daha iyi anlaşılabilir.

Toplumsal hareketler tarihçesinde 18. yüzyıl önemli bir yere sahiptir. Bu alandaki çalışmaların hemen hepsi 1830 ve 1848 tarihlerine atıfta bulunmaktadır. Bu yüzyılın kapitalist dünya ekonomisinin ağırlığının iyice hissedildiği, ulaşımında yaşanan gelişmelerin yanında –demiryolu, daha hızlı gemiler gibi- iletişimde yaşanan gelişmelerin de -telgrafın ve 40 yıl kadar akabinde gelen telefonun- toplumun neredeyse bütün katmanlarında hissedilebilen bir iletişim devrimine sahne olduğu görünmektedir. Tıpkı ortaya çıkan yeniliklerle birlikte ihtiyaç ve isteklerin değiştiğinin, daha iyisinin olabileceğine inanan insanların değişim talep etmeye başladığının ve bu taleplere karşılık ver(e)meyen sistemin karşı karşıya kaldığı krizlere yönelik başkaldırının –toplumsal hareketlerin- bu yüzyılda güçlü bir dalgalanma yarattığının görüldüğü gibi.

Telgraf ve demiryolları birlikte yayılan bir yeniliktir. 19. yüzyılda özellikle de ABD’de döneme ilişkin anlatıların çoğunda demiryollarından ve telgraf direklerinden bahsedilmektedir. Zihinler, bir dönem dekoru gibi, arka fonda demir yolu işçilerinin baştanbaşa toprakları “demir ağ”larla donatmasına ve telgrafhanelerde kulak arkalarında kalemlerle oturan adamaların silüetine vakıftır. Süreçte, demiryolları ve telgraf borsacıları, kapitalistler, gazeteler ve nihayet genel halk için gerçek zamanlı bilgi edinmenin kapısını açmıştır (Headrick, 2010; 196). İletişimde ve ulaşımında yaşanan bu sıçramalar toplumsal hareketleri de değiştirmiştir. Toplumsal hareketlerin özellikle işçi hareketleri ile birlikte anıldığı bu süreçte eş zamanlı bilginin paylaşımı pek çok değişimi beraberinde getirmiştir. Küreselleşme paradigmasının hakim olduğu 1980 sonrasında, konuyla ilgili yapılan vurgular, özellikle zaman ve mekan kavramında yaşanan değişme hususundadır. Bu kavramlar arasında yaşanan ilk değişim telgraf tellerinin arasındadır. On dokuzuncu yüzyılda iletişim biçimlerinin gelişiminin, insan ilişkilerinde farklılık yaratan bir ölçüt olarak mekanın ortadan kalkması yönünde pratik bir etkisi olmuştur (Carey, 2010: 235).

Yirminci yüzyıl toplumsal hareketler açısından önemli olan yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesine ve toplumun yeniden şekillenmesine sahne olmuştur. Elbette

değişim sadece teknolojik ve bilimsel gelişmelerde saklı değildir. 20. yüzyıl tarihte örneğine rastlanmamış bir kaosu insanların hayatlarına enjekte olduğu, “umutsuzluk” yüzyılıdır. İki dünya savaşının varlığı dahi baştanbaca bu yüzyılın arka planında savaşın olduğunu göstermektedir. Her savaş bir direniş mücadelesidir aynı zamanda ve toplumsal hareketlerde sistem karşısında değişim isteyenlerin savaştıkları cepheyi oluşturur. 19 yüzyılda sistematikleşmeye başlayan toplumsal hareketler, 20. yüzyılda bazı duraksamaları kapsayarak –ve her duraksamadan sonra yenilenecek- sisteme karşı en etkin muhalefet cephesini oluşturmuştur. 20. yüzyılda yaşanan iletişim devrimleri arasında toplumsal hareketler repertuarının (da) etkin olarak kullanacağı araçlar bulunmaktadır; Sinema, radyo, televizyon ve en sonunda ev bilgisayarları ile internet ağı bu araçların başlıcalarıdır.

Kitle toplumuna geçişin en önemli saç ayaklarından biri 1920’lerde radyo yayınının doğuşuyla tamamlanmıştır. Toplumsal hareketler eylemseldir, çünkü değişimi yaratacak olan eylemdir. Bir gazeteyi, bir broşürü kalabalık bir kitleye okumak, onu dağıtımına sokmak, duvarlara ilanlar yapıştırmak, yürüyüşlere katılmak gibi eylemler toplumsal hareketler repertuarının eylem kolunu oluşturmaktadır. Radyo ile birlikte yeni bir eylemsellik tanımlaması olmuştur. Radyo geniş toplumsal kesimlere seslenme ve etkileme anlamında önemli bir aygıttır. Kolay ulaşılabilir olması, geniş coğrafyalarda bütün olanaksızlıklara rağmen etkin bir iletişim kurabilme olanağı sağlaması ile önemli bir etkileme aygıtıdır (Çoban, 2009: 53). Radyo yayını ile propagandanın hızla geniş kitlelere yayıldığı yeni bir toplum söz konusu olmuştur. Radyo yayınlarının ilk yıllarında toplumun bu yayınları ne kadar dikkate aldığına dair çok sık gösterilen referans Orson Welles’in radyo şakasıdır. Welles, 1938 yılında Dünyalar Savaşı radyo tiyatrosunda, dünyanın Marslılar tarafından işgal edildiği duyurusunu yapmış ve azımsanmayacak bir çoğunluk bu “işgal” e inanmıştır. Radyo yayını ile eylemin birleştiği noktada verilen çarpıcı örnek ise II Dünya Savaşı öncesinde Hitler’in yaptığı bir radyo konuşması sırasındaki hitabıdır. “Radyolarınızın sesini açın!” demiştir Hitler, “Bütün sokak dinlesin”. Radyonun altın çağında toplum, aygıtın getirdiği yeniliği bilerek ya da bilmeyerek ama tümüyle kabul etmiştir. Radyo yayınları sistemdeki tüm aktörler tarafından kullanılmıştır. Toplumsal hareketlerin aktörleri de kullanıcılar arasındaki yerini almıştır. Özellikle ulusalcı kesimler radyo yayınlarını bu dönemde bir propaganda aracına dönüştürmüştür.

Televizyon, “aptal kutusu”, “geleceği olmayan kutu”, “kim radyoyu yayınlarını izlemek ister ki”, “hangi evde yer bulabilir ki” gibi sorulardan sıyrılarak hayatın her alanında yer bulmuş, toplumu derinden değiştirmiştir.

Televizyon ... hem sinema hem de radyonun tüm olumsal yanlarını kullanarak toplumsal bilinç yapısının belirlenmesinde tüm diğer iletişim araçlarından daha başarılı olmuştur ... televizyon kapitalizmin en etkin araçlarından biri haline gelmiştir. ideolojinin yeniden üretimi, yani tüketim kültürünün toplumsal yaşamın merkezi belirleyene dönüştürülmesi bakımından önemli bir rol üstlenmiştir. Televizyon izlemek günlük hayatın rutinlerinden birisine dönüştüğü ve doğallaştığı için ideolojik etkisini görünmez kılma yetisine sahiptir (Çoban, 2009: 53).

Toplumsal hareketlerin öznesi “toplum” televizyonu içselleştirdiğinde, topluma ulaşmanın yolu televizyon yayınlarından geçmeye başlamıştır. Böylece, “televizyona çıkmak” toplumsal hareket gruplarının amaçları arasına girmiştir. Televizyon yayıncılığı maliyetler nedeniyle sermaye sahiplerine yakın bir çizgide durmaktadır. Teknolojinin ilerlemesi uydu yayıncılığı ve özel kanalların yaygınlaşmasının akabinde “yerel” kanalların bir nevi patlama yapması televizyon yayınları üzerindeki tek yönlülük algısını bir parça sarsmıştır.

Kişisel bilgisayarlar ve internetin yaygınlaşması ise kitle iletişiminde yeni bir dönemi başlatmıştır.

Yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinden biri olan İnternet, teknik olarak dünya üzerinde bilgisayarların birbirleriyle iletişim kurmasını ve içeriklerini paylaşmasını sağlayan bir ağıdır. İcadı Soğuk Savaş dönemine uzanan, ilk kullanımı ABD’de ulusal çıkarlar ve bilim çevrelerince şekillendirilen İnternet, 1990’ların başından itibaren dünyada yaygınlaşmaya başlamıştır (Şener, 2006: 60).

İnternetin yaygınlaşması ve küreselleşme paradigması ile birlikte iletişime yapılan vurgu değişmiştir. İletişimin yeni hali, hem küreselleşmenin ortaya çıkış nedenleri arasında hem de sonuçları arasında hesaba katılmaktadır. İletişimin “anlı”laşması pek tabii, sadece toplumdaki değişimleri anlamaya çalışan yaklaşımları etkilememiştir. Toplumu değiştirme, yönlendirme gayesini her daim içerisinde barındıran toplumsal hareketler de iletişimin yeni halinden ve gelişen iletişim araçlarından etkilenmiştir. 2000’li yıllarda internetin ve bilgisayar teknolojilerinin “sıradanlaşması” toplumsal hareketler repertuarını, hitap ettiği kitleleri ve amaçlarını değiştirmiştir. Bu değişime iletişim olanakları açısından yaklaşan Diani, internetin toplumsal hareketler için sunduğu imkanları şöyle sıralamaktadır: “Hızlı iletişim, iletişim maliyetinin ucuzlaması, arşiv özelliği, aktivistler arası etkileşim,

aktivistlerin sanal mekanda bir araya gelerek fiziksel mekandaki parçalanmanın önüne geçilmesi” (Diani, 2001’den aktaran: Şener, 2006: 124).

İnternet, şimdiye dek geliştirilen tüm medyaları içeren en güçlü iletişim aygıtı haline gelmiştir (Çoban, 2009: 57). İnternet hem iletişimi hem de iletişim araçlarını değiştirmiştir. Web siteleri, online dilekçeler, elektronik tartışma siteleri, forumlar, e-mail grupları vb. internet araçları toplumsal hareketlerin kullandığı internet araçları arasına dahil olmuştur. İnternet, yayıncılık maliyetini değiştirmiş, medyanın tekelliğini derinden sarsmıştır.

Dünya genelinde yüz milyarlarla ifade edilen bilgisayarlar üzerinde beş yüz milyon insanın internet dünyasında hareket halinde olduğu düşünülmektedir (Tarcan, 2005: 2). Bu yoğunluklu etkileşim hali iletişimin boyutlarını yeniden yorumlamaya açmıştır. Teknolojideki her değişiklik, her gelişme iletişimi kolaylaştırmakta ve yeni grup oluşumlarına olanak tanımaktadır ancak internet ve sosyal ağlar ile birlikte gruplar toplum nezdinde yaygınlaşmış, sıradanlaşmıştır.

Yeni bir toplumdan söz edilmektedir artık, “3. kuşak” tan yani internet toplumundan. Eylemlerini internet üzerinden organize eden; beğeni ve kanaatlerini internet aracılığıyla değiştiren\ yayınlayan; bilgi alma, sohbet etme gibi sosyal ihtiyaçlarını internet araçlarını kullanarak sanal ortamda gerçekleştiren yeni bir toplum oluşmuştur. Bu bağlamda toplumsal hareketler, internet toplumunun getirdiği yeniliklere uyum sağlamak ve repertuarına internet araçlarını eklemek açısından yapısal bir değişim geçirmiştir. Toplumsal hareketler repertuarı, 2000’ler ile birlikte eylem ve iletişim boyutlarına internet araçlarını dahil etmiştir. Toplumsal hareketler rüzgarının yeniden sertleşmeye başlamasında repertuarda yaşanan bu dönüşümün önemli etkisi olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. FINDIKLI HES MUHALEFETİ REPERTUAR ÇÖZÜMLEMESİ

2.1. Türkiye’de Toplumsal Hareketler

Toplumsal hareketler “Batı”nın tarihi ile birlikte anılmaktadır. Bu tarafgir tutum toplumsal hareketler geleneği içerisinde oldukça yaygındır. Avrupa dışındaki toplumlara oryantalist gözlüklerle bakılmasından dolayı, doğu toplumlarında “herhangi bir direniş ve muhalefet etme geleneği yoktur” sonucuna varılmıştır (Çetinkaya, 2008: 42). Muhalefet geleneğinin batı ile özleştirilmesi, yine sekülerlik bilincinin batı ile özdeşleştirilmesinin sonucudur. “Doğu” toplumlarında toplumsal hareketlerin izini sürmenin güç olmasının pratik sebebi, “Batı”daki değişimlere “Doğu”da karşılık gelen sürecin başlangıç noktasının farklılığıdır;

19. yy. yönetimde değişiklikleri getirmiş ve İmparatorluk’ta anayasal hareketler baş göstermiş ve 1839 da Tanzimat Fermanı’ndan sonra 1876 Kanuni Esasi’nin kabulü, ikinci meşrutiyet gibi olgular batının imparatorluk üzerindeki zorlayıcı etkileri ile tek adamlık ve mutlak yönetim ilkesinin terk edilmesine neden olmuştur. Ancak bir farkla batıda siyasi değişimler, endüstri devriminin başlangıcı ve sanayileşme süreci içinde ortaya çıkan toplumsal hareketler sonucu olduğu ve sınıfsal bir mücadelenin sonucu olarak ortaya çıktığı halde, Osmanlı’da bu hareketler sınıfsal bir nitelik taşımamıştır. Zira işçi ve işveren sınıfı bilinci yoktur henüz bu bilinç gelişmemiştir (Ergin, 2007: 11).

Benzer bir biçimde toplumsal hareketlerin “Doğu” toplumlarında sönük kalmasının ya da hiç var olamamasının nedeni olarak öne sürülen bir diğer ortak varsayım; dinsel ve milli kimliklerin “Doğu” toplumlarında muhalefet kültürünün önüne geçmesidir. Sınıf bilinci toplumsal hareketlerin tarihsel çizgide çıkış noktasını oluşturmaktadır. Oryantalist yaklaşım içindeki teorisyenler için, Doğu toplumlarında, “dinsel veya milli kimlik her zaman sınıf bilincinin önündedir” (Çetinkaya, 2008: 45). Tarihi düz bir çizgi gibi ele almak, toplumları kendi öz dinamiklerine göre değil de diğer bir toplumun yapısına göre değerlendirmek determinist bir çıkarsamaya neden olmaktadır. Bu bağlamda milli ve dini

kimlikleri sadece “Doğu” toplumlarına mal etmek de tarihi eksik okumaktır. Sözelimi toplumsal hareketlerin “yeni”si ve “eski”si arasındaki özne farklılaşması “Batı” da yaşanan kimlik bunalımının varlığını vurgular.

Toplumsal hareketlerin ulusalcı hareketler ayağı, Türkiye’nin ulusal bağımsızlık mücadelesini kapsamaktadır. Söz konusu süreçte Türkiye’deki toplumsal hareketler emek ve bölüşüm üzerinde sürdürülen tartışmaları içermiştir. 1945 sonrası Türk politik hayatında iki yeni ve büyük dönüşümsel olay ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi demokratikleşme, ikincisi de toplumsal hareketlilik (Kalaycıoğlu, 2007: 471). Dönüşüm kendini özellikle 1950’lerin ikinci yarısında hissettirmiştir. ‘60’lı yıllar dünyada olduğu gibi Türkiye’de de öğrenci hareketlerini canlandırmıştır ancak ‘80’li yıllarda ki Türkiye’nin iç siyasi dinamiklerinin etkisi ile dünyada hızlanan toplumsal hareketlerin gerçek güçlerine kavuşması için erken 1990’lara kadar beklemek gerekmiştir. Bu bağlamda, tez kapsamında yapılan, Türkiye’deki kısa toplumsal hareketler incelemesi işçi hareketleri, öğrenci hareketleri, kadın hareketleri, çevre hareketleri ve küreselleşme karşıtı hareketler olmak üzere beş kısımda kurgulanmıştır. Bu noktada Türkiye’de gelişen toplumsal hareketlerin ortak özelliği olan aktif siyaset ile iç içe geçme hali vurgulanmalıdır. Sağ-sol ayrımı Türkiye toplumunun kemikleşmiş yapısı içerisinde varlığını sürdürmektedir. Türkiye siyasi tarihinde işçi, köylü, öğrenci ve hatta kadın hareketlerini sol çizgide görmek, toplumsal hareketleri sol siyaset ile özdeşleştirmek, hareketler içerisinde aktif rol alan bireyleri genellikle tarafsız bir yaklaşım ile “anarşist”, “komünist”, “eylemci”, “devrimci” gibi isimlerle anmak bu kemikleşmiş yapının sonucudur. Ancak ‘90’lı yılların ortalarında toplumsal hareketler yakın Türkiye tarihindeki devinimlerin etkisi ile apolitik bir çizgiye kaymıştır. Süreçte genel çizgide kemikleşmiş yaklaşım korunuyor olsa dahi, hareketler toplum tarafından aktif siyasetin dışında değerlendirilmeye başlamıştır. Çevreci hareketlerin yaygınlaşması ile birlikte “aktivist” kelimesi reel politik üstü bir yaklaşımla kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye’de toplumsal hareketler 2000’li yıllar ile birlikte sivil toplum alanına kaymış ve hareketlere yönelik tarafsız yaklaşım görece yumuşamıştır.

İşçi hareketleri “eski” toplumsal hareketler teorisinin fark yaratan öznesi olmuştur. Geçmiş Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanmakta olan işçi hareketleri, Türkiye toplumsal hareketleri içerisinde önemli hareketlilik merkezlerinden birini oluşturmaktadır. İşçi hareketleri sosyalist hareketler ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu içerisinde yankı

bulmuştur. Avrupa'daki sosyalist cereyanın önde gelen kişileri ve onların fikirleriyle tanışıklık, gazeteler düzeyinde de olsa 1870'lerden sonra başlar (Nesimi, 1976'dan aktaran: Babalık, 2005: 33). İşçi hareketlerinin Türkiye'deki ilk siyasi birliğini, 22 Eylül 1919 yılında kurulan Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fıkrası oluşturmaktadır (Babalık, 2005: 38). Bu başlangıç noktası Türkiye'de işçi hareketlerinin ve toplumsal hareketlerin sol siyasi çizgide değerlendirilmesini güçlendiren bir olgudur.

1950'li yıllar, işçi hareketinin şekillenışı açısından önemli gelişmeler barındırmaktadır. 1952 Yılında Türk-İş'in kurulmuş olması bu gelişmelerin örneklerindedir (İşçi Hareketi Tarihinden Kesitler I, [t.y.]: tkip.org). Daha sonra kurulan DİSK, TİP gibi örgütlenmeler ile birlikte işçi hareketlerinin Türkiye'deki gelişimi sendikalar ve siyasi partiler ile birlikte anılmaya başlanmıştır. 1960-1980 Arası dönem Türkiye'de işçi hareketlerinin en etkili olduğu zaman dilimidir. Bu bağlamda alt koşullar incelendiğinde, Türkiye'nin yapısal durumunda işçi sınıfının sayıca kalabalıklaştığı, işçilerin yığınsal olarak bir arada çalıştığı fabrika ve işletme sayısının fazlalaştığı, henüz sınırlı da olsa ikinci kuşak işçiliğin sınıf içinde yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir (İşçi Hareketi Tarihinden Kesitler I, [t.y.]: tkip.org). Endüstride çalışan işçi sayısında büyük artış 1960-1980 döneminde ortaya çıkmıştır. Kentte biriken nüfusa yönelik yatırımlar kent ile köy arasındaki farkları büyütüştür (Kalaycıoğlu, 2007: 478).

Dönemin ilk işçi eylemleri 1961-63 arasında yaşanmıştır. Grev hakkının elde edilmesi, anayasanın uygulanması bu eylemlerin ana talebidir. Ayrıca bu dönem eylemlerinde 27 Mayıs'ın estirdiği rüzgârların da harekete geçirdiği bir anti-empyralist karakter söz konusudur (İşçi Hareketi Tarihinden Kesitler I, (t.y.): tkip.org). 1963 yılında çıkarılan yasalar ile birlikte Türkiye'de işçilere grev hakkı tanınmış ve akabinde işçi eylemlerinde artış gerçekleşmiştir. '68 tarihinden itibaren gerçekleştirilen fabrika işgalleride işçi hareketlerinin kullandığı toplumsal hareketler eylem repertuarının içerisine yer almaya başlamıştır. Türkiye reel siyasetinde yaşanan krizler işçi hareketlerini de etkilemiştir. 1980 askeri darbesinin ardından yayılan apolitikleşme dalgası ile birlikte işçi hareketleri de diğer toplumsal hareketler gibi 1990'ların ortalarına kadar silikleşmiştir.

Öğrenci hareketleri Türkiye'de, dünyada olduğu gibi, toplumsal hareketler açısından merkezi bir konumdadır. Türkiye Cumhuriyeti içerisinde örgütlü öğrenci

hareketlerinin Milli Türk Talebe Birliği\Federasyonu ile birlikte örgütlü hale geldiği söylenebilir. Ancak Türkiye’de etkin öğrenci hareketlerinin genel yapısı ‘60’lı yıllarda oluşmaya başlamıştır;

1968 diye anılan yoğun öğrenci gençlik hareketlerine sahne olan dönem TİP’in kurulması ile mayalanmaya başlayacaktır. Günümüzden 1968’e baktığımızda öğrenci gençlik hareketlerindeki ideolojik çizgi kaymasında etkili olan unsur olarak TİP’i ve onun 15 milletvekili ile ileride parlamentoya girmesini, giderek de gençlik içerisinde ilgi uyandırmasını görebiliriz. Sonuç olarak MTTB’nin ırkçı milliyetçi çizgisinde birleşen öğrenci hareketinin TİP’li yıllarda eksen değiştirerek sosyalist anlayışlarda yoğunlaşmaya başladığını söyleyebiliriz. 1968’de dünyadaki büyük gençlik hareketleri dalgasına gelene değin Türkiye öğrenci gençlik hareketleri TİP içerisinde yer almış, ayrı örgütlenmelerinde bile TİP’in izlerine rastlanmıştır (Akman, 2005: angelfire.com).

Öğrenci hareketlerinin işçi hareketleri ile beraber hareket etmeye başlamasının akabinde Türkiye’de öğrenci hareketleri sol tabanda anılmaya başlamıştır. Türkiye’deki öğrenci hareketlerinin söz konusu yapısı yanında ’68 toplumsal hareketlerinin oluşum tabanı da farklılık göstermektedir. Bu dönemde öğrenci hareketlerinin siyasi yönü ağır basmaktadır. Diğer toplumsal hareket odaklarından farklı olarak hem sol hem de sağ siyasi çizgiye kayan öğrenci hareketleri vardır. İki taraf arasında da birbirlerini ve kendilerini tanımlayan çatışmalar bulunmaktadır. Benzer biçimde, Türkiye’de öğrenci hareketleri reel politığın içerisinde yer almıştır. Bir dönem ‘Ordu-öğrenci-aydın el ele’ sloganları atılırken, daha sonra “gençliğin yolu işçi sınıfının yoludur” gibi sloganlar öne çıkmış, gençlik mücadelesi hem “öğrenci” kabının dışına taşınmış hem de aktif siyasette yaşanan dalgalanmalara uyum sağlamıştır. 1970’lerin ortasına gelindiğinde dünyada 68 rüzgârları dinmiş olsa da, Türkiye öğrenci hareketinin ana gövdesi eskisinden daha sağlam ve daha kitleselleşmiş gözüküyordu (Başer, 2001: urundergisi.com). 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından öğrenci hareketleri, diğer toplumsal hareketler odakları gibi silikleşmiş ve ‘90’ların ikinci yarısında tekrar güçlenmeye başlamıştır. 2000’ler ile birlikte Türkiye’deki öğrenci hareketleri diğer toplumsal hareketlere destek veren, görece apolitik bir çizgiye yerleşmiştir.

Toplumsal hareketler içerisinde özgül yere sahip olan kadın hareketleri Türkiye’de görece etkin olmuştur. Bir toplumsal hareket olarak kadın hareketlerinin ortaya çıkışı modernite ile bağıntılıdır. Zira kadın hareketinin sosyal alanda eşitlik için verdiği mücadele modernitenin vaatleriyle paralellik taşımaktadır (Leyla, 2006: 34). Türkiye’de kadın hareketleri dünyadaki örneklerinden farklı gelişmiştir. Birinci dalga feminizm olarak anılan

özellikle oy hakkı elde etme amacının etrafında konumlanan hareket, Türkiye’de yoğun çalışma alanına sahip olmamıştır. Bunun en önemli sebebi, oy hakkının Türkiye’de kadınlara bahşedilmiş olması olarak görünmektedir. İkinci dalga feminizm hareketi dünyada 1960’lar ile birlikte oluşmuştur. 1980’ler ile birlikte kadın hareketleri Türkiye’de de etkili olmaya başlamıştır. 1980 askeri darbesi sonrasında, Türkiye’de kadınların kadın oldukları için karşılaştıkları sorunları gündeme getiren bir kadın hareketi oluşmuştur (Tekeli, 1989’dan aktaran: Arat, 2007: 530). Bir toplumsal hareket olarak kadın hareketinin 1980 sonrası Türkiye’inde ortaya çıkması bazı koşullar etrafında gerçekleşmiştir.

1980’lerde Türkiye’de bir kadın hareketi oluşmuştur, çünkü 1960 sonrası Batı da gelişmiş feminist akımların etkileri vardır. ... Ayrıca, Kemalist devletin yarattığı fırsat alanından yararlanabilmiş, eğitim görmüş, pek çoğu bir batı dilini bilen, iş sahibi, ekonomik gücü olan, ve feminizm akımından etkilenip, Türkiye’de feminist hareketin liderliğini yapacak bir kentsel kadın kesimi oluşmuştur. ... 1980 sonrası Türkiye’sinin özgün şartlarına bakmak gerekir. 1980 Askeri rejimi politik hayatta bir baskı dönemi yarattığı kadar bir boşluk da oluşturmuştu. Geleneksel olarak sağ-sol ekseninde yerlerini belirlemiş olan politik güçlerin sindirilmesi ile ortaya çıkan boşluk politik hayatta yeni parametrelerin belirlenmesini yeni söylemlerin oluşmasını mümkün kılıyordu (Arat, 2007: 533, 536).

Bu bağlamda Türkiye’de kadın hareketleri, bir toplumsal hareket olarak ‘80’li yılların özgün koşullarında güçlü bir biçimde oluşmuştur sonucuna varılmaktadır. Kadın hareketleri 1990’lar ve 2000’ler içerisinde önemli bir odak noktası oluşturmaya devam etmiştir.

Küreselleşme karşıtı hareketlerin Türkiye’ye transferi 1990’ların sonunda gerçekleşmiştir. 1998 yılında Türkiye MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma grubunun kurulmasıyla birlikte Türkiye’de küreselleşmeye karşı bir muhalefet tesis edilmiştir. 2001 yılında İstanbul Sosyal Forumu ve ardından 2005 yılında bu oluşumun Türkiye Sosyal Forumuna dönüşmesiyle birlikte küreselleşme karşıtlığı Türkiye’de de yaygınlaşmaya ve bir olgu oluşturmaya başlamıştır (Çopuroğlu ve Çetin, 2010: 80). Türkiye’de küreselleşme karşıtı hareketlerin dünyadaki benzerlerinden farklılığı kendilerine ait bir tabana sahip olmamalarıdır. Bu anlamda; “Türkiye’deki küreselleşme karşıtı oluşumlar, farklı muhalefet anlayış ve geleneklerine sahip aktivistlerin kurdukları ve bileşen olarak adlandırdıkları farklı oda, sendika, siyasi parti ve derneklerin destekleri ile faaliyetlerini yürüten yapılar olarak dikkat çekmektedirler. Bu oluşumlar, küreselleşme karşıtı faaliyetlerini bu

bileşenlerin maddi destekleri ve toplumsal tabanları ile yürütmektedirler” (Çopuroğlu ve Çetin, 2010: 80-81).

Çevreci toplumsal hareketlerin genel oluşumuna önceki bölümde kısaca değinilmiştir. Türkiye’de ki 1970’lerde oluşmaya başlayan çevreci hareketlerin bir toplumsal hareket olarak farklılaşmaya başladığı dönem, kadın hareketlerinde olduğu gibi, 1980’lerdir. 12 Eylül 1980’de gerçekleştirilen askeri darbenin beraberinde getirdiği olağanüstü durumun toplumdaki çevre bilincini ve çevreci hareketlerin gelişimini, daha doğrusu ortaya çıkmasını olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. 1980’li yıllarda, kamuoyunu etkileyebilen çevreci bir tepki niteliğindeki ilk hareketlilik, 1984’de, Gökova’da (Kemerköy) termik santral yapılacağı haberlerinin duyulmasıyla ortaya çıkmıştır (Duru, 1995: 57, 58).

1986 yılında yaşanan Çernobil Nükleer Santrali kazası ile birlikte Çevre sorunları daha ciddiye alınmaya başlarken kamuoyunun konuya duyarlılığı artmıştır. Türkiye’deki çevreci hareketler koruma üzerine kurgulanan eylemlerle başlamıştır. 1990’ların sonunda eylemsellik güçlenmiştir ancak Türkiye’deki çevreci toplumsal hareketlerin korumacılık yönü merkezi konumunu sürdürmeye devam etmektedir. 2000 sonrası toplumsal hareketler içerisinde eylemsellik ve korumacılık arasında bir denge sağlanmaya başlanmıştır. Ayrıca Türkiye’de çevreci hareketler sivil toplum kuruluşları ile birlikte hareket etmektedirler. Tez kapsamında irdelenen Fındıklı HES Muhalefeti toplumsal hareketi bu bağlamda, korumacı ve eylemsel çevreci bir toplumsal hareket olmakla birlikte Türkiye’de ki diğer uygulamalar ile benzer bir biçimde sivil toplum örgütlenmesine sahiptir.

Sonuç olarak Türkiye’de toplumsal hareketler reel politikten etkilenmekte, genel olarak sol siyasi çizgide yer almakta veya anılmakta, kendi iç dinamiklerine sahip, sivil toplum alanında ve sivil toplum örgütleri ile birlikte kurgulanmaktadır.

2.2. Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar İncelemesi Metodolojisi

“Toplumsal Hareketler Repertuarının Dönüşümü; Fındıklı HES Muhalefeti Örneği” çalışması iki kısımdan oluşmuştur. İlk kısım, literatür çalışması ile toplumsal hareketler, toplumsal hareketler repertuarı ve iletişim arasındaki ilişkinin teorik alt yapısını

göstermektedir. İkinci kısımda, Fındıklı HES Muhalefeti repertuarı üzerinden toplumsal hareketler teorisi ve repertuarının, internet temelli iletişim araçları ekseninde dönüşümünün çözümlenmesi amaçlanmaktadır.

Fındıklı HES Muhalefeti repertuarı incelemesi internet araştırmaları ve gazete taraması ile yapılmıştır. İnternet araştırmaları Fındıklı HES Muhalefeti'nin sivil toplum uzantıları olan Fındıklı Dereleri Koruma Platformu ile Derelerin Kardeşliği Platformu'nun internet siteleri ve facebook grupları üzerinden yapılmıştır. Ayrıca ulusal ve yerel medyada yayınlanan Fındıklı HES Muhalefeti'ne ilişkin haberler, haber siteleri üzerinden incelenmiştir. Gazete taraması *Yeni Viçe Gazetesi*'nin 2009 ve 2010 yıllı arşiv incelemesi temellidir. Bu tarihlerde Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgili yayınlanmış haber ve ilanların tam listesi çıkarılmış ve haber aktarımı incelemesi yapılmıştır.

Alan çalışmasında anket tekniği kullanılmıştır. 164 kişilik anket örnekleme, Fındıklı ve İstanbul'da yüz yüze görüşme tekniği ile ve internet üzerinden Fındıklı HES Muhalefeti internet örgütlenmelerinden *Viçe de HES e Geçit Yok* facebook grubu üyelerine ulaşılmısıyla oluşturulmuştur. Örneklemin öznel yapısı şöyledir:

- 1- Katılımcıların 97'si (%59,1) erkek 67'si (%40,9) kadındır.
- 2- Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı; 17 yaş ve altı %3, 18-25 yaş %42, 36-25 yaş %25, 36- 50 yaş %21 ve 50 yaş ve üzeri %9'dur.
- 3- Katılımcıların eğitim durumu dağılımı şöyledir; %6 ilköğretim, %27 lise %10 yüksekokul, %42 üniversite ve %15 yüksek lisans\doktora.
- 4- Katılımcıların %4'ü bir işte çalışmıyorken %50'si öğrenci, %8'i öğretmen, %3'ü memur, %2'si işçi, %7'si özel sektör çalışanı, %13'ü esnaf, %9'u emekli, %4 'ü ev hanımıdır. %6'lık kısım meslek grupları sorusunda diğer şikkını işaretlemiştir.
- 5- 164 katılımcının ikamet etikleri şehirlere göre dağılımı şöyledir; 73 kişi (%44,5) Rize, 43 kişi (%26,2) İstanbul, 15'er kişi (%9,1) Ankara ve Trabzon, 3 kişi (%1,8) Kars, 2'şer kişi (%1,2) Artvin, Samsun, Gaziantep, Sakarya ve 1'er kişi (%0,6) Antalya, Kocaeli, Gümüşhane, Çorum, Bursa, İzmir ve Sinop'ta ikamet etmektedir.
- 6- Katılımcıların Fındıklı ilçesi ile bağlantıları bazında ikamet etikleri şehirlere göre dağılımı şöyledir; Fındıklıda yaşıyorum diyen 65 kişinin tamamı Rize ilinde; Fındıklı kökenliyim diyen 14 kişinin %22'si Rize, %36'sı Ankara, %14'dü İstanbul, %14'dü

Antalya, %7'si Sakarya ve %7'si Bursa illerinde ikamet etmektedir. Ailem Fındıklı'da yaşıyor cevabını veren 7 katılımcının %42,9'u Ankara'da ve %14,3'ü Rize, %14,3'ü İstanbul, %14,3'ü Antalya, %14,3'ü Kocaeli'nde ikamet etmekte ve Fındıklı'da tanıdıklarım var cevabını veren 29 katılımcının %31'i İstanbul, %20,7'si Trabzon, %17,2'si Ankara, %10,3'ü Rize, %6,9'u Kars, %3,4'dü Gümüşhane, %3,4'dü Çorum, %3,4'dü Gaziantep ve %3,4'ü Artvin ilinde ikamet etmektedir. HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım cevabının veren 29 katılımcının %48,3'ü İstanbul, %24,1'i Trabzon, %6,9'u Ankara, %3,4'ü Rize, %3,4'ü Artvin, %3,4'ü Kars, %3,4'ü Gaziantep, %3,4'dü Sakarya ve %3,4'dü İzmir'de ikamet etmektedir. Diğer cevabını veren 20 katılımcının %85'i İstanbul, %10'u Trabzon ve %5'i Sinop'ta yaşamaktadır.

Verilerin toplanması hususunda kapalı uçlu soru tekniği kullanılmıştır. Veri analizinde SPSS bilgisayar programı aracılığıyla oluşturulan frekans dağılımları, korelasyon analizleri, çapraz tablolar ve tanımlama analizleri kullanılmıştır. Tanımlama analizleri ile örneklemin içyapısı ve özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Korelasyon analizi ise iki değişken arasındaki ilişkinin derecesini ve yönünü belirlemek amacıyla kullanılan istatistik yöntemlerden birisidir. Değişkenlerin bağımlı veya bağımsız olması dikkate alınmaz (Gültekin, [t.y.]: fikretgultekin.com). Bir başka deyişle korelasyon analizi faktörlerden birindeki bir birimlik değişimin diğer faktörde kaç birimlik bir değişime yarattığını belirlemektedir (Gürbüz, 2006: 66). Alan araştırması ile oluşturulan örneklem aracılığı ile toplumsal hareketler repertuarının geçirdiği değişimlerin Fındıklı HES Muhalefeti'ndeki kullanımları ve muhalefetin içyapısı belirlenmeye çalışılmıştır.

2.3. Toplumsal Hareketler Repertuarında Yaşanan Dönüşüm ve Fındıklı HES Muhalefeti Uygulamaları

Toplumsal hareketler içerisinde kitlelere ulaşmak, kitlenin farkındalığını ve taraftarlığını kazanmak en önemli amaçtır. Kitlenin büyüklüğü ve davaya bağlılığı toplumsal hareketlerin etkililiğini belirlemektedir. Toplumsal hareketler repertuarı kitle ile toplumsal hareket grupları arasındaki iletişimi sağlamak üzerine kurgulanmaktadır. Toplumsal hareketlerde sorunsalın varlığını ve çözüm önerisini “iletmek” için kullanılan iletişim yöntemleri Diani'ye göre dörde ayrılmaktadır;

- 1- Özel-doğrudan iletişim: Yüz yüze, buluşma, toplantı, etkinlikler.
- 2- Özel-araçlı iletişim: Posta, telefon, e-posta listesi gibi teknik bir alet kullanılır.
- 3- Kamusal-doğrudan iletişim: Kamusal alanlar, gösteriler, broşürlerin dağıtılması, yürüyüşler vb.
- 4- Kamusal-araçlı iletişim: Tüm kitle iletişim araçlarının kullanımı, basın bültenleri, reklamlar, kampanyalar vb (Diani, 2001'den aktaran: Şener, 2006: 119- 120).

Toplumsal hareketler repertuarı, “aktörler tarafından müzakere edilmiş ve sabırla denenmiş, kavramdan çok metafor olan, bir model” (McAdam, Tarrow ve Tilly, 2001'den aktaran: Gümrükçü, 2007: 98) olarak tanımlanmaktadır. Repertuar, toplumsal hareketlerin “siyaset yapma” yollarını kapsar. Toplumsal hareketler dönüşüm geçirdikçe, repertuarları da yenilenmiştir. Bu bağlamda 18. yüzyıl repertuarı, 19. yüzyıl toplumuna hitap etmez. Diani, 21. yüzyıl repertuarını üç ana gruba ayırmıştır; protesto repertuarı, baskı repertuarı ve tüketici repertuarı. Fındıklı HES Muhalefeti bağlamında kullanılan toplumsal hareketler repertuarı protesto ve baskı repertuarını kapsamaktadır. Tez kapsamında yapılan incelemede Fındıklı HES Muhalefetinin kullandığı eylem ve iletişim temelli araçlar analize dâhil edilmiştir. Bunlar; duvar yazıları, afişler ve pankartlar, internet siteleri, sosyal ağlar, paneller, sinema, televizyon, yerel ve ulusal medya, el ilanları, e-posta grupları, mitingler, semboller ve basın açıklamalarıdır.⁴

2.3.1. Afiş ve Pankartlar

Geçmişten günümüze toplumsal hareketler birliktelik vurgusunu ve farkındalığı artırmak, hatta göze hitap etmek için afişler ve pankartları kullanmıştır. Özellikle mitinglerin arttığı dönemlerde bu tür farkındalığı artırmaya yönelik araçların kullanımında da artış söz konusudur.

Fındıklı HES Muhalefeti doğrultusunda Fındıklı'nın dört bir yanı afiş ve pankartlarla donatılmıştır ve birden fazla amca hizmet etmektedirler. Afişler ve pankartlardan bazıları kitlelerin genel ilgi ve farkındalığını artırmak amacıyla kullanılmaktadır. Fındıklı Dereleri Koruma Platformu'nun hazırlamış olduğu afiş bu tür kullanıma örnek teşkil etmektedir.

---

⁴ Basın açıklamaları ayrıca bir başlık altında incelenmemiştir.

**Görsel 1: Fındıklı HES Muhalefeti Toplumsal Hareketler Repertuarından Afiş
Örneği**

Kaynak: *Viçe de HES'e Geçit Yok* facebook grubu

Bazı afişler miting, panel ve benzeri organizasyonların kitlelere duyurulmasında kullanılmaktadır. Derelerin Kardeşliği Platformu'nun hazırlamış olduğu afiş bu amaca hitap etmektedir.

**Görsel 2- Fındıklı HES Muhalefeti Toplumsal Hareketler Repertuarından Afiş
Örneği**

Kaynak: *Viçe de HES'e Geçit Yok* facebook grubu

Afiş ve pankartlar sabit ve dikkat çekici noktalarda, ilgi ve farkındalığı artırmak için kullanılmaktadır.

Görsel 3: Fındıklı HES Muhalefeti Toplumsal Hareketler Repertuarından Pankart Örneği

Kaynak: *Viçe de HES'e Geçit Yok* facebook grubu.

Afiş ve pankartlar, miting ve paneller gibi organizasyonların içerisinde sıklıkla ve yoğun olarak kullanılmaktadır. Örnek olarak; 12 Nisan 2007 de "Santralle Hayır" mitinginde ilçe halkı, "Denizimizi aldınız, deremizi vermeyeceğiz", "Elektrik bahane derelerimiz şahane", "Deremizi satanı biz de satarız" pankartları eşliğinde yürümüştür (Erdoğan'a Hemşeri İsyanı, 2007: etikhaber.com). Bu bağlamda, mitingler, yürüyüşler, protestolar ve toplantılar içerisinde pankart ve afişler dikkat çekici ve birleştirici unsurlar olarak kullanılmaktadır.

Görsel 4: Fındıklı HES Muhalefeti Toplumsal Hareketler Repertuarından Afiş ve Pankartların Miting, Yürüyüş ve Protestolarda Kullanımı Örneği

Kaynak: *Viçe de HES'e Geçit Yok* facebook grubu

Ayrıca Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde afiş ve pankartlar kamusal alanlarda olduğu kadar özel alanlarda da kullanılmaktadır. Küçük bir ilçe olan Fındıklı'da özellikle esnaflar, dükkânlarına Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgili afiş ve pankart asmaktadırlar. Bu kullanım toplumsal harekete ve davaya sahip çıkılması ile ilgilidir.

2.3.1.1. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından Afiş ve Pankartların Çözümlemesi

164 kişilik örnekleme sorulan "Fındıklı HES Muhalefeti'nin kullandığı araçlar ne oranda dikkatinizi çekiyor?" sorusuna afiş ve pankartlar bağlamında verilen cevapların dağılımı şöyledir;

Tablo 3: Afiş ve Pankartların Dikkat Çekme Sıklık Oranları

		afişpankartdikkatoranı			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nadiren	58	35,4	35,4	35,4
	sadece rastladığımda	63	38,4	38,4	73,8
	herzaman	43	26,2	26,2	100,0
Total		164	100,0	100,0	

Afiş ve pankartlar başka bir eylemi duyurmak, muhalefetin varlığını hatırlatmak, kitlelere yönelik birleştirici mesajlar vermek gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda kullanılmaktadırlar. Toplumsal hareketler repertuarı içerisinde tek başlarına büyük bir etkileri yoktur. Fındıklı HES Muhalefeti kapsamında afiş ve pankartlar diğer repertuar araçlarının kullanımını desteklemek ve halkın dikkati yönlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Afiş ve pankartlar örneklem genelinde %26,2'lik bir oranın “her zaman” dikkatini çekmektedir.

Tablo 4: Afiş ve Pankartların Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı Açısından Tanımlama Analizi

				afişpankartdikkatoranı Crosstabulation			
				afişpankartdikkatoranı			Total
				nadiren	sadece rastladığımda	her zaman	
kadın	fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	4	6	11	21
			% within fındıklıbağlantısı	19,0%	28,6%	52,4%	100,0%
		fındıklı kökenliyim	Count	2	2	4	8
			% within fındıklıbağlantısı	25,0%	25,0%	50,0%	100,0%
		ailem fındıklı'da yaşıyor	Count	1	1	1	3
			% within fındıklıbağlantısı	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
		fındıklı'da tanıdıklarım var	Count	9	5	2	16
			% within fındıklıbağlantısı	56,2%	31,2%	12,5%	100,0%
		HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	6	5	0	11
			% within fındıklıbağlantısı	54,5%	45,5%	,0%	100,0%
diğer	Count	7	0	1	8		
	% within fındıklıbağlantısı	87,5%	,0%	12,5%	100,0%		
Total			Count	29	19	19	67
			% within fındıklıbağlantısı	43,3%	28,4%	28,4%	100,0%
erkek	fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	6	19	19	44
			% within fındıklıbağlantısı	13,6%	43,2%	43,2%	100,0%
		fındıklı kökenliyim	Count	3	1	2	6
			% within fındıklıbağlantısı	50,0%	16,7%	33,3%	100,0%
		ailem fındıklı'da yaşıyor	Count	2	2	0	4
			% within fındıklıbağlantısı	50,0%	50,0%	,0%	100,0%
		fındıklı'da tanıdıklarım var	Count	2	10	1	13
			% within fındıklıbağlantısı	15,4%	76,9%	7,7%	100,0%
		HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	12	5	1	18
			% within fındıklıbağlantısı	66,7%	27,8%	5,6%	100,0%
diğer	Count	4	7	1	12		
	% within fındıklıbağlantısı	33,3%	58,3%	8,3%	100,0%		
Total			Count	29	44	24	97
			% within fındıklıbağlantısı	29,9%	45,4%	24,7%	100,0%

Afiş ve pankartların dikkat çekme sıklığına her zaman cevabını verenler genellikle Rize'nin Fındıklı ilçesinde yaşamakta, nadiren cevabını verenler ise yoğunlukla diğer şehirlerde ikamet etmektedirler. Bu durumun afiş ve pankartların kullanımının fiziksel sınırlılığı ile yakın ilgisi vardır. Afiş ve pankartların cinsiyet bazında dikkat çekme oranları incelendiğinde, Fındıklı ilçesi ile yakın ilişkisi olan katılımcıların (Fındıklı'da yaşayanlar, Fındıklı kökenli olanlar ve Ailesi Fındıklı'da yaşayanlar) –Ailem Fındıklı'da yaşıyor cevabını veren erkekler istisnası ile- dikkat çekme sıklığında “her zaman” cevabı görece orantılıdır. Totalde ise kadınların %43,3'ü ve erkeklerin %29,9'u nadiren, kadınların %28,4'ü ve erkeklerin %45,4'dü sadece rastladığımda cevabını vermiştir.

2.3.2. Duvar Yazıları

Mitinglerde kullanılan sloganlara otobüs duraklarının duvarlarında rastlamak kent yaşamı içerisinde sıradanlaşmış olgulardandır. Duvarlar dönem dönem siyasetin kara tahtası olarak kullanılmaktadır. Duvarlar üzerinden seçim dönemlerinde “X partisi iktidara” ya da buhran dönemlerinde “X şahsı istifaya” davet edilebilir. Toplumsal hareketler repertuarı içerisinde duvar yazılarının araçsallık değeri 1968 ile birlikte belirgin bir artış göstermiştir. Duvar yazıları toplumsal hareketler repertuarına ne derecede dahil edilebilir? Bu sorunun yanıtı hafızalardaki duvarlara yazılmış sloganlarda bulunabilir. Sonuçta resimli afişler, küçük bildiriler ve benzeri araçların toplumsal hareketlerin kullandığı dikkat çekme, yönlendirme, bilinçlendirme araçlarından olduğu kabul edildiği ölçüde, duvar yazıları da kabul edilebilir araçlardandır.

1968 Tarihi günümüzde toplumsal hareketleri hatırlattığı kadar, duvarları süsleyen yazıları ve afişleri de hatırlatır. Duvar yazıları sadece 1968 toplumsal hareketlerinin aracı değildir ancak tıpkı sokaklar gibi, '68 de duvarlar da renklenmiştir. Duvar yazıları 68 Mayıs'ın'da başka bir kimliğe bürünmüştür: aşkın ve barışın birleştiği, herkesin kendisini özgürce ifade edebildiği sanat olan grafitidir. Özgür duvar yazılarıdır (Altınar, 2006: milliyet.com). Duvar yazıları bu dönemde toplumsal hareketlerle içselleştiği oranda siyasileşmiştir de. '68 Baharında duvarları süsleyen bazı yazılar sloganlaşmıştır. 1968'in hafızalara kazınan duvar yazılarından bazıları şöyledir: “Düş + evrim = Devrim”, “Tüm ülkelerin milyonerleri birleşin, rüzgâr dönüyor”, “Tanrı, senin solcu bir entelektüel olduğundan kuşkulaniyorum” (Gündüz; 2009; 8, 18, 40). “Gerçekçi ol imkânsızı iste”, “Kaldırım taşlarının altında kumsal var”, “Şiir sokaklardadır”, “Düş gerçektir”, “Hayal gücü iktidara”, “Tutkulara özgürlük”, “Çalışmaya son”, “Bütün ülkelerin işçileri birleşin, keyfinize bakın”, “Bırakın yaşayalım”, “Marx'ı tüketme yaşa”(Artun, 2009: aliartun.com).

Türkiye'de duvarlar görece siyasi kimliklere sahip olmuş, uzun bir süre farklı bir başkaldırıyla anılmıştır. Yasaklarla ilintilenmiş sahneler dönemin insanların zihninde olduğu kadar sinemanın aktarımı ile sonraki kuşaklarda da yankısını bulmuştur. Duvarlara yazı yazmanın tutuklanma ile sonuçlandığı bir dönemde toplumsal hareketlerin siyasi yönü duvarları boş bırakmamıştır. Belki bu yasak olma hali yüzünden, belki geçmişin hatırından, belki de sadece duvarların ortada oluşu ile alakalı olarak, teknolojiye gelişmeler her ne

kadar toplumsal hareketleri farklı alanlara taşısa dahi, yeni araçları kullanmanın yanında dünyada olduğu kadar Türkiye’de de duvarları boş bırakmamaya hala özen gösterilmektedir.

Görsel 5: Fındıklı HES Muhalefeti Toplumsal Hareketler Repertuarından Duvar Yazısı Örneği

Kaynak: *Viçe de HES’e Geçit Yok* facebook grubu

Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde duvarlar, yazılardan çok afişler ve pankartlar bazında kullanılmaktadır. Bununla birlikte köylerde, özellikle ortak kamusal alan olarak görülen çay alım yerleri gibi mekanların duvarlarına asılan afişlerin yanında yazılar da yazılmıştır. En çok kullanılan sloganlar afişlerdekine eşittir: “HES’e geçit yok!”, “Dereler Özgür Akacak”, “Kuş yuvasında dere yatağında özgürdür”, “Dereler Satılık Değildir”...

2.3.2.1. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından Duvar Yazılarının Çözümlemesi

164 kişilik örnekleme sorulan “Fındıklı HES Muhalefeti’nin kullandığı araçlar ne oranda dikkatinizi çekiyor?” sorusuna duvar yazıları bağlamında verilen cevapların dağılımı şöyledir;

Tablo 5: Duvar Yazılarının Dikkat Çekme Sıklık Oranları

		duvaryazıları			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nadiren	80	48,8	48,8	48,8
	sadecrastladığımda	55	33,5	33,5	82,3
	herzaman	29	17,7	17,7	100,0
	Total	164	100,0	100,0	

Katılımcıların %48,8'i duvar yazılarının nadiren dikkatlerini çektiğini belirtmiştir. Duvar yazılarının dikkat çekme sıklığına her zaman cevabını verenler doğal olarak daha çok Rize'nin Fındıklı ilçesinde yaşamakta, nadiren cevabını verenler ise yoğunlukla diğer şehirlerde ikamet etmektedirler (Fındıklı'da tanıdıklarım var, HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım ve diğer seçeneklerini işaretleyen katılımcılar genellikle Rize dışındaki illerde ikamet etmektedir). Bu sonuç duvar yazılarının tabiatı ile orantılıdır. Duvarlar fiziksel çevrenin parçalarıdır. Fındıklı HES Muhalefeti kapsamında ancak Fındıklı'nın duvarları toplumsal hareketler iletişim repertuarına dahil edilebilir. Dolayısıyla duvar yazılarının ulaşım sınırları içerisinde Fındıklı'da yaşayan halk yer almaktadır. Ancak internet araçlarının kullanımının artışı ile birlikte duvar yazıları internet kamusal alanındaki paylaşımlara dahil edilebilmektedir.

Tablo 6: Duvar Yazıları Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı Açısından Tanımlama Analizi

fındıklıbağlantısı * duvaryazıları Crosstabulation

cinsiyet				duvaryazıları			Total
				nadiren	sadece rastladı ğında	her zaman	
kadın	fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	5	6	10	21
			% within fındıklıbağlantısı	23,8%	28,6%	47,6%	100,0%
		fındıklı kökenliyim	Count	3	2	3	8
			% within fındıklıbağlantısı	37,5%	25,0%	37,5%	100,0%
		ailem fındıklı'da yaşıyor	Count	1	0	2	3
			% within fındıklıbağlantısı	33,3%	,0%	66,7%	100,0%
		fındıklı'da tanıdıklarım var	Count	11	4	1	16
			% within fındıklıbağlantısı	68,8%	25,0%	6,2%	100,0%
	HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	9	2	0	11	
		% within fındıklıbağlantısı	81,8%	18,2%	,0%	100,0%	
	diğer	Count	7	1	0	8	
		% within fındıklıbağlantısı	87,5%	12,5%	,0%	100,0%	
Total			Count	36	15	16	67
			% within fındıklıbağlantısı	53,7%	22,4%	23,9%	100,0%
erkek	fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	12	20	12	44
			% within fındıklıbağlantısı	27,3%	45,5%	27,3%	100,0%
		fındıklı kökenliyim	Count	3	3	0	6
			% within fındıklıbağlantısı	50,0%	50,0%	,0%	100,0%
		ailem fındıklı'da yaşıyor	Count	2	2	0	4
			% within fındıklıbağlantısı	50,0%	50,0%	,0%	100,0%
		fındıklı'da tanıdıklarım var	Count	6	7	0	13
			% within fındıklıbağlantısı	46,2%	53,8%	,0%	100,0%
	HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	14	4	0	18	
		% within fındıklıbağlantısı	77,8%	22,2%	,0%	100,0%	
	diğer	Count	7	4	1	12	
		% within fındıklıbağlantısı	58,3%	33,3%	8,3%	100,0%	
Total			Count	44	40	13	97
			% within fındıklıbağlantısı	45,4%	41,2%	13,4%	100,0%

Genel hatları ile Fındıklı HES Muhalefeti eylem ve iletişim repertuarı araçları kadınların dikkatini daha çok çekmektedir. Benzer biçimde duvar yazılarının dikkat çekme oranları incelendiğinde, ankete katılan Fındıklı'da yaşayan kadın katılımcıların %47,6'sı duvar yazılarının her zaman dikkatlerini çektiğini söylerken erkek katılımcılarda bu oran %27,3'tür. Dikkat çekme oranlarındaki fark özellikle Fındıklı kökenli olan ve ailesi Fındıklı'da yaşayan katılımcılarda kendini göstermektedir. Her iki özel koşulda da erkek katılımcıların hiçbiri duvar yazılarının dikkat çekme sıklığına her zaman cevabını vermemişken kadın katılımcıların arasında Fındıklı kökenli olduğunu belirtenlerin %37,5'i ve ailesinin Fındıklı'da yaşadığını belirten kadınların %66,7'si duvar yazılarının her zaman dikkatlerini çektiğini belirtmiştir.

2.3.3. El İlanları

Teknolojinin sunduğu olanakların olmadığı “e-posta öncesi” dönemde, modern dönem satış teknikleri arasında kullanılan broşür ve el ilanları toplumsal hareketlerin dolaşıma soktuğu en eski bilgilendirme ve etkileme araçlarındandı. Bu bağlamda, söz gelimi, fabrikalarda ustabaşından saklı okunan el ilanları sanat dalları arasında ortaklaşa kullanılan bilindik bir sahnedir. Tıpkı savaş karşıtı hareketler içerisinde gizlice dağıtılan el ilanları gibi...

Fındıklı HES Muhalefeti’nde el ilanlarının dolaşımı bölgeye özgü bir nitelik taşmakta ve Hafta Gününde yoğunluk göstermektedir. Pazarlar, tarihin en eski dönemlerinden bu yana üreticiler ile tüketicilerin buluşma alanları olmuştur. Kırsal yerleşmeler ile kasabalarda pazarlar haftada bir kez ve çoğunlukla günlük kurulmaktadır (Tunçel, 2003: 2). Fındıklı ilçesinde periyodik olarak pazar kurulan gün olan Perşembe günü, “*Hafta Günü*” olarak anılmaktadır. Halkın büyük çoğunluğu –özellikle köylerde ve mahallerde oturanlar- alışveriş yapmak ve diğer ihtiyaçlarını gidermek amacıyla ilçe merkezine gitmek için bu günü tercih etmektedir ki bu tercih sosyal ilişkilerin artması anlamına gelmektedir. Doğu Karadeniz coğrafyası içerisinde yerleşim, suyun kolay bulunması ve tarım arazilerin dağlık alanda olmasına bağlı olarak dağınıktır. Evlerin öbek halinde toplanmayışının sosyal ilişkiler üzerindeki etkisi ile orantılı olarak “hafta günü” özellikle orta yaş ve üzeri vatandaş grupları arasında sosyalleşme, yakın mesafede oturmayan tanıdıkları ile görüşme vaadini de içermektedir. Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde düzenlenen mitingler, protestolar, yürüyüşler, paneller ve diğer etkinliklerin gerçekleştirilmesi ya da ilan edilmiş takvimlerinin genellikle Perşembe gününe getirilmesinin ardında yatan sebep budur. Bu uygulamanın en önemli sonucu, hafta gününde farklı köylerde ikamet eden insanlara aynı anda ulaşma ihtimalinin ve düzenlenecek etkinliklere katılım yoğunluğunun artma şansının daha yüksek olmasıdır. Bu durumun doğal sonucu olarak el ilanlarının dağıtımı da genellikle “Hafta Günü” olmaktadır.

Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde hafta günü dağıtılan el ilanlarının yanında sembolik günlerde de bildiriler dağıtılarak halkın dikkat seviyesinin yüksek kalması sağlanmaya çalışılmaktadır. Sözgelimi, “Dereleri Koruma Platformu öncülüğünde

14/02/2008 tarihinde Sevgililer gününde (dere aşkı, su aşkı ve yaşam alanlarına sahip çıkma aşkına) Fındıklı ve köylerinde 5000 adet bildiri dağıtılmıştır” (Doğa Severler Durmuyor, 2008: lazuri.com).

Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde kullanılan el ilanları genellikle fotokopi ile çoğaltılmış, bilgisayar çıktılarıdır. Asli hedef kitleyle olan bağları güçlendirme amaçlarına uygun olarak dağıtılan ilanların içeriği HES'lere karşı verilen mücadelenin başarısından, başarının sürmesinin yolunun halkın desteğinden geçtiğine dair kısa ve yönlendirici söylemlerden ve varsa düzenlenmek üzere olan etkinlikler hakkında verilen bilgilerden oluşmaktadır.

Görsel 6: Fındıklı HES Muhalefeti Toplumsal Hareketler Repertuarından El İlanı Örneği

FINDIKLI HALKINA

Yine geliyorlar.Sermaye HES bahanesiyle şimdide zuğu deresine gözünü dikti.

2007 yılından bu yana Arılı ve Çağlayan vadilerinde Fındıklı halkının demokratik tepkisi ile HES yapamayan sermaye, bu kez ilçemizin en güzel köyleri olan Sulak Köyü,Çınarlı Köyü ve Hürriyet mahallesinden akan Zuğu deresindeki suya ve arazilere el koymağa geliyor.

KZR ENERJİ ŞİRKETİ ve yetkilileri ; Sulak ve Çınarlı köyleri ve Hürriyet mahallesi sınırları içerisinde yapmayı düşündükleri **ÜSTÜN Regülatörü ve HES** için 23/09/2011 Cuma günü saat:14.00’da Fındıklı Halk Eğitim Merkezi salonunda Halkı bilgilendirme toplantısı yapacaktı.

Hidroelektrik Santrali (HES) yapmak bahanesi ile ilçemize daha önce de bir sürü şirket geldi.Ve Fındıklı halkı HES’leri istemediğini ,sularının satılık olmadığını bu toplantılarda dile getirdi.Ama şirketler daha çok para kazanmak için doğamıza, suyumuzla kısaca yaşam alanlarımıza saldırmaya devam ediyor.Onlar yaşamımızın kaynağı sularımızı almak ve kar etmek istiyorlar.**Fındıklı halkı SATILIK SUYUMUZ YOK diyor.**

DEĞERLİ FINDIKLI HALKI, Beş yıldır hep birlikte **HES’lere** karşı dayanışma ile karşı koyduk ve mücadele ettik.Birlikte verdiğimiz hak ve hukuk mücadelemiz neticesinde bir kazma dahi vuramadılar.Yine hep beraber **Yarın(Cuma Günü) SATILIK SUYUMUZ YOK,HES’lere HAYIR** demek için bir kez daha birlikte olup sesimizi yükseltelim.Görmeyen gözlerine,duymayan kulaklarına haklı mücadelemizi gösterelim.

Cuma günü Fındıklı halkının birlik olma günüdür.Cuma günü Fındıklı’nın mücadele günüdür.Cuma günü el ele omuz omuzla kol kola girme günüdür.Cuma günü hep birlikte tulumla horonla **SATILIK SUYUMUZ YOK** deme günüdür. O halde **Cuma günü saat 14.00’de Halk Eğitim Merkezinde SU ve YAŞAM alanlarımızı korumak ve kollamak için buluşalım.**

**HES’LERE HAYIR
DERELER ÖZGÜRDÜR ÖZGÜR AKACAK**

FINDIKLI DERELERİNİ KORUMA PLATFORMU

Kaynak: Fındıklı Dereleri Koruma Platformu

2.3.3.1. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından El İlanlarının Çözümlemesi

164 kişilik örnekleme sorulan “Fındıklı HES Muhalefeti’nin kullandığı araçlar ne oranda dikkatinizi çekiyor?” sorusuna el ilanları bağlamında verilen cevapların dağılımı şöyledir;

Tablo 7: El İlanlarının Dikkat Çekme Sıklık Oranları

elilanlardikkatoranı					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nadiren	76	46,3	46,3	46,3
	sadece rastladığımda	55	33,5	33,5	79,9
	her zaman	33	20,1	20,1	100,0
	Total	164	100,0	100,0	

El ilanları fiziksel olarak kısıtlı dağıtım ve ulaşım imkanına sahip araçlardır. Yerel eksenli toplumsal hareketlerin asli hedef kitlesi el ilanlarının ulaştırılabileceği sınırlar içerisinde bulunduğu için bu kısıtlılık aracın kullanılmasını engellemez. Bilakis yüz yüze görüşmelerde olduğu gibi, toplumsal hareket gruplarının farkındalığını arttırmayı ve taraftarlığını sağlamayı planladığı bireyin eline verilen materyal çoğu zaman istenilen etkiyi yaratabilecek ölçüde dikkat çekici olabilmektedir. Bu etkisinden ötürü, kısıtlılık sorununa rağmen el ilanları küresel eksenli toplumsal hareketler içerisinde de aralıklarla kullanılmaktadır. Bu bağlamda anket sonuçlarına göre, Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde kullanılan el ilanları “Fındıklı’da yaşayan” katılımcılar tarafından diğer şehirlerde ikamet edenlere göre daha dikkat çekici bulunmuştur.

Tablo 8: El İlanlarının Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı –İkamet Edilen Şehir Açısından Tanımlama Analizi

				elilanlardikkatoranı			Total
				nadiren	sadece rastladığımda	her zaman	
kadın	fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	4	8	9	21
			% within fındıklıbağlantısı	19,0%	38,1%	42,9%	100,0%
		fındıklı kökenliyim	Count	2	1	5	8
			% within fındıklıbağlantısı	25,0%	12,5%	62,5%	100,0%
		ailem fındıklı'da yaşıyor	Count	2	0	1	3
			% within fındıklıbağlantısı	66,7%	,0%	33,3%	100,0%
		fındıklı'da tanıdıklarım var	Count	12	3	1	16
			% within fındıklıbağlantısı	75,0%	18,8%	6,2%	100,0%
		HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	7	4	0	11
			% within fındıklıbağlantısı	63,6%	36,4%	,0%	100,0%
	diğer	Count	7	0	1	8	
		% within fındıklıbağlantısı	87,5%	,0%	12,5%	100,0%	
Total			Count	34	16	17	67
			% within fındıklıbağlantısı	50,7%	23,9%	25,4%	100,0%
erkek	fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	9	19	16	44
			% within fındıklıbağlantısı	20,5%	43,2%	36,4%	100,0%
		fındıklı kökenliyim	Count	4	2	0	6
			% within fındıklıbağlantısı	66,7%	33,3%	,0%	100,0%
		ailem fındıklı'da yaşıyor	Count	2	2	0	4
			% within fındıklıbağlantısı	50,0%	50,0%	,0%	100,0%
		fındıklı'da tanıdıklarım var	Count	8	5	0	13
			% within fındıklıbağlantısı	61,5%	38,5%	,0%	100,0%
		HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	11	7	0	18
			% within fındıklıbağlantısı	61,1%	38,9%	,0%	100,0%
	diğer	Count	8	4	0	12	
		% within fındıklıbağlantısı	66,7%	33,3%	,0%	100,0%	
Total			Count	42	39	16	97
			% within fındıklıbağlantısı	43,3%	40,2%	16,5%	100,0%

Cinsiyetler arası dikkat oranları incelendiğinde kadınların el ilanlarına erkeklerden daha çok dikkat ettiği görülmektedir. Fındıklı kökenliyim, ailem Fındıklı'da yaşıyor, Fındıklı'da tanıdıklarım var, HES muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım ve diğer ayırt edici durumları belirten erkek katılımcıların hiçbiri el ilanlarının dikkat çekme oranını her zaman olarak belirtmemiştir. Buna karşın Fındıklı kökenli kadın katılımcıların %62,5'i el ilanlarının her zaman dikkatlerini çektiğini belirtmiştir.

2.3.4. E-posta

E-posta, yazılı iletişimin en eski yöntemi mektupların sanal dünyaya aktarılması halidir. Teknolojinin mektuplaşma üzerinde yarattığı bu değişikliğin etkisi, toplumsal hareketlerin geniş kitleye ulaşma hedefi için uygun koşullarda bir araç sağlamıştır.

Toplumsal hareketlerde e-postalar iki yönlü kullanılmaktadır. Kullanımın ilk yönü; taraftarlık ve farkındalık yaratmak için sorunsallar etrafında örgütlenme, eylem, gösteri ve protestolar hakkında bilgi vermek ve kitleleri yönlendirmek için oluşturulan “bilgilendirme” e-postalarıdır. Rachman’ın *Financial Times*’teki köşe yazısında “Küresel Kızgınlık Yılı”⁵ olarak adlandırdığı 2011 yılı, e-posta ve sosyal ağlar üzerinden eylem örgütlenmelerinin de yılı olmuştur. Zira bu örgütlenmeler, bilgilendirme e-posta’ları ve sosyal ağlar üzerinden kurulan bağları sınırları aşmak, daha geniş kitlelere ulaşmak için birer araç olarak kullanmışlardır.

Kullanımın diğer yönünü; sistemdeki değişmesi istenen aktöre yönelik tepkileri yönlendiren e-posta bombardımanları, “şikâyet” e-postaları oluşturmaktadır. E-postalar, toplumsal hareket kökenli örgütlenmeler için bir silah görevi görmektedir. Çevreci toplumsal hareketlerin sembolleşmiş sivil toplum örgütü Greenpeace’in oyuncak şirketlerinin ambalaj üretmek için Endonezya’ daki yağmur ormanlarının ham madde olarak kullanmasına karşı yürüttüğü eylem kampanyasında şikâyet e-postalarını kullanım stili bu kullanımın en bilindik örneklerindedir;

Greenpeace küresel çapta Mattel, Disney, Lego gibi büyük oyuncak markalarına karşı kampanya başlattı. Kampanya süresince yüzlerce, binlerce e-posta Barbie’nin üreticisi Mattel’e ve diğer firmalara gönderildi. Amaç, firmaların tedarik zincirinden yağmur ormanlarını katleden şirketleri çıkarması. ... Lego, Greenpeace kampanyasına ilk cevap veren şirket oldu (Sözüdoğru, 2011: 12).

E-postaların toplumsal hareketlerdeki kullanım alanlarının yanında genel işlevleri tartışılmaktadır;

E-posta hoştur, ama büyük resimde ne kadar önemi olabilir? Yanıt “tek başına değerlendirildiğinde, pek önem taşımaz” olacaktır. İşin sırrı, hiç birşeyi tek başına değerlendirmemektir. ... hikayede gördüğümüz tüm teknolojiler, telefonlar, bilgisayarlar, web sayfaları, e-posta ve anlık mesajlar daha temel bir değişimin göstergeleridir. Artık sosyal becerilerimize uyum sağlayacak kadar esnek olan iletişim araçlarımız var ve bu değişimden yararlanan koordine etme yollarının doğuşuna tanıklık ediyoruz (Shiry, 2010: 23).

Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde e-posta grupları ağırlıklı iletişim araçlarından değildir. Ancak, internet üzerinde kurulan bağlantılar arasında kullanılmaktadır. Fındıklı

---

⁵ “2011, the year of global indignation” (ft.com).

HES Muhalefeti içerisinde, e-posta grupları yerine, sosyal ağların sağladığı mesajlaşma olanaklarının tercih edildiği gözlenmektedir.

2.3.5. İnternet ve Sosyal Ağların Toplumsal Hareketler Repertuarındaki Yeri

2.3.5.1. İnternet Sitelerinin Kullanımı

Google’ın lamak teriminin günlük dilde karşılık bulur hale geldiği 2000’li yıllarda bilgiye ulaşmak gerekli ekipmana sahip olanlar açısından fazlasıyla kolaylaşmıştır. Bir sorunsalın ne olduğunu araştırmak ve çözüm önerilerini irdelemek için interneti başvuru kaynağı saymak sıradan hale geldiğinde, toplumsal hareketlerin bu aracı iletişim repertuarına katması sürecin doğal sonucu olmuştur. İnternet, alternatif bir medya kanalı olarak geleneksel kitle iletişim araçlarının belirli grupların tekelinde olması halini değiştirmiştir.

İnternet göreceli olarak “özgür” bir ortamdır. Kullanıcıyı etkin kılarak ve içeriğin denetlenmesini zorlaştırarak toplumdaki “alternatif” ya da karşıt görüşlere, yaşamlara, bakışlara, duruşlara ifade ve iletişim imkanı tanımaktadır. Belirli konular ve temalar etrafında oluşturulan binlerce sanal cemaat, tartışma grubu, e-posta zincirleri, sohbet odaları, birey, grup ya da örgütler tarafından kurulan web siteleri İnternetin toplumsal çeşitliliği yansıtan diğer yüzünü oluşturmaktadır (Şener, 2006: 61).

World wide web (www) kısaca web olarak anılan, dünyadaki bilgisayarların birbiriyle iletişim kurabildiği, görüntü, ses, veri paylaşımının yapılabildiği global bir ağıdır. Bu ağa üye olan milyonlarca bilgisayar, web sayfalarını düzenleyip belli bir web sunucusu üzerinde yayınlamaktadır (nedirbilgi.com). İnternette en çok kullanılan araçlardan birini bu web sayfaları oluşturmaktadır. Toplumsal hareketler açısından internet sitelerinin kullanım avantajı, internet kullanıcılarının kolayca ulaşabileceği bilgilerin, açıklamaların, kaynakların hatta “manifestoların” yayınlanmasına ve benzer düşünce içerisinde olan bireylerin birbirinden haberdar olabilmesine olanak sağlamasıdır.

İnternetin toplumsal hareketler açısından kullanılabilir oluşun bir diğer sebebi de iletişimi ucuzlaştırmış olmasıdır. Web sayesinde, küresel yayın maliyeti sıfıra inmiştir (Shirky, 2010: 13). Bir anda, binlerce, yüz binlerce insanla tartışabilecek, iletişim kurabilecek bir alan olarak internet, toplumsal hareketlerin de müdahil olduğu yeni bir kamusal alan yaratmıştır.

İnternet ile birleşen teknoloji sosyal iletişimde kısmi devrim başlatmıştır. Mesela, Shirky'e göre; internetin sunduğu gelecekte, yayıncılık kitlesel olarak amatörleşecek ve "Bunu neden yayınlatalım?"dan "Neden olmasın?"a geçiş yaşanacaktır (Shirky, 2010: 57). Bu bağlamda toplumsal hareketler açısından bakıldığında, kitlesel amatörleşmenin ve internet araçlarının getirdiği başlıca yenilik, bu iki ögenin de birer "araç" olarak kullanılabilirliğidir. İnternet ile birlikte toplumsal hareketler toplumda daha güçlü hale gelmemiştir. Ancak, politik ve ekonomik güç büyüyüp uluslararası seviyeye taşınmış, internet sosyal hareketlere ulaşılmasında daha küresel bir takip sağlamıştır (Laer ve Aeist, 2010: 1146).

Resmi internet sitesi olarak addedilen web sayfaları, bloglardan farklı olarak geniş kitlelere ulaşma ve veri paylaşma amacı gütmektedir. Türkiye' de blog yazarlığı yeni yeni yaygınlaşmakla birlikte web sayfaları daha yoğun olarak kullanılmaktadır. Fındıklı HES muhalefesinde yoğunlukla kullanılan internet araçlarından birisi internet siteleridir. Tez kapsamında Fındıklı HES Muhalefeti'nin sivil toplum kuruluşu örgütlenme yapısı ile yönlendiren Fındıklı Dereleri Koruma Platformu ve Derelerin Kardeşliği Platformu'nun internet siteleri incelenmiştir.⁶

2.3.5.1.1. Fındıklıdereleri.com

Fındıklı dereleri koruma platformunun resmi internet sayfası olan *fındıklıdereleri.com* sitesi elektronik imza toplaması ile öne çıkmaktadır. Elektronik imza, online dilekçe gibi internet ile birlikte gelişen sistem araçlarındandır. Sorunsal etrafında kaç kişinin toplandığını, kaç kişinin talebin, dileğin, sitemin altına imza attığını internet ortamında göstermektedir. Fındıklı Dereleri Koruma Platformu tarafından fındıklıdereleri.com internet sitesi üzerinden yürütülen elektronik imza kampanyasına 03 Kasım 2011 tarihi itibarıyla 7004 kişi katılmıştır.

Sitenin ana sayfasında, Fındıklı ilçesinden ve bölgeden, HES'lerle ilgili haberlere yer verilmektedir. Sitenin içeriği "hakkımızda" bölümünde tanımlanmıştır; "İnsanlığın geleceğini tehdit eden küresel ısınmayı hızlandıran, bölgemizdeki doğayı katleden, insanlarımızı yok sayan anlayışlara karşı... Karadeniz için, Türkiye için, Dünyamız için"

---

⁶ Haber siteleri yerel medya ve ulusal medya bölümlerine dahil edilmiştir.

(findıklidereleri.com). Bu genel kapsamlı tanıtımda iki farklı duruş dikkat çekmektedir; Yerellik ve küresellik. Çevreci hareketler her daim bu iki ayrı unsuru içermiştir ve toplumsal hareketlerin 1980 sonrasında aldığı son biçimde de yerellik ve küresellik iç içe geçmiş bulunmaktadır.

“Neden istemiyoruz?” ve “Deklarasyon” linkleri ile ulaşılan iki metin, internet siteleri aracılığıyla toplumsal hareketlerin yayınladığı manifestolara birer örnek teşkil etmektedir. Sitede ayrıca, HES ve HES muhalefeti ile ilgili dosyalar paylaşılmaktadır. Resmi internet siteleri, amaçları doğrultusunda kitleleri bilinçlendirmek –kısmi manipülasyon uygulamak- için bu tür dosya paylaşımlarını kullanmaktadır. *Fındıklidereleri* sitesi bu bağlamda, “neden? niçin? nasıl?” sorularını dosyalarla cevaplamaya çalışmaktadır.

Sitede mitingler ve basında biz linkleri ile Fındıklı HES Muhalefeti’nin katılmış ve düzenlemiş olduğu faaliyetlerin tanıtımı yapılmaktadır. Özellikle ulusal medyaya yer verilmesinin nedeni, yerelliğin fazlasıyla vurgulandığı sorunsal içerisinde ulusal bazda seslerini duyurduklarını gösterme çabasından kaynaklanmaktadır. Yerel sorunlar çevresinde örgütlenen toplumsal hareketlerin en önemli sorunlarından birisi, ulusal olarak tabir edilebilen ancak aslında “küresel” kavramının tanımladığı, yerel sınırların dışında da ilgi çekme, destek bulma arayışının yetersiz kalmasıdır. *Fındıklidereleri.com* sitesinde yayınlanan “basında biz” linki hem muhalefetin siteyi ziyaret eden kitleler tarafından ciddiye alınma oranını artırmak için hem de yerel sınırlar dışında dikkat çekme sorunsalını aşmak için kullanılmaktadır. *Fındıklidereleri.com*, forum sayfasıyla birlikte site kullanıcılarına etkin olarak sorunsal etrafında konuşma, tartışma haber ve fotoğraf paylaşma olanağı da sağlamaktadır.

2.3.5.1.2. Derelerinkardesligi.org

Derelerin Kardeşliği Platformu’nun resmi internet sitesi *derelerinkardesligi.org*’tur. Site içerisinde yapılan ve yapılması planlanan HES’lerle ilgili bilgi ve belgeler paylaşılmaktadır. Bunlar sadece çevresel etkileri anlatan yazılar değildir. Bu yazıların arasında; ÇED raporları, HES raporları, bilirkişi raporları ve mahkeme kararları da bulunmaktadır.

Toplumsal hareketler küçük gruplar halinde ilerleyerek yayılma eğilimi göstermektedir. Bu durum geniş kitlelere ulaşmak açısından aşılması gereken bir engeli oluşturur. Tüm hareket yapısını tek bir bütün olarak yönlendirmek mümkün değildir. Doğası gereği toplumsal hareketler atomizedirler. Mobilizasyonları etkin oldukları çemberin üyelerince sağlanmaktadır. Ancak büyük resimde etkin olabilmek için geniş bir kitleye hitap etmeleri gerekir. Bu da toplumsal hareketlerin baş etmeleri gereken en önemli çıkmazlardan biridir. Bu çıkmazın çözümünde hem atomize hareket etmenin avantajından vazgeçmemek hem de sistemi istemler doğrultusunda yönlendirebilecek bütünlüğü sağlamak gerekmektedir. Bu bağlamda, sivil toplum örgütlenmeleri bir çatı kurum oluşturmaya çalışarak çıkmazı aşmanın yolunu ararlar. Yerel eksenli toplumsal hareketlerden biri olarak Fındıklı HES Muhalefeti iki asli sivil toplum kuruluşu etrafında yönlendirilmektedir. Fındıklı Dereleri Koruma Platformu, Fındıklı HES Muhalefeti'ne odaklanmakla birlikte Derelerin Kardeşliği Platformunun asli amacı HES'lere karşı genel bir muhalefet ağı oluşturmaktır. Platform sadece Doğu Karadeniz'deki derelerin değil, Türkiye genelindeki tüm nehir tipi HES projelerine karşısında bir karşı duruş geliştirmiştir. Bir anlamda Derelerin Kardeşliği Platformu daha büyük bir çatı altında toplanmak, güçler birliği sağlamak için kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur.

Görsel materyaller modern hayatın en çok kullandığı başvuru kaynaklarıdır. Zihinler fotoğraf karelerini, sinema sahnelerini kelimelerden daha net hatırlar. Bu nedenle modern basın görsel materyal kullanımına ağırlık vermektedir. İletişim teknolojileri, video ve fotoğraf paylaşımını kolaylaştırarak görsel materyallerin toplumsal hareketlerde kullanım sıklığını arttırmıştır. Derelerin kardeşliği sitesinde HES projelerinin uygulamaya geçirildiği alanların fotoğraflarından elde edilmiş bir slayt kullanılmaktadır.⁷ Dramatize edilen “doğanın katli” ile siteyi ziyaret eden kitlelere duyduklarının, okuduklarının kelimelerle sınırlı olmadığını, gerçek hayatta vuku bulduğunun uyarısı yapılmaktadır.

Derelerin kardeşliği sitesinin 3 Kasım 2011 tarihinde yayınladığı verilere göre, 201 üyesi, 257 yayınlanmış haberi ve 100277 ziyaretçisi vardır. Spesifik olarak Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgili 51 adet haber bulunmaktadır (Bunlar 01 Eylül 2011- 22 Kasım 2005 arasında yayınlanmış haberlerdir).

---

⁷Slayt için bakınız <http://derelerinkardesligi.org/web/hes-dosyasi/hes-dosyasi.html>

Derelerin Kardeşliği Platformunun Fındıklı HES Muhalefeti'ne verdiği destek, Ön HES Raporu içerisinde Fındıklı HES Muhalefetine ilişkin yayınlanan bölümde ve site içerisinde yayınlanan mahkeme kararlarında görülmektedir. Ön HES raporunda Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgili bölüm şöyledir;

Fındıklı'daki vadiler üzerinde geliştirilen birçok HES projesi, diğer vadiler ve derelerinden farklı olarak, Fındıklı halkının örnek mücadelesi ve dirençli duruşu ile bu güne kadar herhangi bir şekilde başlatılmamış ve birçoğu yargı kararları ile iptal edilerek, yürütmeyi durdurma kararları verilmiştir. ... Fındıklı halkı ve köylüler ile birlikte Fındıklı Derelerini Koruma Platformu HES'lere karşı demokratik ve hukuksal mücadelesini sürdürüyor (derelerinkardesligi.org).

Mahkeme kararlarının yayınlanması Fındıklı HES Muhalefeti'nin mahkeme kararlarını, davaları açısından bir araç olarak gördüğüne işaret etmektedir. Bu durum Fındıklı HES muhalefetinin dönüştürücü toplumsal hareketler arasında olduğunu göstermektedir.

2.3.5.1.3. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından İnternet Sitelerinin Çözümlemesi

Alan çalışması çerçevesinde internet siteleri genellikle facebook sosyal ağı üzerinden incelenmiştir. İstisnası, internet örgütlenmesi bazında internet araçlarının ayırımının sorgulandığı sorudur. Bu bağlamda yapılan korelasyon analizi ile internet örgütlenmesine dahil olan katılımcıların facebook grupları, internet siteleri, haber siteleri üzerinden yorum ve tartışma gruplarına katılımının yönü ve şiddeti analiz edilmiştir.

Tablo 9: İnternet Örgütlenmesine Katılım ve İnternet Araçları Kullanımı İlişkisi

		Correlations			
		internetörgütü nedahilmesini z	facebookgkull anımı	internetsitesik ullanımı	forumvetartış magrupları
internetörgütünedahilme niz	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1 164	,576" 164	,276" 164	,041 164
facebookgkullanımı	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,576" 164	1 164	,305" 164	,050 164
internetsitesikullanımı	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,276" 164	,305" 164	1 164	,315" 164
forumvetartışmagrupları	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,041 164	,050 164	,315" 164	1 164

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

İnternet örgütlenmesine dahil olan katılımcıların internet sitesi kullanımı; pozitif ve düşük şiddetli (,276) facebook grup kullanımı; pozitif ve yüksek şiddetli (,576) haber siteleri üzerinden yorum ve tartışma grupları kullanımı; pozitif ve düşük şiddetlidir (,041). Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde sosyal ağların kullanım yoğunluğu ve şiddetinin yüksek olduğu analiz içerisinde dikkat çekmektedir. Bu açıdan, facebook gruplarını kullanan katılımcıların diğer internet sitelerini kullanımının pozitif ve orta şiddetli (,305) haber siteleri üzerinden yorum ve tartışma gruplarını kullanımının pozitif ve düşük şiddetli (,050) olduğu görülmektedir. Değerler, facebook gruplarına dahil olanların, internet örgütlenmesine dahil olanlara göre internet araçlarını kullanımının görece yüksek olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar ile facebook gruplarının, Fındıklı HES Muhalefeti internet araçları içerisinde daha merkezi konumda olduğu varsayımı desteklenmektedir. Fındıklı HES Muhalefeti örgütlenmesi içerisinde facebook grupların kullanımı ile diğer internet araçlarının kullanımı arasında doğru orantılı bir ilişki söz konusudur.

Tablo 10: Fındıklı HES Muhalefeti İnternet Örgütlenmesine Katılım ve İkamet Edilen Şehir Bazında İnternet Siteleri, Facebook Grupları, Haber Siteleri Üzerinden Forum Ve Tartışma Grupları Kullanım Analizi

		nerdeyaşıyorsunuz		internetörgütünedahilmissiniz		internetörgütünedahilmissiniz		Total		
faceb ookg kul arlı	foru mvet arlı	internetsitesikullanımı	nerdeyaşıyorsunuz	Count	% within nerdeyaşıyorsunuz	evet	hayır	Count	% within nerdeyaşıyorsunuz	
evet	evet	evet	nerdeyaşıyorsunuz	rize	Count	6	1	7		
				Ankara	Count	85,7%	14,3%	100,0%		
				Istanbul	Count	3	1	4		
				sakarya	Count	75,0%	25,0%	100,0%		
				Total	Count	3	3	6		
					% within nerdeyaşıyorsunuz	50,0%	50,0%	100,0%		
					Count	0	1	1		
					% within nerdeyaşıyorsunuz	,0%	100,0%	100,0%		
				Total	Count	12	6	18		
					% within nerdeyaşıyorsunuz	66,7%	33,3%	100,0%		
			hayır	nerdeyaşıyorsunuz	rize	Count	2	3	5	
				Ankara	Count	40,0%	60,0%	100,0%		
				Istanbul	Count	2	1	3		
				Samsun	Count	66,7%	33,3%	100,0%		
				bursa	Count	2	0	2		
				sinop	Count	100,0%	,0%	100,0%		
				Total	Count	1	1	2		
					% within nerdeyaşıyorsunuz	50,0%	50,0%	100,0%		
					Count	1	0	1		
					% within nerdeyaşıyorsunuz	100,0%	,0%	100,0%		
				Total	Count	9	5	14		
					% within nerdeyaşıyorsunuz	64,3%	35,7%	100,0%		
			hayır	evet	nerdeyaşıyorsunuz	rize	Count	6	2	8
					% within nerdeyaşıyorsunuz	75,0%	25,0%	100,0%		
				Istanbul	Count	2	1	3		
				Total	Count	66,7%	33,3%	100,0%		
					% within nerdeyaşıyorsunuz	8	3	11		
					% within nerdeyaşıyorsunuz	72,7%	27,3%	100,0%		
			hayır	nerdeyaşıyorsunuz	rize	Count	17	5	22	
				Ankara	Count	77,3%	22,7%	100,0%		
				Istanbul	Count	3	2	5		
				antalya	Count	60,0%	40,0%	100,0%		
				kocaeli	Count	2	9	11		
				trabzon	Count	18,2%	81,8%	100,0%		
				gümüşhane	Count	0	1	1		
				gaziantep	Count	,0%	100,0%	100,0%		
				sakarya	Count	1	0	1		
				Total	Count	100,0%	,0%	100,0%		
					Count	24	21	45		
					% within nerdeyaşıyorsunuz	53,3%	46,7%	100,0%		
			hayır	evet	evet	nerdeyaşıyorsunuz	rize	Count	3	3
					% within nerdeyaşıyorsunuz		100,0%	100,0%		
				Istanbul	Count	1	1	2		
				Total	Count		4	4		
					% within nerdeyaşıyorsunuz		100,0%	100,0%		
			hayır	nerdeyaşıyorsunuz	rize	Count	5	5		
				Ankara	Count		100,0%	100,0%		
				Istanbul	Count	2	2	4		
				trabzon	Count		7	7		
				kars	Count		2	2		
				izmir	Count		3	3		
				Total	Count		1	1		
					% within nerdeyaşıyorsunuz		100,0%	100,0%		
					Count		20	20		
					% within nerdeyaşıyorsunuz		100,0%	100,0%		
			hayır	evet	nerdeyaşıyorsunuz	rize	Count	1	0	1
					% within nerdeyaşıyorsunuz	100,0%	,0%	100,0%		
				Istanbul	Count	0	1	1		
				Total	Count	,0%	100,0%	100,0%		
					% within nerdeyaşıyorsunuz	1	1	2		
					% within nerdeyaşıyorsunuz	50,0%	50,0%	100,0%		
			hayır	nerdeyaşıyorsunuz	rize	Count	3	19	22	
				artvin	Count	13,6%	86,4%	100,0%		
				Ankara	Count	0	2	2		
				Istanbul	Count	,0%	100,0%	100,0%		
				trabzon	Count	0	1	1		
				çorum	Count	,0%	100,0%	100,0%		
				gaziantep	Count	0	1	1		
				Total	Count	,0%	100,0%	100,0%		
					Count	3	47	50		
					% within nerdeyaşıyorsunuz	6,0%	94,0%	100,0%		

Ankete katılan 35 kişi (%21) internet sitelerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların 19'u (%54) Rize ilinde ikamet etmektedir. Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde internet siteleri kullanımının coğrafi dağılımı sınırlılık göstermektedir. Ankete katılan 164 kişinin 57'si (%35) Fındıklı HES Muhalefeti internet örgütlenmesine dahil olduklarını belirtmiştir. Bu 57 kişinin 53'ü (%93) aynı zamanda facebook grup örgütlenmelerini de kullanmaktadır. Facebook grup kullanımı coğrafi dağılımı internet sitelerine göre daha geniştir. Haber siteleri üzerinden yorum ve tartışma grupları kullanımında ise internet örgütlenmesine katılım ve coğrafi dağılım açısından fark bulunmaktadır. Haber siteleri üzerinden forum ve tartışma gruplarını kullanan 56 kişiden 21'i (%36) internet örgütlenmesine dahildir ve coğrafi dağılımda 56 kişiden 20'si (%36) Rize ilinde ikamet ederken 36 kişi (%54) diğer şehirlerde yaşamaktadır. Bu durumda yerel eksenli bir toplumsal hareket olan Fındıklı HES Muhalefeti'nin ikincil hedef kitle ile en büyük bağının "haber akışı" içerisinde olduğunu destekleyen bir veridir.

2.3.5.2. Sosyal Ağların Kullanımı

İnternetin ve kişisel bilgisayarların yaygınlaşması ile birlikte sosyal ağlar günlük hayatta dâhil olmuştur. Toplumsal hareket kuramcıları internet üzerindeki örgütlenmeleri "ağ" kavramı ile analize dahil etmektedirler. Larana'ya göre ağ"lar; "birbiriyle sürekli temas halinde bulunan ve düşünce, veri, enformasyon, araç, gereç, öneri, eleştiri değiş-tokuşu yapan sıcak, samimi, cesaretlendirici ve dayanışmaya dayalı ilişkiler içinde bulunan bir grup insandan oluşmaktadır" (Leon, 2004'ten aktaran: Şener, 2006; 116). İnternet kamusal alanı üzerinde örgütlenen gruplar, sosyal ağlar ile birlikte daha kolay kurgulanmaya başlamıştır. Timisi'nin belirttiği gibi internete "kullanıcı iletişim ortamında bir teknolojik araç yardımıyla vardır ve yüz yüze iletişimdekine benzer bir biçimde karşılıklı ileti alışverişini gerçekleştirir" (Timisi, 2003'den aktaran: Şener, 2006; 74). Sosyal ağlar ileti alışverişinde beğeni ve tercihler doğrultusunda kolaylaştırıcı portallar oluşmasını sağlamıştır.

Dünyanın her yerinde sorunsal olarak gördükleri "hikayeleri"ni paylaşan insanlar, kitleleri yönlendirmekte, toplumsal hareketlerin "yeni" haline dahil olmaktadır. Sosyal ağlar sorunsaldan haberdar olmayı kolaylaştırmaktadır. Elektronik ağlarımız yeni kolektif

biçimlerine olanak tanıyarak, tarihin herhangi bir başka dönemindekinden daha büyük ve daha dağınık ortaklaşa grupların yaratılmasını sağlamaktadır (Shirky, 2010: 46).

Sosyal ağların toplumsal hareketler açısından kullanımını kolaylaştıran özelliklerinden biri kullanımlarıyla beraber toplumsal hayata getirdikleri, “kitlesele amatörleşme”, “gülünç bir biçimde kolay grup kurma” ve “kendi kendine yayıncılık” anlayışlarının toplumsal hayata sıradanlaşmasıdır. Sosyal ağlar ile birlikte değişen örgüt ve grup yapısının tüm toplumsal hareketler örgüt ve grup yapısı üzerinde etkisi olmuştur. İnternetin yarattığı “yeni” kamusal alan üzerinde oluşan gruplar klasik grup örgütlenmelerinden farklı nosyonlar içermektedir:

“Yeni bir toplumsal iletişim biçimi olarak İnternet üzerinden kurulan gruplar, forumlar çeşitli biçimlerde adlandırılabilir: Hayali cemaatler, sanal cemaatler, diyasporek gruplar, elektronik gruplar vb. Bu tarz grup iletişimi sağlamaya yönelik girişimleri pek çoğumuz kullanıyoruz. Denetimli, moderatörlü siteler, gerçek kimliklerle üye olup tanıdığımız (!) bir grupla iletişim sağlamamıza olanak verebiliyor. Bu gruplar arasında lise-üniversite mezunları, askerlikten devre arkadaşlarından tutun da dernekler, işyerleri, ödenimlik etkinlikler, belli bir coğrafyaya, kültüre ya da dini cemaate üye olanlar, tecimsel amaçlı gruplar, belli bir bilim dalına, iş koluna ya da hobiye yönelik gruplar var” (Türkoğlu, 2004’ten aktaran: Şener, 2006: 82).

Bugün aynı düşüncedeki insanları bulmanın maliyeti düşmüştür ve daha da önemlisi, bunu yapmak artık profesyonellik gerektirmemektedir (Shirky, 2010: 60). Oral’ın belirttiği gibi; “İnternet aynı ilgilere sahip insanların sanal ortamda bir araya geldiği bilgi paylaştığı, yeni grup ve topluluklar oluşturduğu sanal bir ortamdır” ve bu sanal ortam da reel sosyal becerilerimize uygun iletişim araçları geliştirilmiş bulunmaktadır (Oral, 2005: 91). Shirky’nin Paquet’ten aktardığı üzere, yeni sosyal araçların grup örgütlenmesinde yarattığı esas avantaj, “gülünç şekilde grup oluşturma”dır;

Yeni iletişim ağlarımız –internet ve cep telefonları- birer grup oluşturma platformudur ve e-posta listelerinden kameralı telefonlara, bu ağlar için oluşturulan birçok araç bu gerçeği doğal karşılıyor ve bunu birçok şekilde genişletiyor. Gülünç şekilde kolay grup oluşturmak önem taşıyor; çünkü paylaşan, işbirliği yapan ya da uyum içinde hareket eden bir grubun parçası olma arzusu işlem maliyetlerinin daima kısıtladığı temel bir insan içgüdüsüdür (Shirky, 2010: 51).

Gülünç bir biçimde kolay grup kurma, peşi sıra kitlesele amatörleşmeyi getirmiştir. Bir anlamda kamerası ya da klavyesi olan bir birey artık tek kişilik kar amacı gütmeyen bir kurum gibi faaliyet göstermeye başlamış ve kendi kendine yayıncılık artık normal bir durum olmuştur (Shirky, 2010: 71). Bu bağlamda medya da değişmiştir;

Fotoğraflarda, e-postalarda, MySpace sayfalarında ve benzer mecralarda kendimize dair verdiğimiz enformasyonun sosyal görünürlüğümüzü nasıl önemli ölçüde arttırdığını ve bir birimizi bulmamız, ama aynı zamanda herkesin gözleri önünde didik didik incelenmemizi de nedenli kolaylaştırdığını gösteriyor. Medyanın eski sınırlarının tümüyle ortadan kalktığını ve gücün büyük bölümünün biçimlendirici kitlede toplandığını gösteriyor. Bir hikayenin bir anda nasıl yerelden küresele dönüşebileceğini gösteriyor. Aynı zamanda bir grubun doğru dava uğruna seferber edilebilmesinin kolaylığını ve hızını da gösteriyor (Shirky, 2010: 16).

Kitlelerin sorunsal doğrultusunda seferber olması, medyanın sınırlarının muğlaklaşması, bir hikayenin yerelden küresele ve tam tersi bir biçimde küreselden yerele transfer hızının artması toplumsal hareketler repertuarının en güçlü araçlarından biri olan medya ile sosyal ağlar arasında doğrudan bağlantı kurmaktadır. Sosyal ağların medya üzerindeki etkisine dair hikâyeler basın gündemini meşgul etmektedir. Sözgelimi 2011 yılının Kasım ayında medyada yankı bulan örnek olay şöyledir;

Washington'da yaşayan 22 yaşındaki Molly Katchpole, Bank of America'nın banka kartından her ay 5 dolarlık kesinti yapmasına tepki olarak başlattığı imza kampanyasıyla, Amerika'nın yeni kahramanı oldu. ... Katchpole'un 'change.org' sitesinden başlattığı imza kampanyasına bir ay içerisinde 50 eyaletten 300 bini aşkın Amerikalı destek verdi. ... Banka yetkilileri, müşterilerinin Facebook ve Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerindeki resmi sayfalarına gönderdiği şikayet mesajlarının da etkisiyle, Katchpole'un kesintinin kaldırılmasına yönelik talebini kabul etmek zorunda kaldı (dunya.milliyet.com.tr).

Sorunsal çevresinde örgütlenen grup eş zamanlı olarak birden fazla internet aracını “karşı” oldukları sistemi değiştirmeye zorlamak için gerekli kitleyi yaratmakta kullanmıştır. Örnekte görüldüğü gibi, 2000 sonrası toplumsal hareketler interneti kullandıkları ölçüde medyaya yansımakta ve sistemi kendi istemleri doğrultusunda yönlendirme açısından farkındalık yaratma aracı olarak hem medyadan hem de internet araçlarından eş zamanlı olarak faydalanmaktadırlar.

Kitlesel amatörleşmenin ve gülünç bir biçimde kolay grup kurmanın dolaylı sonucu, kitlenin izleyici kültüründe yarattığı değişikliktir. Sosyal ağlar ve internet siteleri ile oluşan ilgi ve beğeniye göre gruplaşma yayıncılık anlayışını değiştirmiştir. İzleyicilerin geneline ve kitle kültürüne yayın anlamına gelen “broadcasting”in yerine, dar olarak tanımlanmış gruplar ve beğeni kültürüne yönelik yayıncılık, “narrowcasting” güçlenmiştir (Uluç, 2008: 306). Bir sorun etrafında örgütlenen yapıların internet uzantıları, sosyal ağların ve web sayfalarının sunduğu kolaylıkla gruplar oluşturmakta, kendi kendine yayıncılık kültürünün yaygınlaşması ile “narrowcasting” yayıncılık toplumsal hareketler

repertuarı içerisinde yer bulmaktadır. Her iki yayıncılık anlayışı iletişim ve kültürün insanların beğeni ve kanaatleri üzerinde manipüle edici etkisine sahiptir ancak narrowcasting belirli kitleye, belirli yayını yaparak manipülasyonun derecesinde oransal artış sağlamaktadır. Sosyal ağlar üzerinde kişinin tercih ve beğenisine göre gruplaşması, grup içerisindeki yayıncılığın bir narrowcasting yayıncılık örneği olmasına ve sonuçta “toplumlarda kültürlerin gelişmesini ve gerek kendi gerekse diğer toplumlarda yaygınlaşmasını ve gelişmesini sağlamanın yanı sıra, kitlelerin beğeni ve tercihlerini, inanç ve kanaatlerini, ilgi ve dikkatlerinde hatta düşünce ve duyarlılıklarında farklılıklar oluşması sonucunu doğurmaktadır” (Ergün, 2005: 183-184).

Sosyal ağlar farklılık ve benzerlikleri yönlendirmeyi kolaylaştırmaktadır. Türkiye’de kalabalık bir kullanıcı kitlesine sahip olan facebook örneğinde olduğu gibi, öğrenme taklit boyutuna inse dahi söz konusu olan bir “öğrenme”dir. Facebook taklit üzerinde önemli bir kurgu sağlamıştır. Taklidin iki nedeni vardır: dışlanma korkusu ve öğrenme isteği (Noelle-Neumann, 1998: 65). Facebook üzerinden ileti paylaşımı taklidin iki yönünü ve “beğeni”yi içerisinde barındıran bir yapılanmadır. “İnsanlar başkalarının davranışlarını gözlemler, böyle bir olasılıktan haberdar olurlar ve uygun bir fırsatta bu davranışları taklit ederler (Noelle-Neumann, 1998: 65). Sosyal ağlar uygun zamanı, anlık hale getirmiştir. Sosyal ağlar ile birlikte taklit – öğrenme ilişkisinde dışlanma korkusu da anlık hale gelmiş ve beğeni- moda algısı ile içselleşmiştir. Bireyin dışlanmaktan korkmasının nedeni, öyle ufak tefek şeyler değil, bir varoluş sorunudur, gerçekten tehlike altında olmasıdır (Noelle-Neumann, 1998: 81). Bu bağlamda sosyal bir ağ içerisinde taklit ya da öğrenme odağına dayanan toplumsal hareketler, eş zamanlı olarak moda algısı ile desteklenmektedir. Sosyal ağlar üzerinde dışlanma korkusu moda algısı ile birleşmektedir. Coelho’nun vurguladığı gibi; “moda sadece –sizin dünyanıza aidim, sizin ordunuzla aynı üniformayı giyiyorum ateş etmeyin- demenin bir yoludur” (Coelho, 2008: 10). Moda algısı, taklit, öğrenme ve dışlanma korkusu toplumsal hareket aktörleri açısından daha geniş bir kitleye ulaşmayı kolaylaştırmaktadır.⁸

---

⁸ Daha geniş bir kitleye ulaşmak sosyal ağlar ve internet aracılığı ile sadece toplumsal hareketlere sunulan bir avantaj değildir. Sistemin tüm aktörleri ve sistemin bizzat kendisi de kitlelerin hareketlerini daha kolay izleyebilmektedir. Çoban’ın Gill’den aktardığı üzere internet ve sosyal ağlar aynı zamanda “bireyin kontrol edilebilir ve nispeten cansız bir meta ya indirgendığı bir denetim sistemi” de sunmaktadır (Gill (t.y.)’den aktaran: Çoban, 2009a: 7).

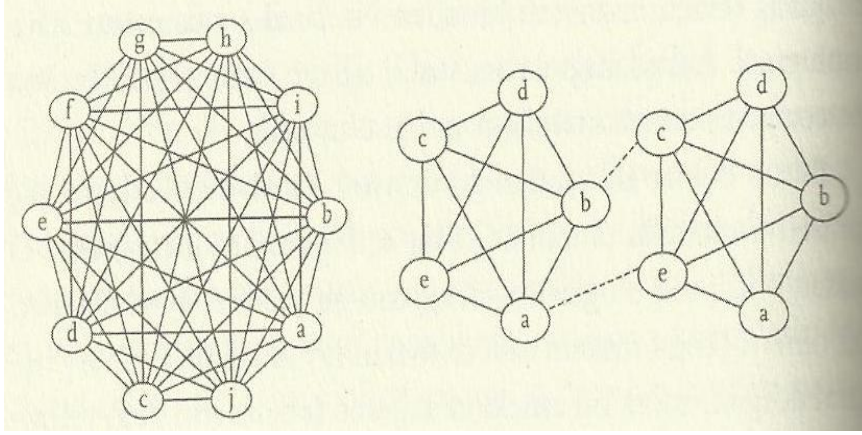
Bugün facebook kelimesi internet üzerinde bir sosyal ağdan fazlasını, toplumun genelinde karşılığı olan bir kültürü anlatmaktadır. Facebook kişinin kendi ismini kullanarak, kendi karakterini sanal âleme taşımaya ve reel arkadaşları ile sanal arkadaşlarını bir adreste buluşturmasına olanak sağladığı için başlangıçta diğer sosyal paylaşım sitelerinden farklılaşmıştır. Facebook;

Öznelerin gönüllü olarak kaydoldukları ve kendilerine dair mahremiyet içeren bilgilerde yoğun bir biçimde dahil olmak üzere enformasyonu depoladıkları alandır. Öznenin toplumsallaşma süreçlerine eklenen sanal alanda görselliğin etkin bir biçimde kullanımına dayanan facebook, kişinin kendine dair yakalandığı ideal imgeyi yansıttığı bir yanılsamalı aynalar labirenti işlevi görür, sanal ortamın sağladığı kurgusal olanaklarla kendine bir dünya yaratır ve bu dünyayı gerçek dünyaya ile bitştirir. Ama burada tersine bir bitştirme istemi söz konusudur, gerçek dünya merkezi belirleyen olmaktan çıkmıştır, facebook da merkezi belirleyen “sahte” olandır, gerçeklik sahte olana eklenmektedir (Çoban, 2009a: 9).

Facebook ve sosyal ağlar 2000’li yılların kültürel kodlarından. Facebook sadece bir sosyal ağı değil, sahte olan ile reel olanın birleştiği ve yer değiştirdiği muğlak bir kamusal alanı adlandırır. Sosyal ağlar ve özelde Facebook örneği, toplumsal hareketler açısından taklit narrowcasting, kolay grup kurma, grup, etkinlik ve ileti paylaşımının görünür kılınmasını kolaylaştırması ve moda algısı yaratması ile yeni kamusal alan, yani internetteki, etkin bir muğlaklaşmış reellik alanıdır.

İnternet üzerinden veri paylaşımı hızlı işleyen bir süreçtir ancak veriye ulaşmak için onu aramak gerekir. Sosyal ağlarda ise hali hazırda onaylanmış arkadaş, grup ve sayfalardan kullanıcının sayfasına veri akışı kendiliğinden sağlanır. Bireysel kullanıcıların sayfaları üzerinden paylaşılan iletiler kullanıcıların daha önceden seçtiği ağlara anlık olarak iletilir. Bir sosyal ağ üzerinden bakıldığında, veri dağılımı herkesin herkesle bağlı olmasına binaen yoğunluğu, arama ile ulaşılan verinin yani görece seyrek ağın sunduğundan fazladır.

Şekil 1: On Kişiyi Bağlanmanın İki Yolu

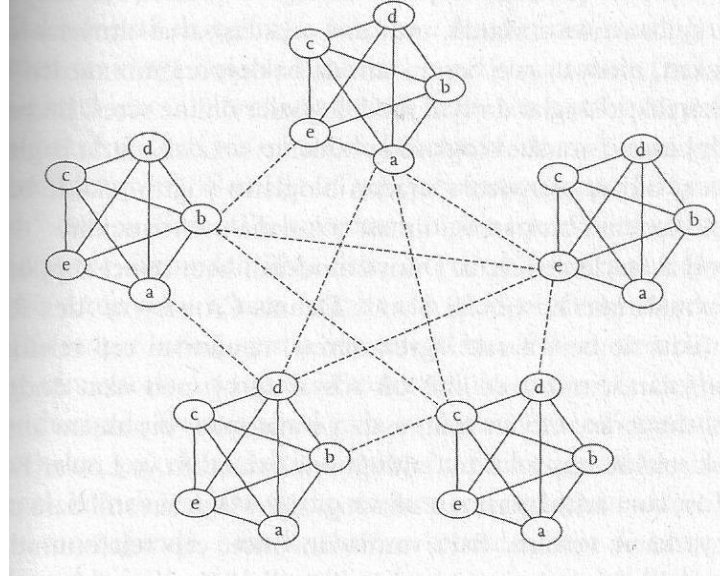

On kişiyi bağlanmanın iki yolu; Soldaki şebeke, herkesin diğer herkesle bağlı olduğu ve hızla makul sayıda insanla bile ölçeklenemeyecek kadar yoğun olduğu çok yolu göstermektedir. Sağdaki şebeke insanları yine birbirine bağlıyor, ama daha seyrek bir ağ sağlamaktadır (Shirky, 2010: 188).

Facebook grup üyeleri ve diğer sosyal ağlardaki grup içi iletişim soldaki çoklu iletişim yoğunluğuna sahiptir. Grupla bağlantısı olan sosyal ağ kullanıcısının kendi arkadaş listesi ile iletişim yoğunluğu da benzerdir. Böylece toplumsal hareketler açısından hem asli hedef kitleyi hem de ikincil hedef kitleyi saran iletişim yoğunluğu benzersiz bir kamusal alan içerisinde oluşturur. İnternete paylaşılmış bir veri, sosyal ağ kullanıcısı tarafından üyesi olduğu bir grubun sayfasına veya mail-grubuna gönderildiğinde grubun diğer üyelerince aranmasına gerek kalmadan ulaşılabilir kılınmış olur.

Toplumsal hareketler, sadece facebook grupları üzerinden değil, bizzat bireysel kullanıcıların ana sayfaları üzerinden de kitlesel etkileşim yaratmaktadır. Facebook örneğinde verinin kullanıcının onayladığı “arkadaşlar”ından birinin sayfasında paylaşılması, veriyi kullanıcının ana sayfasında da görünür kılmaktadır. Bu noktada kullanıcı veriyi kullanıp kullanmayacağını tercih eder. Kullanıcı veriyi görmezden gelebileceği gibi, incelemeyi de seçebilir. Taklit ya da öğrenme inceleme aşamasından sonra gelir. Bir verinin beğenilmesi kullanıcı tarafından da kendi arkadaşlarına iletilmesi sonucunu doğurabilir. İletinin kullanıcı tarafından paylaşılması verinin içeriğinin beğenilmesine, veriyi paylaşan arkadaşını taklit etme “dışlanma korkusu ve moda ile ilintili olarak” ve öğrenme olgusuna bağlıdır. Kullanıcı bu olgulardan birinin veya hepsinin etkisi ile veriyi paylaşmayı seçtiğinde süreç bu kullanıcının veriyi paylaştığı “arkadaş” ve grup listesi üzerindeki kullanıcılar tarafından tekrar yaşanır.

Şekil 8; Yoğun Kümeli Şebeke

Yoğun kümeli bir şebeke; ağın, herkesin herkese bağlı olması halinde sahip olacağından daha az bağlantısı vardır (Shirky, 2010: 189).

Şekil 1, 10 kişiye bağlanmanın iki yolunu gösteren şemalar yoğun ve seyrek iletişim şebekelerini göstermektedir. Yoğun şebeke facebook sosyal ağı üzerindeki kullanıcının “arkadaşlar”ı ile olan iletişimi, şekil 2 deki yoğun kümeli şebeke de görece seyrek ağ üzerinden kullanıcının “arkadaşlar”ının hesapları aracılığı ile “arkadaşlar”ının, “arkadaşlar”ı ile olan ilişkisini yansıtmaktadır. Sonuçta sosyal ağ kullanıcıya sanal cemaat üzerinden geniş bir kitleye ulaşma fırsatını kolay ve masrafsız bir biçimde sağlamaktadır. Toplumsal hareketler asli hedef kitleyi gruplar üzerinden ve kişisel kullanıcı hesapları üzerinden hızla genişletme imkanına sahiptir. Benzer biçimde ikincil hedef kitle, asli hedef kitlenin kullanıcılarının hesap hareketleri aracılığı ile genişlemektedir. Ancak verinin kullanıcıların dikkatini çekmesi, toplumsal hareketler araçlarının genelinin etkinliği ile orantılıdır. Tek başına internet araçları sorunsal etrafında örgütlenmeyi geniş bir kitleye taşısa bile farkındalık, taraftarlık, eylemsellik ve sonuca ulaşma konularında eksik kalır.

Sosyal Ağlar üzerindeki Fındıklı HES Muhalefeti örnek grup incelemelerinde bireysel hareketlerden ziyade internet gruplarının hareketleri üzerinde durulmuştur. Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgili örgütlenmiş ve\veya örgütlü yapıları içerisinde Fındıklı HES Muhalefetine destek veren facebook sosyal ağı üzerinde pek çok grup ve kişisel hesap

bulunmaktadır. Kişisel hesaplar arasında “Derenin Delileri” gruplar arasında ise; “HES’lere Karşı Ortak Mücadele Platformu”⁹, “Karadeniz İsyandadır!”¹⁰, “Ekoloji Ağı\Ecology Network”¹¹, “ Arhavide Dereler Aksın (HES Projesini İstemiyoruz)”¹², “Çağlayan Vadisi”¹³, “Fındıklı”¹⁴ “HES’i İstemiyoruz”¹⁵, “ Doğal Karadeniz Çevre ve Kültür Platformu”¹⁶, “Ajans Laz”¹⁷ gibi topluluk örgütlenmeleri bulunmaktadır. Tez kapsamında facebook sosyal ağı üzerinden örgütlenmiş olan; “Fındıklı Dereleri Koruma Platformu”, “Viçe de HES’e Geçit Yok” ve Viçe de HES e Geçit Yok” Fındıklı HES Muhalefeti grupları incelenmiştir.

2.3.5.2.1. Fındıklı Dereleri Koruma Platformu Facebook Grubu

Fındıklı Dereleri Koruma Platformu facebook grubunun, 12 Kasım 2011 tarihi itibarı ile 1800 üyesi bulunmaktadır. Bu bağlamda *Fındıklı Dereleri Koruma Platformu* facebook grubu etrafında 1800 kişilik yoğun şebeke ve bu 1800 kişinin bağlantılı olduğu seyrek şebekeler toplamı bulunmaktadır. Grubun varlığı kullanıcıya sorunsalla ilgilenen insanlara ulaşabileceği bir kapı aralamaktadır. Bu durumun kullanıcı açısından sonuçları; gruba üye olan kullanıcının kişisel sayfasındaki bilgilere “sorunsal” ile ilgilendiğini yansıtabilmesi; ilgi ve beğenisinin yanında arkadaş grubunun ilgi ve beğenisi ile ortak paydada bir taklit ve öğrenme merkezine kavuşması ve son olarak sorunsal ile ilgili haber, video, resim, bildirim ve benzeri iletilerin arasından paylaşmayı seçtiklerini kendi “arkadaş” listesine ileterek döngüye dahil olabilmesidir.

Toplumsal hareketler açısından facebook grubu, bağlantıda bulunan şebekeler aracılığıyla daha fazla sayıda kişiye eş zamanlı hitap edebilme, sorunsalla ilgilenen kişilerin kolayca ulaşabileceği arşivi barındırma, sorunsalın asli ve ikincil hedef kitleleri için veri akışında süreklilik sağlamayı kolaylaştırması açısından önemli bir araçtır. *Fındıklı*

⁹ 07 Aralık 2011 tarihi itibarı ile 14.942 kişi bu sayfayı beğenmiş bulunmaktadır.

¹⁰ 07 Aralık 2011 tarihi itibarı ile 12.898 kişi bu sayfayı beğenmiş bulunmaktadır.

¹¹ 07 Aralık 2011 tarihi itibarı ile 2.447 kişi bu sayfayı beğenmiş bulunmaktadır.

¹² 07 Aralık 2011 tarihi itibarı ile 1.813 kişi bu sayfayı beğenmiş bulunmaktadır.

¹³ 07 Aralık 2011 tarihi itibarı ile 1.516 kişi bu sayfayı beğenmiş bulunmaktadır.

¹⁴ 08 Aralık 2011 tarihi itibarı ile 1.581 kişi bu sayfayı beğenmiş bulunmaktadır.

¹⁵ 07 Aralık 2011 tarihi itibarı ile 556 kişi bu sayfayı beğenmiş bulunmaktadır.

¹⁶ 07 Aralık 2011 tarihi itibarı ile 320 kişi bu sayfayı beğenmiş bulunmaktadır.

¹⁷ 07 Aralık 2011 tarihi itibarı ile 848 kişi bu sayfayı beğenmiş bulunmaktadır.

Dereleri Koruma Platformu arşivinde 117 adet fotoğrafa, 34 adet videoya¹⁸ 22 Mart Su Günü Kuruluş Deklarasyonu ve grup duvarında paylaşılan ileti, video, haber, fotoğraflar toplamına ulaşılabilmektedir. En son paylaşım 07 Aralık 2011 tarihi ile 15 Kasım'da yapılmıştır.

2.3.5.2.2. Viçe de HES'e Geçit Yok Facebook Grubu

İnternet üzerinde paylaşılan verinin kullanıcıların dikkatini çekmesi, toplumsal hareketler araçlarının genelinin etkinliği ile orantılıdır. Facebook grubu kurmak, iletileri bu grup üzerinden paylaşmak farkındalık yaratmak için yeterli değildir. Eş zamanlı olarak potansiyel alıcıların sayfalarındaki veriler arasında sorunsalın iletisinin kaybolmaması için iletinin dikkat çekmesini sağlamak gerekir. *Viçe de HES'e Geçit Yok* facebook grubu, adlandırılmasında kullanılan "Viçe" kelimesi ile –Fındıklı ilçesinin Lazca karşılığı- toplumsal hareketlerin sembolik araçlarından biri olan dillin -binaen kültürün- kullanımını yönlendirmektedir. Amaç asli hedef kitle için olduğu kadar, ikincil hedef kitle içinde birleştiriciliğin ve dikkat çekiciliğin oranını artırmaktadır.

Anlık iletilerin bağlantılı olunan kişisel sayfalarda hızla yayılması ile toplumsal hareketlerin kitleleri mobilize etmek için kullandığı araçlarda değişim yaşanmıştır. Bu bağlamda Fındıklı HES Muhalefeti eylem mobilizasyonu içerisinde facebook gruplarını kullanmaktadır. Sözgelimi 6 Aralık'ta yapılan "*Hara Köyü Protesto Eylemi*" hazırlık aşaması ve akabinde 8 Aralık'ta organize edilemeye başlanan yeni bir protesto eylemi facebook, internet haber siteleri ve yerel haber kanalları aracılığıyla hızla duyurulmuştur. *Viçe de HES'e Geçit Yok* grubu bu organizasyonun mobilize edilmesine paylaşımları ile katkıda bulunmuştur.¹⁹

---

¹⁸ 22 adet video Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgilidir. İlgili videoların başlıkları şöyledir; HES nöbeti, öğlen yemeği Ayder, bu suların tutsak edilmesine göz yumanların..., Hızla korkunç sona yaklaşıyoruz, suları peşkeş çekmesine engel olununca ne diyeceğini şaşırıldı, ikiz yasalar, pisxala deresi, Fındıklı (Viçe) HES, A dan Z ye HES bilgilendirmesine Lazca dublaj Fındıklı'da, HES başarısı, Karadeniz'e dokunma!, dere, yağmur zamanı, Pervin Çoban'ın Türkiye Su Meclisindeki konuşması, Çevreci Karadenizliler İstanbul da isyan etti, Karadeniz İsyandadır, seslerimizi birleştiriyoruz, şelale abu deresinden, Halk suyuna sahip çıkıyor, Rize-Fındıklı HES bilgilendirme toplantısı, Fındıklı'da HES'e geçit yok! Memnune Hala döktürdü yine...

¹⁹ *Fındıklı da HES'e Geçit Yok* facebook grubu paylaşımlarına ulaşmak için bakınız ; https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=201413699940753&id=118245908218749#!/pages/V%C4%B0%C3%87E-de-HESe-Ge%C3%A7it-Yok/118245908218749

5 Aralık

Düzenlenmesi planlanan “*Hara Köyü Protesto Eylemi*”ne dair grupta paylaşılan duyurular şöyledir: “Hayde Basın Açıklamasına! Rize-Fındıklı Arılı Vadisinde Hara köyünde Dere Islahı adı altında 4m. yüksekliğinde beton duvarla Dere yatağı kanala alınmak istenmektedir. Yarın (6 Aralık 2011) Saat 12.00 da HARA Köyünde köylüler Derelerine sahip çıkmak için bir basın açıklaması yapacaklardır. HES'leri yaptırtmayan köylüler şimdi de HES'lerin alt kaynağı olan bu duvarları yaptırtmayacak. Hayde Yaşam Savunucuları Hara Köylülerine Destek Vermeye.” ve “Doğasını, Suyunu, Geleceğini Savunanlar 06.12.2011 Salı Günü Saat 12.00'da Hara Köyünde Buluşuyoruz.. Arılı Deresi, Hara köyü merkezinde Dere ıslahı adı altında bir çalışma yapılmakta. Çalışma bölgesinde Dere yatağında su akmamakta, Dere yatağında adeta vahşi bir savaş yaşanmakta. Yıllardan beri dik duruşuyla HES yaptırtmayan Derelerine Sahip Çıkan bütün İlçemiz halkını, tüm mücadele kardeşlerimizi Salı Günü Saat 12.00'da Hara köyünde buluşmaya çağırıyoruz... Dereler Özgürdür Özgür Akacak!”

6 Aralık

00:25'te Fındıklı HES başarısı (haber Karadeniz) videosu eklentisinde “Doğasını, Suyunu, Geleceğini Savunanlar 06.12.2011 Salı Günü Saat 12.00'da Hara Köyünde Buluşuyoruz.. Arılı Deresi, Hara köyü merkezinde Dere ıslahı adı altında bir çalışma yapılmakta. Çalışma bölgesinde Dere yatağında su akmamakta, Dere yatağında adeta vahşi bir savaş yaşanmakta. Yıllardan beri dik duruşuyla HES yaptırtmayan Derelerine Sahip Çıkan bütün İlçemiz halkını, tüm mücadele kardeşlerimizi Salı Günü Saat 12.00'da Hara köyünde buluşmaya çağırıyoruz... Dereler Özgürdür Özgür Akacak!” duyurusu yinelenmiştir.

Gün içerisinde grup üzerinden paylaşılan diğer bağlantılar “*Hara Köyü Protesto Eylemi*” ile ilgili haber paylaşımlarıdır. Bu paylaşımlar; Fındıklıhaber.com bağlantılı “*Fındıklı'da dere ıslah çalışması protesto edildi- 6\12\2011 Fındıklı Haber*”, aktifhaber.com bağlantılı “*Köylülerden gizli HES çalışması protestosu*” ve pazar53.com bağlantılı “*Bu kez dere ıslahını protesto ettiler*” başlıklı video eklentili haberlerdir. Bu

paylaşımlar aynı zamanda Fındıklı HES Muhalefeti asli ve ikincil hedef kitlesine yönelik olarak yapılan eylemin başarısını vurgulamaktadır.

Günün son iletisi “Fındıklı direniyor! Dereler Özgür olacak!”sloganvari şiarıdır. Direnmek, Fındıklının direnmesi, özgürlük savaşımı ve dere... Bu şiar toplumsal hareketlerin kitleleri manipüle etmekte kullanabileceği çok amaçlı vurgular toplamının Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde en çok kullanılan sloganlarından biridir.

7 Aralık

“*Fındıklı ıslah olmayacak*” sendika.org sitesi haber bağlantısı; “Rize’nin Fındıklı İlçesi Arılı Vadisi üzerinde dere ıslahı çalışması altında yürütülen çalışmaların HES çalışması olduğunu iddia eden yöre halkı, çalışmaları protesto etti. Rize’nin Fındıklı İlçesi Arılı Vadisi üzerinde dere ıslahı çalışması altında yürütülen çalışmaların hidroelektrik...” açıklama eklentisi ile paylaşılmıştır.

8 Aralık

Arılı deresine sahip çıkalım videosu; “Doğasını, Suyunu, Geleceğini Savunanlar Yarın Saat 12.00’da Hara’da Buluşuyoruz! Derelerimize Geleceğimize Sahip Çıkalım! Dereler Bizimle Özgür Akacak” ek yorumu ve “Arılı deresi kenarları yaklaşık 5 metre yükseklikteki beton duvarlarla kanallara hapsediliyor. İnsanlar ve vahşi yaşam su kaynaklarından uzaklaştırılıyor. 8 Aralık perşembe günü Hara’da olacağız... deremize ve geleceğimize sahip çıkmak için...” video açıklaması ile paylaşılmıştır.²⁰

Sabah saatlerinde paylaşılan durum iletisi ulaşılabilecek olan kitleyi eyleme yönlendirmek için yapılan bir hatırlatma niteliğindedir; “Suyuna, Geleceğine Sahip Çıkanlara. Salı Günü Hara Köyünde Yapılan Uyarı Eylemimiz bugün (Perşembe) Saat 12.00 da yeniden Hara köyünde bir araya gelmek üzere sonlandırdık. Yarın Hara köyünde toplanıyoruz. Sonuç alana kadar yapılan, yapılmak istenenlere karşı doğanın talanına dur

---

²⁰ “Arılı Deresine Sahip Çıkalım” videosu eş zamanlı olarak pek çok kişisel facebook hesabı üzerinden de paylaşılmıştır.

demek için denizle bağımızı koparanlara, deremizle bağımızı kopartmamak için HES'lerin ön çalışması olan vahşeti durdurmak için Hayde Hara köyüne... Dereler Özgür Akacak !”

Dereleri Koruma Platformu Dönem Başkanı, Mehmet Gürkan'ın kişisel facebook hesabı üzerinden paylaştığı, eylem fotoğrafı “Fındıklı halkı 5 yıllık HES mücadelesi sonrası sermayenin dere ıslah çalışmasına da yaşam alanlarına zarar veriyor diye bugün 4,5 saatlik bir eylem gerçekleştirdi. Dereler Fındıklı halkı ile Özgür Akacak” açıklaması ile paylaşılmıştır.

Günün son paylaşımı; *6 Aralık 2011 18.22* adlı “Bu olayların tekrarlanmaması için, doğa hepimizin, dereler hepimizin sahip çıkalım sesimizi duyuralım” açıklamalı ve “Dere ıslahına hayır diyen yiğit Fındıklı halkı” yorumlu videodur.

9 Aralık

Sürdürülen “*Hara Köyü Protesto Eylemi*”nin son ayağı ile ilgili haberler rizedeyiz.com bölgesel haber sitesindeki “*HES Karşısı Çevreciler Eylem Yaptı*” başlıklı haber linki “Direne Direne Kazanacağız!” ve findiklihaber.com da yayınlanan “*Fındıklı Derelerine Sahip Çıkıyor 09\12\2011*” başlıklı haber linki “Dereler Özgür Akacak! Direnenler Kazanacak!” yorumu ile paylaşılmıştır.

Bu haber linklerinin ardından “Hara Eylemi CNN akşam haberlerinde” ve “Dere iner aşağı, Belini buke, buke Köyli ile uğraşma, Tehluedur tehluke!” durum iletileri paylaşılmıştır.

Sinema ve televizyon bölümünde ayrıntısı ile aktarılmış olan “*HES Protestosunda Tansiyon Yükseldi!*” haberi “*HES Protestosunda Tansiyon Yükseldi CNN TÜRK video*” linki ve “Direne Direne Kazanacağız!” yorumu ile paylaşılmıştır.

Son olarak “*Bir Direniş Anatomisi; Fındıklı*” adlı video “ıslah çalışması adıyla Fındıklı’da HES ler hayata geçirilmek isteniyor... Direnen halklar kazanıyor, fındıklı direniyor... işte Hara Köyü direnişi... facebook.com/derenindelileri” eklentisi ve “yılgınlık Yok DİRENİŞ Var!” yorumu ile paylaşılmıştır. 9 Aralık günü yapılan paylaşımlar “*Hara*

Köyü Protesto Eylemi” nin sonucunu yansıtmakta ve yeni bir eyleme değil yapılmış eylemin başarısını kitlelere duyurmaya yöneliktir.²¹

Fındıklı HES Muhalefeti kapsamında gerçekleştirilen bir eylemin, Fındıklı HES Muhalefeti sorunsalı etrafında örgütlenmiş bir facebook grubu üzerinden duyurulması, mobilize edilmesi, başarısının paylaşılması ve etkisinin artırılması aşamaları “*Hara Köyü Protesto Eylemi*” örneğinde olduğu gibi gerçekleşmektedir. Paylaşımlar sadece *Fındıklı da HES’e Geçit Yok* facebook grubu tarafından yapılmamaktadır, ancak yoğunluklu veri aktarımı açısından bu grup örneklem incelemesine dahil edilmiştir. Bu noktada vurgulanması gereken yerel eksenli toplumsal hareketlerin asli kitlelerinin benzer çevreye dahil oldukları ve benzer sorunsallar ile ilgilendikleridir. *Fındıklı da HES’e Geçit Yok* grubunun anlık bağlantı sağladığı 1.657 kişilik asli hedef kitlesinin içerisinde paylaşımları paylaşacak ve hesapları üzerinden “arkadaşlar”ına iletecek ikincil hedef kitleye ulaşımı hızlandıracak bir yerellik ve yakınlığın söz konusu olduğudur. Hedef kitleler arasındaki bu yakınlık bağı taklit, öğrenme, dışlanma korkusu ve moda algısı ile desteklenmektedir.

Viçe de HES’e Geçit Yok facebook grubunun 07 Aralık 2011 tarihi itibarı ile 1.658 üyesi bulunmaktadır. Arşivinde 185 adet fotoğraf, 29 adet video²², 5 adet not²³ ve grup duvarında paylaşılan ileti, video, haber, fotoğraflar toplamına ulaşılabilmektedir.

2.3.5.2.3. Viçe de HES e Geçit Yok Facebook Grubu

Viçe de HES e Geçit Yok facebook grubunun 7 Aralık 2011 tarihi itibarı ile 1012 üyesi bulunmaktadır. Sayfada en son ileti paylaşımı Ağustos ayında yapılmıştır. Süreklilik açısından güncel iletilerin paylaşılması önemli olmakla beraber kurulu grupların arşiv

²¹ Tez kapsamında *Hara Köyü Protesto Eylemi*’nin ilk ayağı incelenmiştir.

²² 26 adet video Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgilidir. İlgili vidoların başlıkları şöyledir; Solaklı halkı yalnız değildir! Fındıklı da HES’lere ge..., Senoz vadisine ağıt, Dereler özgür olacak!, Bakanlara Rize’de HES protestosu, Erdoğan’ın açtığı HES’e suç duyurusu, Viçe Gençlik derelerine sahip çıkıyor, Özgür derelerimizde HES’lere haykırış (Viçe Gençlik), Dereler özgür olacak..!!, Artvin’de HES bilgilendirme toplantısında gerginlik, Fındıklı’da HES’e geçit yok!, Hala bizda anlamaduk, Fındıklı (Viçe) - Başköy HES Eğlencesi, HES nöbeti, HES nedir?, Aslandere HES protestosu, Aslandere yumurtalı protesto, Aslandere, Fındıklı (Viçe) HES, Memnune Hala döktürdü yine, Karadeniz’e dokunma, Arılı Deresi coştı yine, Vadime dokunma..!!, Hızla korkunç sona yaklaşıyoruz..!!, Fındıklı HES başarısı (Karadeniz Haber), Ayri yok.. HES’lere Hayır ..!! Rize-Fındıklı HES bilgilendirme toplantısı...

²³ 5 adet not Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgilidir; Fındıklı Halkına; suyumuza, toprağımıza, doğal yaşam alanlarımıza sahip çıkıyoruz, Çağlayan Vadisi HES’ten kurtuldu, Fındıklı mücadelesinin kısa öyküsü: HES’lere geçit yok!, Fındıklı Halkına; Meclisten çıkarılmaya çalışılan “Tabiatı talan yasalarınız uygulatmayacağız”!, Köşe yazısı, Mehmet Gürkan; Fındıklı Dereleri...

özelliği taşıdığı unutulmamalıdır. Yaklaşık dört aylık bir sürede yeni veri paylaşımı olmasa dahi grup varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Sosyal ağlar ve internet, toplumun “hafıza”sını güçlendirmeleri açısından toplumsal hareketlere avantaj sağlamaktadır. *Viçe de HES e Geçit Yok* facebook grubu arşivinde 8 adet video²⁴, 55 adet fotoğraf ve grup duvarında paylaşılan ileti, video, haber, fotoğraflar toplamına ulaşılabilmektedir.

2.3.5.2.4. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından Facebook Gruplarının Çözümlemesi

Bir kamusal alan olarak internet sosyal becerilerimize uygun yeni iletişim araçları ve bağlantı alanları ile toplumsal hareketler repertuarını değiştirmiştir. Sosyal ağlar bu değişikliklerin ve insanların sosyal becerilerinin bir birine uyum sağladığı en yaygın kullanım alanını oluşturmaktadır. Türkiye’de öne çıkan sosyal ağlar facebook ve twitter’dır. Fındıklı HES Muhalefeti internet örgütlenmesi facebook gruplarını ön planda tutmaktadır. Bu bağlamda alan çalışması içerisinde facebook gruplarının kullanımı incelenmiştir.

164 kişilik örnekleme sorulan “Fındıklı HES Muhalefeti’nin kullandığı araçlar ne oranda dikkatinizi çekiyor?” sorusuna facebook grupları bağlamında verilen cevapların dağılımı şöyledir;

Tablo 11: Facebook Gruplarının Dikkat Çekme Sıklık Oranları

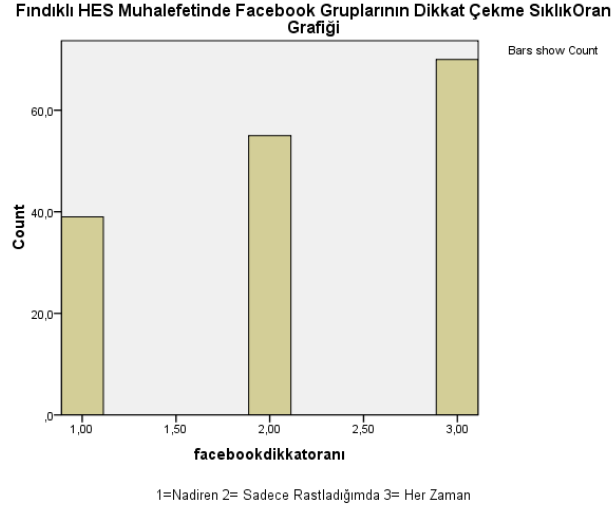
		facebookdikkatoranı			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nadiren	39	23,8	23,8	23,8
	sadece rastladığımda	55	33,5	33,5	57,3
	her zaman	70	42,7	42,7	100,0
	Total	164	100,0	100,0	

İnternet araçlarının dikkat çekme sıklık oranları, toplumsal hareketler repertuarı içerisindeki kullanımlarına paralel olarak oluşur. Bu bağlamda Fındıklı HES Muhalefeti

²⁴ 5 adet video HES muhalefeti ile ilgilidir; A dan Z ye HES bilgilendirmesine lazca dublaj, Fındıklı’da HES başarısı, yağmur zamanı, Karadeniz’e dokunma!, Memnune Hala döktürdü yine...

içerisinde internet araçlarının kullanımı ve dikkat çekme oranlarının doğru orantılı olduğu görülmektedir.

Grafik 1: Toplumsal Hareketler Repertuarı Araçlarından Facebook Gruplarının Fındıklı HES Muhalefesinde Dikkat Çekme Sıklık Grafiği

Facebook iletileri dikkat oranına cinsiyetler bazında bakıldığında erkeklerin %39,2'si ve kadınların %47,8'i “her zaman” cevabını verdiği görülmektedir. Bu sonuçlara göre kadınların facebook ileti paylaşımlarına daha çok dikkat ettikleri söylenebilir. Ayrıca internetin fiziksel sınırları muğlaklaştırmasının sonucunda facebook gruplarının dikkat çekme sıklık oranı coğrafi dağılım açısından neredeyse homojendir.

Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde benzer toplumsal hareket örgütlenmelerinde olduğu gibi, facebook grup üyeliği ve internet örgütlenmesine dahil olma arasında bir ilişki bulunmaktadır. Fındıklı HES Muhalefeti internet örgütlenmesine dahil olan 57 kişinin 53'ü (%93) facebook gruplarını kullandıklarını belirtmiştir. İnternet örgütlenmesine dahil olan 53 kişinin 42'si (%79,2) ve internet örgütlenmesine dahil olmayan facebook grubu kullanan katılımcıların 14'dü (%40) facebook iletilerinin dikkat çekme oranını “her zaman” olarak belirtmiştir. Bu bağlamda örgütlenmeye dahil olanların facebook gruplarını ve grup paylaşımlarını yakından takip ettikleri söylenebilmektedir.

Tablo 12: Facebook Gruplarının Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı –İkamet Edilen Şehir Açısından Tanımlama Analizi

fındıklıbağlantısı * facebookdikkatoranı Crosstabulation

cinsiyet				facebookdikkatoranı			Total
				nadiren	sadece rastladığımda	her zaman	
kadın	fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	7	3	11	21
			% within fındıklıbağlantısı	33,3%	14,3%	52,4%	100,0%
		fındıklı kökenliyim	Count	1	3	4	8
			% within fındıklıbağlantısı	12,5%	37,5%	50,0%	100,0%
		ailem fındıklı'da yaşıyor	Count	0	0	3	3
			% within fındıklıbağlantısı	,0%	,0%	100,0%	100,0%
		fındıklı'da tanıdıklarım var	Count	5	3	8	16
			% within fındıklıbağlantısı	31,2%	18,8%	50,0%	100,0%
		HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	1	5	5	11
			% within fındıklıbağlantısı	9,1%	45,5%	45,5%	100,0%
	diğer	Count	2	5	1	8	
		% within fındıklıbağlantısı	25,0%	62,5%	12,5%	100,0%	
Total			Count	16	19	32	67
			% within fındıklıbağlantısı	23,9%	28,4%	47,8%	100,0%
erkek	fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	11	15	18	44
			% within fındıklıbağlantısı	25,0%	34,1%	40,9%	100,0%
		fındıklı kökenliyim	Count	0	1	5	6
			% within fındıklıbağlantısı	,0%	16,7%	83,3%	100,0%
		ailem fındıklı'da yaşıyor	Count	0	1	3	4
			% within fındıklıbağlantısı	,0%	25,0%	75,0%	100,0%
		fındıklı'da tanıdıklarım var	Count	1	6	6	13
			% within fındıklıbağlantısı	7,7%	46,2%	46,2%	100,0%
		HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	6	6	6	18
			% within fındıklıbağlantısı	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
	diğer	Count	5	7	0	12	
		% within fındıklıbağlantısı	41,7%	58,3%	,0%	100,0%	
Total			Count	23	36	38	97
			% within fındıklıbağlantısı	23,7%	37,1%	39,2%	100,0%

Facebook gruplarının cinsiyetler arası dikkat çekme sıklık farklılığı incelendiğinde, kadın ve erkek katılımcılar arasında belirgin öne çıkmalar ve dengeli bir dağılım gözlemlenmemektedir. Söz gelimi, Fındıklı kökenli olduğunu belirten kadınların %50'si ve erkeklerin %83,3'ü facebook gruplarının dikkat çekme sıklığına her zaman cevabını verirken, ailem Fındıklı'da yaşıyor diyen kadın katılımcıların %100'ü ve erkek katılımcıların %75'i dikkat çekme sıklık oranına her zaman cevabını vermiştir. Total değerlerde kadın katılımcılar %47,8 ve erkek katılımcılar %39,2'lik oranlarda dikkat çekme sıklıklarını her zaman olarak belirtmişlerdir. Bu doğrultuda Fındıklı HES Muhalefeti repertuar araçlarının hedef kitledeki kadınlar tarafından daha dikkat çekici bulunduğu söylenebilir.

Tablo 13: Fındıklı HES Muhalefeti İnternet Örgütlenmesine Katılım Bazında Facebook Grupları Dikkat Oranı ve Facebook Grup Kullanımı Analizi

facebookkullanımı * facebookdikkatoranı Crosstabulation

				facebookdikkatoranı			Total
				nadiren	sadece rastladığımda	her zaman	
internetörgütünedahilmissiniz							
evet	facebookkullanımı	evet	Count	1	10	42	53
			% within facebookkullanımı	1,9%	18,9%	79,2%	100,0%
		hayır	Count	2	0	2	4
			% within facebookkullanımı	50,0%	,0%	50,0%	100,0%
Total			Count	3	10	44	57
			% within facebookkullanımı	5,3%	17,5%	77,2%	100,0%
hayır	facebookkullanımı	evet	Count	8	13	14	35
			% within facebookkullanımı	22,9%	37,1%	40,0%	100,0%
		hayır	Count	28	32	12	72
			% within facebookkullanımı	38,9%	44,4%	16,7%	100,0%
Total			Count	36	45	26	107
			% within facebookkullanımı	33,6%	42,1%	24,3%	100,0%

Yerel eksenli bir toplumsal hareket olarak Fındıklı HES Muhalefeti'nin asli hedef kitlesini Fındıklı da yaşayan halk oluşturmaktadır. Facebook grup kullanımı ve yaşanan yer ilişkisi değerlendirildiğinde facebook gruplarını kullanan katılımcıların %60'ının Fındıklı'da ikamet ettiği görülmektedir. İnternetin fiziksel sınırları silikleştirmesinin toplumsal hareketlerdeki en önemli yansıması sorunsalla ilgilenenlerin daha kolay örgütlenebilmelerine olanak sağlamasıdır. Bu bağlamda ankete katılanların Fındıklı ilçesi ile olan bağlantılarını “HES Muhalefetinden Dolayı Fındıklı'dan Haberdarım” ve “Diğer” seçenekleri ile açıklamaları bu kişileri kesin bir biçimde Fındıklı HES Muhalefetinin ikincil hedef kitlesine yerleştirmektedir. “HES Muhalefetinden Dolayı Fındıklı'dan Haberdarım” cevabını veren 29 kişiden 13'ü (%44,8) ve “Diğer” cevabını veren 20 kişiden 7'sinin (%35) Fındıklı HES Muhalefeti facebook gruplarını kullandıklarını belirtmesi yeni iletişim araçlarıyla değişen toplumsal hareketler repertuarının Fındıklı HES Muhalefeti tarafından başarıyla uygulandığını göstermektedir. Bu bağlamda Fındıklı HES Muhalefetinin, yerelden ulusala sorunsal transferinde internet araçlarını ve medyayı başarılı bir biçimde kullandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 14: Fındıklı Bağlantısı ve Fındıklı HES Muhalefeti Facebook Grup Kullanımı İlişkisi

fındıklıbağlantısı * facebookkullanımı Crosstabulation

			facebookkullanımı		Total
			evet	hayır	
fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	39	26	65
		% within fındıklıbağlantısı	60,0%	40,0%	100,0%
	fındıklı kökenliyim	Count	11	3	14
		% within fındıklıbağlantısı	78,6%	21,4%	100,0%
	ailem fındıklı'da yaşıyor	Count	6	1	7
		% within fındıklıbağlantısı	85,7%	14,3%	100,0%
	fındıklı'da tanıdıklarım var	Count	12	17	29
		% within fındıklıbağlantısı	41,4%	58,6%	100,0%
	HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	13	16	29
		% within fındıklıbağlantısı	44,8%	55,2%	100,0%
	diğer	Count	7	13	20
		% within fındıklıbağlantısı	35,0%	65,0%	100,0%
Total		Count	88	76	164
		% within fındıklıbağlantısı	53,7%	46,3%	100,0%

2000'li yıllarda toplumsal hareketin etrafında örgütlendiği sorunsallarla ilgilenen asli hedef kitlenin önemli bir kısmı için, sosyal ağlar üzerinden veri paylaşımı sıradan bir olgudur. Toplumsal hareketler açısından facebook üzerinden veri paylaşımının iki yolu vardır. Bunlardan ilki, facebook gruplarından birine üye olduğunda ya da grup sayfası beğenildiğinde, o grubun paylaşımları kullanıcının ana sayfasına aracısız olarak iletilmektedir. Toplumsal hareket grupları, facebook grupları aracılığıyla asli hedef kitlesinin içinde sayılabilecek olan kullanıcılara sürekli veri iletiminde bulunmaktadır. Diğer yol ise, toplumsal hareket grubunun paylaştığı verinin asli hedef kitlenin ya da ikincil hedef kitlenin içinde olan kullanıcının arkadaşlarından biri tarafından paylaşılmasıdır. Fındıklı HES Muhalefeti yerel eksenli ve çevre sorunsalı etrafında oluşmuş bir toplumsal hareket olarak asli hedef kitlesi içerisinde yoğun veri paylaşım ağına sahiptir. Facebook sosyal ağı üzerinden bakıldığında, asli hedef kitlenin içinde olan Fındıklı'da yaşayan halkın, Fındıklı HES Muhalefeti'nin paylaştığı veri ile karşılaşma olasılığının arkadaşlar, akrabalar ve ilgi alanları ile alakalı olarak oldukça yüksek olduğu gözükmektedir. Gülünç bir şekilde kolay kurulan gruplar etrafında sağlanan örgütlülük veri paylaşım sıklığını artırmıştır. Ancak internet örgütlenmesine dahil olmayan ikincil hedef kitle açısından sorunsala ilişkin verinin dolaşım hızı daha düşük ve seyrek. Bu bağlamda, Fındıklı HES Muhalefeti facebook grup örgütlenmesi ve anket katılımcılarının veri paylaşım alanları incelenmiştir.

Tablo 15: Fındıklı HES Muhalefeti İleti Paylaşımı ve Facebook Grup Kullanımı İlişkisi

Fındıklı HES Muhalefeti ileti paylaşımı	Facebook Gruplarını Kullanan Kişi Sayısı	Facebook Gruplarını Kullananların Yüzdesi %	Facebook Gruplarını Kullanmayan Kişi Sayısı	Facebook Gruplarını Kullanmayanların Yüzdesi %	Toplam
Kullanıcının facebook sayfasında paylaşımı	63	86	10	14	73
Diğer haberleşme grupları ile paylaşım	11	92	1	8	12
Kullanıcının Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgilenen tanıdıklarla paylaşım	27	77	8	23	35
Kullanıcının iş arkadaşlarıyla paylaşım	10	71	4	29	14
Kullanıcının yakın arkadaşlarıyla paylaşım	34	68	16	32	50
Kullanıcının ailesiyle paylaşım	22	79	6	21	28
Diğer	12	33	24	67	36

Sonuçlar göstermektedir ki, facebook gruplarını kullanan katılımcıların %86'sı ve facebook gruplarını kullanmayan katılımcıların %14'dü Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgili iletileri kişisel facebook sayfalarında paylaşmaktadırlar. “Diğer” ileti paylaşımları istisna tutulduğunda facebook gruplarını kullanan kişiler yoğunlukla Fındıklı HES Muhalefeti iletilerini farklı mecralarda paylaşmaktadırlar.

Anket katılımcılarına ayrıca, Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgili paylaşılan verilerin dikkatlerini çekme sebepleri sorulmuştur. Verilen cevapların Fındıklı HES Muhalefeti araçlarından facebook gruplarının kullanımına göre dağılımı göstermektedir ki, facebook gruplarını kullanmayan ve muhtemel ikincil hedef kitle içerisinde olan kitleye “çevre sorunsalı” çerçevesinde ulaşılabilir.

Tablo 16: Fındıklı HES Muhalefeti Facebook Grupları Kullanımı ve Paylaşılan İletilerin Dikkat Çekme Sebepleri Dağılımı

	Facebook Gruplarını Kullananlar	Kullananların Yüzdesi %	Facebook Gruplarını Kullanmayanlar	Kullanmayanların Yüzdesi %	Toplam
Çevre hareketleri içinde olduğu için	71	60	48	40	119
Fındıklı HES Muhalefetine taraf olduğunuz için	45	75	15	25	60
Paylaşılan iletideki kişileri ve mekanı tanıdığımız için	26	81	6	19	32
Paylaşılan iletide Lazca kullanıldığı için	20	83	4	17	24
Etkinlik ve gruplar bölümünde yayınlandığı için	9	75	3	21	12

Bu noktada Fındıklı HES Muhalefeti repertuarı sembol araçlarından Lazca'nın dikkat çekme oranının facebook grup kullanıcıları bazında yüksek olması, facebook grup üyeliği ve Lazca bilgisi arasında bağlantı oluşturmaktadır. Etnik kökenli bir dil olarak Lazca'nın Fındıklı HES Muhalefeti asli hedef kitlesi içerisinde etkili olmasına binaen asli hedef kitlenin facebook grup kullanımına olumlu yaklaştığı sonucuna varılabilmektedir.

Anket sonuçları kapsamında internet örgütlenmesine katılım, facebook grup kullanımı ve facebook iletilerini takip sıklığı arasında bir bağlantı olduğu söylenebilmektedir.

Tablo 17: İnternet Örgütlenmesine Dahil Olma, Facebook Grup Kullanımı ve Facebook İleti Takip Sıklığı Korelasyon Analizi

Correlations				
		internetörgütü nedahilmisini z	facebookgkull anımı	facebookiletit eritakipsıklığı
internetörgütünedahilmisi niz	Pearson Correlation	1	,576**	,618**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000
	N	164	164	164
facebookgkullanımı	Pearson Correlation	,576**	1	,623**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000
	N	164	164	164
facebookiletiteritakipsıklığı	Pearson Correlation	,618**	,623**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	
	N	164	164	164

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

İnternet örgütlenmesine dahil olma ve facebook grup kullanımı arasında pozitif yönlü, yüksek şiddetli (,576) ve facebook ileti takip sıklığı arasında da pozitif yönlü, yüksek şiddetli (,618) ilişki olduğu korelasyon analizi sonucunda görülmektedir. Oransal olarak internet örgütlenmesine dahil olan katılımcıların facebook ileti takip sıklığı daha yüksektir. Facebook gruplarını kullanan katılımcıların facebook ileti takip sıklığı da pozitif ve yüksek şiddetlidir (,623). Görüldüğü üzere Fındıklı HES Muhalefeti internet araçlarını kullanan kişinin internet örgütlenmesine dahil olması, facebook gruplarını kullanması ve facebook ileti takip sıklığını artırması arasında olumlu bir ilişki vardır. Bu bağlamda, Fındıklı HES Muhalefeti'nin 2000 sonrası internet araçlarını merkeze alan toplumsal hareketler repertuarını, örgütlenme yapılanmalarına başarılı bir biçimde uyarladıkları sonucuna varılmaktadır.

2.3.6. Miting, Yürüyüş ve Protesto Eylemeleri

Kitlenin gücü sokaklardadır. Toplumsal hareketler erken evrelerinden itibaren mitinglerle birlikte anılmıştır;

Sahneler gayet tanıdık. Kalabalık insan grupları normalde arabaların egemenliğinde olan sokakları ele geçirmiş, ellerindeki pankartları sallayarak şarkılar söylüyorlar. Yürüyüş halindeki insan kitlesi, bayrakları, sesleri ve giysileriyle ayırt ediliyor. ... Bütün bu imgeler siyasal eylemciliğe işaret etmektedir. İnsan grupları tarafından gerçekleştirilen bu şiddete dayalı ya da barışçı, gürültülü ya da sessiz eylemler, toplumu o eyleme girişenlerin arzusuna göre değiştirme girişimleridir (Jordan, 2003: 7-8).

Toplumsal hareketlerin demokrasi repertuarına kattığı miting, yürüyüş ve protesto eylemleri siyasal eylemciliğin toplumsal hareketlerde en çok ses getiren araçlarından. Miting, yürüyüş ve protestolar kullanılagelen toplumsal hareketler repertuarının denge taşıdır. Bir miting, yürüyüş ya da protestonun başarılı olabilmesi mümkün olan en çok sayıda insanın eylemden haberdar olması ile mümkündür. Bu bağlamda iki olasılık söz konusudur; eylem ya geniş bir kitlenin katılımı ile gerçekleştirilir -ki bu hazırlık aşamasında eylemin geniş kitleye duyurulmasına bağlıdır- ya da küçük ama etkin bir grup tarafından gerçekleştirilir, bu durumda da eylemin gerçekleştiriliş hikayesinin geniş kitleye ulaştırılması ve dikkatte değer kılınması gerekir. Miting, yürüyüş ve protestolar toplumsal hareketlerin eylem repertuarı içerisinde yer alsalar dahi iletişim repertuarı ile birlikte kullanılırlar. Bu açıdan tez kapsamında miting, yürüyüş ve protestolar iletişim repertuarı ile birlikte ele alınmıştır.

Bir açıdan miting, yürüyüş ve protestolar toplumsal hareketlerin gövde gösterisi yaptığı, güç topladığı en önemli eylemlerdir. Toplumsal hareketler geleneği içerisinde hareketin etrafında oluştuğu sorunsalın haber değeri bu eylemler aracılığı ile artırılmaktadır. Fındıklı HES Muhalefeti kapsamında pek çok miting, yürüyüş ve protesto düzenlendiği gibi, HES mücadelesi veren diğer örgütlerin mitinglerine de katılım gösterilmiştir. 2007 Yılından beri sürdürülen Fındıklı HES Muhalefetinin katılım gösterdiği ve düzenlediği miting, yürüyüş ve protesto eylemleri şöyledir;²⁵

- 12 Nisan 2007 “Santralle Hayır” Mitingi
- 28 Nisan 2007 İstanbul Çevre Mitingi
- 10 Temmuz 2007 Fındıklı Park Eylemi
- 7 Ağustos 2007 Aslandere Köyü ÇED Toplantısı ve Protestosu
- 8 Kasım 2007 Ankara Çevre Mitingi
- 8 Aralık 2007 Kadıköy Mitingi
- 15 Şubat 2008 Beydere HES Bilgilendirme Toplantısı
- 28 Şubat 2008 “Fındıklı HES’lere Hayır” Mitingi
- 19 Mart 2008 Rize Mahkemeleri Eylemi
- 28 Mart 2008 HES’çileri Kovma Protesto Eylemi
- 18 Nisan 2008 Fındıklı Mitingi
- 20 Nisan 2008 İstanbul Mitingi
- 3 Haziran 2008 DSİ ve EPDK’yı Kovma Protesto Eylemi
- 8 Temmuz 2008 Çayeli Senoz Mitingi
- 17 Temmuz 2008 Rize Mitingi
- 17 Temmuz 2008 Çayeli Mitingi
- Mart 2009 Temiz Enerji Forumu ve Mitingi
- 20 Nisan 2009 Fındıklı Fener Alayı Yürüyüşü
- Nisan 2009 Yumurtalı Protesto Eylemi
- 6 Haziran 2009 Ankara Mitingi
- 30 Haziran 2009 Yaylacılar Köyü ÇED Bilgilendirme Toplantısı Protesto Eylemi
- 2 Temmuz 2009 Kaçkar TV Protestosu
- 21 Temmuz 2009 ÇED Bilgilendirme Toplantısı Protesto Eylemi
- 16 Kasım 2009 Çevre ve Karalıçay Mitingi
- 20 Kasım 2009 Rize STK’ları İstanbul Yürüyüşü
- 24 Kasım 2009 Samsun Mitingi
- 05 Ocak 2010 “HES’e Hayır” Mitingi
- Şubat 2010 Çatak ve Zeki Enerji ÇED Protestosu
- 2 Nisan 2010 “Derelerin Nisan Buluşması Fındıklı” Eylemi
- 08 Nisan 2010 KTÜ Kolektif Mitingi ve Gürsü Köyü Şenliği
- 19 Nisan 2010 KTÜ Öğrenci Kolektifleri HES’e Hayır Destek Yürüyüşü
- 9 Nisan 2011 “Dereler Anakaraya Akıyor” Mitingi
- 13 Nisan 2011 Yumurta’lı HES Protestosu
- 17 Haziran 2011 Ölçüm Protestosu
- 11-12 Temmuz 2011 Karadeniz İsyandadır Platformu –yolla çıktık, yoldan çıktık...
- 03 Ağustos 2011 Ölçüm Protestosu
- 18 Ağustos 2011 “Dereler Özgür ve Temiz Akacak” Eylemi
- 23 Eylül 2011 ÇED Bilgilendirme Toplantısı Protestosu
- 6-9 Aralık 2011 Hara Köyü Protesto Eylemi

---

²⁵ Kaynak; Derelerin Kardeşliği Platformu Dönem Başkanı Mehmet Gürkan. 22 Mart 2007- 11 Aralık 2011 Fındıklı HES Muhalefeti Eylem Kronolojisinin tamamı için bakınız; ekler.

2.3.6.1. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından Miting, Yürüyüş ve Protesto Eylemlerinin Çözümlemesi

164 kişilik örnekleme sorulan “Fındıklı HES Muhalefeti’nin kullandığı araçlar ne oranda dikkatinizi çekiyor?” sorusuna miting ve yürüyüşler bağlamında verilen cevapların dağılımı şöyledir;

Tablo 18: Miting ve Yürüyüşlerin Dikkat Çekme Sıklık Oranları

		mitingdikkatoranı			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nadiren	28	17,1	17,1	17,1
	sadece rastladığımda	61	37,2	37,2	54,3
	herzaman	75	45,7	45,7	100,0
	Total	164	100,0	100,0	

Miting Yürüyüş ve Protestolar toplumsal hareketler eylem repertuarının merkezidir. İletişim repertuarı, eylemler etrafında şekillenmektedir. Eylem ve iletişim miting, yürüyüş ve protesto eylemlerinde kesişir. Bu doğrultuda anket katılımcılarının % 45’i miting, yürüyüş ve protesto eylemlerinin her zaman dikkatlerini çektiğini belirtmiştir. İletişim repertuarının eylemlerin öncesine ve sonrasına dikkat çekmedeki başarısı ile Rize dışında ikamet eden katılımcılar dikkat oranlarına genellikle “sadece rastladığımda” cevabını vermişlerdir. Bu sonuç Fındıklı HES Muhalefetinin eylem ve iletişim repertuarlarını dengeli kullandığını göstermektedir. Ayrıca yerel eksenli bir toplumsal hareket olarak Fındıklı HES Muhalefeti sivil toplum örgütlerinin bölgesel ve ulusal miting, yürüyüş ve protestolara katılım göstermesinin farklı şehirlerde ikamet eden hedef kitlelerin dikkatini artırıcı rolü bulunmaktadır.

Tablo 19: Miting ve Yürüyüşlerin Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı –İkamet Edilen Şehir Açısından Tanımlama Analizi

fındıklıbağlantısı * mitingdikkatoranı Crosstabulation

cinsiyet				mitingdikkatoranı			Total
				nadiren	sadece rastladığımda	her zaman	
kadın	fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	2	4	15	21
			% within fındıklıbağlantısı	9,5%	19,0%	71,4%	100,0%
		fındıklı kökenliyim	Count	1	2	5	8
			% within fındıklıbağlantısı	12,5%	25,0%	62,5%	100,0%
		ailem fındıklı'da yaşıyor	Count	0	1	2	3
			% within fındıklıbağlantısı	,0%	33,3%	66,7%	100,0%
		fındıklı'da tanıdıklarım var	Count	2	11	3	16
			% within fındıklıbağlantısı	12,5%	68,8%	18,8%	100,0%
		HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	3	5	3	11
			% within fındıklıbağlantısı	27,3%	45,5%	27,3%	100,0%
diğer	Count	3	3	2	8		
	% within fındıklıbağlantısı	37,5%	37,5%	25,0%	100,0%		
Total			Count	11	26	30	67
			% within fındıklıbağlantısı	16,4%	38,8%	44,8%	100,0%
erkek	fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	3	11	30	44
			% within fındıklıbağlantısı	6,8%	25,0%	68,2%	100,0%
		fındıklı kökenliyim	Count	1	1	4	6
			% within fındıklıbağlantısı	16,7%	16,7%	66,7%	100,0%
		ailem fındıklı'da yaşıyor	Count	2	0	2	4
			% within fındıklıbağlantısı	50,0%	,0%	50,0%	100,0%
		fındıklı'da tanıdıklarım var	Count	3	6	4	13
			% within fındıklıbağlantısı	23,1%	46,2%	30,8%	100,0%
		HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	5	9	4	18
			% within fındıklıbağlantısı	27,8%	50,0%	22,2%	100,0%
diğer	Count	3	8	1	12		
	% within fındıklıbağlantısı	25,0%	66,7%	8,3%	100,0%		
Total			Count	17	35	45	97
			% within fındıklıbağlantısı	17,5%	36,1%	46,4%	100,0%

Kadın ve erkek katılımcıların totalde miting ve yürüyüşlere dikkat oranlarına bakıldığında, kadınların %44,8'inin ve erkeklerin %46,4'ünün her zaman cevabını verdiği görülmektedir. Bu veri ile Fındıklı HES Muhalefeti'nin kullandığı toplumsal hareket repertuarının kadınların daha çok ilgisini çektiği varsayımını zedelememektedir. Totalde %1,6'lık bir farklılık olmakla birlikte ayırt edici sınıflandırmalarda Fındıklı HES Muhalefeti'nin asli hedef kitlesindeki kadın katılımcıların dikkat sıklık oranı daha yüksektir. Söz gelimi Fındıklı'da yaşadığını belirten kadın katılımcıların %71,4'ü miting ve yürüyüşlere dikkat etme sıklık oranının her zaman olarak belirtirken bu oran erkek katılımcılarda %68,2'dir.

2.3.7. Sinema ve Televizyon

Sinema ve televizyonun kitleler üzerinde yönlendirici etkisi olduğu bilinmektedir. Toplumsal hareketlerin, toplumu yönlendirmede etkin rol oynayan bu araçla yakın bir ilişkisi vardır. Sistemin eleştirisinde sinemanın aracı olması sessiz filmler dönemine kadar gitmektedir. “Modern Zamanlar” filminde yapılan kapitalizm ve makineleşmenin insan doğasına etkisinin eleştirisi, toplumsal hareketlerin sıklıkla andığı sembol haline gelmiş eleştirel\muhalif sinema yapımlarının ilk örneklerinden biridir. Zamanla toplumsal eleştiri muhalif sinema adı altında, sinema türleri arasına girmiştir. Çoban’a göre; “ezilenlerin hem kendi gerçeklerini hem de dünyada kendileri gibi ezilenlerin yaşamı ve mücadelesine dair farkındalık geliştirebilmesini sağlayan muhalif sinema, yerel ve küresel mücadele birliklerinin de mümkün olduğunun anlaşılmasını sağlamakta, bu anlamda sendikal ya da siyasal örgütlenmelerin örgütlenmesi ve kitleleri eğitmesi açısından da önemli işlevler yüklenebilmektedir” (Çoban, 2009: 51). Toplumsal hareketler yerleşik iktidara karşı olmayı, muhalefet yapmayı özünde barındırır. Muhalefetinin gücü kitlesinin niteliksel ve niceliksel yapısında saklıdır. Toplumsal hareketler açısından sadece sayıca geniş kitleye ulaşmak sorunsalla sadakatten uzak bir kitle içerisinde gerekli niteliksel özelliklerin sağlanamadığını gösterir. Farkındalık ve taraftarlığı artırmak toplumsal hareket gruplarının niteliksel ve niceliksel yapılarını sağlamlaştırır. Haberler, kitaplar, manifestolar... zihne hitap ederken kitleleri “büyü”leyecek olan sinema, birleştirecek olan ise kültürel sembollerdir. Sinema ile büyü arasında bir bağ vardır. İlk insanın büyücülük görevini bugün sanat üstelenmiştir. Özellikle sinema sanatı bu gerçeği denetim altına alma ve değiştirme gücünü, ‘büyülemeyi’ en etkili şekilde kullanmaktadır (Özarlan, 2006: 70). Sorunsal etrafında kitlelerin iktidara karşı mobilizasyonunda ve kitlenin niteliksel yapısının sağlamlaştırılmasında sinemanın büyüü etkili bir araçtır.

Sinema ve televizyon yerel eksenli toplumsal hareketlere küçük oranlarda prim verirken, küresel eksenli toplumsal hareketler sorunsallarına daha yoğun ilgi göstermektedir. Fındıklı HES Muhalefeti, toplumsal hareketlerin çevresel ve kültürel etkinliklerinden faydalanabilen bir çizgide yer almaktadır. Bu bağlamda, sinemanın büyüünü ve televizyonun etkisini yönlendirmesi görece kolaylaşmaktadır.

Fındıklı HES Muhalefetinin “HES sorunsalı” kapsamında kullanabildiği doğrudan etki yaratabilecek belgesel filmler çekilmiştir. Bunlardan en sık başvurulanı Doğu Karadeniz Bölgesi HES Muhalefeti kapsamında ilk büyük mücadeleyi veren Fındıklı'nın komşu ilçesi Ardeşen'de, Fırtına Vadisi'nde geçen, HES mücadelesini anlatan; *Vatandaş Mustafa* belgesel filmidir. Fırtına Vadisinde yapılması planlanan Hidroelektrik Santraline karşı hukuk savaşını başlatanlardan Av. Remzi Kazmaz'ın senaryosunu yazıp yönettiği *Vatandaş Mustafa* adlı belgesel film, bu bölgede yaşanan tüm olayları Vatandaş Mustafa'nın gözüyle ve yorumuyla anlatmaktadır (agaclar.net). Film, anlattığı başarıya ulaşmış mücadelenin hikayesi ile benzer mücadeleler içerisinde olan toplumsal hareket örgütlenmelerine yol göstermekte ve motivasyon kaynağı sağlamaktadır. Fındıklı HES Muhalefeti kapsamında *Vatandaş Mustafa* belgesel filmi düzenlenen etkinliklerde pek çok kez gösterilmiştir.

Görsel 7: Vatandaş Mustafa Film Gösterimi Duyuru Afişi Örneği;

Kaynak: *Viçe de HES'e Geçit Yok* facebook grubu

Bir Avuç Cesur İnsan belgesel filmi ise bizzat Fındıklı HES Muhalefeti'nin konu olduğu bir yapımdır. Rüya Arzu Köksal'ın çektiği film, Bağımsız Filmler Festivalinde ilk kez seyirci karşısına çıktığından beri yörede olduğu kadar çevreci toplumsal hareketler aktivistleri arasında da izlenen ve referans gösterilen bir yapımdır.

2007 yılından beri İkizdere, Senoz ve Fındıklı Vadi'lerinde yapılan ve yapılması planlanan HES'lere karşı halk 3 yıldır direnişte. Bu direnişi, ana akımda sesini duyuramayan Karadeniz halkının kendi ağzından dinliyoruz. İlk yıkımlar Senoz ve İkizdere'de başlıyor. Başlarına neler geleceğini bilmeden toprağını satanlar pişman ve öfkeli. İçlerinde az da olsa devlet söylemi olan " Sular boşa akmasın, elektrik üretsin, devletimiz kalksın" şiarını savunanlar da var. İki taraf arasındaki mücadele de filme yansıyor. İkizdere ve Senoz'daki yıkımı gören Çağlayan vadisi halkı ise daha ilk günden çok kararlı bir mücadele veriyor. Çünkü onlar eğer HES'leri kabul ederlerse doğalarının nasıl katledileceğini gözleriyle görmüşler. ... Genci, yaşlısı, çoluğu çocuğu herkes direnişte, özellikle kadınlar mücadeleyi örgütlemeye kilit role sahip. İlk günden itibaren kahvehanelerden, sokaklardan erkekleri direnişe çağırıyorlar. ... Çağlayan ve İkizdere Vadisi sit alanı ilan edildi. Ancak 29 Aralık 2010'da çıkan yeni yasaya göre sit alanlarına HES yapabilmek hakkı veriliyor. Bu da halkı tedirgin ediyor, kısacası yöre halkı herhangi bir karara karşı mücadele için tetikte bekliyor. Belgesel de "devam edecek" diye bitiyor. Çünkü direniş devam ediyor (Vardar, 2011: bianet.org).

Fındıklı HES Muhalefeti açısından *Bir Avuç Cesur İnsan* belgesel filminin anlamı ve etkisi büyüktür. Bizzat kendilerinin verdiği mücadele sinema sanatı ile “büyü”lenmiş ve yörede mücadelenin etkililiğini artırmıştır. Toplumsal bir hareketin geniş kitleye ulaşım farkındalık ve taraftarlık yaratması temel hedeftir ancak ulaşılan kitlenin sadakat ve heyecanını kaybetmemesini sağlamak zorunluluktur. Sinemanın büyümesi, toplumsal hareketlerin bu zorunluluğunu kolaylaştıran bir araçtır. Fındıklı HES Muhalefeti kapsamında *Bir Avuç Cesur İnsan* filminin bir diğer katkısı mücadeleyi veren eylemciler için gurur kaynağı olmasıdır. Örgütlenmenin ve mücadelenin başarısının hikâyeleşmesi davaya bağlılığı artırmıştır.

Fındıklı HES muhalefeti repertuarında kullanılan bir diğer sinema filmi ise *Anadolu İsyanı*'dır. *Anadolu İsyanı* filminin tanıtımlarında “Duymadım, görmedim, bilmiyorum diyenler için Anadolu'daki dere ve doğa katliamı belgelendi...” cümlesi kullanılmaktadır. Fındıklı HES Muhalefeti'nin ileri sürdüğü mücadele tezleri bu yapımın vaat ettiği “dere ve doğa katliamı belgeleri” ile aynı doğrultudadır.

Hidroelektrik santrallerin (HES) doğa ve kırsalda yaşayan insanlar üzerindeki olumsuz etkilerini ve HES yatırımlarına karşı verilen mücadeleleri anlatan ‘Anadolu’nun İsyanı’ adlı kısa film gönüllü desteklerle ve kolektif bir çalışma sonucu ortaya çıkarıldı. Anadolu’nun dört bir yanında devam eden HES çalışmalarının yıkıcı etkisine dikkat çeken film Akdeniz’den Karadeniz’e, Doğu Anadolu’dan Ege’ye kadar 20 bin kilometre yol kat edilerek çekildi. İnternet üzerinden indirilebilen, çoğaltılmasına ve dağıtılmasına, festival ve toplu gösterimler için özel izin alınmasına, kullanılmasına herhangi bir kısıtlama konulmayan film, Anadolu derelerinin özgür akması için mücadele edenlere adandı. Üç gün içerisinde 50 bine yakın izleyiciye ulaşan filme dileyen herkes sosyal paylaşım sitelerinden, www.anadolunehirleri.org/tr.html veya www.vimeo.com/19937849 adreslerinden ulaşabiliyor (Anadolu’nun İsyanı, (t.y.): dogadernegi.org).

Yapımı öne çıkaran özellikleri; maddi kaygılardan tamamen arınmış olması ve internet araçları ile diğer toplumsal hareketler repertuarının –sinema gibi- iç içe geçmiş olduğunu göstermesidir.

Sinemanın toplumsal hareketlere katkısı internet araçları ile birlikte artmıştır. Tıpkı *Anadolu İsyanı* belgesel filminde olduğu gibi, filmlere internet üzerinden ulaşılması, fragmanların, filmden sahnelerin ve/veya film müziklerinin sosyal paylaşım siteleri ve benzeri portolarda paylaşılması günlük hayat içerisindeki sıradan olgular haline gelmiştir. Sinema filmlerinin biletlerle salonlarda izlendiği döneme nazaran, evlerde televizyonda ya da bilgisayarda izlendiği ve sosyal ağlar aracılığı ile paylaşıldığı 2000 sonrası dönemde, bu araçların toplumsal hareketler açısından etkililik dereceleri de artmıştır.

Bölgede çekilen sinema filmleri doğrudan HES mücadelelerine odaklanmasalar dahi, toplumsal hareketler açısından kullanılabilir araçlar sağlamaktadırlar. Sözgelimi ulusal medya kanallarından CNN Türk bölgede çekilmiş olan *Bal* filminin aldığı Altın Ayı ödülünü haber yaparken HES mücadelelerine değinerek bölgedeki HES karşıtı toplumsal hareket örgütlenmelerini –dolayısıyla Fındıklı HES Muhalefetini- beslemiştir.

Bal filminin aldığı Altın Ayı ödülü tüm Türkiye'yi, ama en çok da Rizelileri sevindirdi. Zira Çamlıhemşin ilçesinin doğal güzellikleri bu filmde görsel şölene dönüştü, filmin birçok sahnesinde de ilçe sakinleri rol aldı. Onlara göre, "*Bal*" büyük bir amaca da hizmet etti; bölgede yapılmak istenen hidroelektrik santrallere karşı bir "çığlık" oldu (*Bal Çamlıhemşin'in HES Çılgılığı Oldu*, 2010: video.cnntrk.com).

Televizyon, sinemanın etkisini evlere taşıyabildiği gibi, ulusal ve bölgesel yayın yapan kanallar aracılığı ile toplumsal hareketler repertuarına da katkı sağlamaktadır. Facebook üzerinden eylem örgütlenmesine örnek olay olarak çözümlenen "*Hara Köyü Protesto Eylemi*" 9 Aralık 2011 tarihinde ulusal basının gündemine taşınmıştır. CNN Türk'ün akşamüzeri saatlerinde alt yazı olarak geçtiği eylem, haber bülteninde ve CNN Türk'ün internet sitesinde yayınlanmıştır. Video ile desteklenen "*HES Protestosunda Tansiyon Yükseldi*" başlıklı haberin içeriği şöyledir;

Çağlayan Vadisi sınırları içindeki Arılı deresinde bir şirket tarafından sürdürülen ıslah çalışmalarının, yapımı planlanan HES için bir altyapı çalışması olduğunu öne süren Hara Köyü sakini yaklaşık 300 kişi, köy meydanında toplandı, 'Fındıklı dereleri özgür olacak' pankartı ve tulum eşliğinde inşaat alanına kadar yürüdü. Yürüyüş sırasında HES karşıtı sloganlar atan grup, oturma eylemi yaparak köy yolunu ulaşımına kapattı. ... Yolu araç trafiğine kapatan ve tulum eşliğinde horon oynayan köylüler kendilerini uyarın

Jandarma güçleri ile tartıştı. Yolu açmamakta kararlı olan köylülere Jandarma tarafından müdahale edileceği duyuruldu. Jandarmanın müdahalesinin başlayacağı sırada köylüler yolu ulaşıma açtı. ... Çağlayan Vadisi ve çevresinde yapımı planlanan hidroelektrik santrallerine karşı yöre halkı 5 yıldır mücadele veriyor. Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) sürecine halkın katılımı toplantılarını protesto ederek yaptırmayan yöre sakinlerinin vadilerin SİT alanı ilan edilmesi için başlattığı girişim de olumlu sonuç verdi. Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 2008 yılında Çağlayan Vadisini 1'inci derecede doğal SİT alanı olarak tescil etti. Bunun üzerine vadide HES yapmayı planlayan Ayen Enerji firması, kurulun SİT kararının kaldırılması için Rize İdare Mahkemesi'ne başvurdu. Ancak, Rize İdare Mahkemesi başvuruyu reddetti. Bunun üzerine temyize giden firmanın başvurusu da Danıştay tarafından reddedilerek, Rize İdare Mahkemesi'nin ret kararı onaylandı. Bu süreçte de firmalar vadiye giremedi (HES Protestosunda Tansiyon Yükseldi, 2011: cnnturk.com).

Haberin içeriğinde Fındıklı HES Muhalefeti açısından vurgulanması gereken noktalar şunlardır; Verilen mücadelenin mahkemeler bazında da yürütüldüğünün bilgisi verilmiştir. Böylece yerel eksenli toplumsal hareket olan Fındıklı HES Muhalefeti'nin sistem içi bir toplumsal hareket olduğu bilgisi ikincil hedef kitleye verilmiştir. Ayrıca tezde toplumsal hareketler repertuarında kullanılan kültürel sembollerden biri olarak gösterilen tulum ve horon'un habere yansıtılması, asli hedef kitleye yönelik kültürel sembolün birleştiriciliğini artırmaktadır. Facebook üzerinden duyurusu yapılan "*Hara Köyü Protesto Eylemi*" yerel ve ulusal medyanın dikkatini çeken bir eyleme dönüştüğünde, Fındıklı HES Muhalefeti facebook grup örgütlenmelerine geri besleme kaynağı da yaratmıştır. CNN Türk'ün sitesinde yayınlanan haber linkinin *Viçe de HES'e Geçit Yok* facebook grubu tarafından paylaşılmasının akabinde asli hedef kitle çemberine dahil olan facebook grubu kullanıcılarının kişisel sayfalarına yansımış ve bazı kullanıcılar tarafından paylaşılmıştır. Böylece grubun üyesi olmayanlardan oluşan seyrek yoğunluklu ağ üzerinden ikincil hedef kitlenin, Fındıklı HES Muhalefeti eylem haberi ile karşılaşma ihtimalleri artmıştır.

Yöresel yayın yapan özel kanallar; yerel gazete, dergi ve internet sitelerinde olduğu gibi yerel sorunları merkeze alan yayıncılık anlayışına sahiptirler. Aynı zamanda yöresel radyo ve kanalların izleyici kitlesi yerel eksenli toplumsal hareketlerin asli hedef kitlesi ile kesişmektedir. HES Muhalefetine ağırlık veren bölgesel televizyon ve radyo kanalları arasında; Karadeniz TV, Çay TV, Kaçkar TV, Gelişim Radyo- TV bulunmaktadır. Fındıklı HES Muhalefeti sıklıkla bu radyo ve televizyon kanallarının yayınlarına konu edilmektedir.

2.3.8. Paneller, Yüz Yüze Görüşmeler ve Bilgilendirme Toplantıları

Tez kapsamında paneller, yüz yüze görüşmeler ve bilgilendirme toplantıları bir başlık altında toplanmış, alan çalışmasında ise paneller ve film gösterimleri, yüz yüze görüşmeler ve bilgilendirme toplantıları birlikte sınıflandırılmıştır.

Panellerin amacı katılanları bilgilendirmek, konuyla ilgili farkındalıklarını artırmaktır. Paneller sorunsal hakkında derinlemesine bilgi paylaşımı üzerine kurgulanır ve sınırlı bir kitleye hitap etmekle birlikte, gerçekleştirilmelerinin akabinde “gerçekleşmiş” olmalarının haber değeri ile, daha geniş kitlelere ulaşmak için kullanılmaktadırlar. Örnek olarak, Fındıklı HES Muhalefeti kapsamında kullanılan toplumsal hareketler repertuarından, Yeni Viçe Gazetesi'nin 30 Kasım 2010 tarihinde yayınladığı “*Derelelerin Kardeşliği Platformu Dayanışma Çağrımızdır*” başlıklı haber\ilanda, 4 Aralık tarihinde gerçekleştirilmesi planlanan panele yöre halkı destek vermeye davet edilmiştir. Panele katılacak kişi sayısının artışı, amaca uygun olarak farkındalık ve taraftarlığı artıracak ve Fındıklı HES Muhalefeti'nin daha geniş bir kitleye ulaşması için gerekli olan medyanın dikkatini çekecektir. Yeni Viçe Gazetesinin 07 Aralık 2010 tarihli “*Kardeş Derelelerin Coşkulu Buluşması!*” başlıklı haberde bir hafta önce davet çağrısı yayınlanan panel, haber yapılmıştır. Etkinliğe katılanların yanında katılmayanların da panelden haberdar olmasını sağlama modern dönem toplumsal hareketlerin kullandığı taktiksel yaklaşımlardan biridir. Fındıklı HES Muhalefeti, eylemlerini hazırlık aşamasında duyurarak ve sonrasında eylemin hikayesini haberleştirerek bu taktiksel yaklaşımı kendi bünyesine uyarlamıştır.

Fındıklı HES Muhalefeti toplumsal hareketler repertuar araçlarını eş zamanlı olarak kullanmaktadır. Sözelimi el ilanları, facebook grupları ve yerel medya aracılığıyla organize edilen paneller halka duyurulmakta ayrıca paneller ve film gösterimleri birleştirilerek etki alanlarını genişletilmektedir. Bu bağlamda Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde, paneller ve film gösterimleri sıklıkla birlikte kullanılan repertuar araçlarıdır.

Görsel 8: 3. Pazar Kültür Sanat ve Spor Buluşması Programı, El İlanı Aracılığıyla Panel Duyurusu Örneği

4 Temmuz pazartesi
13⁰⁰ Açılış (Eski Hükümet Meydanı)
14⁰⁰ Halkoyunları Gösterisi (Soğuksu Limanı)
16⁰⁰ Yüzme Yarışları (Soğuksu limanı)
17⁰⁰ Panel Yerel Yenetim Deneyimleri
(Halk Eğitim Merkezi)
Mithat Nehir (Samandağ Belediye Başkanı)
İdris Melek (Çamlıhemşin Belediye Başkanı)
Yaşar Durmuş (Fatsa deneyimi)

5 Temmuz Salı
Saat 12⁰⁰ Panel: HES'lere Karşı
Mücadele Eden Vadiler Konuşuyor
(Belediye Düşün Salonu)
Fatsa, Antalya Gümüşdamla, Fethiye Saklıkent, Hopa, Tonya, Ardanuç,
Şavşat, Borçka, Fındıklı, Salaha, Hemşin ve Of

Saat 13⁰⁰ Satranç Turnuvası 7-15 yaş
(Uçurtma Derneği)
Saat 19⁰⁰ Film Gösterimi /Sonbahar
(Uçurtma Derneği)

6 Temmuz Çarşamba
Saat 13⁰⁰ Satranç Turnuvası 15 yaş üstü
(Uçurtma Derneği)
Saat 17⁰⁰ Söyleşi / Oğuzhan Müftüoğlu
(Halk Eğitim Merkezi)
Saat 19⁰⁰ Film Gösterimi / Bal
(Uçurtma Derneği)

7 Temmuz Perşembe
Saat 13.00 Panel (Belediye Salonu)
Yeni Anayasa Yeni Türkiye
Süleyman Çelebi (İstanbul Milletvekili)
Sırrı Süreyya Önder (İstanbul Milletvekili)
Alper Taş (ÖDP Genel Başkanı)
Saat14 Satranç Turnuvası Final
(Uçurtma Derneği)

8 Temmuz Cuma
17⁰⁰ Panel Karadeniz'de
Toplumsal hareketler ve Gençlik
(Halk Eğitim Merkezi)
Ercüment Çervatoğlu
Mustafa Korkmaz
Saat 19⁰⁰ Müzik Ve Şiir Buluşması
(Soğuksu Limanı)
İsmail Demircioğlu
İbrahim Karaca

9 Temmuz Cumartesi
Saat 16 Konser
(Kapalı Spor Salonu bahçesi)
Of Kültür Sanat Derneği Korosu
Sevin Eratalay
Efkan Şeşen
Gökhan Birben

Kaynak: Fındıklı Dereleri Koruma Platformu

Yüz yüze görüşmeler, Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde, bilgilendirme toplantıları ile iç içe geçmiştir. Yerel eksenli toplumsal hareketlerin avantajlarından birisi hitap ettikleri asli kitleye birebir ulaşımının mümkün olmasıdır. Yüz yüze görüşmeler, insan ilişkilerinde dikkatin ve etkinin en fazla olduğu yöntemdir. Küçük bir ilçe olan Fındıklı merkezli Fındıklı HES Muhalefeti örgütlenmeleri açısından bu yöntem kullanışlı ve etkilidir.

Fındıklı HES Muhalefetinin 2007 yılından beri kullandığı panel, film gösterimi ve bilgilendirme toplantıları (yüz yüze görüşmeler) kronolojisi şöyledir²⁶;

- 22-30 Mart 2007 Çağlayan, Beydere, Aslandere köyleri "Köy Kahvesi" HES bilgilendirme toplantıları
- 13 Mayıs 2007 Çağlayan, Beydere, Aslandere köyleri HES bilgilendirme toplantıları
- 25 Haziran 2007 Aslandere köyü halk toplantısı

²⁶ Kaynak; Derelerin Kardeşliği Platformu Dönem Başkanı Mehmet Gürkan. 22 Mart 2007- 11 Aralık 2011 Fındıklı HES Muhalefeti Eylem Kronolojisinin tamamı için bakınız; ekler.

29 Haziran 2007 Beydere köyü halk toplantısı
8 Temmuz 2007 Arılı köyü Halk toplantısı
26 Temmuz 2007 Aslandere köyü bilgilendirme toplantısı
30 Temmuz 2007 Yaylacılar köyü halk toplantısı
2 Ağustos 2007 Gürsü köyü halk toplantısı
7 Ağustos 2007 Gürsü köyü ÇED toplantısı ve protestosu
25 Ocak 2008 Aslandere Köyü halk toplantıları
28 Ocak 2008 Yaylacılar köyü halk toplantısı
27 Şubat 2008 Film gösterimi “Vatandaş Mustafa”
28 – 29 Şubat 2008 Film gösterimleri “Vatandaş Mustafa” Ardeşen- Pazar- Hopa
26 Mart 2008 Gürsü köyü halk toplantıları
29 Mart 2008 Gürsü köyü HES bilgilendirme sunumu
2 Nisan 2008 Arılı Köyü HES sunumu
5 Nisan 2008 Aslandere köyü HES sunumu
13 Temmuz 2008 1. Hopa Çevre Sempozyumu
3 Ekim 2008 Aslandere köyü halk toplantısı
4 Ekim 2008 Pazar Paneli
25 Aralık 2008 HES Paneli, Beyza
28 Aralık 2008 Artvin Paneli
29 Aralık 2008 Trabzon Paneli
19 Mart 2009 Akatlar Paneli
24 Nisan 2009 Gürsü köyü toplantısı
25 Nisan 2009 Görele- Artvin –Şavşat- Maçahel Panelleri
31 Mayıs 2009 Ankara Paneli
7 Haziran 2009 Ankara Paneli
25 Haziran 2009 Gürsü köyü toplantısı
30 Haziran 2009 Gürsü köyü ÇED toplantısı ve protestosu
20 Kasım 2009 Aslandere toplantısı
26 – 27 Kasım 2009 Trabzon Panel ve Çalıştay
27 Kasım 2009 İstanbul Paneli
Aralık 2009 Trabzon KTÜ Panelli
Şubat 2010 Arhavi Panelli
24- 25 Nisan 2010 Yusufeli- Şavşat – Hopa Panelleri
26- 27 Haziran 2010 TMMOB- İKK Çevre Direnişleri Buluşması Ankara
1-4 Temmuz 2010 İTÜ Maçka Kampusu Avrupa Sosyal Forumu
9 Temmuz 2010 Rize İl Genel Meclisi üyelerini bilgilendirme
4-9 Temmuz 2011 3. Pazar Kültür Sanat ve Spor Buluşması içerisinde “HES'lere Karşı Mücadele Eden Vadiler Konuşuyor” Panelli

2.3.8.1. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuarından Panel ve Sinemanın Çözümlemesi

“Toplumsal Hareketler Araçlarının Fındıklı HES Muhalefeti’nde Kullanımı Araştırması” anket çalışması içerisinde paneller ve film gösterimleri birlikte değerlendirilmiştir. 164 kişilik örnekleme sorulan “Fındıklı HES Muhalefeti’nin kullandığı araçlar ne oranda dikkatinizi çekiyor?” sorusuna paneller ve film gösterimleri bağlamında verilen cevapların dağılımı şöyledir;

Tablo 20: Panel ve Film Gösterimlerinin Dikkat Çekme Sıklık Oranları

		panelsinemadikkatoranı			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nadiren	58	35,4	35,4	35,4
	sadec rastladığımda	67	40,9	40,9	76,2
	her zaman	39	23,8	23,8	100,0
	Total	164	100,0	100,0	

Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde paneller ve film gösterimleri hedef kitlenin dikkatini çok fazla çeken araçlardan değildir. Katılımcıların %40,9'u sadece rastladığı zaman ve %35,4'ü nadiren panel ve film gösterimlerine ilgi göstermektedir.

Tablo 21- Paneller ve Film Gösterimlerinin Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı –İkamet Edilen Şehir Açısından Tanımlama Analizi

				panelsinemadikkatoranı			Total	
				nadiren	sadec rastladığımda	her zaman		
cinsiyet	kadın	findıklıbağlantısı	findıklı 'da yaşıyorum	Count	4	9	8	21
			% within findıklıbağlantısı	19,0%	42,9%	38,1%	100,0%	
			findıklı kökenliyim	Count	2	1	5	8
			% within findıklıbağlantısı	25,0%	12,5%	62,5%	100,0%	
			ailem findıklı'da yaşıyor	Count	2	1	0	3
			% within findıklıbağlantısı	66,7%	33,3%	,0%	100,0%	
			findıklı'da tanıdıklarım var	Count	5	10	1	16
			% within findıklıbağlantısı	31,2%	62,5%	6,2%	100,0%	
			HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	3	4	4	11
			% within findıklıbağlantısı	27,3%	36,4%	36,4%	100,0%	
diğer	Count	5	3	0	8			
% within findıklıbağlantısı	62,5%	37,5%	,0%	100,0%				
Total				Count	21	28	18	67
				% within findıklıbağlantısı	31,3%	41,8%	26,9%	100,0%
erkek	findıklıbağlantısı	findıklı 'da yaşıyorum	Count	14	16	14	44	
			% within findıklıbağlantısı	31,8%	36,4%	31,8%	100,0%	
			findıklı kökenliyim	Count	3	1	2	6
			% within findıklıbağlantısı	50,0%	16,7%	33,3%	100,0%	
			ailem findıklı'da yaşıyor	Count	2	2	0	4
			% within findıklıbağlantısı	50,0%	50,0%	,0%	100,0%	
			findıklı'da tanıdıklarım var	Count	6	5	2	13
			% within findıklıbağlantısı	46,2%	38,5%	15,4%	100,0%	
			HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	9	6	3	18
			% within findıklıbağlantısı	50,0%	33,3%	16,7%	100,0%	
diğer	Count	3	9	0	12			
% within findıklıbağlantısı	25,0%	75,0%	,0%	100,0%				
Total				Count	37	39	21	97
				% within findıklıbağlantısı	38,1%	40,2%	21,6%	100,0%

Anket sonuçlarına göre Fındıklı HES Muhalefetinin düzenlediği panel ve film gösterimleri daha çok Fındıklı ilçesinde yaşayan asli kitlenin ilgisine hitap etmektedir.

Fiziksel ulaşım zorluğu bu sonuç üzerinde etkilidir. Ancak internet araçları ve televizyon kanalları, panel ve film gösterimlerinin ulaşım ve dolaşım zorluklarını hafifletmiştir. Toplumsal hareketler repertuar araçları kitlelerin “rastlama” ihtimallerinde dikkat etme oranlarını artırmak üzere kurgulanmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri hem “rastlama” ihtimalini hem de dikkat çekme oranlarını arttırmaktadır. Fındıklı HES Muhalefeti kurguladığı eylemi diğer repertuar araçları ile destekleyerek, yeni iletişim teknolojilerinin toplumsal hareketler repertuarı içerisinde yarattığı değişimi bünyesine transfer etmiştir. Paneller ve film gösterimleri örneğinde olduğu gibi fiziksel sınırlılığa rağmen kitlenin ilgisi ve dikkati yeni toplumsal hareketler repertuarı ile daha kolay yönlendirilebilmektedir. Böylece sadece rastladığım zaman dikkat ederim diyen %40,9'luk kitlenin sıklıkla Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgili verilere rastlaması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Cinsiyetler arası dikkat sıklık oranı farklılığı total değerlerde incelendiğinde kadın katılımcıların %26,9'u ile erkek katılımcıların %21,6'sının her zaman ve kadın katılımcıların %31,3'ü ile erkek katılımcıların %38,1'inin nadiren cevabını verdiği görülmektedir. Ayırt edici sınıflandırmalar içerisinde kadın ve erkek katılımcılar arasında öne çıkmalar gözlemlenmektedir. Söz gelimi Fındıklı kökenli olduğunu belirten kadın katılımcıların %62,5'i ile erkek katılımcıların %33,3'ü panel ve film gösterimlerinin her zaman dikkatlerini çektiğini söylemiştir. Buna karşın ailesinin Fındıklı'da yaşadığını belirten kadın katılımcıların %33,3'ü sadece rastladığım zaman seçeneğini tercih etmişken erkek katılımcılar arasında bu oran %50'dir. Bu bağlamda kadınların panel ve film gösterimine dikkat oranlarının yoğunluğunun ve sıklığının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

2.3.8.2. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından Yüz Yüze Görüşmelerin Çözümlemesi

164 kişilik örnekleme sorulan “Fındıklı HES Muhalefeti'nin kullandığı araçlar ne oranda dikkatinizi çekiyor?” sorusuna yüz yüze görüşmeler bağlamında verilen cevapların dağılımı şöyledir;

Tablo 22: Yüz Yüze Görüşmelerin Dikkat Çekme Sıklık Oranları

		yüzyüzegörüşmedikkateoranı			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nadiren	57	34,8	34,8	34,8
	sadece rastladığımda	50	30,5	30,5	65,2
	herzaman	57	34,8	34,8	100,0
	Total	164	100,0	100,0	

Anket sonuçlarına göre yüz yüze görüşmelerin dikkat oranları birbirine yakındır (34,8; 30,5; 34,8). Bu sonucun yerellik sınırlaması ile yakından ilgisi vardır. “Her zaman” cevabını verenlerin neredeyse tamamı “Fındıklı’da yaşıyorum” derken, “nadiren” cevabını verenler diğer illerde ikamet ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 23- Yüz yüze Görüşmelerin Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı –İkamet Edilen Şehir Açısından Tanımlama Analizi

				fındıklıbağlantısı * yüzyüzegörüşmedikkateoranı Crosstabulation				
				yüzyüzegörüşmedikkateoranı			Total	
				nadiren	sadece rastladığımda	herzaman		
cinsiyet	kadın	fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	2	6	13	21
			% within fındıklıbağlantısı	9,5%	28,6%	61,9%	100,0%	
		fındıklı kökenliyim	Count	1	3	4	8	
			% within fındıklıbağlantısı	12,5%	37,5%	50,0%	100,0%	
		ailem fındıklı'da yaşıyor	Count	0	1	2	3	
			% within fındıklıbağlantısı	,0%	33,3%	66,7%	100,0%	
		fındıklı'da tanıdıklarım var	Count	9	5	2	16	
			% within fındıklıbağlantısı	56,2%	31,2%	12,5%	100,0%	
		HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	4	6	1	11	
			% within fındıklıbağlantısı	36,4%	54,5%	9,1%	100,0%	
diğer	Count	6	1	1	8			
	% within fındıklıbağlantısı	75,0%	12,5%	12,5%	100,0%			
Total			Count	22	22	23	67	
			% within fındıklıbağlantısı	32,8%	32,8%	34,3%	100,0%	
erkek	fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	7	10	27	44	
			% within fındıklıbağlantısı	15,9%	22,7%	61,4%	100,0%	
		fındıklı kökenliyim	Count	3	1	2	6	
			% within fındıklıbağlantısı	50,0%	16,7%	33,3%	100,0%	
		ailem fındıklı'da yaşıyor	Count	1	3	0	4	
			% within fındıklıbağlantısı	25,0%	75,0%	,0%	100,0%	
		fındıklı'da tanıdıklarım var	Count	5	5	3	13	
			% within fındıklıbağlantısı	38,5%	38,5%	23,1%	100,0%	
		HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	13	5	0	18	
			% within fındıklıbağlantısı	72,2%	27,8%	,0%	100,0%	
diğer	Count	6	4	2	12			
	% within fındıklıbağlantısı	50,0%	33,3%	16,7%	100,0%			
Total			Count	35	28	34	97	
			% within fındıklıbağlantısı	36,1%	28,9%	35,1%	100,0%	

Ayrıca sonuçlar incelendiğinde totalde kadınlar ve erkekler arasında dengeli bir dağılım olduğu görülmektedir. Her zaman cevabını veren kadın katılımcılar %34,3 ve erkek katılımcılar %35,1; sadece rastladığım zaman cevabını veren kadın katılımcılar %32,8 ve erkek katılımcılar %28,9; nadiren cevabını veren kadın katılımcılar %32,8 ve erkek katılımcılar %36,1'dir. Ancak ayırt edici sınıflandırmalar içerisinde yüz yüze görüşmelerin her zaman dikkatlerini çektiğini söyleyen katılımcılar da kadınların oranı – Fındıklı'da yaşadığını belirten katılımcılar istisnası ile- fazladır. Söz gelimi yüz yüze görüşmeler ailesinin Fındıklı'da yaşadığını belirten erkek katılımcıların hiçbirinin her zaman dikkatini çekmezken, kadın katılımcıların %66,7'si yüz yüze görüşmelerin her zaman dikkatlerini çektiğini belirtmiştir.

2.3.9. Semboller

Toplumsal hareketler toplumun içerisinde oluşurlar. Toplumun kültürel kodları bu oluşumda etkin rol sahibidir. Kültür; “Bir insanın, grubun ya da toplumun yaşam biçiminin tümünü, faaliyetlerinin inançlarını ve geleneklerini belirtme”sini içerir (Smith, 2008: 14). Semboller, bu bağlamda, kültürel öğeler olarak toplumdaki farklı kesimleri birleştirici nitelik taşımaktadırlar. Toplumsal hareketler bir kültürel öğeyi araçsallaştırdığında, öğe siyasi kültüre dahil olur. Melucci'nin belirttiği gibi “Günümüz toplumsal çatışmaları sistemin kültürel üretimini de etkiledikleri için sadece politik boyutlu değildir” (Melucci, 1999: 90). Sembolleşen öğe siyaset, kültür ve toplum yaşamı arasında bağlantı noktası oluşturur. Bu aynı zamanda, kültürün yeniden üretimidir. Kültürel semboller ve kitle iletişim araçları politikanın bireyselleştirilmesinde önemli rol oynamaktadır (Şener, 2006: 104).

Toplumsal hareketler toplumu değiştirmeyi amaçlamaktadır. Toplumsal değişimde; toplum veya toplumların sahip oldukları maddi ve manevi tüm kültür birikiminin rol aldığı söylenebilir (Arslan, 2007: 56). Bu açıdan, toplum kültüründe karşılığı olan bazı semboller toplumsal hareketler içerisinde araçsallaştırılmıştır. Toplumsal hareketler tarihinde sembolleşmiş ritüellere ve simgelere sıklıkla rastlanmaktadır. Sözgelimi, “19. yüzyıl toplumsal hareketlerinin büyük ölçüde yerel ve bölgesel kültüre; eski pratiklerden ve varlıklardan anlamını alan şarkılara, sloganlara, sembollere, kıyafetlere ve etkilere dayandığı” bilinmektedir (Tilly, 2008: 88). Benzer bir şekilde, “enformasyon çağı'nda

ortaya çıkan toplumsal hareketler temelde kültürel değerlerin etrafında birleşmekte, bu değerlerin bir iletişim sistemiyle aktarımı öncelikli hale gelmektedir” (Şener, 2006: 123).

Türkiye’de örgütlenen yerel eksenli toplumsal hareketler kültürel yapılarını sembolleştirerek siyasal kültüre dahil etmektedirler. “Sarı yazma”nın Loç vadisi, HES mücadelesi kapsamında direniş simgesi olarak kullanılması bu tür kültürel sembolleştirmelere örnektir. Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde siyasal kültüre transfer edilen kültür öğeleri; Lazca, tulum ve horondur.

2.3.9.1. Tulum ve Horon

Müzik toplumsal hareketler içerisinde birleştirici harç görevini sıklıkla üstlenmiştir. Toplumsal hareketlerde müziğin siyasal rengi dikkat çekmektedir. Toplumsal hareketler ile iç içe geçmiş müzik, kültürel bir yapı inşa eder. Söz gelimi; “Dünya devrimci geleneğinin müzikal sembollerinden en bilindik olanı Çav Bela parçasıdır. İtalyan partizanlarının bir tür türkü-marşı olan bu örneği dünyanın dört bir yanındaki devrimci hareketler sahiplenmiştir” (Kahyaoğlu, 2010: 33). Müziğin toplumsal hareketlerdeki sembolik yönüne bir diğer örnek ise 68 hareketleri içerisindeki kitlelerin The Beatles’ın müziğine yükledikleri manadır. “En popüler yıllarında Beatles dünyadaki değişimi hem yaratıyor hem de yansıtıyordu” (Bjeduğ, 2010: ekmekveozgurluk.net). 68 Hareketleri zirve noktasına ulaşıp düşüşe geçtiğinde dahi müziğin etkisi sürmeye devam etmiştir. Sözgelimi, *Imagine* parçası tüm dünyadaki toplumsal hareketler lügatı içerisinde anlam taşımaya devam etmektedir. Türkiye’de toplumsal hareketler ve müziğin birlikteliği daha çok sol siyaset ile birlikte anılmaktadır.

Fındıklı HES Muhalefeti açısından müziğin kültürel sembolizasyonu, Tulum ve Horon üzerinden gerçekleşmektedir. Tulum yöresel bir müzik aletidir. Lazlar arasında oldukça yaygın olan ve yine yöresel bir halk oyunu olan horon ile iç içe geçmiş müziğin icrasında kullanılır. Lazlar’ın yaşadığı 5 merkez ilçede (Pazar, Ardeşen, Fındıklı, Arhavi, Hopa) tulum ve horon en bilindik müzik türlerindedir ve kültürel kökenleri bu etnik grup ve coğrafya ile iç içe geçmiştir. Tulumun sesi horona davet, birlikteliğe ve “eşit”liğe davettir. Fındıklı HES muhalefeti içerisinde tulum ve horon, yöre halkının kültürel

kökenlerine, duygudaşığa ve dava etrafında birleşmelerini sağlamaya yönelik önemli bir sembolik aracı oluşturmaktadır.

Görsel 9: Fındıklı HES Muhalefeti Toplumsal Hareketler Repertuarı Kültürel Sembollerinden Tulum ve Horonun Mitinglerde Kullanımı Örneği

Kaynak: findiklidereleri.com

Tulum ile birlikte oynan horon, aktiviteyi canlandırış açısından da önemlidir. Özellikle miting, protesto ve yürüyüşleri tulum ve horon ile bitirmek Fındıklı HES Muhalefeti'nde bir çeşit ritüel haline gelmiştir.

Görsel 10: Fındıklı HES Muhalefeti Toplumsal Hareketler Repertuarı Kültürel Sembollerinden Tulum ve Horonun Yürüyüşlerde Kullanımı Örneği

Kaynak: *Viçe de HES'e Geçit Yok* facebook grubu

Görsel 12: Fındıklı HES Muhalefeti, Toplumsal Hareketler Repertuarı Kültürel Sembollerinden Tulum ve Horonun Etkinlik Olarak Kullanılması Örneği

Kaynak: *Viçe de HES'e Geçit Yok* facebook grubu

Horon ve Tulum bölgenin kültür dokusunda önemli yer sahibidir. Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde bu kültürel öğeler siyasi kültüre dahil edilmeye çalışılmaktadır. “Horon Direnmektir” söylemi ile birleştirici bir sembolik çatı oluşturulmaktadır.

2.3.9.2. Lazca

Dil temelde mutabakattır ve toplumun kültürel yapısı mutabakatın sınırlarını belirler. Ortak bir dil, ortak bir kültüre işaret eder. Toplumsallaşmanın en önemli aşamalarından biri, ortak kültürü, iletişimi dolayısıyla da dilin kullanımını içerir. Bu bağlamda dil toplumun en etkin birleştirici unsurudur.

Lazca, Kafkas kökenli bir dil olmakla birlikte, Türkiye’de Doğu Karadeniz bölgesinde varlığını sürdürmektedir. Coğrafi olarak bakıldığında Rize’nin Pazar, Ardeşen, Fındıklı ilçeleri ile İkizdere ilçesinde birkaç köyde; Artvin’in Arhavi, Hopa ilçeleri ile Borçka ilçesinde üç köyde konuşulmaktadır.²⁷ Lazca, laz kültürü ile derelerin varlığının birleştiği oranda Fındıklı HES muhalefeti açısından güçlü bir araç haline gelir. Hamsici yaptığı röportajlardan birinde bu birlikteliğe değinmiştir; “...Terzioğlu, Laz yurttaşların yaşadığı bölgeyle ilgili önemli bir hatırlatmada bulunuyor: Yüzyıllardır bu coğrafyada yaşamış bir halkın kültürü var burada. Bu su, bu kültürün kendi öznesidir. Bu suyun yok olması bu kültüründe yok olmasıdır” (Hamsici, 2011: 117). Bölgede yaşayan bireylerin zihninde Laz kültürü ile su arasında kurulan bağlantının gücü, Lazca dili aracılığıyla muhalefet araçlarına aktarılmaktadır.

Afiş ve pankartlarda, manifestolarda, deklarasyonlarda, mitinglerde... HES Muhalefeti kültüre sahip çıkmak ile eş değerde lanse edilmektedir. (Bakınız Görsel 4-Fındıklı HES Muhalefeti, toplumsal hareketler repertuarından pankart örneği; “Derlerimize, Kültürümüze, Geleceğimize Sahip Çıkıyoruz.”)

Bölgede yaşayan halk açısından Lazca dili, kendi kültürlerini yansıtan tanıdık bir sembol iken, dili bilmeyen vatandaşlar tarafından eksantrik, egzotik yerel bir kültüre vurgu yapmaktadır. İnternet üzerinde dolaşan videolara, yazılara, resimlere vb. iletilere Lazca

²⁷ Göçler ile birlikte Marmara bölgesinde de dilin konuşulduğu köyler bulunmaktadır ancak Lazcanın ve Laz kültürünün yoğunluk merkezi sahil şeridinde yer alan 5 ilçedir –Pazar, Ardeşen, Fındıklı, Arhavi, Hopa-.

başlıkların, müziklerin eklenmesi sanal ortamda kültür ile HES tehdidi altındaki vadiler arasında canlı bir bağ kurulmasını sağlamaktadır. Özellikle bölge dışına göç etmiş, yöre insanı açısından iletilerde Lazca ile karşılaşmak uyarıcı etki yapmaktadır. Lazcanın kullanımı hem asli hedef kitleyi hem de ikincil hedef kitleyi etkilemek açısından önemli bir unsurdur.

2.3.9.3. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuarı Kültürel Sembol Araçlarından Lazcanın Çözümlemesi

164 kişilik örnekleme sorulan “Lazca Biliyor musunuz?” sorusuna verilen cevapların dağılımı şöyledir;

Tablo 24: Lazca Bilgisi Sıklık Analizi

		lazca			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	evet	62	37,8	37,8	37,8
	anlıyorum ama konuşamıyorum	24	14,6	14,6	52,4
	hayır	78	47,6	47,6	100,0
	Total	164	100,0	100,0	

Lazca, Türkiye sınırları içerisinde dar bir coğrafya ile bağlantılı bir dildir. Anket örnekleme bölgede ikamet edenlerin ve bölge ile bağlantısı olanların katılım yoğunluğu sonucunda Lazca dili ile ilgili Türkiye ortalamasının çok üzerinde sonuçlara ulaşılmıştır. Bu bağlamda Fındıklı HES Muhalefedinin yerel eksenli bir toplumsal hareket olduğu ve Fındıklı ilçesinin Lazca konuşulan coğrafyanın –dolayısıyla Laz kültürünün de- nerdeyse ortasında olduğu unutulmamalı ve anket katılımcıların %37,8’inin Lazca biliyor oluşu bu doğrultuda ele alınmalıdır.

Tablo 25: Katılımcıların Lazca Bilgisinin Fındıklı Bağlantısı ve İkamet Ettikleri Şehirler Bazında Analizi

				lazca			Total
				evet	anlıyorum ama konuşamıyorum	hayır	
kadın	findıklıbağlantısı	findıklı 'da yaşıyorum	Count	8	9	4	21
			% within findıklıbağlantısı	38,1%	42,9%	19,0%	100,0%
		findıklı kökenliyim	Count	4	3	1	8
			% within findıklıbağlantısı	50,0%	37,5%	12,5%	100,0%
		ailem findıklı'da yaşıyor	Count	2	1	0	3
			% within findıklıbağlantısı	66,7%	33,3%	,0%	100,0%
		findıklı'da tanıdıklarım var	Count	3	2	11	16
			% within findıklıbağlantısı	18,8%	12,5%	68,8%	100,0%
		HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	1	1	9	11
			% within findıklıbağlantısı	9,1%	9,1%	81,8%	100,0%
	diğer	Count	0	0	8	8	
		% within findıklıbağlantısı	,0%	,0%	100,0%	100,0%	
Total			Count	18	16	33	67
			% within findıklıbağlantısı	26,9%	23,9%	49,3%	100,0%
erkek	findıklıbağlantısı	findıklı 'da yaşıyorum	Count	33	4	7	44
			% within findıklıbağlantısı	75,0%	9,1%	15,9%	100,0%
		findıklı kökenliyim	Count	4	0	2	6
			% within findıklıbağlantısı	66,7%	,0%	33,3%	100,0%
		ailem findıklı'da yaşıyor	Count	4	0	0	4
			% within findıklıbağlantısı	100,0%	,0%	,0%	100,0%
		findıklı'da tanıdıklarım var	Count	3	1	9	13
			% within findıklıbağlantısı	23,1%	7,7%	69,2%	100,0%
		HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	0	2	16	18
			% within findıklıbağlantısı	,0%	11,1%	88,9%	100,0%
	diğer	Count	0	1	11	12	
		% within findıklıbağlantısı	,0%	8,3%	91,7%	100,0%	
Total			Count	44	8	45	97
			% within findıklıbağlantısı	45,4%	8,2%	46,4%	100,0%

Sonuçlar Lazca bilgisi ve Fındıklı ilçesi ile bağlantılı oluş arasında doğru orantı göstermektedir. Ayrıca Lazca bilgi düzeyine dair verilen cevaplarda kadınlar arasında “anlıyorum ama konuşamıyorum” yaygınken erkek katılımcılar dili ya “biliyorum” ya da “bilmiyorum” cevabını vermişlerdir.

Tablo 26: Kullanıcının Lazca Bilgisi ve İnternette Paylaşılan İletilerin Dikkat Çekmesi Arasındaki İlişkinin Korelasyon Analizi

		lazca	lazcakullanımı
lazca	Pearson Correlation	1	-,067
	Sig. (2-tailed)		,394
	N	164	164
lazcakullanımı	Pearson Correlation	-,067	1
	Sig. (2-tailed)	,394	
	N	164	164

Lazca dili tez kapsamında, Fındıklı HES Muhalefeti repertuarı içinde birleştirici kültürel sembol araçlarından bir olarak tanımlanmaktadır. Birleştirici kültürel sembol araçları, diğer repertuar araçlarının etkililiğini artırmak için kullanılmaktadır. Benzer bir biçimde Lazca, pankart ve afişlerdeki yazılarda, diğer kültürel sembol araçlarında, facebook ileti paylaşımlarının dikkat çekmesini kolaylaştırmaktadır. Ankette “Facebook ve diğer sosyal ağlar üzerinden paylaşılan Fındıklı HES Muhalefeti iletileri dikkatinizi neden çekiyor?” sorusunun cevapları arasında “Paylaşılan iletide Lazca kullanıldığı için” şıkkını işaretleyen katılımcılar ile Lazca bilgileri arasında yapılan korelasyon analizi negatif yönde ve düşük şiddetli (-,067) çıkmıştır. Bu da kullanıcının Lazca bilgisi ile facebook ve diğer sosyal ağlarda paylaşılan iletilerde kullanılan Lazcanın dikkat artırma hususunda bağlantılı olmadığını göstermektedir

2.3.10. Ulusal Medya’da Fındıklı HES Muhalefeti

Toplumsal hareketlerin, hareketle ilişkide olan grupların sayısını artırmada, sesini duyurmada, daha geniş kamuoyuna seslenebilmede, hareketin maliyetini düşürmede medyadan yararlandıkları gözlenmektedir (Uysal, 2001: 78). Bu bağlamda ulusal medya, yerel eksenli toplumsal hareketler açısından iki ana amaca hizmet etmektedir.²⁸ Ulusal medyada yer alan yerel eksenli toplumsal hareketler, bu durumu yöre insanı üzerindeki etkilerini artırmak için de kullanırlar. Yerel medya’dan farklı olarak ulusal medya araçları toplumun geniş kesimine hitap etmektedir. Yerel bir hadisenin ulusal basında yer bulması,

²⁸ Tez kapsamında medyanın toplumsal hareketlere olumlu etkisinden bahsedilmektedir. Bu oldukça iyimser bir yaklaşımdır. Zira medya sistem aktörü olarak ele alındığında, yanlı olması durumun beklenen sonucudur.

hadisenin önemini gösteren bir işaret olarak algılanmaktadır. Yerel eksenli toplumsal hareketler özellikle ulusal medyaya ulaşarak bölgenin dışında yaşayan insanların dikkatini çekmeye, onlara bilgi vermeye, davalarına destek olmalarını sağlamaya çalışmaktadır. Bu durum ulusal medyanın, yerel eksenli toplumsal hareketlerin daha geniş kitleye ulaşma amaçlarına yönelik uygun bir araç olmasını sağlamaktadır. 2000’li yıllarla birlikte toplumsal hareketler genel olarak devrimci değil, dönüştürücü olmayı amaçlamaktadırlar. Yerel muhalefet odakları sivil toplumun isteklerini toplumsal hareket grupları ile sisteme dahil edebildiği ölçüde dönüştürücü olma amacına yaklaşmaktadır. Geniş kitleler nazarında dikkate değer bulunma yerel eksenli toplumsal hareketlerin bu amaçtaki en önemli müttefiklerinden biridir. Bir anlamda ulusal medya ikincil hedef kitleye (sorundan dolayı yollarla etkilenen) ulaşmaktaki en önemli araçtır.

Ulusal basında yer alan yerel eksenli toplumsal hareketler, asli hedef kitleye (sorundan direkt etkilenen) sorunun yerel gündemi işgal edebildiği oranda ulusal gündemi de işgal ettiğini, toplumsal hareketler içindeki grupların eylemelerinin geniş yankı uyandırdığını göstermesi açısından önemlidir. Bir anlamda ulusal basın, rüşet ispat etme, ciddiye alınma savaşında önemli bir cepheyi oluşturmaktadır. Ulusal basında yer almak toplumsal hareketler repertuarını doğru ve başarılı kullanmaya bağlıdır.

Diğer taraftan genel kanının aksine, “habere çıkmak”, kendi başına bir kazanım değildir (Shaw, 2001: 207). Bir toplumsal hareket aracı olarak ulusal basının kullanımı lehte olduğu kadar aleyhte de sonuçlar doğurabilir. Zira toplumsal hareketlerin muhalefet ettiği sistem ulusal basını yönlendirmede daha etkindir. Ulusal basın daimi olarak sermayedarlarla işbirliği yapmak, sistemin elemanı olmak, yanlı olmakla itham edilmektedir. İnternetin yaygınlaşması ve yayıncılık anlayışındaki değişimler bu tür ithamları azaltmamış ancak dengeye ulaşılmasını sağlayan alternatif medyanın var olmasını sağlamıştır.

Fındıklı HES Muhalefeti repertuarında ulusal basın önemli ölçüde kullanılmaktadır. Ulusal medyayı, dikkatini Doğu Karadeniz Bölgesi HES Muhalefetine çekmeye ve spesifik olarak Fındıklı HES Muhalefeti’nden bahsetmeye yönlendirmek için yoğun çalışmalar yapılmış, mitingler düzenlenmiş, basın bildirimleri gibi araçlardan yararlanılmıştır.

Oluşturulan ikili ilişkinin, Fındıklı HES Muhalefeti'nin çıkarlarına uygun bir biçimde gelişmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.

2.3.10.1. Ulusal Medyada Fındıklı HES Muhalefetine Dair Yayınlanmış Haberler

Bu bölümde ulusal gazeteler, dergiler ve haber sitelerinde görece öne çıkan Fındıklı HES Muhalefeti'ne ilişkin haberlerden bazıları incelenmiştir.

25 Mart 2007 tarihinde sendika.org haber sitesinde "*Fındıklı Halkı Derelerine Sahip Çıkıyor*" başlıklı yazı yayınlanmıştır. Ulusal medyada yer bulan haberde, Fındıklı HES Muhalefeti'nin örgütlenme yapısı olan Fındıklı Derelerini Koruma Platformu'nun kuruluşu ilan edilmiş ve HES'lere karşı ilk açıklamalardan biri yapılmıştır.

Fındıklı Muhtarlar Deneği'nin çağrısı ile 22 Mart'a bir araya gelen siyasi partiler, demokratik kitle örgütleri ve sendikalar, Fındıklı Derelerini Koruma Platformu'nu kurdular. ... halk, "Çağlayan ve Arılı dererli bölgemizin bakir kalmış, yaban hayatı korunmuş son havzasıdır. ... Dereler üzerinde yapılacak santraller bölgenin ekolojik dengesini bozacaktır. Biz, Platform olarak, bölgenin ekolojik dengesinin korunması için her türlü hukuki ve meşru mücadelemizi sürdüreceğiz" dediler. Halk, tüm çevre dostlarını konuya duyarlı olmaya çağırdılar (Fındıklı Halkı Derelerine Sahip Çıkıyor, 2007: sendika.org).

12 Nisan 2007 tarihinde Fındıklı'da yapılan miting ulusal medyada yer bulmuştur;

Başbakan Recep Tayip Erdoğan'ın, Borçka Barajı'nın açılışı sırasında 540 hidroelektrik santrali (HES) daha yapılması gerektiğini açıklamasının ardından ilk çevreci tepki memleketi Rize'den geldi. Fındıklı ilçesinde yapılmak istenen HES inşaatlarına karşı çıkan ilçe halkı, 7'den 70'e çoluk çocuk her yaşta insanlar ellerinde "Karadeniz uşağı dereleri sattırılmaz" pankartıyla "Santrale Hayır" mitingi düzenledi. Platform üyesi Mehmet Yılmaz, mitingde yaptığı konuşmada, Çağlayan Deresi'nin yıllardır Fındıklı İlçesi'nin içme suyu ihtiyacını karşıladığını belirterek, "10 yıl sonra bu dere suyu dünyanın en kıymetli suyu olacak. Bu vadilerimizin yok olmasına müsaade etmeyeceğiz. Sonuna kadar mücadele edeceğiz" dedi (Erdoğan'a Hemşeri İsyanı, 2007: etikhaber.com).

Fındıklı HES Muhalefeti tepkiselliğini kitlelere aktarmak için sıklıkla miting, yürüyüş ve protesto eylemi düzenlemektedir. "Santrale Hayır Mitingi" ikincil hedef kitleye ulaşmak, yerel sorunlarını ulusal medyaya pazarlamak için sistem aktörlerinin söylemlerini kullanmalarına dair ilk örneklerden biridir.

“Santralle Hayır Mitingi” 14 Nisan 2007 tarihinde Evrensel gazetesinde yer alan “*Fındıklı ‘yılanı’ derelerden kovmak için ayakta*” başlıklı habere de konu olmuştur;

Rize’nin Fındıklı ilçesinde ‘Fındıklı Derelerini Koruma Platformu’ tarafından Çağlayan ve Arılı derelerinde yapılması planlanan hidroelektrik santraline tepki amacıyla bir miting düzenlendi. İlçedeki kitle örgütleri, sendikalar ve siyasi partilerinde katıldığı mitinge 2000’i aşkın Fındıklıklı katıldı. ... Daha önce tepkilerini panel ve toplantılar aracılığıyla gösteren ilçe sakinleri, oluşturdukları komisyon’un aldığı miting kararına yoğun olarak katıldı. Neredeyse her aileden birkaç ferden katıldığı mitingde, hem baraja hem de suyun satılmasına karşı çıkıldı (Fındıklı Yılan’ı Derelerden Kovmak İçin Ayakta, 2007: evrensel.net).

Düzenlemiş olduğu miting ile ardı ardına farklı haber kuruluşlarının dikkatini çekmeyi başaran Fındıklı HES Muhalefeti’nin kitleleri etkileme gücü de orantılı olarak artış göstermiştir. Mücadelenin ilk dönemindeki bu hızlı çıkış özellikle aktivistlerin ve asli hedef kitlenin davaya bağlılığını arttırıcı etki yaratmıştır.

28 Nisan 2007 tarihinde İstanbul\ Kadıköy’de “Küresel Eylem Grubunun” düzenlemiş olduğu mitinge Fındıklı Dereleri Koruma Platformu katılım göstermiştir. Ulusal çapta düzenlenmiş olan miting, ulusal ve yerel medyanın dikkatini çekmiştir. Mitinge dair yayınlanmış haberler içerisinde, Fındıklı ilçesinin ve Fındıklı HES Muhalefeti’nin ismi sıklıkla geçmektedir. Bu haberler arasında; Haberler.com da yayınlanan “*Çevreciler, Kyoto Protokolü’nün imzalanmasını istedi*” başlıklı haber ile Radikal internet baskısında “*Çevreciler de meydana indi*” başlıklı haberdeki satır aralarına dayanarak Fındıklı Derelerini Koruma Platformunun diğer gruplar arasında öne çıktığı söylenebilmektedir;

“Fındıklı Dereleri Koruma Platformu’ndan iki dağcı, yüksek bir binaya tırmanarak ‘Derelerimize, geleceğimize sahip çıkalım’ pankartı açtı” (Çevreciler Meydana İndi, 2007: radikal.com.tr). “Kahramanmaraş’ta bulunan Pazarcık ve Narlı ilçeleri, Karadeniz’deki Fındıklı, Sinop ve Tunceli’den gelen kampanya temsilcilerinin de konuştuğu miting Grup Marsis ve Zeynep Casalini’ nin Söylediği parçalarla sona erdi” (Çevreciler, Kyoto Protokolünün İmzalanmasını İstedi, 2007: haberler.com).

Marsis Grubu üyelerinin Fındıklı kökenleri, grubun mitingdeki varlığını, Fındıklı HES muhalefeti açısından anlamlı kılmıştır.

30 Nisan 2007 tarihinde Evrensel Gazetesinde yayınlanmış “*Küresel Mitingin Yerel Çevrecileri*” başlıklı haberde aynı mitinge dair farklı bir vurgu yapılmıştır. Haber,

Fındıklı'da HES Muhalefeti'ni yürüten aktivistlerin HES muhalefeti yapan diğer gruplarla birlikte ortak eylemlerde buldukları bilgisini vermektedir;

İklim değişikliklerini en somut yaşayan illerden biri olan İstanbul'da, önceki gün Küresel Eylem Grubu'nun çağrısıyla düzenlenen mitingin il dışından da katılımcıları vardı. ... Fındıklı Dereleri Koruma Platformu, Pazarcıkların hemen önünde yürüyor. Daha birkaç gün önce binlerce kişinin katılımıyla miting gerçekleştiren Fındıklılılar, sabahın erken saatlerinde vardıkları İstanbul'a 100 kişi gelmişler. Yaşar Yıldız, "Derelerimiz üzerinde oynanmak istenen oyunlar var. Santral kurmak istiyorlar. Ayrıca kaynak sularımıza göz dikilmiş. İsrail'e su satacaklar. Ama sonuna kadar mücadele etmekte kararlıyız" diyor. Muhsin Bakır ise hükümet geri adım atmazsa, bütün Rize'yi İstanbul'a taşıyacaklarını söylüyor öfkeden dişlerini sıkarak. Engin Seyat, arkadaşına hak veriyor: "Baktılar küresel ısınma var, sularımızı elimizden almak istiyorlar" (İlgün, 2007: evrensel.net).

Bu durum teoride yerel toplumsal hareketlerin ortak çıkarlar etrafında gevşek bağlaşıklıklar kurduğu varsayımının pratikte Fındıklı HES Muhalefeti tarafından uygulandığının örneğidir.

20 Şubat 2008 tarihinde haberler.com da yayınlanan "*Fındıklı'da HES protestosu*" başlıklı haber şöyledir;

"Fındıklılılar, enerji alanında faaliyet gösteren iki firma hakkında gerekli rapor alınmadan çalışmalara başlanıldığı gerekçesiyle Ankara Bölge İdare Mahkemesi'ne suç duyurusunda bulunarak dava açarken, bugün de Fındıklı Derelerini Kurtarma Platformu tarafından organize edilen bir gösteriyle HES'leri protesto etti. Yaklaşık 500 kişi, ilçe merkezinde pankart açıp sloganlar atarak yürüyüş yaptı. HES protestocuları daha sonra Fındıklı Meydanı'nda toplandı. ... Yapılan konuşmaların ardından gösteri tulum eşliğinde oynanan horonla olaysız sona erdi" (Fındıklı'da HES Protestosu, 2008: haberler.com).

Ulusal medyaya yansıyan bu protesto gösterisi, Fındıklı HES Muhalefeti'nin mahkemeler ile sokaklara eş zamanlı olarak başvurduğunu göstermektedir. Haberdeki "tulum eşliğinde oynanan horon" vurgusu toplumsal hareketler repertuarındaki sembol araçlarının geniş kitleler tarafından tanınmasını kolaylaştırmaktadır. Zaman içinde Loç Vadisi HES mücadelesi "sarı yazma", Fındıklı HES Muhalefeti ise "tulum ve horon" ile anılmaya başlamıştır.

Birgün gazetesi'de, 1 Mart 2008 tarihinde yayınlanan "*Fındıklı HES'e karşı direniyor*" başlıklı haberde, düzenlenen mitingin katılımcılarına ve Fındıklı HES Muhalefeti'nin mücadele araçlarına değinilmiştir.

Fındıklı İlçe merkezinde başlayan mitinge; platform yetkilileri, partiler, sivil toplum örgütleri, kooperatifler, dernekler, köy ve mahalle muhtarları, çevre ile ve ilçelerden gelen katılımcıların ile 3 bin kişi katıldı. Ayrıca eyleme çeşitli DKÖ temsilcileri ve aralarında ÖDP Genel Başkan Yardımcısı Alper Taş ile MYK üyesi Yaşar Aydın'da destek verdi. ... Arılı ve Çağlayan Vadileri'ne HES projeleri yapıldığı anda mücadeleye başladıklarını dile getiren Acar, şunları söyledi: "Kurulacak HES'lerle vadilerde oluşacak zararları anladık ve vadilerimize sahip çıktık. On bir aydır karalı mücadelemize devam ettik. Bu kapsamda, bildirimler dağıttık. Afiş ve pankartlar astık. İmza kampanyaları düzenledik. Bilim insanları ile halkı bütünleştirdik. İnternet yoluyla vatandaşlara ulaştık. Yasal yollarla doğamıza ve geleceğimize sahip çıktık. ÇED toplantılarında amacımızı ve hedefimizi açıkladık. Fındıklı'da ve İstanbul Kadıköy'de mitingler yaparak sesimizi duyurduk. Burada ise geniş katılımı üçüncü mitingimize yapıyoruz" (Karafazlı ve Yazıcı, 2008: birgun.net).

30 Haziran 2009 tarihinde Fındıklı Arılı (Pisğala) vadisi ÇED bilgilendirme toplantısında çıkan olaylar, Fındıklı HES muhalefetini yeniden ulusal medyanın gündemine taşımıştır. Milliyet gazetesinde yer alan "*Fındıklı'da HES gerginliği*" başlıklı haberde düzenlenen eylemin niteliğine ve HES Muhalefeti'nin anlık durumuna ilişkin bilgi verilmiştir.

Rize'nin Fındıklı ilçesi Arılı vadisinde yapımı planlan Çatak Hidroelektrik Santral (HES) inşaatı için halkın Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) sürecine katılım toplantısı düzenlendi. ... Toplantıya Devlet Su İşleri (DSİ), İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Tarım Müdürlüğü ve firma yetkilileri ile yaklaşık 500 yöre sakini katıldı. Vatandaşlar, 'Su hayattır, satılamaz', 'Sizi burada istemiyoruz' sloganları ile karşıladığı firma yetkililerini, 'Yaşam alanımız vadimize dokunmayın', 'Dereler özgürdür, özgür olacak', 'Canımızı dişimize taktık, dereleri satmayacağız' pankartları ile protesto etti. Firma yetkililerinin konuşmasına izin vermeyen vatandaşlar dağıtılan bilgilendirme broşürlerini yırtıp, yaktı. Yaşanan gerginlik üzerine firma yetkilileri, "Vatandaşlar, bilgilendirme toplantısı yapılmasına izin vermedi" yönünde tutanak düzenleyerek Jandarmanın güvenlik önlemi altında toplantıya başlayamadan apar topar vadiden ayrıldı (Kaçar ve Karataş, 2009; milliyet.com.tr).

30 Ekim 2009 tarihli Cumhuriyet gazetesinde "*Sit Kararını Bozma*" davasında *inceleme*" başlıklı haberde, Fındıklı HES Muhalefetinin mücadelesini mahkemelerin dışında da sürdürdüğü ulusal medya aracılığıyla kitlelere aktarılmış ve vurgulanmıştır.

Rize'nin Fındıklı ilçesinde, enerji şirketlerince, Çağlayan Vadisi'nin "sit alanı" olmaktan çıkartılması için açılan dava kapsamında keşif ve bilirkişi incelemesi yapıldı. Keşif sırasında yöre halkı şirket yetkililerini protesto etti, çocuklar şirket aracına yumurta attı. ... Platform sözcüsü Hüseyin Acar, burada gazetecilere yaptığı açıklamada, enerji şirketlerinin, Çağlayan Vadisi'yle ilgili sit kararını kaldırıp kendilerine rant kapısı açmak istediklerini ileri sürdü. Yapılan keşifte firmaya hak ettikleri cevabı verdiklerini ifade eden Acar, "Firmayı her defasında aynı şekilde karşıladık. Bir daha gelirlirse daha kötü karşılayacağız. Bir daha buraya gelmesinler. İstenmediklerini gösterdik. Burada hiçbir şirketi istemiyoruz. Bu vadiler bizindir, bu dereler özgür olacak" dedi ("Sit Kararını Bozma" Davasında İnceleme, 2009: cumhuriyet.com).

2010 Haziran'ında Fındıklı HES Muhalefeti, yumurtalı eylemleri ile ulusal medyada yeniden gündeme gelmiştir. 07 Haziran 2010 tarihinde halkevleri.org'ta "*Karadeniz Direniyor: HES'lere karşı nöbet, direniş ve yumurta*" başlıklı haberde HES muhalefетinin geçmişine dair bilgi verilmiştir; "2007 yılından bu yana Rize-Fındıklı'nın Arılı ve Çağlayan vadilerinde yapılmak istenen 20 hidroelektrik santral (HES) projesine karşı, Fındıklı Derelerini Koruma Platformu'nu kurarak direnen Fındıklı halkı, çevre, su ve yaşam hakkını, vadilerinde nöbet tutarak savunmaya devam ediyor (Karadeniz Direniyor: HES'lere karşı nöbet, direniş ve yumurta, 2010: halkevleri.org.tr)."

Karadeniz' de bölgesel olarak sürdürülen HES Muhalefetleri, 2010 yılında Türkiye halkının genelinin bir biçimde duyduğu, rastladığı olaylardan biri haline gelmiştir. Bu bağlamda, Aksiyon dergisi, Temmuz ayında HES Dosyası hazırlamıştır. "*Bir Derede 32 HES Olur mu?*" başlıklı dosya "Proje sayısı 1600'ü bulan HES'ler enerjiye ihtiyacı olan Türkiye için yeni bir kaynak mı? Yoksa derelerde canlı hayatını katleden yapılar mı?" sorusunun cevabını aramıştır (Savğı, 2010: aksiyon.com.tr).

Ağustos ayında Milliyet Gazetesi HES Muhalefetine yönelik ilginin ve farkındalığın artışına binaen *HES Dosyası* hazırlamıştır. Gazetenin yazarlarından Mehveş Evin tarafından kaleme alınan "*Karadeniz İsyanda*" yazı dizisi Karadeniz ve HES'ler ile ilgili genel bilgilerin verilmesi ile başlamaktadır. Yazı içerisinde Fındıklı HES Muhalefeti ve eylemleri ayırt edilebilmektedir. Fındıklı HES Muhalefeti'nin "bekçiliğindeki", Fındıklı ilçesi, bölgedeki "düşmemiş cephe" olarak sunulmaktadır. Başarı, haber içinde şu cümlede yansıtılmaktadır; "Rize'de HES inşaatı tamamlanmış Senoz vadisine de gittik, henüz hiçbir enerji şirketinin giremediği, Hopa yakınlarındaki Fındıklı köyüne de" (Evin, 2010: 12). Yazı dizisinin üçüncü ve dördüncü günü Fındıklı ilçesi üzerine yoğunlaşmıştır.

Son bir yılda Karadeniz'in pek çok ilçesinde HES karşıtı sivil platformlar kuruldu. Hemen hepsi birbiriyle haberleşiyor, destek oluyor. Çünkü amaçları bir: Dereleri, köylerini, kültürlerini korumak. Her derede, her vadiye onlarca HES projesi planlandığından, Karadeniz devamlı renkli, coşkulu eylemlere sahne oluyor. Doğu Karadeniz yolculuğumuzda bunlardan birine denk geldik. Rize'nin doğusundaki Fındıklı (Viçe) ilçesinde, Pixala köyü için bisikletli eylem düzenlendi. Caminin önünde toplanan kalabalığın çoğu üniversite öğrencisiydi. Tanışıp konuştukça, çoğunun yazlarını memleketinde geçiren Fındıklı gençleri olduğunu öğrendik. Anlayacağınız paranoya yaratan birtakım iddiaların aksine, hepsi bu bölgenin insanları! Kaldı ki HES karşıtı olmak için illa Karadenizli olmak gerekmiyor. Bir İstanbullu veya Antalyalı da isterse yaşadığı yerden davalara müdahil olma hakkına sahip ... Kendilerine Viçeli Gençler diyen yaklaşık 40 kişilik bu grup, yöresel şapkalar takmış, rengarenk pankartlar hazırlıyor... Amaçlarını

“dereler için dayanışma içinde, birlikte hareket edebilen bir gençliğin var olan potansiyelini ortaya çıkarmak” olarak açıklıyorlar. Pixala köyüne doğru pedal çevirmelerinin nedeniyse, Arılı vadisinde planlanan 11 adet HES. ... Fındıklı'dan Pixala'ya bisikletleriyle giden gençler, köy kahvesinde alkışlarla karşılanıyor. Eylem, gençlerle köylülerin büyük neşeyle horon vurmalarıyla sona eriyor. Ne de olsa onlar da bu toprağın çocukları (Evin, 2010a: 14).

Mehveş Evin'in ulusal medyaya aktardığı eylem, Fındıklı HES Muhalefeti'nin toplumsal hareketler repertuarında kullandığı araçlar ve geleneklerden bazılarını yansıtmaktadır. Gelenekler arasında; sivil platformların kurdukları ittifak ağları, gençlerin sorunsalın etrafından dolaşıp destek toplamaya yönelmelerini sağlayan eğlenceli eylemleri ve çevreci toplumsal hareketlerin yerel eksenli olsalar dahi katı bölgesel sınırlar içerisinde olmayışı bulunmaktadır. Eylemde kullanılan toplumsal hareketler repertuarı içerisinde; dikkat çekmeye yönelik doğrudan eylem, ayırt edilmeyi ve birliktelik duygusunu sağlayan pankart, afiş ve kıyafetler ile sembol haline gelmiş tulum ve horon bulunmaktadır. Yazının devamında Fındıklı HES Muhalefeti'nin motivasyon kaynaklarına ve HES karşısındaki tutumlarına odaklanılmıştır;

Fındıklı gençlerinin pedal çevirdiği Pixala (Arılı) köyü meydanında, kocaman ağaçların gölgesindeki kahvede köyün önde gelenleri toplanmış. Bizi görünce önce çekinerek karşıyorlar. Buralara gelen her yabancı potansiyel bir şirket görevlisi olabilir çünkü! Milliyet'ten geldiğimizi öğrenince buyur ediliyoruz. Köyün muhtarı Cengiz İnce, Arılı vadisinde planlanan 11 HES için firma yetkililerinin geldiğini, ama köylünün ÇED toplantısı yaptırmadığını söylüyor: “İkizdere, Senoz, Çayeli'ni bilen insanlar, aynı tahribat olacak diye bir araya geldi. Fındıklı Derelerini Koruma Platformu sayesinde hocalar gelip köyü bilgilendirdi. Dava açtık, 5-6 ay önce burası SİT ilan edildi.” ... Fındıklı Dereleri Platformu'nun kurucusu Hüseyin Acar, “Burası Arılı vadisi, Kurtlar Vadisi değil!” diyor. Çağlayan ve Arılı Vadisi'nde toplam 26 HES planlandığını belirten Acar, şirketlerin isimlerinin gün gün değiştiğine dikkat çekiyor: “Yöre insanı bilinçli, sahip çıktı. Mücadele bizi de aştı. Parayla hareket etmiyoruz. Yüreğimizi koyduk bu işe. Katliamı görünce sağı solu kalmadı. Biliyoruz ki HES'ler bahane” (Evin, 2010b: 14).

Yerel eksenli toplumsal hareketlerin aşmaları gereken en önemli problemlerden biri ciddiye alınma sorunudur. Fındıklı HES Muhalefeti, örgütlenmeye başladığı günden itibaren bu soruna gereken önemi vermiştir. Ulusal basında yer almak sorunun aşılmasında hızlandırıcı etki yaratmaktadır. Bu bağlamda yazı dizisinin son gününde Fındıklı HES Muhalefeti örgütlenmesinin merkezi olan Fındıklı Dereleri Koruma Platformu'nun görüşlerine yer verilmesi, asli ve ikincil hedef kitleler nazarında Fındıklı HES Muhalefeti'nin dikkate değerliği ve güvenilirliğini arttırmıştır.

Yerel eksenli toplumsal hareket odakları, ulusal sınırlar içerisinde bilinir hale gelmek için sorunsal dikkate alan kişi sayısını artırmanın yanı sıra, sürdürülen karşı

mücadelenin ulusal medyada yer alma sıklığının ve aktarılış tarzının da yönlendirilmesi gerekmektedir. Medyanın ilgisini sadece başarılı protesto, miting, yürüyüş vb. eylemler değil, aktörler arası polemikler de çekmektedir. Sözgelimi Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 11 Ağustos 2010 tarihinde Rize'nin İkizdere ilçesinde yapımı tamamlanan Konukoğlu Cevizlik Regülatörü ve Hidroelektrik Santrali'nin açılış töreninde yaptığı konuşma ve konuşmanın Türkiye genelinde çevreci grupların tepkisini çekmesi bu bağlamdaki çarpıcı örneklerden biridir. Konuşmanın özellikle tepki çeken ve polemiklere konu olan kısmı şöyledir;

Erdoğan, "Çevreci adı altında tipler, gruplar çıkıyor ve bu sıfatla da bu HES'lere karşı çıkıyor, her türlü enerji yatırımına karşı çıkıyor; Yalan yanlış bilgilerle de kamuoyunu, vatandaşımı yanıltıyorlar" dedi. Erdoğan, "HES'ler suyu yutmuyor, suyu buharlaştırıyor, suyu buradan alıp başka yere taşıyor. Tabii hayatın devamına azami ölçüde hassasiyet gösteriliyor, gerekli miktarda su, hatta bazen suyun tamamı nehir yatağına bırakılıyor ve bırakılacak. ... Eskiden, 'su akar, Türk bakar' ifadesi hep kullanılırdı. Sonra biz buna ilave yaptık. Şimdi bunu değiştiriyoruz. Artık 'su akar, Türk bakar' değil. 'Su akar, Türk yapar' noktasına geldik. Türkiye'deki gerek barajlar gerek HES'ler noktasında yapılan bu yatırımlarla biz artık enerjimizi kendi kaynaklarımızdan üretebilmenin gayreti içinde olmaya mecburuz. Bir ülke ne kadar fazla elektrik tüketiyorsa o ülke o kadar güçlüdür, kalkınmada o denli süratle ilerliyor demektir. Fakat birileri çıkıyor, 'efendim bu eser olamaz.' Kardeşim, dünyada olamaz diye bir şey yok. Oluru için ne yapmak lazım bunu konuşmak gerekir. Olamaz demek kolay. Oluru için ne yapmak lazım? Biz insan olarak Allah'ın bize verdiği aklı, Allah'ın arabul dediği ilmi bu yolda kullanmalıyız. Eğer biz bu aklı ve bilimi kullanmadığımız sürece bu nimetlerden istifade edemeyiz" (Erdoğan, 2010: çevre.metu.edu.tr).

Konuşmanın ulusal medyaya yansımalarının ardından "Çevreci Tipler" HES karşıtı aktivistlerin ironi ile kullanacakları bir sıfat haline gelmiş ve aktif siyasette konu edilmiştir. "Çevreci Tipler" polemiğine dair medyada yer alan haberlerden bazıları şöyledir; 13 Ağustos 2010 tarihli "*Başbakan olsa olsa ranta aşiktir*" başlıklı Cumhuriyet gazetesi haberinin içeriğini, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası tarafından yayınlanan, "Çevre Mühendisleri Odası'ndan Çevre Aşığı Başbakan'a Çağrı" metni oluşturmaktadır;

"-Ben yaptım oldu- anlayışını Türkiye'nin enerji politikasında da uygulayan Başbakan'ın, "Bazı çevreci tipler çıkıp, halkı yanlış bilgilendiriyor" diyebilecek kadar ucuz bir politika uyguladığı belirtilen ... Çevre mühendisleri olarak tüm HES mağdurları ile birlikte, tek vücut, tek yürek olarak bekledikleri vurgulanan açıklamada, "Buyurun gelin, aynı masaya oturalım, bize şu çevre aşkıyızdan bahsedin, bize doğa aşkıyızdan bahsedin. Biz de size yüzlerce yıldır yaşam kaynağımız olan derelerden bahsedelim, size HES yapımı için kurduğumuz derelerimizi anlatalım. Siz yine bildiğinizi okuyun ama bizler size, vahşi rant politikanızdan dolayı yok olan doğadan bahsedelim" ifadesi kullanıldı" (Başbakan Olsa Olsa Ranta Aşiktir, 2010: cumhuriyet.com).

Sivil toplum kuruluşlarının yanında siyasi partiler de polemige katılmıştır. “Başbakan çevrecilerden özür dilemeli” başlıklı haberde, DSP Genel Başkan Yardımcısı Ayşe Jale Ağırbaş’ın, Başbakan Recep Tayip Erdoğan’ı “Çevreci Tipler” söylemi için özür dilemeye davet etmesini konu almaktadır. Aktif siyasetteki tartışmaların gölgesinde sistem aktörleri HES Mücadelesinde taraf olmaya yönelmiştir. Taraf olma hali toplumsal hareketlerin doğasında var olan bir güdüdür ancak özellikle “çevreci tipler” polemigi ile birlikte HES mücadelesinde taraf olmanın sınırları kalınlaşmıştır. Daha önce olumsuzlanan hükümet politikalarına karşı sıradan halkın sesi yükselmeye başlamıştır. Bu dönemin ardından Türkiye’de neredeyse bütün örgütlenmiş HES mücadelesi grupları için karşı olunan sistem birebir hükümet politikaları olmuştur.

Başbakan Recep Tayip Erdoğan’ın yaptığı açıklama HES Mücadelesinde yarattığı genel yansımanın yanında, Fındıklı HES Muhalefetine de doğrudan ve dolaylı etkileri olmuştur. Doğrudan etki, Fındıklı HES Muhalefeti aktivistlerinin konuşmalarına yaptıkları atıflarda kendini sıklıkla göstermektedir. 19 Ağustos 2010 tarihinde Fındıklı Dereleri Koruma Platformunun öncülüğünde düzenlenen, “Dereler Hem Özgür, Hem de Temiz Akacak” eylemi ile Arılı köyü civarında dere kenarına atılmış çöpleri toplama çalışması yapılmıştır. Eylem halkevleri.org.tr haber sitesinde “Çevreci tipler” dere temizledi” başlığı ile yayınlanmıştır.

Başbakan’ın Rize İkizdere’de HES karşıtlarına “çevreci tipler” olarak seslenmesine de değinen Acar “Biz su doğanıdır ekosistemindir bizimdir diyoruz. Ama bu sulara illaki HES yapacağız diyen tiplere karşı bizim ahlakımız da tipimiz de değişiktir. Daha da değişecektir. Bizler bu yöre insanı olarak suyumuz, onurumuza, geleceğimize sahip çıkmaktan gurur duyuyoruz” ifadelerini kullandı (“Çevreci Tipler” Dere Temizledi, 2010: halkevleri.org.tr).

Bir haber ya “dün” yayınlanmış ya da yayınlanmamıştır. İki durumda da haberin “bugün” haber değeri taşıması için yeni bir haber tarafından desteklenmesi, irdelenmesi ya da reddedilmesi gerekir. “Çevreci Tipler” kavramı HES mücadelesi veren aktivistler tarafından sıfat olarak kabul edildiği ve bahsi geçen konuşmaya atıf yapıldığı ölçüde bugünün haberi olarak hafızalardaki yerini tazelemektedir. Örnekte görüldüğü gibi, iki haberin atıflar yolu ile bağlanmasının sonucunda, Fındıklı HES Muhalefeti çöp toplama eyleminin haber değeri artmıştır. Dolaylı sonuç ise, tüm toplumsal hareket örgütlenmelerinin sahip olduğu gizil “Donkişot” ruhunun beslenmesidir. Toplumsal hareketler en güçlü oldukları zamanlarda dahi vaat ettikleri ütopyalarına ulaşmayı

başaramamışlar ancak dünyayı değiştirmişlerdir (ama istedikleri yönde değil!). Bugün toplumsal hareketler teorisyenleri, 1848 ve 68 hareketlerini birer devrim deneyimi\denemesi olarak anmaktadır. Geçmişteki toplumsal hareketler “Yel” değirmeni devirmek için çıktıkları yolda toplumu dönüştürmüşlerdir. 2011 Yıllı yeniden toplumsal hareketlerin yel değirmenine saldırısına tanıklık etmektedir. Ortada pek çok sorunsal ve sorunsallardan daha çok toplumsal hareketler örgütlenmesi bulunmaktadır. Bu bağlamda, Fındıklı HES Muhalefeti yıldızların arasında bir yıldızdır sadece. Fındıklı HES Muhalefeti demokratik sistemin en güçlü aktörü olan hükümeti\başbakanı yel değirmeni olarak belirlediğinde, belki ütopyasına ulaşamayacağını da kabul etmektedir. Ancak sistemi değiştirebilme ihtimali önemli bir motivasyon kaynağıdır. Toplumsal hareketlerin özünü, sıradan insanların sıra dışı faaliyetleri oluşturur. “Çevreci tipler” kavramlaştırması Fındıklı HES Muhalefesindeki toplumsal hareketlerin Donkişot ruhunu, yani sıradan insanı aktivistte dönüştürebilecek olan güdüyü güçlendirmiştir.

21 Aralık 2010 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan; “*Adana’da Derelerin Kardeşliği Buluşması*” başlıkla haberin içeriğinde, Fındıklı HES Muhalefetinden doğrudan bahsedilmemekle birlikte satır arasında, Fındıklı HES Muhalefetinin emsal teşkil eden bir mücadele olduğu vurgulanmıştır. “Panelde konuşan Derelerin Kardeşliği Platformu Yürütme Kurulu Başkanı Mehmet Gürkan, HES'lere karşı Fındıklı ve Artvin'de yaşanan gelişmeler ile demokratik mücadeleler hakkında bilgiler verdi” (Adana’da Derelerin Kardeşliği Buluşması, 2010: cumhuriyet.com). Habere konu edilen panel farklı coğrafyalardaki sivil toplum kuruluşlarının, birer toplumsal hareketler örgütlenmesi olarak ittifak kurmalarının örneğidir. Yeni toplumsal hareketler, çevre hareketleri ya da savaş karşıtı hareketler gibi, birleştirici -çatı- sorunsallar etrafında örgütlendiklerinde bu tür ittifaklara rastlanmaktadır. Bu bağlamda çevreci bir hareket olan Fındıklı HES Muhalefeti benzer örgütlenmelerle sıklıkla ittifaklar kurmaktadır.

Çağlayan Vadisinin Sit alanı ilan edilmesinin Danıştay kararı ile onanması ulusal medyada geniş yer bulmuştur. 5 Nisan 2011 tarihinde Zaman, Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet vb ulusal yayın yapan gazetelerde Fındıklı HES Muhalefeti'nin ve mücadeleye destek veren kitlelerin başarısı duyurulmuştur. Zaman gazetesinde “*Danıştay, 'Çağlayan Vadisi sit alanı olmaktan çıkarılsın' istemini reddetti*” başlığı ile yayınlanan haber, Hürriyet Avrupa’da “*Çağlayan Vadisi Danıştay kararı ile kurtuldu*” başlığı ile

duyurulmuştur. Her iki haberde de Fındıklı HES Muhalefeti'nin önde gelen aktivistleri Mehmet Gürkan ve Hüseyin Acar'ın açıklamalarına yer verilmiştir;

“Fındıklı Derelerini Koruma Platformu Sözcüsü Hüseyin Acar da verilen karar ile HES'lere karşı önemli bir aşama daha kat ettiklerini ifade ederek, şunları kaydetti: HES projelerine karşı Fındıklı' da sürdürülen mücadele, Derelerin Kardeşliği Platformu'nun ülke genelindeki örgütlenmesi ile örnek oluşturdu. Yaklaşık 5 yıllık mücadele süreci içerisinde Fındıklı'nın Arılı ve Çağlayan vadileri üzerinde yapımı planlanan toplam 16 projeden hiçbirinde bir kazma dahi vurdurmadık. HES firmaları artık Fındıklı'da hiçbir şey yapamayacaklarını görsünler. Ne Fındıklı'da, ne bölgemizin vadilerinde, ne de ülkemizin herhangi deresinde bir gram satılık suyumuz yoktur. Bugüne kadar olduğu gibi bugünden sonra da mücadelemizi sürdüreceğiz” (Danıştay, 'Çağlayan Vadisi Sit Alanı Olmaktan Çıkarılsın' İstemini Reddetti, 2011: zaman.com.tr).

Derelerin Kardeşliği Platformu Yürütme Kurulu Başkanı Mehmet Gürkan ise, vadilerin, derelerin etrafında yaşayan köylülerin, yaylacıların, yöre insanlarının doğal yaşam alanlarından göçe zorlandıklarını ifade ederek şöyle dedi: "Anayasa başta olmak üzere, yasalara ve hukuka aykırı işlemlerle sularımızı, vadilerimizi, topraklarımızı elimizden almaya çalışıyorlar. Yaşam mücadelesi veren bizlerin bu mücadelesi görmezden geliniyor. Yargı kararları ve yasalar yok sayılarak, HES projeleri dayatılmaya çalışılıyor. Yetmedi, yeni yasalar ve yönetmelikler çıkarılarak bizim bu mücadele gücümüz kırılmak, rant hesapları ile doğal yaşam alanlarımıza el konulmak isteniyor. Yargı bir kez daha HES savunucularına 'dur' demiştir. Bizler yaşam savunucuları olarak bu kararların da onları durdurmayacağını biliyoruz. Bu nedenle 9 Nisan Cumartesi günü, ülkemizdeki bütün yaşam savunucularını, HES'lere karşı mücadele eden bütün vadileri Ankara Kolej Kavşağında buluşmaya ve bir kez daha bu kanunsuzlukları, hukuksuzlukları ve bizlere karşı başlatılan bu kıyımı haykırmaya çağırıyoruz" dedi (Çağlayan Vadisi Danıştay Kararı İle Kurtuldu, 2011: hurriyet.de).

Ulusal medyada Fındıklı HES Muhalefeti'nin hukuk başarısının ve sorunsala ilişkin yaklaşımlarının birinci ağızdan yansıtılması yerel eksenli Fındıklı HES Muhalefeti'nin mücadelesine geniş perspektifte destek bulabilmesi için taraftarlık, farkındalık ve bağlılığın artmasına yardımcı olmuştur.

4 Ekim 2011 tarihli Hürriyet gazetesi internet sitesinde yayınlanan “*Herkes Dava Açar*” başlıklı haberde, Fındıklı ilçesinde kurulması planlanan HES'lere karşı bireysel aktivizmin önünü açan Danıştay kararı duyurulmuştur.

Ankara'da yaşayan Artvinli Hasan Sıtkı Özkazanç, Rize'nin Fındıklı ilçesi, Abu-çağlayan Deresi üzerinde “Paşalar Regülatörü ve Hidro Elektrik Santrali”ni inşa etmek isteyen özel şirket Ayan Enerji ve DSİ arasında imzalanan “Su Kullanım Hakkı Anlaşması”nın iptali için dava açtı. Ankara 3. İdare Mahkemesi davacı Özkazanç'ın, HES'in inşa edildiği bölgede yaşamadığı, “kişisel, güncel ve meşru bir menfaatinin” bulunmadığı gerekçesiyle davayı reddetti. Davacının kararı temyizi üzerine dosyayı inceleyen Danıştay 13. Dairesi kararı ders gibi bir gerekçeyle bozdu. Vatandaşa çevre, tarih ve kültürel değerlerin korunmasında dava açma yetkisi veren kararda şöyle denildi. ... “Çevre, tarih ve kültürel değerlerin korunması ve imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren konuların daha geniş yorumlanması gerektiği Danıştay içtihatlarıyla kabul edilmiş bulunmaktadır. Davacının vatandaş sıfatı ve işlemin hukuki niteliği beraber değerlendirildiğinde dava konusu işlemle meşru ve güncel bir menfaat ilgisinin olduğu,

dolayısıyla bu işleme karşı dava açma ehliyetinin bulunduğu anlaşıldığından, davayı ehliyet yönünden reddeden İdare Mahkemesi kararında hukuka uyarlık görülmemiştir.” ... Davacı Hasan Sıtkı Özkazanç, “Her iki karar, HES’ler konusunda artık her vatandaşın nerede yaşarsa yaşasın dava açabileceği konusunda bir emsal karar niteliği oluşturuyor” dedi (Dağlar, 2011: hurriyet.com.tr).

Fındıklı HES Muhalefeti sistem içi, dönüşümcü bir toplumsal hareket olarak mahkeme kararlarını araçsallaştırmaktadır. Bu bağlamda bireysel aktivistlerin mahkemeler aracılığıyla sistemi, Fındıklı HES Muhalefeti’nin istediği doğrultuda yönlendirebilmesi için gerekli hukuki alt yapıya sahip olunduğunun ulusal basında duyurulması ile ikincil hedef kitlenin taraftarlık ve farkındalığını artırıcı etkiye sahip olmuştur.

Sosyal paylaşım sitelerinin eylemsellik üzerinde etkilerini incelemek için kullanılan örnek olay “*Hara Köyü Protesto Eylemi*” aktifhaber.com, sondakika.com, haberler.com gibi haber siteleri ve hürriyet, radikal, evrensel gibi ulusal yayın yapan gazetelerde yayınlanmıştır. Hürriyet gazetesinde yayınlanan 10 Aralık 2011 tarihli “*HES’e Geçit Yok*” başlıklı haberin aktarımı şöyledir;

Doğu Karadeniz Bölgesi’nde hidroelektrik santrali (HES) yapımının planlandığı, ancak yöre halkının 5 yıldır verdiği mücadeleyle enerji şirketlerinin giremediği Rize’nin Fındıklı ilçesi Arılı bölgesinde tansiyon yükseldi. Hara Köyü sakini yaklaşık 300 kişi, Çağlayan Vadisi sınırları içindeki Arılı deresinde bir şirket tarafından sürdürülen ıslah çalışmalarının, yapımı planlanan HES için altyapı çalışması olduğunu öne sürüp köy meydanında toplandı. Grup, “Fındıklı dereleri özgür olacak” pankartı ve tulum eşliğinde inşaat alanına kadar yürüdü ve köy yolunu ulaşıma kapattı. Jandarmanın müdahalesinin başlayacağı sırada köylüler yolu ulaşıma açtı. Grup adına Kaymakam Vekili İlyas Memiş’le görüşen sözcüler, çalışmaların durdurulduğu haberini alınca dağıldı (Kaçar, 2011: hurriyet.com.tr).

Gazeteciler haber aktarımı konusunda kullandıkları başlıklara önem verirler. Başlık etkileyici, akılda kalıcı ve açıklayıcı olmalıdır. Toplumsal hareketler de kitlelere seslenirken etkileyici, akılda kalıcı ve açıklayıcı olmaya çalışmaktadırlar. Sondakika.com haber sitesinde “*Hara Köyü Protesto Eylemi*” aktarılırken kullanılan “*Karadeniz’de HES’lerin Giremediği Tek Vadide Tansiyon Yükseldi*” başlığı iki kesim açısından da istenen etkiyi yaratmaktadır (sondakika.com). Başlığın, Fındıklı HES Muhalefeti’nin bölgede aynı sorunsal etrafında örgütlenmiş diğer toplumsal hareket gruplarına nazaran daha başarılı bir mücadele verdiğine ve mücadele etmeyi sürdürdüklerine dair atıfta bulunması, Fındıklı HES Muhalefeti’nin ulusal medya araçlarını doğru yönlendirdiğine işaret etmektedir.

Genel olarak ulusal medyada yayınlanan Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgili haberler Fındıklı HES Muhalefeti'ni destekleyici yöndedir. Bu durumun en önemli iki sebebi, Fındıklı HES Muhalefeti'nin toplumsal hareketler repertuarını kendine uyarlamadaki başarısı ve sorunsallarının çevre hareketleri gibi, çatı bir toplumsal hareket olmasıdır.

2.3.10.2. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından Ulusal Medyanın Çözümlemesi

164 kişilik örnekleme sorulan “Fındıklı HES Muhalefeti'nin kullandığı araçlar ne oranda dikkatinizi çekiyor?” sorusuna ulusal medya bağlamında verilen cevapların dağılımı şöyledir;

Tablo 27: Ulusal Medyanın Dikkat Çekme Sıklık Oranları

		ulusalmedya			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nadiren	25	15,2	15,2	15,2
	sadecerastladıgımda	66	40,2	40,2	55,5
	herzaman	73	44,5	44,5	100,0
Total		164	100,0	100,0	

Katılımcıların sadece %15,2'lik kesimi ulusal medya ya dikkat sıklığını nadiren olarak belirtmiştir. Bu doğrultuda, ulusal medyanın dikkat çekme sıklık analizi Fındıklı HES Muhalefeti hedef kitlesinin ulusal medya araçlarından yoğun olarak etkilendiğini göstermektedir.

Yerel eksenli bir toplumsal hareket olarak Fındıklı HES Muhalefeti, ulusal medyayı hem asli hedef kitleye hem de ikincil hedef kitleye ulaşmak için kullanmaktadır. Katılımcıların ikamet ettikleri şehirlere bakıldığında ulusal medyanın sınırlarının yerel değil “ulusal” olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda Fındıklı HES Muhalefeti'nin ikincil hedef kitlesi ile en önemli bağlantı noktasının ulusal medya olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 28- Ulusal Medyanın Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet – Fındıklı Bağlantısı –İkamet Edilen Şehir Açısından Tanımlama Analizi

fındıklıbağlantısı * ulusalmedya Crosstabulation

cinsiyet				ulusalmedya			Total
				nadiren	sadece rastla dığım da	her zaman	
kadin	fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	0	7	14	21
			% within fındıklıbağlantısı	,0%	33,3%	66,7%	100,0%
		fındıklı kökenliyim	Count	1	1	6	8
			% within fındıklıbağlantısı	12,5%	12,5%	75,0%	100,0%
		ailem fındıklı'da yaşıyor	Count	1	0	2	3
			% within fındıklıbağlantısı	33,3%	,0%	66,7%	100,0%
		fındıklı'da tanıdıklarım var	Count	5	7	4	16
			% within fındıklıbağlantısı	31,2%	43,8%	25,0%	100,0%
	HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	2	5	4	11	
		% within fındıklıbağlantısı	18,2%	45,5%	36,4%	100,0%	
	diğer	Count	3	4	1	8	
		% within fındıklıbağlantısı	37,5%	50,0%	12,5%	100,0%	
Total			Count	12	24	31	67
			% within fındıklıbağlantısı	17,9%	35,8%	46,3%	100,0%
erkek	fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	5	14	25	44
			% within fındıklıbağlantısı	11,4%	31,8%	56,8%	100,0%
		fındıklı kökenliyim	Count	1	0	5	6
			% within fındıklıbağlantısı	16,7%	,0%	83,3%	100,0%
		ailem fındıklı'da yaşıyor	Count	2	2	0	4
			% within fındıklıbağlantısı	50,0%	50,0%	,0%	100,0%
		fındıklı'da tanıdıklarım var	Count	0	7	6	13
			% within fındıklıbağlantısı	,0%	53,8%	46,2%	100,0%
	HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	3	10	5	18	
		% within fındıklıbağlantısı	16,7%	55,6%	27,8%	100,0%	
	diğer	Count	2	9	1	12	
		% within fındıklıbağlantısı	16,7%	75,0%	8,3%	100,0%	
Total			Count	13	42	42	97
			% within fındıklıbağlantısı	13,4%	43,3%	43,3%	100,0%

Kadın katılımcıların %46'sı erkek katılımcıların % 43'ü ulusal medya dikkat oranını her zaman olarak belirlemiştir. Bu bağlamda ulusal medyanın dikkat oranının cinsiyetler bazında kısmi oranda dengeli bir dağılım sergilediğini göstermektedir. Fındıklı HES Muhalefeti repertuarının kullandığı diğer eylem ve iletişim araçlarında olduğu gibi asli hedef kitle içerisindeki kadınların dikkat oranları öne çıkmaktadır. Söz gelimi, Fındıklı'da yaşadığını belirten erkek katılımcıların ile %56,8'i kadın katılımcıların %66,7'si ulusal medyanın her zaman dikkatlerini çektiğini belirtmiştir. Ailesinin Fındıklı'da yaşadığını belirten erkeklerin hiç biri ulusal medyanın her zaman dikkatini çektiğini belirtmezken, kadın katılımcıların %66,7'si ulusal medyaya yönelik dikkat sıklığını her zaman olarak belirtmiştir.

2.3.11. Yerel Medya

Gazeteler birer iletişim aracıdır. Toplumsal hareketlerde kitleleri eyleme teşvik eden iletişim “siyasal iletişim”dir. Hem siyasal iletişimin hem de yerel siyasetin önemli bir bileşeni ve taşıyıcısı, günümüzde adına kısaca ‘yerel medya’ denilen, yerel ölçekli basın yayın araçlarıdır (Örs ve Örs, 2011: cumhuriyet.com.tr). Yerel gazeteler, yerel gündemin takibinde ve halkın düşüncelerini yansıtmakta kullanışlı ve takip edilebilir basın yayın araçlarıdır. Türkiye’de yerel basın vilayet gazeteleri adıyla 1960’lardan sonra oluşmaya başlamıştır ((t.y): egitimpr.com). Yerel gazete yalnızca belli bir bölgede yayımlanan ve okunan, ulusal haberlerden farklı olarak yerel haberlerin ve konuların yer aldığı gazeteler ya da genel olarak bir kasaba ya da kentte yaşayan insanları ilgilendiren haberlerin yer aldığı ve o kentte yayımlanan gazete olarak tanımlanabilir (maxihayat.net). Ulusal gazetelere kıyasla yerel gazeteler, Türkiye kıtas alındığında, yüksek tirajlara sahip değildir. Yerel gazeteler, tanımın da içerdiği gibi görece sınırlı bölgelere ve kitlelere hitap eder. Etkileşimi belirli ölçüde kısıtlayan bu durum aynı zamanda lehte bir olgudur. Tıpkı tez içerisinde ele alınan Fındıklı HES Muhalefeti’nde Yeni Viçe Gazetesinin halkı yönlendirmede oynadığı rol gibi. Yerel gazetelerin – ve yerel medyanın- üç temel sınırlayıcısı vardır; sınırlı bölge, sınırlı kitle ve sınırlı mesaj.

Sınırlı Bölge: Yerel gazetelerin ulaşımını büyük ölçüde coğrafi olarak sınırlı olmasını ifade eder. Bu sınırlılık hali teknolojik gelişmelerle birlikte değişmiştir. *Yeni Viçe Gazetesi* örneğinde olduğu gibi, yerel gazete satış açısından Fındıklı ilçesi ile sınırlı bir ulaşım ağına sahiptir. Ancak gazetevice.net adresi üzerinden yayın yapan resmi internet sitesi aracılığıyla sınırlı olan coğrafi ulaşım ağı sınırlarını internet üzerinden görece sınırsızlaştırmıştır.

Sınırlı Kitle: Yerel gazetelerin asli okur kitlesi yerel halktır. Sınırlı kitle, yerel medyanın mahalli sınırlar içerisindeki halkı ilgilendiren haberlere öncelik vermesinin ve sınırlı bölgeye hitap etmesinin bir sonucudur. İnternetin bölgesel anlamda sınırları muğlaklaştırdığı, hatta ortadan kaldırdığı ortaya sürülen bir iddia olmakla birlikte yerel gazetelerle ilgilenen kitlenin belirli bir yöreye ait oluşu değişmemiştir. Hiçbir bağlantısı olmadığı halde başka bir yörenin yerel gazetesini takip eden kişilere veya kitlelere rastlamak nadir bir olgudur.

Sınırlı Mesaj: Yerel gazetenin sınırlı bir bölgeye ve kitleye hitap etmekte olduğu düşünülürse yayınlanan yazıların ve haberlerin belirli bir doğrultuda olacağı söylenebilir. Ulusal medyanın tarafsızlığı dahi tartışılırken yerel medyanın tarafgir olması beklenmeyen bir durum değildir. Yerel medya ulaşmak istediği kitleye ulaştırmak istediği mesajı vermekte daha az gizil davranabilme yetisine sahiptir.

Yerel gazetelerin sınırlı bölge, sınırlı kitle, sınırlı mesaj özellikleri, toplumsal hareketlerde Tilly'nin çizdiği kıstaslar içerisinde; makul olma, birlik, sayı ve bağlılık kıstasları ile doğru orantılıdır.

Fındıklı HES Muhalefetinin toplumsal hareketler bağlamında incelenmesinde; yerel ölçekli gazetelerin konuyu ele alış sıklıkları, haber tarzları önemli veri kaynaklarıdır. Toplumsal hareketler, yerel ve ulusal medyayı evvelden beri “bilinçlen” me\dirme araçları olarak kullanmaktadır. Tez kapsamında yerel medya, yerel gazeteler ve yerel eksenli haber siteleri olmak üzere iki kısımda incelenmiştir. Tez kapsamında Fındıklı HES Muhalefeti repertuarı içerisinde yer alan yerel medya araçlarından, Fındıklı ilçesi merkezli *Yeni Viçe Gazetesi*'nin 2009 ve 2010 yılları haber arşivleri incelenmiştir.

2009 Yıllı Yeni Viçe Gazetesi HES Muhalefeti Yayınları²⁹

Tarih	Haber Başlıkları	Haber Sayısı
06 Ocak 2009	-	-
13 Ocak 2009	-	-
20 Ocak 2009	-	-
27 Ocak 2009	-	-
03 Şubat 2009	Hukuk İkizdere'de de Üstün Geldi	1
10 Şubat 2009	HES'lere 'PES' Dedirten Kararlar... Hemşin'de Kurtuldu HES'ler Rize'nin Geleceğini Karartıyor!	3
17 Şubat 2009	HES Lobisi İş Başında! Herkes Aklını Başına Almalı'	2
24 Şubat 2009	HES'ler İçin Bilim Kurulu	1
03 Mart 2009	Amaç Halkın Doğru Bilgilendirilmesi	1
10 Mart 2009	-	-
17 Mart 2009	Sularımız Yabancılar Peşkeş Çekiliyor!..	1
24 Mart 2009	-	-
31 Mart 2009	-	-
07 Nisan 2009	Çevreciler Meşalelerle Yürüdü	1
14 Nisan 2009	-	-
21 Nisan 2009	HES'lere Karşı Birlik Çağrısı	1
28 Nisan 2009	EPDK 9 HES'e Daha Vize Verdi!	1
05 Mayıs 2009	-	1

²⁹ Yeni Viçe Gazetesi 2009 yılı arşivi'nden alıntılanmıştır. www.gazetevicenet adresinden arşive ulaşılabilir ancak tez kapsamında kullanılan haberler gazetede yayınlanmış olanlardır.

12 Mayıs 2009	-	-
19 Mayıs 2009	Güneysu'da HES Tepkisi	1
26 Mayıs 2009	Çevrecilerin İdeaları Hurafeymiş HES'lerin Kılıfı Enerji Açığı	2
02 Haziran 2009	-	-
09 Haziran 2009	İkizdere Vadisi HES'lerin Yükünü Taşıyamaz!..	1
16 Haziran 2009	HES'lere Hayır, Eko Turizme Evet!.. İkizdere'de Santral Gerginliği Doğu Karadeniz, HES Sarmalı Altında	3
23 Haziran 2009	Uyduruk ÇED Raporları Var HES'ler Birer Birer duruyor	2
30 Haziran 2009	-	-
07 Temmuz 2009	Fındıklı'da HES Gerginliği HES'ler Dereleri Kurutacak Ama, Tarihi Köprüler, Turizme Kazandırılıyor	2
14 Temmuz 2009	Çay Bizim Geleceğimiz, HES'lere Karşıyız HES'ler Canımız Alacak	2
21 Temmuz 2009	HES'ler İnsan Yaşam Alanları İle Çayın Geleceğini Tehdit Ediyor	1
28 Temmuz 2009	Fındıklı HES'lere Direniyor İkizdere Vadisinden HES'lere İzin :Yok!..	2
04 Ağustos 2009	HES'lere Heyelan Soruşturması Şavşat da HES istemiyor	2
11 Ağustos 2009	Doğaya Sahip Çıkmazsanız Canınız Acır!.."	2
	Artvin'de Yine Hukuk Üstün Geldi	
17 Ağustos 2009	-	-
25 Ağustos 2009	HES'lere Karşı Taş Eylemi	1
01 Eylül 2009	Rize'de Eylem, Trabzon'da Umud Kaynağı... HES Çalışmaları İkizdere'de Karayolunu Bozdu	2
08 Eylül 2009	HES Projelerinin Hukuksuzluğu Çıldırtıyor HES Çalışmaları İsyan Ettiriyor	2
15 Eylül 2009	-	-
29 Eylül 2009	-	-
06 Ekim 2009	HES'lere Karşı Bölgesel Miting	1
13 Ekim 2009	"Doğaya Meydan Okunmaz!"	1
19 Ekim 2009	-	-
27 Ekim 2009	Karadeniz Enerji Çöplüğü Olmasın	1
03 Kasım 2009	HES'lere Yumurtalı Protesto SİT Alanları Tehdit Altında HES İkizdere'yi Yuttu	3
10 Kasım 2009	HES'ler Durmak Bilmiyor...	1
17 Kasım 2009	EPDK'dan HES Şirketlerine İnceleme	1
24 Kasım 2009	Güneysu'da HES Toplantısına Tepki!.. HES'lere Horonlu Protesto Karadeniz Dereleri Taksim'de Yürüdü Madenli'de ÇED Tepkisi!	4
01 Aralık 2009	Halkı Kandıramayacaksınız!.. Doğu Karadeniz'de 2 Bin Mikro HES HES'lere Sanal Açılış HES'lere Yeni Bir Hukuk Darbesi	4
08 Aralık 2009	HES'ler Termal suları Tehdit Ediyor	1
15 Aralık 2009	Özgür Akan Sularımız Tutuklatılmayacağız!.. Dereyi kurutana Ceza Niye Yok? İkizdere Sahipsiz ve Yeşilsiz Kalmak İstemiyor...	4
22 Aralık 2009	Fırtına Vadisi'ne İmar Planı Hazırlığı Türkiye Su Meclisi Rize'de Toplanıyor!.. HES'ler Çevreyi Yok Edecek	2
29 Aralık 2009	Senoz Artık Doğal Değil Su, Doğu Karadeniz'in Ana Çimentosudur!	3

Fındıklı'da HES'ler İçin Yeniden ÇED Toplantısı!..

2010 Yıllı Yeni Viçe Gazetesi HES Muhalefeti Yayınları³⁰

Tarih	Haber Başlıkları	Haber Sayısı
5 Ocak 2010	HES Projeleri Gerçeklikten Uzak ve Amaçsızca Yapılıyor!.. İkizdere Vadisi Yok Edilmek İsteniyor	1
12 Ocak 2010	Sadece Doğa ve Dereler Değil, Hukuk da Katlediliyor!.. Fındıklı, Yine ÇED Toplantısını Yaptırmadı... HES Bilgilendirmesine Tavır!	2
19 Ocak 2010	HES Çalışmaları Can Aldı Suya Efendi Kabul Edilemez... Su Yaşam Kaynağıdır... Ticari Bir Mal Değildir! Sahte ÇED Raporları Karadeniz'de Gözyaşı Akıtacak!.. Kongrede HES Tepkisi	4
26 Ocak 2010	Halkı HES Sürecine Katamadılar Hukuk HES'leri Durduramıyor!.. İstanbul'da HES'lere İsyanlı Eylem!..	3
2 Şubat 2010	Güneysu'da HES depremi!	2
9 Şubat 2010	HES Lisansları İptal Edilmeli Derelerimize Gözümüz Gibi Bakıyoruz... Fındıklı Çağlayan Deresinin Yardı Kalkanı Yargıdan HES Projelerine Durdurma	2
15 Şubat 2010	Senoz'a Valilik İncelemesi Senoz Vadisine Yine HES Darbesi Fındıklı'da Taş Ocağı Aldatmacası!	3
23 Şubat 2010	Derelerimiz Yaşam Kaynağımız, Can Suyumuzdur!.. Karadeniz Dereleri Ankara'ya Aktı Doğu Karadeniz'in Canına Okunuyor!.. İkizdere'yi Öldürtmeyeceğiz!	4
02 Mart 2010	ÇED Toplantısına HES Protestosu Bilgilendirme Değil, Halkı Kandırma Toplantısı! Fırtına, Sanat Vadisi Olmalı	3
09 Mart 2010	HES'lerde Kamu Yararı Değil, Rant Yararı Var Herkes, Yaşama ve Varlığını Koruma Hakkına Sahiptir! Köylüler ÇED Toplantısını Bastı!	4
16 Mart 2010	Tarkan, HES'leri Protesto Edemedi! Can Suyu Arttı, Davaya 'Ret' Çıktı SİT Tepkisi İstifa Getirdi HES İnşaatları Mağdur Ediyor	4
23 Mart 2010	HES'lerin 'Gerilim' Hattı... Gerilim İçinde Yaşıyorlar!.. HES'ler TBMM'de Bu Vahşi Saldırığı Kim Durduracak?	3
30 Mart 2010	HES'lere Karşı Taviz Yok!.. Kim Durduracak?.. "Sularımız, Derelerimiz ve Vadilerimiz Kuşatma Altında!" HES'ler Mahkeme Kararı Dinlemiyor!	4
06 Nisan 2010	HES'ler Kano Sporuna da Darbe Vuracak! Vatandaşların Baltalı- Nacaklı HES Bekçiliği Cevizlik HES Şalt Sahası için Bilirkişi incelemesi Fındıklı'dan HES'lere Şenlikli Hayır!.. Bir Yanda HES Diğer Yanda İçme Suyu!.. Güneysu'ya Gürgen Suyu	4
13 Nisan 2010	'Altın Ayı'lı Bal da HES'lere Karşı!.. Turizmi, HES Projeleriyle mi artırmalıyız? HES'lerin Tehdit Ettiği Derelerde RÜ'den Bir Buluş Daha... İki Yeni Kefal Türü Keşfedildi	3

³⁰ Yeni Viçe Gazetesi 2010 yıllı arşivi'nden alıntılanmıştır. www.gazetevicenet adresinden arşive ulaşılabilir

20 Nisan 2010	HES'lere Araştırma Komisyonu Derelerin Kardeşliği Platformu'ndan Orman Bakanına 'Lobicilik' Tepkisi "Bilime, Çevreye ve Hukuka Karşı Bir Kastı mı Var?" "Çayına ve Suyuna Sahip Çık" HES'ler Geleceğimizi Mahvediyor Ama... Rize'nin Geleceği Turizm'de Başbakan Erdoğan HES'lere El Attı Öğrencilerden HES'lere Hayır!..	6
27 Nisan 2010	Yargı Dur Diyor HES'ler Çoğalıyor Ambarlık HES Projesine 2. iptal Davası Kadıköy'de HES ve Çernobil Eylemi	3
04 Mayıs 2010	Geride Dönüşümsüz Zararlar Veriyorlar! Senoz'da Tarihi Bir Karar Daha	2
11 Mayıs 2010	"Biri Bizi Kurtarsın!.." Orman Bakanın Anahtarlı Protesto Sayfa Hukukun Üstünlüğü 'Yok' Sayılmasın	3
18 Mayıs 2010	Başbakan'ın HES'leri Mahkemelik Oldu! Satılık Ne Deremiz, Ne de Suyumuz Var!.. HES'lerde Sıra Başbakan'ın Derelerine Geldi!.. Havza Planlarını Ciddiye Almıyoruz.	4
25 Mayıs 2010	Hukuk Tanımazlıkta Son Nokta HES'ler Katlediyor!.. HES'lere Karşı SİT Tartışması Güneysu'da HES İsyanı!..	4
01 Haziran 2010	Artık Derelerimizi Çalıyorlar!..	1
08 Haziran 2010	Sularımız Çalınıyor... Derelerimiz Kuruyor... Çevre Gününde, Çevre Bakanına İstifa Çağrısı Karadeniz İnsanı Susuz Bırakılıyor	3
15 Haziran 2010	HES'lere Bir Darbe de Başbakan'ın Baba Ocağı'ndan HES'lere Karşı Bir Yürütmeyi Durdurma Kararı Daha Dünyanın Biyosfer Rezerv Alanına HES Tehdidi Dereler Özgürdür, Özgür Akacak "HES Eldi, Has Oldi"	5
22 Haziran 2010	HES'ler Telafisi Güç ve İmkânsız Zararlar Veriyor... Dere Kenarlarına Tahliye!	2
29 Haziran 2010	Yargı'nın da 'Dur' Dediği HES Mühürlendi Aynı HES'e 3 Ayrı Durdurma Kararı	2
06 Temmuz 2010	HES'ler Dereleri Birer Birer Kurutuyor HES'ler Durana Kadar Mücadelemiz Durmayacak! Yalçın Bayer Rize'yi Yazdı (köşe yazısı)	3
13 Temmuz 2010	HES Projelerinden Vazgeçilmeli!.. HES'lere Karşı 16 Yeni Dava Hazırlığı Proje Aynı, Firmalar Farklı "İkizdere Kaderden Kaçamadı" Karadeniz'in Bahtı Kara Dereleri Bilirkişilere HES Tepkisi	6
20 Temmuz 2010	HES'e Onay Verdi, Sopayı Yedi!.. Senoz HES'ten Kurtaramıyor Dereler Şavşat'a Aktı Madenli'de Yine HES Tartışması Borçka Aralık'ta Halksız ÇED Toplantısı	5
27 Temmuz 2010	HES'lerin Katliamı Bütün Vahametiyle Ortada!.. Maçahel'de HES Kamu Yararına Uygun Değil!..	2
03 Ağustos 2010		-
10 Ağustos 2010	HES'ler Turizme de 'PES' Dedirtti! Başbakan Yargıyı 'Yok' Sayar!.. Başbakanlıktan Basına Akredite iptali Su Boşa Akmaz!..	4
17 Ağustos 2010	Erdoğan Yargıyı Yok Saydı! Çevrecileri 'Tip' Olarak Niteledi, Yalancılıkla Suçladı!	3

24 Ağustos 2010	Cevizlik HES için Suç Duyurusu ÇED'ler Formalite, Yapılan HES'ler Zararlı'.. ÇED'ler iptal ediliyor, Bakan Övünüyor! Endemik Türlerle 'Can Suyu' Tehdidi Çevreci 'Tip'lerden Derelerde Seferberlik	4
31 Ağustos 2010 ³¹	Bilgi ve Tecrübeye Saygı Gösterilmedi!.. ³²	1
07 Eylül 2010 ³³	-	-
14 Eylül 2010 ³⁴	-	-
21 Eylül 2010	-	-
28 Eylül 2010	3 HES'e Daha İptal Kararı HES'lere Bir Durdurma da Giresun'dan HES Mücadelesinde Süreç İşliyor...	3
05 Ekim 2010	HES'ler Germeye Devam Ediyor!.. Tulumlu – Horonlu HES Protestosu Senoz'da HES Gerginliği	3
12 Ekim 2010	ÇEKÜD'den HES'lere İnceleme	1
19 Ekim 2010	Köylüler Engelliyor, HES'ler Durmak Bilmiyor... DSİ'nin HES İsyanı!	3
26 Ekim 2010	Karadenizlinin Yüreği Acıyor İkizdere'nin Kalanı Özgür Akacak Başbakan Kızdı, Çevreciler Sevindi... Hemşin'de HES'lere Geçit Yok Başbakana İkizdere Çıkışı! Karar Bölge Halkını Sevindirdi!	6
02 Kasım 2010	Çevre Bakanlığı İkizdere İçin Yargıya Gidiyor! Hükümetten İkizdere İçin Çevreye Rest! SİT Alanları İçin 'Kurda Kuzu' Korkusu Bakan'ı Çevreciden Korudular... HES'lerin Önü Açılırsa Ankara'ya Akarız Çevrecilerle Bakan Savaşı Kızışıyor HES'çi Sandılar, Böcekçi Çıktı SİT Kararı, Ovit Tünelini Etkilemez! AKP'li Başkan Bile İsyan Etti	9
09 Kasım 2010	Hukuk İçinde Mücadele Veriyoruz HES'lerde Asıl Hedef Rant Paylaşımı!.. HES'lerin Zararları Şimdi Daha İyi Anlaşıyor HES'lere Yağlıdere Protestosu HES'lere Yerel Meclis Freni Derelerin Kardeşliği Platformu TÜYAP'ta Hamzaçebi'den HES Çıkışı	7
12 Kasım 2010	35 Kilometrelik Vadide 35 HES Projesi Hemşin'den Mektuplu HES Protestosu Doğayı Heba Etmeyelim!	2
23 Kasım 2010	HES'lere Karşı Vadilerin Çılgılığı HES Karşıtları Brüksel'de 2 Bin 200 Metre'de HES Protestosu HES'lerle Gelen Kader "Mahiye Morgül köşe yazısı" Dünyayı Çalmak "Bekir Çoşkun" ³⁵	5
30 Kasım 2010	SİT, ÇED Toplantısını Erteletti Ankara da HES İsyanı!	3
07 Aralık 2010	Derelerin Kardeşliği Platformu Dayanışma Çağrımızdır!.. ³⁶ Kardeş Derelerin Coşkulu Buluşması!	3

³¹ Rize-Gündoğdu'da yaşanan sel felaketti

³² Haberin içeriğinde HES bilgilendirilmesi bulunmaktadır.

³³ 12 Eylül Anayasa Referandum u

³⁴ 12 Eylül Anayasa Referandum u

³⁵ Köşe yazısı

³⁶ İlan edilmiş çağrı metni...

14 Aralık 2010	HES'lere Kur'an'lı Protesto 'Üç – Beş Çapulcu' Değil, Yaşama Sahip Çıkan Milyonlar! HES'ler Yasalara, Hukuka ve Mevzuata Uygun Değil... Kamu Yararı Yok!	4
21 Aralık 2010	HES'ler Denize Kadar İndi... Kültürel ve Doğal Varlıklarımızın Ölüm Fermanı HES'çileri Karşılacaklar!.. Fındıklı'da Satılık Su Yok!.. HES Firmasına Suç Duyurusu Güneysu'da Bilirkişi İncelemesi Derelerin Kardeşliği Adana'da HES'lere Karşı Mücadele Kitaplaştı Derlerin Kardeşliği... Nevzat Özer ³⁷	7
28 Aralık 2010	Bu Memleket Sahipsiz Değil! HES Firmaları Güneysu'da 'Gürgen'e Çarptı Güneysu'da ÇED Bilmecesi Geleceğimizin Mücadelesini Veriyoruz... Onların Yasaları Varsa Bizim Gücümüz Var!.. Hukukçular "Derelerin Kardeşliği" için Buluştu Derelerin Kardeşliği Fatsa'da Abdest Alacak Su Bile Bulamıyoruz Yer Seçimi Doğru Değil! Koruma Öncelikli Doğal Alanlar Ticarileştirilecek	8

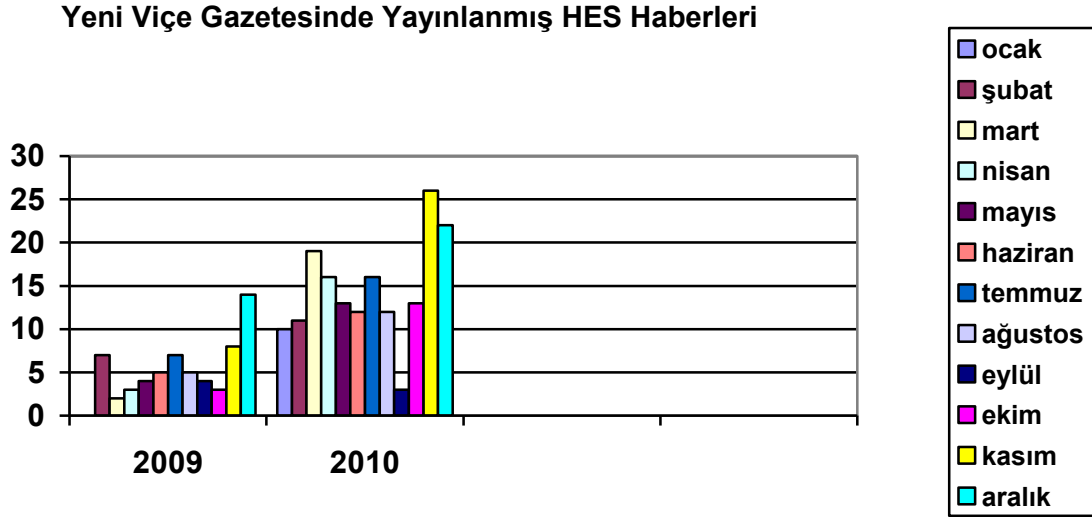
2.3.11.1. Yeni Viçe Gazetesi Haber Aktarımının İncelenmesi

Fındıklı HES Muhalefeti Bağlamında Yeni Viçe Gazetesinin 2009 -2010 yılları arasındaki haber yayımlarını incelendiğinde iki asli sonuca ulaşılabılır. Birincisi HES'lerle ilgili yapılan haber sayısında 2010 yılında 2009 yılına göre belirgin bir artış yaşandığıdır. Bu durum yazar ve okuyucu kitlesinin, HES muhalefetine ilişkin ilginin artığına ve HES muhalefetinin kemikleşmiş bir haber görünümü taşıdığına işaret etmektedir. Diğer çikarsama ise, haber yoğunluğu taşıyan dönemlerde, HES'lerle ilgili haberlerin sayısında azalma olduğudur. Sözgelimi 14 Eylül 2010 ve 21 Eylül 2010 tarihlerinde yayınlanan gazetelerde, haber eksenini 12 Eylül Anayasa Referandumunun etrafında şekillenmiş ve Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgili haber yayını yapılmamıştır.

³⁷ Köşe yazısı

**Grafik 2: Yeni Viçe Gazetesi 2009 – 2010 Yılları Fındıklı HES Muhalefeti Haber
Yayınlanış Sıklığı Grafiği**

Haberlerin içeriklerine göre değerlendirilmesi gazetenin grafiğe yansıtıldığı hali ile üç aylık periyotlara bölünmesi ve her bir periyotta listelenen ilk haberin çözümlenmesi yöntemi ile yapılmıştır. Bu bağlamda 2009 yılı Yeni Viçe Gazetesi dört periyotta incelenmiştir. Ocak-Şubat-Mart ayları birinci periyodu oluşturmaktadır. Haber çözümlenmesinde “*Hukuk İkizdere’de Üstün Geldi*” başlıklı haber kullanılmıştır. Haberin özü; sit kapsamına alınan İkizdere Vadisindeki HES inşaatları için oluşturulan ÇED raporunun iptal edilmesidir. Haberin aktarımında Fındıklı HES Muhalefeti’nin benzer başarısına değinilmiştir; “önce Fındıklı’nın Çağlayan ve Arılı Vadilerini SİT alanı kapsamına aldırması. İkizdere Vadisi için de SİT kapsamı kararı aldırın çevrecilerin başvurusu üzerine Rize İdare Mahkemesi, bu kez de İkizdere vadisinde yapımı süren HES İnşaatı için açılan davada ÇED raporunu iptal etti” (Hukuk İkizdere’de Üstün Geldi, 2009: gazetevicenet). Haberin devamında HES’lerin olumsuzlukları ve EPDK’nın HES şirketine verdiği lisansın değiştirilişi aktarılmıştır. Metnin satır aralarında “İkizdere vadisi yeşil olacak”, “baş belası haline gelen HES şirketleri” ve “yürütülen kapsamlı ve planlı mücadeleler sonrasında ulaşılan iptal kararları” vurguları ile haber, Fındıklı HES Muhalefeti’nin bakış açısını yansıtmaktadır.

İkinci periyot –Nisan-Mayıs-Haziran dönemini içerirken incelenen metin 07 Nisan tarihli “*Çevreciler Meşalelerle Yürüdü*” haberidir. Haberin özü, Fındıklı Derelerini

Koruma Platformu'nun, Fener Alayı düzenlemesidir; "Fındıklı dereleri korumak, bölgede kurulmaya çalışılan Hidroelektrik Santrallerini engellemek ve çevreci bir görüşle doğaya verilecek zararları engellemek amacıyla kurulan 'Fındıklı Derelerini Koruma Platformu' Fındıklı'da 'fener alayı' düzenledi" (Çevreciler Meşalelerle Yürüdü, 2009: gazetevice.net). Haber Fındıklı Dereleri Koruma Platformu'nun yaptığı basın açıklaması ile devam etmektedir. Metnin satır aralarında mücadelenin ne pahasına olursa olsun sürdürüleceğinin vurgusu yapılmaktadır.

Üçüncü periyot Temmuz- Ağustos- Eylül aylarını kapsamaktadır. "*Fındıklı'da HES Gerginliği*" başlığıyla haber 07 Temmuz 2009 tarihinde Yeni Viçe Gazetesinde yayınlanmıştır. Haber 30 Haziran 2009 tarihinde gerçekleştirilen ÇED Bilgilendirme toplantısı protestosunu aktarmaktadır; "Arılı Vadisi'nde yapılması planlanan Çatak Hidroelektrik Santrali (HES) inşaatı için halka yönelik düzenlenen Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) bilgilendirme toplantısı, HES'lere tepki gösteren yöre halkının protestoları nedeniyle gerçekleşmedi" (Fındıklı'da HES Gerginliği, 2009: gazetevice.net). Haber içeriğinde Derelerin Kardeşliği Platformu dönem sözcüsü Ömer Şen'in yaptığı basın açıklaması aktarılmıştır;

"...Doğu Karadeniz vadileri Türkiye elektrik üretimine %2,3 enerji katkı için katledilmek istenmektedir. Peki, neden enerji için HES'lerde diretiliyorlar. Günümüzde ve gelecekte 'petrol savaşlarının' yerini 'su savaşlarının' alacağı artık herkesçe bilinmektedir. Bu da, enerjinin bahane edilerek derelerimizin birer birer satılmasını gündeme getirmektedir. Özel sektörle 'su kullanım anlaşmalarının' yapıldığı günümüzde, suyumuzu el koyma hesapları yapılmaktadır. Yapacakları HES'lerle doğamızı yok edecekler ve yaşamımızı sürdürdüğümüz bu vadilerden göç etmemizi sağlamaya çalışacaklar. İçine girdiğimiz yaz döneminde tüm duyarlı insanları yöremizi görmeye, bu yörede vakit geçirmeye ve yapılmak istenen yıkımın, nasıl bir cennet güzelliği yok olma tehdidi ile baş başa bıraktığını yerinde görmeye davet ediyoruz. Bu cennet vadileri yok edemezsiniz. Suyumuzu satamazsınız. Buralara santral yapamazsınız. Doğu Karadeniz dereleri özgür olacak (Fındıklı'da HES Gerginliği, 2009: gazetevice.net).

Basın açıklaması, Fındıklı HES Muhalefetinin mücadelesinde kullandığı pek çok argümana yer vermektedir. Haberin basın açıklamasını aktarması ve 21 Temmuz'da görevlilerin yeniden geleceğinin, protesto eyleminin tekrar düzenleneceğinin vurgulanması Yeni Viçe Gazetesinin Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde taraf olduğunu yansıtmaktadır.

Dördüncü periyot Ekim- Kasım- Aralık aylarını kapsamaktadır. Çözümünecek haberin başlığı "*HES'lere Karşı Bölgesel Miting*"tir. Haber Samsun Çevre Birliği

Platformu tarafından düzenlenmesi planlanan “Karadeniz Enerji Çöplüğü Olmayacak” yürüyüş ve mitinginin Karadeniz bölgesini kapsayacağını belirtmektedir. Yapılan açıklamada; “Miting ve yürüyüşe Zonguldak, Bartın, Sinop, Amasya, Çorum, Tokat, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin illerinden katılım olacak” söylemi ile yerel odaklı HES muhalefetlerini bölgesel işbirliğine teşvik etmektedirler (HES’lere Karşı Bölgesel Miting, 2009: gazetevice.net). Fındıklı HES Muhalefeti’ne doğrudan atıfta bulunmayan haber, HES’lerin bölge çapında sorun olduğunun ve Fındıklı’nın yalnız olmadığını altını çizmektedir.

Yeni Viçe Gazetesi 2009 yılı arşivinden 4 farklı periyotta 4 adet haberin çözümlenmesi sonucunda Fındıklı HES Muhalefetinin ve yerel basın, HES sorunsalı karşısında benzer görüş ve tavırlar içerisinde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yerel eksenli toplumsal hareketler, yerel basın araçlarını davalarına taraf olarak çekmekte başarılıdırlar. Bu durum, toplumsal hareketler örgütlenmelerinin sorunsalı duyurmak, tartışmak, taraftarlık ve farkındalığı artırmak için gazete, dergi vb medya araçlarını hazırlayıp kullanmasına benzemekle beraber, yerel medyanın sadece o sorunsal ile ilgilenenlere değil de bütün bir yöreye hitap etmesi açısından farklıdır.

2.3.11.2. Yerel Eksenli Haber Sitelerinde Fındıklı HES Muhalefeti

Daha önce belirtildiği gibi iletişim teknolojilerindeki gelişmeler medyayı ve habercilik anlayışını kökten değiştirmiştir. Yerel medyanın internet ile birlikte keşfettiği bölgesel haber siteleri, yerel gündem takibinde internet kullanıcılarının sıkça başvurduğu araçlar haline gelmiştir.

Yerel eksenli toplumsal hareketlerin asli hedef kitlesi, yerel haber sitelerinin kullanıcıları arasındadır. Bu bağlamda 2000 sonrası toplumsal hareketlerin kullandıkları internet araçları arasında haber siteleri de bulunmaktadır. Yerel haber siteleri, yerel gazetelerle benzer biçimde işlemektedir. Aralarındaki temel fark, sınırlılıklarının daha geniş olmasıdır ancak hitap ettikleri kitle sapsmalar dışında aynıdır. Yöresel haber siteleri ulusal medyanın dikkat portföyüne ulaşamayan yöresel haberlerin ve ulusal gündemin takip edildiği portallardır. Yerel eksenli toplumsal hareketler ve yerel haber siteleri arasında birbirlerini besledikleri iki yönlü ilişki vardır. Bir anlamda yerel eksenli haber

siteleri, yerel eksenli toplumsal hareketlerin, yerel gündemi kolaylıkla yönlendirebilecekleri yeni kamusal alan kaleleridir.

Fındıklı HES Muhalefeti'ne dair haberlerin sıklıkla yayımlandığı yerel kökenli pek çok haber sitesi bulunmaktadır. Tez kapsamında; findiklihaber.com; ajanslaz.com ve pazar53.com yerel eksenli haber siteleri yayınladıkları haberler açısından incelenmiştir.

2.3.11.2.1. Pazar53.com

“*Pazar53.com*” yerel eksenli haber sitesinde, Fındıklı için yapılan arşiv aramasında, 11 Kasım 2011 itibari ile 578 sonuca ulaşılmaktadır. Bu haberlerden 25’i HES muhalefeti ile ilgilidir. Bahsi geçen yayınlanmış haberlerden bazılarının incelenmesi yapılmıştır.

12 Nisan 2007 tarihinde “*Fındıklı’da Baraj Eylemi*” başlıklı haberde düzenlenmiş olan miting hakkında bilgi verilmiştir. Yayımlanan haberde dikkat çeken iki bölümde tez içerisinde, Fındıklı HES Muhalefeti açısından bütünleştirici sembolik araçlardan olduğu öne sürülen tulum ve Lazcanın kullanılmış olduğu vurgulanmıştır;

...Tulum eşliğinde bugün protesto yürüyüşü gerçekleştiren Fındıklılılar, ilçelerinde yapılması planlanan hidroelektrik santralini ve Çağlayan Deresi'nin sularının bir bölümünün Artvin'in Arhavi ilçesine borularla taşınacak olmasını döviz açıp slogan atarak tepki gösterdi. ... Yüzlerce kişinin toplandığı meydana, ellerindeki dövizleriyle eyleme destek veren küçük çocuklar dikkatlerden kaçmadı. ... platform üyelerinden avukat Mehmet Beşli konuşmasına Lazca başlarken, konuşmasının son bölümünü de yine Lazca yapması dikkat çekti (Fırat, 2007: pazar53.com).

28 Nisan 2007 tarihinde gerçekleşmiş olan Küresel Eylem Grubunun düzenlediği miting, yerel basında olduğu kadar ulusal basında da geniş yer bulmuştur. Miting'in ulusal medyada aktarılmış hali ile *pazar53.com* sitesinde yayımlanan haber arasında bazı nüanslarla bulunmaktadır. Ulusal medyada, Fındıklı Derelerinin Koruma Platformu, mitingin katılımcısı olarak anılırken, yerel eksenli *pazar53.com* haber sitesinde aynı platform, mitingi organize eden asli grubun önüne geçen bir aktör olarak lanse edilmiştir.

Fındıklı Derelerini Koruma Platformu'nun İstanbul'da organize ettiği HES'e karşıyız mitinginde Rizeliler renkli görüntüler oluşturdu. Küresel Eylem Grubu'nun Kadıköy'de düzenlediği mitingde Fındıklı Derelerini Koruma Platformu organizasyonu ile binlerce insan ilçenin Arılı ve Çağlayan Dereleri Üzerinde Yapılması Planlanan HES'ler karşı tepkilerini ortaya koydular (Kar, 2007: pazar53.com).

Yerel eksenli haber siteleri yerel kurum ve kuruluşlara önem vermektedirler. Ayrıca çevre sorunsalı etrafında örgütlenen HES mücadelesi, bu anlamda yöre halkı üzerinde birleştirici bir etki yaratmaktadır. Böylece HES mücadelesi yerel gündemin daimi sorunsallarından biri haline gelmekte, bu sorunsal etrafında toplanan örgütlerin haber değeri yükselmektedir. Yerel haber sitesi, ulusal pazarda da alıcısı olan haberi aktarırken, daimi aktörünü –bu haberde Fındıklı Dereleri Koruma Platformu- ön plana almıştır.

25 Şubat 2008 tarihinde “*Fındıklı’da HES’lere Karşı Miting*” başlığı ile yayınlanan haber, bir çeşit davet ve bilgilendirme mesajı içermektedir.

Rize'nin Fındıklı ilçesinde faaliyet gösteren Fındıklı Dereleri Koruma Platformu organizatörlüğünde ilçede yapılması planlanan HES'leri protesto amacıyla miting düzenleneceği bildirildi. Fındıklı Dereleri Koruma Platformu Sözcüsü Hüseyin Acar, ilçe halkının yaşam kaynağı olan Arılı ve Çağlayan derelerinde yapılmak istenen 19 HES projesine karşı olduklarını söyledi. Derelerin aktığı vadilere herhangi bir müdahalenin söz konusu olamayacağını savunan Acar, "İlçedeki dereler üzerinde yapılması planlanan HES'lere karşı kararlı bir şekilde mücadelemizi sürdürüyoruz. Tüm halkı bu konuda bilgilendirmek için toplantılar yapıyoruz. Bu kapsamda platformumuz organizatörlüğünde 27 Şubat Çarşamba günü Fırtına Vadisi'ndeki HES mücadelesini konu alan 'Vatandaş Mustafa' konulu filmin galası yapılacak" dedi. Acar, HES'lere karşı yürüttükleri mücadele kapsamında ilçede 28 Şubat Perşembe günü HES'leri protesto mitingi düzenleyeceklerini kaydetti (Sarıhan, 2008: pazar53.com).

Vatandaş Mustafa filminin galasının ve 28 Şubatta yapılacak olan HES’leri Protesto mitinginin haber yapılması yerel haber sitesinin takipçilerine, bir açıdan Fındıklı HES Muhalefeti’nin asli hedef kitlesine düzenlenecek olan etkinliğin duyurulmasıdır.

28 Şubat 2008 tarihinde gerçekleştirilen HES protestosu “*Fındıklı’da HES Protestosu yapıldı*” başlıklı haber ile okuyuculara aktarılmıştır.

Fındıklı ilçesinin Çağlayan ve Arılı dereleri üzerinde yap-işlet-devret yöntemiyle yaptırılması planlanan 19 adet HES için Çevrebilimsel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporu alınmadan çalışmalara başlanması ilçe halkını kızdırdı. Fındıklılılar, enerji alanında faaliyet gösteren iki firma hakkında gerekli rapor alınmadan çalışmalara başlanıldığı gerekçesiyle Ankara Bölge İdare Mahkemesi'ne suç duyurusunda bulunarak dava açarken, bugün de Fındıklı Derelerini Kurtarma Platformu tarafından organize edilen bir gösteriyle HES'leri protesto etti. Yaklaşık 500 kişi, ilçe merkezinde pankart açıp sloganlar atarak yürüyüş yaptı. HES protestocuları daha sonra Fındıklı Meydanı'nda toplandı. ... Yapılan konuşmaların ardından gösteri tulum eşliğinde oynanan horonla olaysız sona erdi (Fırat, 2008: pazar53.com).

25 Şubatta ilan edilen mitingin gerçekleştirilişinin habere konu edilmesi toplumsal hareketler repertuarının eylem ve iletişim kısımlarının birbirlerini beslemesine örnektir.

Aynı zamanda ulusal medyada da yer bulan bu protesto gösterisi Fındıklı HES Muhalefeti'nin sistem içi bir toplumsal hareket olduğunu bir kez daha vurgulamaktadır.

30 Haziran 2009 tarihinde ÇED toplantısının protestolar sebebiyle iptal edilışı "*ÇED Bilgilendirme Toplantısı İptal*" başlığı ile yayınlanmıştır.

Rize'nin Fındıklı İlçesi Arılı Vadisi'nde Çatak Hidrolik Santrali inşaatı için halka yönelik düzenlenen Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) bilgilendirme toplantısı yöre halkının tepkilerinden dolayı gerçekleşmedi. ... Toplantıya Devlet Su İşleri (DSİ) yetkilileri, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Tarım Müdürlüğü ve firma yetkilileri ile yaklaşık 500 dolayında yöre halkı katıldı. Toplantı öncesi yöre halkı, "Su hayattır, satılamaz", "Sizi burada istemiyoruz", "Yaşam alanımız vadimize dokunmayın", "Dereler özgürdür, özgür olacak", "Canımızı dişimize taktık, dereleri satmayacağız" yazılı pankartlar açarak sloganlar atıp firmayı protesto ettiler. ... Vatandaşların tepkisi üzerine toplantı iptal edilerek bir ileriki tarihe ertelendi. Arılı sakinleri firma tarafından dağıtılan bilgilendirme broşürlerini yakarak vadide HES yapılmak istenmesini protesto etti (Karataş, 2009: pazar53.com).

Bu haber başlığı altındaki okuyucu yorumları bir tartışma paneli görünümü halini almıştır. Eklenmiş olan toplam 10 yorumda HES muhalifleri ve destekçileri arasında çekişmeli yazışmalar internet ile birlikte değişen "yorum"culuk ve "okuyucu"luk kültürünü gözler önüne sermektedir. Toplumsal hareketler açısından yüz yüze görüşmeler, sohbetler, konuşmalar, mitinglerle gelişen tartışmalar farkındalık ve taraftarlık sağlama arayışları facebook duvarlarına, msn sohbetlerine, okuyucu yorumlarına yönelmiştir. 2000 Sonrası toplum, iletişim araçlarını, küreselleşmeyi ve en sonunda internet ile sosyal ağları kullanarak toplumsallaşmaktadır. Toplumsal hareketler repertuarı bu bağlamda internet araçlarıyla, yeni toplumsallık biçimlerini yönlendirmektedir.

20 Kasım 2009 tarihinde yayınlanmış olan "*Rize STK'ları İstanbul'da Yürüdü*" haberinin Fındıklı Dereleri Koruma Platformu'nu STK'lar listesine yerleştirmesi, dahası Platform üyelerinin kendilerini STK olarak gördüklerini yansıtmaları açısından önemlidir.

Toprağa Saygı yürüyüşüne, TEMA Vakfı Rize Temsilciliği yanında Derelerin Kardeşliği Platformu, Senoz Vadisi Koruma Platformu, İkizdere Derneği, Fındıklı Dereleri Koruma Platformu, Şavşat ve Papart Dereleri, İspir Aksu Vadisi Koruma Derneğine mensup çok sayıda vatandaş da katıldı. Bayan tulumcunun çaldığı hüznü parçalar eşliğinde yürüyüş kortejinde yer alan Senozlular yargı kararlarına rağmen Çataldere'de doğa soykırımının devam ettiğini ifade ederek, hazırladıkları afiş ve bildirimlerle bu durumu sessizce protesto ettiler (Rize STK'ları İstanbul'da Yürüdü, 2009: pazar53.com).

Bayan Tulumcunun varlığının vurgulanması, Tulum'un Fındıklı HES Muhalefeti'nde ve yöredeki toplumsal hareketlerde kullanılan sembolik araçlardan olduğu varsayımını desteklemektedir.

19 Nisan 2010 tarihinde Karadeniz Teknik Üniversitesi öğrencileri, Fındıklı HES Muhalefeti'ne destek olmak için bir yürüyüş düzenlemiş ve yürüyüşe ilişkin haberler yerel medyada geniş yankı bulmuştur.

Yaklaşık 80 öğrenci, HES Protestosu için 2 otobüsle Fındıklı'ya gelirken, hidroelektrik santrallerinin yapılacağı Aslandere ve Arılı vadilerini gezdiler. Açtıkları döviz ve pankartlarla yürüyüş yapan öğrenciler, HES'leri sloganlar atarak protesto ettiler. Tahiroğlu Köprüsü'nde basın açıklaması yapan grup "Karadeniz Teknik Üniversitesi öğrencileri olarak halkın yanında olmaya ve suyu ticaretleştirmeye çalışanlara karşı duracağız. Fındıklı halkının geçmişteki direnişlerine televizyon ve gazetelerden okuduğumuz haberde şahit olduk. İkizdere gibi teslim olmamak ve teslim etmemek için bu direnişinizde bizlerde yanınızda olacağız. Yumurtalarımızı da aldık geldik" dediler (Karataş, 2020: pazar53.com).

Öğrenciler toplumsal hareketler içerisindeki önemli aktörlerdendir. Fındıklı HES Muhalefeti'ne, Rize'ye komşu il olan Trabzon yerleşkeli Karadeniz Teknik Üniversitesi'nden destek gelmesinin, yerel aktörler üzerinde ve asli hedef kitlede olumlu motivasyon yarattığı kolaylıkla ulaşılabilecek çıkarsamadır. Bunun yanında öğrencilerin yaptığı açıklamada belirttikleri; "Fındıklı halkının geçmişteki direnişlerine, televizyon ve gazetelerden okuduğumuz haberde şahit olduk" söylemi ikincil hedef kitlede bulunan alıcılara ulaştırılması hedeflenen mesajın vardığı sonucunu ortaya çıkarır ki bu, Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde gönüllü çalışan insanlarda bir tatmin duygusu yaratmaktadır. İletişim teknolojilerindeki gelişmenin toplumsal hareketlere etkisi hususunda "yumurtalarımızı da aldık geldik" söylemi ilginç bir döngüye vurgu yapmaktadır. Dönem içerisinde ulusal medyada dikkat çeken bir yumurtalı eylem, üniversite öğrencilerini ve demokrasi ilişkilerini tartışmaya açmıştır. Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde de yumurtalı eylemler yapılmıştır. 19 Nisanda destek yürüyüşüne gelen Karadeniz Teknik Üniversitesi öğrencileri sembolikleşmiş eyleme vurgu yaparak döngüyü tamamlamış, yumurta, üniversite öğrencisi, demokrasi tartışmasına çevreci toplumsal hareketleri de yerleştirmişlerdir. İnsanlar sistematik olarak düşünmeye eğilimlidir. Benzer olguları listelerek tasnifleme ve sonuçları gözlemeleme istemi tüm düşünüş sistemlerine yerleşmiş en temel güdülerden biridir. Eylemselliklerde benzerlik sağlama arayışı öğrenmenin, taklidin ve sistematikleşme güdüsünün ortak sonucu olarak gelişir. Bahsi geçen protesto

eylemleri ve destek yürüyüşünde tetiklenmiş “sembolikleştirme-benzeştirme” güdüsü ile hareket edildiği öne sürülebilir.

Toplumsal hareketler bazen şiddet olayları ile de birlikte anılır. Toplumsal hareketleri akademik arenada ilk anlamlandırma çalışmalarından biri olan “Kalabalıklar Teorisi” nin yansıttığı gibi, kalabalıklar bazen birey olarak onaylamayacakları ama kalabalığın içinde akıntıya kapılmışçasına uygulamaya geçirdikleri eylemlere, davranışlara meyledebilir. Şiddet olayları bu –beklenmedik- davranışlar listesinde üst sıralarda yer almaktadır. Fındıklı HES Muhalefeti yıllara yayılmış bir eylemsellik sergilemiş ve sıradan halkın sıra dışı hareketliliğinde şiddet olgusu da yer almıştır. 17 Aralık 2010 tarihinde gerçekleşen şiddet olayları yerel haber kanalları aracılığıyla kamuoyuna aktarılmıştır;

Fındıklı'da, bazı yöre sakinlerinin, Çağlayan Vadisi'nin doğal sit alanı olarak tescil edilmesi için Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kuruluna yaptıkları başvuru sonucunda vadi, yaklaşık 6 ay önce "1. derece doğal sit alanı" olarak tescil edildi. Vadide hidroelektrik santrali (HES) yapmak isteyen şirketler, kararının kaldırılması için Rize İdare Mahkemesine dava açtı. Dava kapsamında Arılı Vadisi'nde bugün mahkeme ve bilirkişi heyetleri keşif yaptı. Keşifte HES firmalarının temsilcileri de hazır bulundu. Bu sırada çevrede toplanan vatandaşlar, şirket yetkililerine tepki gösterdi. Jandarmanın güvenlik önlemlerine rağmen, çıkan arbedede, bazı yöre sakinlerinin attığı taşlar nedeniyle bir kişinin başı yarıldı, araçların camları kırıldı. Jandarma ekiplerinin güçlükle yatıştırdığı arbede sonrası bilirkişi heyeti vadiden ayrıldı (HES Karşıtları Cam Kırıldı Kafa Yardı, 2010: pazar53.com).

Fındıklı HES Muhalefeti'nin sürdürdüğü mücadele ulusal medyada her zaman yer bulamasa da yöresel haber gruplarına, internet sitelerine, yerel televizyon kanallarına ve yerel gazetelere sıklıkla yansımaktadır. Örnek olarak 23 Eylül 2011 tarihindeki ÇED toplantısının engellenmesine ilişkin girişim yerel medyada yer bulmasına karşın ulusal medyada yankı bulamamıştır. Bu noktada, iletişim araçlarındaki gelişmelerin ve kitlesel amatörleşmenin toplumsal hareketlere etkisi daha rahat fark edilebilmektedir.

Bölgedeki HES projelerine karşı çıkan Derelerin Kardeşliği Platformu ve Fındıklı Derelerini Koruma Platformu üyeleri toplantıyı protesto için yaklaşık 300 kişi ile pankart ve dövizler eşliğinde şehir merkezinden Fındıklı Halk Eğitim Merkezi önüne kadar yürüdü. ... Toplantı salonuna giren çevreciler tepkileri ile toplantının gerçekleşmesini engelledi. ... Toplantıyı engelleyen yöre sakinleri ve çevreciler salon dışında tulum eşliğinde horon oynadı (Fırat ve Karataş, 2011: pazar53.com).

Fındıklı HES muhalefeti zaman zaman hukuksal başarılarıyla gündeme gelmektedir. Bu başarılar, asli hedef kitleye hitaben çalışmalarının sistem içerisinde,

sistemin araçlarıyla ilerlediğini göstermesi açısından önemlidir. Toplumsal hareketler, 2000 sonrasında devrim çizgisinden neredeyse tamamen uzaklaşmıştır. Artık sistemi devirmeyi değil, dönüştürmeyi amaçlamaktadır.

2.3.11.2.2. Ajanslaz.com

“Ajanslaz.com” adresinde, HES kelimesi üzerinden yapılan arşiv aramasında, 84 haber kaydına ulaşılmıştır. Bunlardan 4 tanesi Fındıklı HES muhalefeti ile ilgili olduğu görülmüştür.³⁸ Özellikle, Doğu Karadeniz bölgesindeki ve diğer bölgelerdeki nehir tipi HES'lere ve bu HES projelerine karşı yürütülen muhalefetlere ilişkin haberlere geniş kapsamlı olarak yer verilmektedir.

22 Eylül 2011 tarihinde yayınlanmış, “*Fındıklı'da HES Bilgilendirme toplantısı. Fındıklı Halkı Tepkili...*” başlıklı haber içerik olarak düzenlenecek olan bilgilendirme toplantısına dair halkı bilgilendirmeye ve eyleme katılmaya davet niteliğindedir.

Fındıklı Dereleri Koruma Platformu tarafından yapılan açıklamaya göre KZR enerji tarafından yapılacak olan Üstün HES projesinin tanıtım toplantısı 23 Eylül 2011 saat 14.00'de Fındıklı Halk Eğitim Merkezinde yapılacak... Bilgilendirme Toplantısı ile ilgili olarak Fındıklı Dereleri Koruma Platformunun Fındıklı Halkına yapmış olduğu çağrı;

FINDIKLI HALKINA DUYURU

Fındıklı'nın Arılı ve Çağlayan vadilerinde hes yapamayan şirketler şimdide Fındıklı'nın en güzel alanlarından biri olan İhlamurlu vadisine göz dikti.2007 yılından bu yana su ve yaşam alanlarına sahip çıkan yürekli ve onurlu Fındıklı halkı bugünde bir kez daha hes istemediğini duymayan kulaklara, görmeyen gözlere hep birlikte haykıralım.

HaydeFındıklı Halkı,

Çayımıza, fındığımızı, suyumuzu, toprağımıza, ormanımıza ve derelerimize sahip çıkmaya.

HAYDE bir kez daha HES'lere HAYIR demeye

HAYDE hep birlikte Yaşam alanlarımıza sahip Çıkalım.

DERELER ÖZGÜRDÜR ÖZGÜR AKACAK

Fındıklı Derelerini Koruma Platformu (Fındıklı'da HES Bilgilendirme toplantısı, Fındıklı Halkı Tepkili, 2011: ajanslaz.com).

04 Ekim 2011 tarihli “*Artık Su Kullanım Anlaşmaları da İptal ediliyor... Fındıklı Paşalar HES Kullanım Hakkı İptal Edildi*” başlıklı haberde, Derelerin Kardeşliği Platformu'nun yayınlamış olduğu basın açıklamasına ve sürecin nasıl işlediğine dair bilgi verilmiştir.

³⁸ Esasen iki haber yayını söz konusudur, ancak farklı başlıklarla çift kayıt yapılmıştır.

‘ÇED Olumlu’ ve ‘ÇED Gerekli Değildir’ Kararlarının Hukuka Aykırı Bulunarak İptal Edilmesiyle Birlikte ‘Su Kullanım Hakkı Anlaşmaları’ da, Sözleşme Nedeni Ortadan Kalktığı İçin Hukuka Aykırı Konuma Düşüyor... Konuyla ilgili Derelerin Kardeşliği Platformundan yapılan basın açıklaması Ankara 3. İdare Mahkemesi, Rize’nin Fındıklı ilçesi Çağlayan Vadisi üzerinde Ayen Enerji şirketi tarafından kurulması planlanan Paşalar Regülatörü ve HES Projesi için DSİ ile imzalanan “Su Kullanım Hakkı Anlaşması”ni iptal etti. Mahkeme daha önce davayı red etmiş, Danıştay’ın ‘Ret Kararı’ temyiz ederek bozmasının ardından aldığı kararda, ‘ÇED Olumlu Kararı’ iptal edilen HES Projesinin ‘Su Kullanım Hakkı Anlaşması’nın da hukuka uygun olmadığı sonucuna vardı (Artık Su Kullanım Anlaşmaları da İptal ediliyor... Fındıklı Paşalar HES Kullanım Hakkı İptal Edildi, 2011: ajanslaz.com).

Haber içerisinde bu noktaya ulaşılmamasının aşamaları ve sonrasında neler olabileceğine dair spekülasyonlara yer verilmiştir. “Dava Önce Reddedildi ... Danıştay’dan Bozma Kararı ... Rize İdare Mahkemesi ÇED raporunu iptal etti ... Çağlayan Vadisi 1. Derecede Doğal SİT alanı ... Danıştay’ın bozma kararından sonra gelen iptal ... Yeni hukuksuzlukların göstergesi ... HES’lere karşı herkes dava açabilir ... Hukuk mücadelesinin önü kesilmek isteniyor” (Artık Su Kullanım Anlaşmaları da İptal ediliyor... Fındıklı Paşalar HES Kullanım Hakkı İptal Edildi, 2011: ajanslaz.com). Haberin aktarılışında Fındıklı HES Muhalefet’nin kullandığı argümanlara yer verilmesi ajanslaz.com ve Fındıklı HES Muhalefeti’nin sorunsalla bakış açılarının benzediğini göstermektedir.

2.3.11.2.3. Fındıklıhaber.com

“*Fındıklıhaber.com*” yerel eksenli haber sitesinin arşiv kaydı bulunmamakla birlikte ana sayfa üzerinden 2011 yılı içerisinde yayınlanmış olan haber geçmişine ulaşılabilmektedir. 12 Kasım 2011 tarihi itibarıyla yapılan araştırmada sitede HES’lerle ilgili olarak 5 adet haber bulunmuştur. Bunlardan ikisinin tez kapsamında incelenmesi yapılmıştır.

11 Ağustos 2011 tarihli “*Fındıklı’da HES Projeleriyle sulara el konuyor...*” başlıklı haber, HES muhalefeti kapsamında enerji şirketi adına analiz yapmak için alınan su numunelerinin götürülmesine engel olmak için yapılan protesto eylemi ile ilgili ilgilidir.

Rize’nin Fındıklı ilçesinde Arılı Vadisi’nde Hidro Elektrik Santrali (HES) yapmak isteyen ve su kullanım hakkı verilen enerji şirketleri adına gelene bir çevre ölçüm ve analiz laboratuvarı yetkilisinin derelerden aldığı su numuneleri dökülerek, vatandaşlar tarafından protesto edildi. ... Arılı Vadisi’nde HES santrali yapmak isteyen ve su kullanım hakkı verilen HES şirketi adına gelen Çınar Çevre Ölçüm ve Analiz laboratuvarı yetkilisi 1 kişi, yöre halkı tarafından dereden su numuneleri aldığı ve fotoğraflar çektiği fark edildi. Firmaya ait otomobilin vadide bulunduğunu duyan köylüler, Manastır mevkisinde aracı

beklemeye başladı. Burada toplanan yaklaşık 50 kişilik grup, enerji şirketi yetkisinin aracını durdurdu ve arabada inceleme yapmaya başladı. ... Olay yerine gelen Fındıklı Derleri Koruma Platformu yetkilileri ve yöre halkı enerji şirketi yetkilisini protesto etti. Derlerden aldığı su numunelerini döktü (Fındıklı'da HES Projeleriyle sulara el konuyor, 2011: findiklihaber.com).

Tez kapsamında 19. yüzyıl toplumsal hareketler repertuarı içerisinde sınıflandırılmış olan “kovma eylemleri” Fındıklı HES Muhalefeti repertuarı içerisinde de kullanılmaktadır. Bu durum toplumsal hareketlerin sürekliliğini vurgulamaktadır.

22 Eylül 2011 tarihinde “*Fındıklı’da yapılması planlanan HES projesi*” başlıklı haber yayınlanmıştır;

Rize'nin Fındıklı ilçesinde yapılması planlanan hidroelektrik santrali (HES) projesi için düzenlenen ÇED bilgilendirme toplantısı, vatandaşların katılımı olmadığı için yapılamadı. ... Toplantı öncesinde salon dışında toplanan yaklaşık 200 kişilik gurup, slogan atıp dövizler taşıyarak firmaya tepki gösterdiler. Daha sonra salona giren Fındıklı Derelerini Koruma Platformu Yetkilileri ile yöreden birkaç muhtar, “katılım olmadığı için toplantının yapılamadığı” şeklinde tutanak tutularak toplantı yapılamadı. ... Derelerin Kardeşliği Yürütme Kurulu Başkanı Mehmet Gürkan, bilgilendirme toplantısının yapılmadığını ve “Halkın yoğun tepkisi dolayısıyla toplantı salonunu halk girmemiş toplantı yapılmamıştır.” Şeklinde de tutanak tuttıklarını söyledi. Vadilerini yaşam alanlarını sona kadar savunacaklarını ifade eden Gürkan, “Suyunuza sahip çıkacağız ve direneceğiz. Bugünden sonra Fındıklı’ya saldıran Hesçiler son tepkiden sonra gelemeyecekler. Bir daha da gelirlirse binlerce kişi olmalıyız. Bir başka Fındıklı yok. Bir başka Zuğu, Arlı ve Çağlayan vadisi yok. Biz Anayasadan aldığımız yurtdaşlık gücü ile biz vadilerimizi sonuna kadar korumakla kollamak görevliyiz. Bunun içinde demokratik direnişimizi bugünde gösterdik yarına gelirlerse yarın da göstereceğiz.”dedi. Toplantıya giremeyen köylüler Halk Eğitim Merkezi önünde tulum eşliğinde halk oyunu oynadılar (findiklihaber.com).

Yerel gazete yayıncılığı sınırlı bölge, sınırlı kitle, sınırlı mesaj özelliklerini bünyesinde taşımaktadır. Yerel eksenli haber siteleri “sınırlı” lığı aşmak için gerekli alt yapıya sahiptir ancak genellikle hedef kitleleri birkaç sapma dışında yerel gazetelerin kitlesi ile benzeşmektedir. Fındıklı örneğinden gidilecek olursa, Yeni Viçe gazetesi Fındıklı bölgesinde yayınlanarak bölgenin haberlerini, bölge insanına dikkatlerini çekecek biçimde sunmaya odaklanmaktadır. Bölgede haber değeri yüksek bir olayın, ulusal bazda izleyici kitlesinin dikkatini çekmesi ve\ veya bölgeden göç etmiş yöre insanının rutin olarak yöre haberlerini internet aracılığı ile takip etmesi “sınırlı”lığı aşan sapsalardır. İnternet kullanım seçeneklerinde bu sapsalar yerel gazeteye değil de, yerel eksenli haber sitelerine yönelmektedir. Zira internet üzerinden kurgulanmalarının sonucunda, yerel eksenli haber siteleri “sınırlılığı” merkeze almazlar.

2.3.11.3. Alan Çalışması Sonuçlarına Göre Fındıklı HES Muhalefeti Repertuar Araçlarından Yerel Medyanın Çözümlemesi

164 kişilik örnekleme sorulan “Fındıklı HES Muhalefeti’nin kullandığı araçlar ne oranda dikkatinizi çekiyor?” sorusuna yerel medya bağlamında verilen cevapların dağılımı şöyledir;

Tablo 29: Yerel Medyanın Dikkat Çekme Sıklık Oranları

yerelmedyadikkatoranı					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nadiren	66	40,2	40,2	40,2
	sadece rastladığımda	56	34,1	34,1	74,4
	herzaman	42	25,6	25,6	100,0
	Total	164	100,0	100,0	

Ankete katılanlar açısından yerel medyanın dikkat yoğunluğu düşük çıkmıştır. Bunun sebepleri arasında yerel gazetelere ve yerel medyaya ulaşmak için sarf edilmesi gereken ekstra çaba ve bölgenin dışında yaşayan insanların diğer iletişim araçlarını ön plana almaları bulunmaktadır. Bölge içerisinde yaşayan kitle için yerel medya sınırlı bölge, sınırlı kitle, sınırlı mesaj özellikleri ile doğru orantıda dikkat çekme oranını artırmaktadır. Yerel medyanın dikkat çekme oranına ankete katılan Fındıklı’lı katılımcıların 28’i (%43) “sadece rastladığım zaman” 24’ü (%37) “her zaman” cevabını vermiştir.

Tablo 30: Yerel Medyanın Dikkat Çekme Sıklık Oranının Cinsiyet ve Fındıklı Bağlantısı –İkamet Edilen Şehir Açısından Tanımlama Analizi

fındıklıbağlantısı * yerelmedyadikkatoranı Crosstabulation

cinsiyet				yerelmedyadikkatoranı			Total		
				nadiren	sadece rastladığımda	herzaman			
kadın	fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	2	7	12	21		
			% within fındıklıbağlantısı	9,5%	33,3%	57,1%	100,0%		
		fındıklı kökenliyim	Count	3	2	3	8		
			% within fındıklıbağlantısı	37,5%	25,0%	37,5%	100,0%		
		ailem fındıklı'da yaşıyor	Count	1	1	1	3		
			% within fındıklıbağlantısı	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%		
		fındıklı'da tanıdıklarım var	Count	8	4	4	16		
			% within fındıklıbağlantısı	50,0%	25,0%	25,0%	100,0%		
kadın	fındıklıbağlantısı	HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	7	4	0	11		
			% within fındıklıbağlantısı	63,6%	36,4%	,0%	100,0%		
		diğer	Count	7	1	0	8		
			% within fındıklıbağlantısı	87,5%	12,5%	,0%	100,0%		
		Total	Count	28	19	20	67		
			% within fındıklıbağlantısı	41,8%	28,4%	29,9%	100,0%		
		erkek	fındıklıbağlantısı	fındıklı 'da yaşıyorum	Count	11	21	12	44
					% within fındıklıbağlantısı	25,0%	47,7%	27,3%	100,0%
fındıklı kökenliyim	Count			3	1	2	6		
	% within fındıklıbağlantısı			50,0%	16,7%	33,3%	100,0%		
ailem fındıklı'da yaşıyor	Count			2	1	1	4		
	% within fındıklıbağlantısı			50,0%	25,0%	25,0%	100,0%		
fındıklı'da tanıdıklarım var	Count			4	5	4	13		
	% within fındıklıbağlantısı			30,8%	38,5%	30,8%	100,0%		
erkek	fındıklıbağlantısı	HES Muhalefetinden dolayı Fındıklı'dan haberdarım	Count	9	6	3	18		
			% within fındıklıbağlantısı	50,0%	33,3%	16,7%	100,0%		
		diğer	Count	9	3	0	12		
			% within fındıklıbağlantısı	75,0%	25,0%	,0%	100,0%		
		Total	Count	38	37	22	97		
			% within fındıklıbağlantısı	39,2%	38,1%	22,7%	100,0%		

Cinsiyetler arasında yerel medyanın dikkat oranı dağılımında Fındıklı'da yaşayan kadın katılımcıların %57,1'inin ve erkek katılımcıların %27,3'ünün yerel medyaya “her zaman” dikkat ederim cevabını verdiği görülmüştür. Bu sonuçlar doğrultusunda, total değerler açısından, cinsiyetler arası dikkat farklılığının en çok olduğu repertuar aracının yerel medya olduğu görülmektedir. Söz gelimi ayırt edici sınıflandırmalar içerisinde Fındıklı'da yaşadığını belirten kadın katılımcıların yerel medyaya yönelik dikkat yoğunluğuna her zaman cevabını verenlerin oranı %57,1 iken, erkek katılımcılarda bu oran %27,3'tür.

2.3.12. Genel Değerlendirme

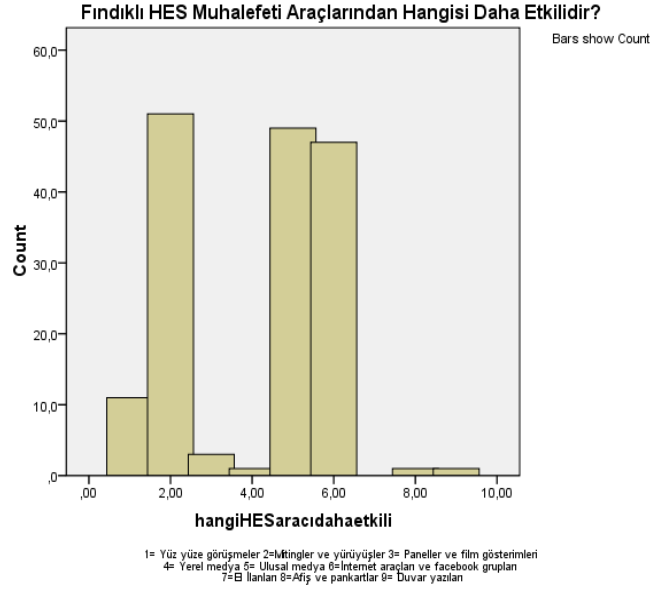
İnternet ile birlikte değişen toplumsal hareketler repertuarını incelemek üzere tek tek analiz edilen Fındıklı HES Muhalefeti repertuarı elemanlarına bir bütün olarak bakıldığında, internet araçlarının merkezileştiği gözlenebilmektedir. Bu bağlamda alan çalışmasında, Fındıklı HES Muhalefeti repertuarında internet araçlarının konumu belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcılara yöneltilen, “Sizce Fındıklı HES Muhalefeti’nin kullandığı hangi araç daha etkilidir?” sorusuna verilen cevaplar şöyledir:

Tablo 31: Fındıklı HES Muhalefeti Repertuarı Araçları Etkililik Dereceleri

		hangiHESaracıdahaetkili			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	yüzyüzgörüşmeler	11	6,7	6,7	6,7
	miting ve yürüyüşler	51	31,1	31,1	37,8
	paneller ve film gösterimleri	3	1,8	1,8	39,6
	yerel medya	1	,6	,6	40,2
	ulusal medya	49	29,9	29,9	70,1
	internet araçları ve facebook grupları	47	28,7	28,7	98,8
	afiş ve pankartlar	1	,6	,6	99,4
	duvar yazıları	1	,6	,6	100,0
	Total	164	100,0	100,0	

Anket katılımcılarına göre Fındıklı HES Muhalefeti repertuarı içerisinde Miting ve yürüyüşler (%31,1) en önemli araçtır. Miting ve yürüyüşler toplumsal hareketler repertuarının en eski ve güçlü eylemsellik araçlarından biridir. İkinci sıradaki ulusal medya (%29,9) toplumsal hareketler örgütlenmesinin öneminin ve gücünün geniş sınırlara duyurulmasına ve ciddiye alınmasına etkisi bakımından önem taşımaktadır. Etkililik sıralamasında üçüncü sırada internet araçları ve facebook grupları (%28,7) bulunmaktadır. Etkililik sıralamasındaki ilk üç aracın, oranları arasındaki fark çok azdır. Bu sonuç internet araçlarının Fındıklı HES Muhalefeti repertuarı içerisinde nerdeyse merkezi bir konumda olduğunu göstermektedir. Bir anlamda bu sonuçlar 2000 sonrası toplumsal hareketler içerisinde repertuar merkezlerinin kaymış olduğu varsayımını desteklemektedir.

Grafik 3: Fındıklı HES Muhalefeti Repertuarı Araçları Etkililik Grafiği

Ayrıca iletişim araçlarındaki gelişmelerin toplumsal hareketler repertuarına etkisi sadece “kullanılan araçlar” bazında değildir. Hitap edilen toplum yapısı da iletişim olgusunun etrafında değişmektedir.

Tablo 32: Yaş Grupları Bazında HES Muhalefeti Araçları Etkililik Analizi

hangihESaracıdahaetkili * yaşgrubu Crosstabulation

			yaşgrubu					
			17 yaş ve altı	18-25 yaş	26-35 yaş	36- 50 yaş	50 yaş ve üzeri	Total
hangihESaracıdahaetkili	yüzyüzegörüşmeler	Count	0	2	2	2	5	11
		% within hangihESaracıdahaetkili	,0%	18,2%	18,2%	18,2%	45,5%	100,0%
	miting ve yürüyüşler	Count	2	14	13	16	6	51
		% within hangihESaracıdahaetkili	3,9%	27,5%	25,5%	31,4%	11,8%	100,0%
	paneller ve film gösterimleri	Count	0	2	1	0	0	3
		% within hangihESaracıdahaetkili	,0%	66,7%	33,3%	,0%	,0%	100,0%
	yerel medya	Count	0	0	1	0	0	1
		% within hangihESaracıdahaetkili	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	ulusal medya	Count	1	23	13	10	2	49
		% within hangihESaracıdahaetkili	2,0%	46,9%	26,5%	20,4%	4,1%	100,0%
	internet araçları ve facebook grupları	Count	1	27	11	7	1	47
		% within hangihESaracıdahaetkili	2,1%	57,4%	23,4%	14,9%	2,1%	100,0%
	afiş ve pankartlar	Count	1	0	0	0	0	1
		% within hangihESaracıdahaetkili	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
	duvar yazıları	Count	0	1	0	0	0	1
		% within hangihESaracıdahaetkili	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
Total	Count	Count	5	69	41	35	14	164
		% within hangihESaracıdahaetkili	3,0%	42,1%	25,0%	21,3%	8,5%	100,0%

Bu bağlamda, Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde etkililik derecesi yüksek araçların yaş grupları bazında değerlendirilmesi göstermektedir ki genç nesil ulusal medya, internet araçları ve facebook gruplarını tercih ederken orta yaş ve üzeri kesim miting ve yürüyüşleri tercih etmektedir. Ters orantılı bu ilişkinin değişikliklere adaptasyonun gençler için daha kolay olması ile ilgisi vardır. Ayrıca orta yaş ve üzeri kesimin internet öncesi dönem toplumsal hareketler repertuarına aşina olmalarından ötürü miting ve yürüyüşleri tercih etmeleri olasıdır. Ulusal medya ise, ulusal sınırlar içerisindeki en güçlü medya kanalı olmasından dolayı her yaşta katılımcının tercihi olmuştur.

Dönüşen toplumsal hareketler repertuarı içerisinde internet araçları destekleyici eleman olarak da kullanılmaktadır. Özellikle farkındalığın ve taraftarlığın artırılmasında toplumsal hareket sorunlarından, eylemlerinden ve örgütlenmesinden kitlelerin haberdar olması önemlidir. 2000 sonrası toplumsal hareketler repertuarı içerisinde internet araçları önemli haber kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Fındıklı HES Muhalefeti içerisinde de internet araçları haber kaynağı olarak kullanılmaktadır.

Tablo 33: Fındıklı HES Muhalefeti Haber Kaynaklarının Kullanım Dereceleri

Haber Kaynakları	Evet %	Hayır %
Arkadaşlar	36	64
Aile	24	76
İnternet	69	31
Yürüyüş ve mitingler	48	52
Gazete	32	68
Radyo ve televizyon	30	70
Kitaplar	9	91
Diğer	10	90

Anket katılımcıları, Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgili haberleri daha çok internetten öğrendiklerini belirtmişlerdir. Bu da tezin ana varsayımı içerisinde olan, iletişim araçlarındaki değişimlerin toplumsal hareketler repertuarını dönüşüme zorladığı kurgusunu destekleyen bir veridir.

Tablo 34: Yaş Grupları Bazında Haber Kaynağı Olarak İnternet Kullanımı ve Yaşanılan Şehir İlişkisi

nerdeyaşıyorsunuz * h.k.internet Crosstabulation				h.k.internet		Total		
				hayır	evet			
17 yaş ve altı	nerdeyaşıyorsunuz	rize	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	1 33,3%	2 66,7%	3 100,0%		
		Ankara	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	0 ,0%	1 100,0%	1 100,0%		
		sinop	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	0 ,0%	1 100,0%	1 100,0%		
		Total	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	1 20,0%	4 80,0%	5 100,0%		
18-25 yaş	nerdeyaşıyorsunuz	rize	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	0 ,0%	14 100,0%	14 100,0%		
		Ankara	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	1 100,0%	0 ,0%	1 100,0%		
		İstanbul	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	8 22,9%	27 77,1%	35 100,0%		
		Samsun	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	0 ,0%	2 100,0%	2 100,0%		
		trabzon	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	0 ,0%	9 100,0%	9 100,0%		
		kars	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	0 ,0%	2 100,0%	2 100,0%		
		gaziantep	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	0 ,0%	2 100,0%	2 100,0%		
		sakarya	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	0 ,0%	2 100,0%	2 100,0%		
		bursa	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	0 ,0%	1 100,0%	1 100,0%		
		izmir	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	0 ,0%	1 100,0%	1 100,0%		
		Total	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	9 13,0%	60 87,0%	69 100,0%		
		18-25 yaş	nerdeyaşıyorsunuz	rize	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	6 37,5%	10 62,5%	16 100,0%
artvin	Count % within nerdeyaşıyorsunuz			0 ,0%	1 100,0%	1 100,0%		
Ankara	Count % within nerdeyaşıyorsunuz			0 ,0%	10 100,0%	10 100,0%		
İstanbul	Count % within nerdeyaşıyorsunuz			2 40,0%	3 60,0%	5 100,0%		
antalya	Count % within nerdeyaşıyorsunuz			0 ,0%	1 100,0%	1 100,0%		
trabzon	Count % within nerdeyaşıyorsunuz			2 40,0%	3 60,0%	5 100,0%		
gümüşhane	Count % within nerdeyaşıyorsunuz			1 100,0%	0 ,0%	1 100,0%		
çorum	Count % within nerdeyaşıyorsunuz			0 ,0%	1 100,0%	1 100,0%		
kars	Count % within nerdeyaşıyorsunuz			1 100,0%	0 ,0%	1 100,0%		
Total	Count % within nerdeyaşıyorsunuz			12 29,3%	29 70,7%	41 100,0%		
36- 50 yaş	nerdeyaşıyorsunuz			rize	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	18 69,2%	8 30,8%	26 100,0%
				artvin	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	1 100,0%	0 ,0%	1 100,0%
		Ankara	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	0 ,0%	3 100,0%	3 100,0%		
		İstanbul	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	0 ,0%	3 100,0%	3 100,0%		
		kocaeli	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	0 ,0%	1 100,0%	1 100,0%		
		trabzon	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	0 ,0%	1 100,0%	1 100,0%		
		Total	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	19 54,3%	16 45,7%	35 100,0%		
50 yaş ve üzeri	nerdeyaşıyorsunuz	rize	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	10 71,4%	4 28,6%	14 100,0%		
		Total	Count % within nerdeyaşıyorsunuz	10 71,4%	4 28,6%	14 100,0%		

Yaş grupları bazında ikamet edilen şehir ve haber kaynağı olarak internet kullanımı ilişkisi incelendiğinde, Rize dışında ikamet edenlerin ve 18-25 yaş arası katılımcıların yoğun bir biçimde haber kaynağı olarak interneti kullandıkları görülmektedir. İnternetin mekânsal sınırsızlığı ve gençler arasında yaygın kullanımı, sonuç üzerinde olumlu etki yapmaktadır. Benzer bir biçimde 2000 sonrası toplumsal hareketlerin küreselden yerele veya yerelden küresele transferinin hızlanmış olması da internet araçlarının sunduğu mekânsal sınırsızlığının sonuçları arasındadır.

Yerel eksenli bir toplumsal hareket olan Fındıklı HES Muhalefeti repertuarı içerisinde internet, özellikle ikincil hedef kitleye ulaşmak ve sistemin dikkatini yönlendirmek hususunda kullanılmaktadır. Bu sonuçlar bağlamında internetin oluşturduğu yeni kamusal alanda, Fındıklı HES Muhalefeti'nin etkinliğini internet araçları ile etkin bir biçimde artırdığı söylenebilmektedir.

Alan çalışmasının analizinde internetin mekânsal sınırlarını esnekletirmesinin yanında cinsiyetler arası farklılığa etkisinin var olup olmadığı da belirlenmeye çalışılmıştır. Repertuar elemanlarının dikkat analizlerine kadın ve erkeklerin verilerinin belirteç olarak kullanılmasının sonucunda, genel çizgide Fındıklı HES Muhalefeti'nin asli hedef kitlesinde bulunan kadınların dikkat oranlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

SONUÇ

“Toplumsal Hareketler Repertuarının Dönüşümü; Fındıklı HES Muhalefeti Örneği” tezinin temel varsayımı; iletişim ve toplumda yaşanan değişimlerin toplumsal hareketler repertuarını dönüştürdüğüdür. Tez kapsamında öncelikle söz konusu değişimler ve dönüşümler arasındaki etkileşim tarihsel süreçte belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda, 2000 sonrası toplum incelendiğinde, değişimin internet ekseninde gerçekleştiği ve toplumsal hareket teorileri ile toplumsal hareketler repertuarının yeni bir dönüşüm içerisinde olduğu görülmektedir. Değişim ve dönüşüm ilişkisini incelemek için Fındıklı HES Muhalefeti repertuarı analiz edilmiştir. Ulaşılan sonuçlar şöyledir:

Toplum iletişim temellidir; çalışma, iletişim ve toplumda yaşanan değişimlerin toplumsal hareketler içerisinde dönüşüm başlattığı varsayımı üzerinden kurgulanmıştır. Bu bağlamda toplum ve iletişim, denklemin değişim kısmındadır. İki olgunun değişimi hususunda öncelik ilişkisi bulunmaktadır. İletişim araçlarının gelişimi, toplumdaki değişimi başlatan lokomotifir.

Topluluktan topluma geçiş, iletişim ile kurgulanan unsurlar aracılığıyla gerçekleşmiştir. İletişim; enformasyon, düşünce, tutum ya da kısaca iletilerin (mesajların) anlaşmayı gerçekleştirebilecek ortak bir dil aracılığıyla kişiler ve toplumlar arasında aktarılması sürecidir (Uluç, 2008: 14). Toplum bir kez oluştuğunda sürekliliğini iletişim etrafında şekillenen yapılar ile sağlar. İletişim sabit bir olgu değildir, iletişim araçlarının gelişimine bağlı olarak değişkenlik gösterir. Bu bağlamda toplumun değişimi ile iletişim araçları arasındaki değişim arasında doğru orantılı bir ilişki kurulabilmektedir. İletişim araçları değiştiğinde, toplumun sosyo-kültürel, ekonomik yapısı da değişir. Tek yönlü bir değişim değildir bu, iletişimin kendisi de değişimlere uyum sağlayarak yeniden konumlanır. Döngü tamamlandığında toplum, içindeki tüm unsurlar ile birlikte değişmiş olur.

Toplumun iletişim temelli algılamak determinist bir yaklaşım değildir. Zira toplum hesaplanamayacak kadar çok değişkenden oluşur ancak değişkenler arasındaki etkileşim, iletişim üzerinden sağlandığı için iletişim, toplum yapısının temelinde yerleşmektedir.

Toplumsal hareketler, toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik yapısından etkilenir; toplumsal hareketler modern toplumu oluşturan öğelerden biridir, toplumun içerisinde oluşur ve var olan sistemi başka bir sistemle değiştirmeyi ya da sistemi dönüştürmeyi amaçlar. Bu anlamda içinde bulunduğu ve yönlendirmeyi amaçladığı toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik yapısının, toplumsal hareket yapılanması üzerinde etkisi olduğu çıkarılabilir. Bu noktada, ikinci bir etki yapısından söz edilebilir. Toplumun iletişim temelli olması, sosyo-kültürel ve ekonomik yapıları da iletişim temelli kılar. Toplumsal hareketler teorisi içerisinde genellikle iletişim, kitlelere ulaşma yöntemlerini anlatan bir kavram olarak kullanılmaktadır. Ancak toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik yapısının iletişim temelli olduğunun kabulü ile sosyo-kültürel ve ekonomik yapıdan etkilenen toplumsal hareketler ile iletişim arasında farklı bir ilişki kurulmuş olur. Bu doğrultuda, tez kapsamında toplumsal hareketlerin tarihsel süreçte geçirdiği dönüşümler ve bu dönüşümlerin iletişimde yaşanan değişimlerle bağlantılı olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Söz gelimi, 17. yüzyılda yaşanan basın devrimi, 18. yüzyılda sıradanlaşmış ve toplumu değiştirmeye zorlamıştır. Değişen 18. yüzyıl aynı zamanda toplumsal hareketlerin belirginleşmeye başladığı dönemdir. Benzer bir biçimde 20. yüzyılda toplum radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçları etrafında zorunlu bir değişim geçirmiştir. İletişim araçlarının ve toplumun geçirdiği bu değişimlere toplumsal hareketler 1968'de geçirdiği dönüşüm ile uyum sağlamıştır.

Toplumsal hareketler repertuarı değişen iletişim araçlarına adapte olmak için dönüşür; incelenen “Toplumsal Hareketler Repertuarında Dönüşüm” sorunsalı, iletişim olgusu etrafında analiz edilmiştir. Bu yaklaşımın sonucunda iletişim araçlarında yaşanan gelişmelerin iletişimi ve toplumu değiştirdiği ve toplumsal hareket teorileri ile toplumsal hareketler repertuarında dönüşüm başlattığı çıkarılabilir. Bu çalışmada ulaşılmıştır.

Toplumsal hareketler sistemi değiştirmek ya da yönlendirmek için toplumda farkındalık ve taraftarlık oluşturmak zorundadır. Toplumsal hareketler repertuarı, toplumu etkileme ve yönlendirme araçlarından oluşur ve kullanılan araçların toplumda karşılığının

olması gerekmektedir. Bu bağlamda 19. yüzyılda kullanılan toplumsal hareketler repertuarı 20. yüzyıl toplumuna hitap etmekte yetersiz kalacaktır. Dolayısıyla toplumsal hareketler repertuarı toplum ve iletişimdeki değişmelere uyum sağlamak için yeni iletişim araçlarını kapsayacak bir dönüşüm geçirmek zorundadır.

2000 sonrası toplumsal hareketler repertuarı'nın internet temelli dönüşüm geçirmiştir; toplumsal hareketlerin tarihsel incelemesinde, 1980'ler, 1990 ve sonrası bölümlerinde internet araçlarının, toplumsal hareketler repertuarında başlattığı dönüşüm aktarılmıştır. Fındıklı HES Muhalefeti repertuar incelemesi ile özellikle 2000 sonrası sıradanlaşan internet araçlarının, toplumsal hareketler repertuarında başlattığı dönüşüm çözümlenmeye çalışılmıştır. Fındıklı HES Muhalefeti örneğinde bir toplumsal hareketler repertuarı sentezi ile karşılaşılmıştır. Repertuar sentezi; "afişler ve pankartlar, duvar yazıları, el ilanları, miting, yürüyüş ve protesto gösterileri, paneller ve yüz yüze görüşmeler, semboller, yerel ve ulusal medya gibi" eski toplumsal hareketler repertuarı elemanlarından "basın açıklamaları, sinema ve televizyon gibi" yeni toplumsal hareketler repertuarı elemanlarından ve "e-postalar, internet siteleri ve sosyal ağlar gibi" 2000 sonrası toplumsal hareketler repertuarı elemanlarından oluşmaktadır. 2000 sonrası toplumsal hareketler içerisinde kullanılan internet araçları, eylem ve iletişim repertuarının merkezinde kayma olmasına neden olmuştur. İnternet araçları örgütlenmelerin vazgeçilmez elemanları haline gelmiştir.

Yeni kamusalıklar sağlayan internet; sosyal medya, kendi kendine yayıncılık ve gülünç bir biçimde kolay grup kurma gibi yeni eylemsellikler ile topluma ve toplumsal hareketlere yeni araçlar, alanlar sağlamaktadır. Bu yeni alan ve araçlar, 2011 yılında çeşitli toplumsal hareketler içerisinde, farklı coğrafyalarda, farklı halklar tarafından yoğun olarak kullanılmıştır. Söz gelimi, 140 karakterlik mesaj ile sınırlı twitter iletileri Arap Baharına ve ya işgal hareketlerine ışık tutmaktadır. Benzer bir biçimde facebook üzerinden örgütlenen gruplar; sivil toplum kuruluşlarını sanal dünyaya taşımakta, miting, gösteri, protesto ve işgal gibi eylemleri yönlendirmekte, kullanıcıları arasındaki haber akışını denetlenmektedir.

Fındıklı HES Muhalefeti örneği'nin büyük resim ile olan bağlantı noktaları bulunmaktadır; tez'in üzerine kurgulandığı varsayım doğrultusunda -iletişimde yaşanan

değişimlerin toplumsal hareketler repertuarını dönüştürmesinin sonucunda toplumsal hareketler teorisinin de dönüşüm geçirdiği kabulü- Fındıklı HES Muhalefeti'nin kullandığı toplumsal hareket repertuarı incelenmiştir. 2000 sonrası toplum ve iletişim araçlarının yapısı repertuar içerisinde belirgin bir dönüşümü işaret etmektedir. Genel değerlendirme bölümünde aktarıldığı gibi, internet araçlarının kullanımı Fındıklı HES Muhalefeti repertuar merkezinde kayma yaratmıştır (Bakınız Tablo 31). Ayrıca hitap edilen toplumun cinsiyetler arasında, yaş grupları arasında ve mekânsal sınırlar arasında geçirdiği dönüşümlerin etkisi de Fındıklı HES Muhalefeti repertuarı çözümlemesinde görülebilmektedir.

Fındıklı HES Muhalefeti'nin kullandığı repertuar 2000 sonrası değişen toplumsal hareketler repertuarı örneğidir. Bu bağlamda, 2000 sonrası toplumsal hareketler repertuarının, değişen toplum ve iletişim olgusu karşısında internet araçlarını temel alarak dönüşüm geçirdiği varsayımı desteklenmektedir. Bu doğrultuda toplumsal hareket teorilerinin de yeni oluşumları anlamlandırmak ve yönlendirmek için dönüşüm geçirmekte olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Ağartan, Tuba, Choi, Woo- Young ve Huynh, Tu (2008) “*Kapitalist Dñnyanın Dñnüşümü: 1750 – 1850*”, **Toplumsal Hareketler 1750–2005 Dipten Gelen Dalgalar**, koordinatör: William G. Martin, çev. Deniz Keskin, İstanbul: Versus Aralık.
- Akman, Hakan (2005) “*Türkiye Öğrenci Gençlik Hareketlerinde İdeolojik Çeşitlilik: 1968’den Günümüze*”, <http://www.angelfire.com/oz/sosyo/genclikveideoloji.htm> (13 Ocak 2012).
- Altın, Ahmet Turhan (2006) “*Troçki’nin Yanıldığı An mı?*”, <http://www.milliyet.com.tr/2006/04/02/pazar/yazalt.html> (21 Aralık 2011).
- Arat, Yeşim (2007) “*1980’ler Türkiye’sinde Kadın Hareketi: Liberal Kemalizm’in Radikal Uzantısı*”, **Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme**, 3. Basım, ed. Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay, İstanbul: Alfa Akdemi.
- Arrighi, Giovanni, Hopkins, Terence K. ve Wallerstein, Immanuel (2004) “*Sistem Karşıtı Hareketlerin İkilimleri*”, **Sistem Karşıtı Hareketler**, 2. Basım, çev. C. Kanat, B. Somay ve S. Sökmen, İstanbul: Metis,
- Arrighi, Giovanni, Hopkins, Terence K. ve Wallerstein, Immanuel (2004) “*1968: Büyük Prova*”, **Sistem Karşıtı Hareketler**, 2. Basım, çev. C. Kanat, B. Somay ve S. Sökmen, İstanbul: Metis.
- Arslan, Fatma (2007) **Küreselleşmenin Ulusal Güvenliğe Etkisi: Türkiye**, Trabzon: KTÜ, Tez.
- Artun, Ali (2009) “*Sanat ve 1968 Baharı - Bir Kronoloji*”, <http://www.aliartun.com/content/detail/13> (27 Ekim 2011).
- Babalık, Naciye (2005) **Türkiye Komünist Partisi’nin Sönümlenmesi**, İstanbul: İmge.
- Başer, Murat Özgür (2001) “*Türkiye’de Öğrenci Hareketi: Dünü ve Bugünü*”, <http://urundergisi.com/makaleler.php?ID=132> (05.02.2012).

- Bekmen, Ahmet (2009) “*Marksizm Praksis’in Teorisi*”, **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, 3. Basım, der. H. Birsen Örs, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Benasayag, Miguel v Aubenas, Florence (2008) **Direnme Yaratmaktır**, çev. Işık Ergüden, İstanbul: Versus.
- Bjeduğ, Murat (2010) “*Lenin, Lennon, Devrim*”, <http://ekmekveozgurluk.net/kultur-sanat/lenin-lennon-devrim/> (1 Aralık 2011).
- Bush, Calep M. (2008) “*Reformcular ve Devrimciler: Sistem Karşıtı Hareketlerin Yükselişi ve İktidar Paradoksu, 1848–1917*”, **Toplumsal Hareketler 1750–2005 Dipten Gelen Dalgalar**, koordinatör: William G. Martin, çev. Deniz Keskin, İstanbul: Versus.
- Carey, James W. (2010) “*Zaman, Mekan ve Telgraf*”, **İletişim Tarihi Teknoloji-Kültür-Toplum**, ed. David Crowley ve Paul Heyer, çev; Berkay Ersöz, Ankara: Phonix.
- Coelho, Paulo (2008) **The Winner Stands Alone**, çev. Margaret Jull Costa, London: Harper.
- Cohen, Jean (1999) “*Strateji ya da Kimlik: Yeni Teorik Paradigmalar ve Sosyal Hareketleri*”, **Yeni Sosyal Hareketler**, İstanbul: Kaknüs.
- Crowley, David ve Heyer, Paul (2010) “*Basım Devrimi*”, **İletişim Tarihi Teknoloji-Kültür-Toplum**, çev; Berkay Ersöz, Ankara: Phonix.
- Çalı, Hasan Hüseyin (2006) **Çevreci Toplumsal Hareket Olarak: Greenpeace- Türkiye Hareketi**, Ankara Üniversitesi: Doktora Tezi, <http://www.belgeler.com/blg /p7w/cevreci-toplumsal-hareket-olarak-greenpeace-turkiye-hareketi-the-movement-of-greenpeace-turkey-as-an-environmentalist-social-movement> (14 Aralık 2011).
- Çayır, Kenan (1999) “*Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Sosyal Hareketler*”, **Yeni Sosyal Hareketler**, İstanbul: Kaknüs.
- Çetinkaya, Y. Doğan (2008) “*Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler*”, **Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim**, der. Y. Doğan Çetinkaya, İstanbul: İletişim.

- Çoban, Barış (2009) “*Toplumsal Hareketler ve Radikal Medya*”, **Küreselleşme, Direniş, Ütopya Yeni Toplumsal Hareketler Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet**, haz. Barış Çoban, İstanbul: Kalkedon.
- Çoban, Barış (2009a) “*Yeni Panoptikon, Gözün İktidarı ve Facebook*”, **Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, http://independent.academia.edu/bariscoban/Papers/613980/Yeni_Panoptikon_Gozun_Iktidari_ve_Facebook (07 Aralık 2011).
- Çopuroğlu, Y. Cemalettin ve Çetin, Beyzade Nadir (2010) “*Yeni Sosyal Hareketler Paradigması Bağlamında Türkiye'deki Küreselleşme Karşıtı Grupların Birbirleriyle ve Dünyadaki Karşıtlarla Karşılaştırılması*”, **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, http://www.sosyolojidernegi.org.tr/dergi/pdf/copuroglu_cetin_yeni_sosyal_hareketler.pdf (13 Ocak2012).
- Çorakçı, Eda (2008) **Modern ve Postmodern Kimlikler Bağlamında Yeni Toplumsal Hareketler**, Gazi Üniversitesi: Tez, <http://www.belgeler.com/blg/1b5r/modern-ve-postmodern-kimlikler-baglaminda-yeni-toplumsal-hareketler-new-social-movement-in-context-of-modern-and-postmodern-identities> (12 Kasım 2011).
- Çoşkun, Mustafa Kemal (2006) “*Süreklilik ve Kopuş Teorileri Bağlamında Türkiye’de Eski ve Yeni Toplumsal Hareketler*”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Ankara Üniversitesi: sayı:1, Cilt:61, <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/2548/> (13 Aralık 2011).
- Çoşkun, Tuğba (2009) “*Toplum Nedir?*”, <http://www.toplumdusmani.net/v2/sosyoloji/2807-toplum-nedir.html> (30 Aralık 2011).
- Dağlar, Ali (2011) “*Herkes dava açar*”, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/18895225.asp> (11 Aralık 2011).
- Dirlik, Arif (2008) “*Pasifik Prespektifinde Toplumsal Hareketler: Çağdaş Radikal Siyasetin Soyağacı Üzerine Düşünceler*”, **Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim**, 2. Basım, der. Y. Doğan Çetinkaya, İstanbul: İletişim.
- Duru, Bülent (1995) **Çevre Bilincinin Gelişim Sürecinde Türkiye’de Gönüllü Çevre Kuruluşları**, Ankara Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi, <http://kentcevre.politics.ankara.edu.tr/Bulent%20Duru%20YL%20Tezi.pdf> (06.02.2012).

- Eisenstein, Elizabeth (2010) “*Okuma Kamusunun Yükselişi*”, **İletişim Tarihi Teknoloji-Kültür-Toplum**, ed. David Crowley ve Paul Heyer, çev; Berkay Ersöz, Ankara: Phonix.
- Erdoğan, Recep Tayyip (2010) “*Konukoğlu Cevizlik Regülatörü ve Hidroelektrik Santrali'nin Açılış Konuşması*”, <http://www.cevre.metu.edu.tr/node/150> (11 Aralık 2011).
- Ergin, Berin (2007) “*Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne Emeğin Serüveni*” **TİSK Akademi**, <http://ehis.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=cbe54e90-0715-4b92-a399-11ae90a94023%40sessionmgr114&vid=2&hid=3> (11 Ocak 2012).
- Ergin, Çağın (2009) “*Kamuoyu ve Baskı Grupları*”, **Siyaset**, 10. Basım, ed. Mümtaz'er Türköne, İstanbul: Opus.
- Ergün, Feyza Savcı (2005) “*İnternet ve Hukuk*”, **İnternet ve Toplum**, ed. Ahmet Tarcan, Ankara; Anı.
- Ersoy, Pınar (2011) “*Gençlerin ve İsyanın Yıllı*”, Milliyet: 9 Aralık 2011.
- Evin, Mehveş (2010) “*Karadeniz İsyanda; Başbakan Geldi Kapak Açıldı*”, Milliyet: 11 Ağustos 2010.
- Evin, Mehveş (2010a) “*Karadeniz İsyanda; İşte Çevreci Adı Altındaki Tipler*”, Milliyet: 13 Ağustos 2010.
- Evin, Mehveş (2010b) “*Karadeniz İsyanda; Burası Kurtlar Vadisi mi?*”, Milliyet: 14 Ağustos 2010.
- Fırat, Göktürk (2007) “*Fındıklı'da Baraj Eylemi!*”, http://www.Pazar53.com/news_detail.php?id=2088 (12 Kasım 2011).
- Fırat, Göktürk (2008) “*Fındıklı'da HES Protestosu Yapıldı*”, http://www.Pazar53.com/news_detail.php?id=5981 (12 Kasım 2011).
- Fırat, Göktürk ve Karataş, Caner (2011) “*ÇED Toplantısına Engelleme*”, http://www.Pazar53.com/news_detail.php?id=19146 (19 Kasım 2011).
- Fuentes, Marta ve Frank, Andre G. (1988) “*Ten Theses On Social Movements*”, <http://www.rrojasdatabank.info/agfrank/socmov.html> (7 Kasım 2011).

- Giddens, Anthony (2006) “*Modernitenin Küreselleşmesi*” *Küreselleşme Okumaları*, ed. Kudret Bülbül, Ankara: Kadim.
- Göksu, Turgut (2007) **Sosyal Psikoloji**, Ankara: Seçkin.
- Gültekin, Fikret “*Korelasyon Analizi*”, <http://fikretgultekin.com/yukseklisans/Korelasyon%20Analizi.pdf> (21 Aralık 2011).
- Gümrükçü, Selin Bengi (2007) **Bir Toplumsal Hareketin Doğuşu: Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Türkiye’de Ortaya Çıkışı**, Dokuz Eylül Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi, <http://www.belgeler.com/blg/152p/bir-toplumsal-hareketin-dogusu-kuresellesme-karsiti-hareketlerin-turkiye-de-ortaya-cikisi-the-rise-of-a-social-movement-the-emergence-of-antiglobalisation-movements-in-turkey> (13 Aralık 2011).
- Gündüz, Işıtan (2009) “**Devrim Seni Seviyorum**” ‘68 Mayısında Paris’ ‘68 Sorbonne’undan Duvar Yazıları ve Afişler’, İstanbul: Parşömen.
- Gürbüz, Sait (2006) “*Vatandaşlık Davranışı İle Duygusal Bağlılık Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma*” **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:3, Yıl: 2, Sayı:1, <http://www.iibfdergi.ibu.edu.tr/index.php/ijesr/article/viewFile/28/158> (21 Aralık 2011).
- Hamsici, Mahmut (2011) **Dereler ve İsyanlar**, 2. Basım, Ankara: NotaBene.
- Headrick, Daniel (2010) “*Optik Telgraf*”, **İletişim Tarihi Teknoloji-Kültür-Toplum**, ed. David Crowley ve Paul Heyer, çev; Berkay Ersöz, Ankara: Phonix.
- Hobsbawm, Eric (2007) **Kısa 20. yüzyıl 1914-1991 Aşırıliklar Çağı**, 3.Basım, çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Everest.
- İlgün, Serpil (2007) “*Küresel Mitingin Yerel Çevrecileri*”, http://www.evrensel.net/v2/haber.php?haber_id=9093 (07.11.2011).
- Johnston, Hank; Larana, Enrique ve Gusfield, Joseph R. (1999) “*Kimlikler, Şikayetler ve Yeni Sosyal Hareketler*”, **Yeni Sosyal Hareketler**, İstanbul: Kaknüs.
- Jordan, Tim (2003) **Eylemci!**, 3.Basım çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: Kitap.
- Kaçar, Muhammet (2011) “*HES’e Geçit Yok*”, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/19432278.asp> (11 Aralık 2011).

- Kaçar, Muhammet ve Karataş, Tamer (2009) “*Fındıklı’da HES Gerginliği*”, <http://www.milliyet.com.tr/findiklidahesgerginligi/turkiye/sondakikaarsiv/30.06.2009/1112498/default.htm> (19 Aralık 2011).
- Kafesoğlu, İbrahim (1992) **Türk Milli Kültürü**, İstanbul: Boğaziçi.
- Kahyaoğlu, Orhan (2010) **Grup Yorum 25 Yıl Hiç Durmadan**, İstanbul: Can Gençlik.
- Kalaycıoğlu, Ersin (2007) “*1960 Sonrası Türk Politik Hayatına Bir Bakış: Demokrasi Neo-Patrimonyalizm ve İstikrar*”, **Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme**, 3. Basım, ed. Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay, İstanbul: Alfa Akdemi.
- Kalouche, Fouad ve Mielants, Eric (2008) “*Dünya Sisteminin ve Sistem Karşıtı Hareketlerin Dönüşümü: 1968-2005*”, **Toplumsal Hareketler 1750-2005 Dipten Gelen Dalgalar**, koordinatör: William G. Martin, çev. Deniz Keskin, İstanbul: Versus.
- Kar, Fatih Sultan (2007) “*İstanbul’da Rizeli Mitingi*”, http://www.pazar53.com/news_detail.php?id=2305 (11 Aralık 2011).
- Karaduman, Sibel (2010) “*Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü*”, http://joy.yasar.edu.tr/makale/no17_vol5/No17Vol5_6_Sibel_Karaduman.pdf (17 Ekim 2011).
- Karafazlı, Genççağa ve Yazıcı, Musa (2008) “*Fındıklı HES’e Karşı Direniyor*”, http://www.birgun.net/actuel_2008_index.php?news_code=1204343564&year=2008&month=03&day=01 (07 Kasım 2011).
- Karataş, Caner (2009) “*ÇED Bilgilendirme Toplantısı İptal*”, http://www.pazar53.com/news_detail.php?id=12049 (17 Ekim 2011).
- Karataş, Caner (2010) “*KTÜ’lülerden HES Protestosu*”, http://www.pazar53.com/news_detail.php?id=15214 (17 Ekim 2011).
- Karstarlı, Çağrıhan (2011) **Doğu Karadeniz Havzasındaki Hidroelektrik Potansiyeli Değerlendirme Durumu**, KTÜ; Yüksek Lisans Tezi.
- Keyman, Fuat (2006) “*Avrupa’da ve Türkiye’de Sivil Toplum*”, <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/a/v/avrupadaveturkiyedesiviltoplum.doc> (13 Aralık 2011).
- Koray, Meryem (2005) **Sosyal Politika**, Ankara: İmge.

- Laer, Jeroen Van ve Aeist, Peter Van (2010) “*Internet and Social Movement Action Repertries Opportunities and Limitations*”, <http://www.tandfonline.com/loi/rics20> (13 Temmuz 2011).
- Le Bon, Gustave (1896) **The Crowd: A Study of the Popular Mind**, New York: The Macmillan.
- Lelandais, Gülçin Erdi (2009) “*Sosyal Hareketler Teorileri ve Küreselleşme*”, **Küreselleşme, Direniş, Ütopya Yeni Toplumsal Hareketler Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet**, haz. Barış Çoban, İstanbul: Kalkedon.
- Leyla, Şenay (2006) “*Yeni Sosyal Hareketler Bağlamında Türkiye’de Kadın*”, **Sosyoloji Dergisi**, sayı: 15, <http://m.friendfeed-media.com/7e878ec96a2de06fe14034d39cd55277606f290e> (06.02. 2012).
- Mahiroğulları, Adnan “*Küreselleşmenin Kültürel Değerler Üzerine Etkisi*”, <http://www.iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/viewFile/290/274> (17 Ekim 2011).
- Martin, William G. (2008) “*Sistem Karşıtı Hareket Arayışı*”, **Toplumsal Hareketler 1750-2005 Dipten Gelen Dalgalar**, koordinatör: William G. Martin, çev. Deniz Keskin, İstanbul: Versus Aralık.
- Marx, Karl ve Engels, Friedrich (2007) **Komünist Parti Manifestosu**, 5. Baskı, çev. Erkin Özalp, İstanbul: Yazılama.
- Melucci, Alberto (1999) “*Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması*”, **Yeni Sosyal Hareketler**, İstanbul: Kaknüs.
- Noelle- Neumann, Elisabeth (1998) **Kamuoyu Suskunluk Sarmalının Keşfi**, çev. Murat Özkök, Ankara: Dost.
- Offe, Claus (1999) “*Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması*”, **Yeni Sosyal Hareketler**, İstanbul: Kaknüs.
- Oral, Behçet (2005) “*İnternet ve Eğitim*”, **İnternet ve Toplum**, Ankara: Anı.
- Örs, Ferlâl ve Örs, Mehmet Şakir (2011) “*Siyasal İletişim ve Yerel Siyaset*”, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=284140> (5 Kasım 2011).

- Özarslan, Zeynep (2006) **Toplumsal İletişim Sürecinde Sinemanın Toplumsal Muhalefet Açısından İşlevi**, Marmara Üniversitesi: Doktora Tezi, <http://www.belgeler.com/blg/14ig/toplumsal-iletisim-surecinde-sinemanin-toplumsal-muhalefet-acisindan-islevi-the-function-of-cinema-in-terms-of-social-opposition-within-social-communication> (08.12.2011).
- Rachman, Gideon (2011) “*2011, the Year of Global Indignation*”, Financial Times; 29 Aralık 2011, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/36339ee2-cf40-11e0-b6d4-00144feabdc0.html#axzz1g8az28RP> (10 Aralık 2011).
- Sander, Oral (2005) **Siyasi Tarih İlk Çağ’lardan 1918’e**, 14. Baskı, Ankara: İmge.
- Sarıhan, Zekeriya (2008) “*Fındıklı’da HES’lere Karşı Miting*”, http://www.pazar53.com/news_detail.php?id=5946 (15 Aralık 2011).
- Savcı, Gürhan (2010) “*Bir Dereye 32 HES Olur mu?*”, Aksiyon: 19 Temmuz 2010, sayı 815, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-27198-26-bir-dereye-32-hes-olur-mu.html> (11 Aralık 2011).
- Shaw, Randy (2001) **Aktivistin El Kitabı**, çev. Barış Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı.
- Shirky, Clay (2010) **Herkes Örgüt İnternet Gruplarının Gücü**, çev. Pınar Şiraz, İstanbul: Optimist. <http://dunya.milliyet.com.tr/22likdadikocabankayidizegetirdi/dunya/dunyadetay/05.11.2011/1459664/default.htm> (05 Kasım 2011).
- Smith, Philip (2007) **Kültürel Kuram**, 2. Basım, çev. Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu, İstanbul: Babil.
- Sözüdoğru, Deniz (2011) “*Barbie Orman Katili mi?*”, **Greenpeace Akdeniz**, İstanbul: Greenpeace Yayın Merkezi, sayı: 46.
- Sustam, Engin (2009) “*Küresel Kapitalizm Çağında Yeni Sosyal Hareketleri Okumak: Küresel travma, Kriz Toplumu ve Favelaslar!*”, **Küreselleşme, Direniş, Ütopya Yeni Toplumsal Hareketler Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet**, haz. Barış Çoban, İstanbul: Kalkedon.

- Şener, Gülüm (2006) **Küresel Kapitalizmin Yeni Kamusal Alanı Olarak İnternet: Yeni Toplumsal Hareketlerin İnterneti Kullanımı**, Marmara Üniversitesi: Doktora Tezi, <http://www.belgeler.com/blg/14u7/kuresel-kapitalizmin-yeni-kamusal-alani-olarak-internet-yeni-toplumsal-hareketlerin-interneti-kullanimi-internet-as-a-new-public-sphere-in-the-age-of-global-capitalism-the-use-of-internet-by-new-social-movements> (20 Kasım 2011).
- Tarcan, Ahmet (2005) “*Dünden Bugüne İnternet Üzerine Felsefi Yaklaşımlar*”, **İnternet ve Toplum**, Ankara: Anı.
- Thompson, John B. (2010) “*Haber Ticareti*”, **İletişim Tarihi Teknoloji-Kültür-Toplum**, ed. David Crowley ve Paul Heyer, çev; Berkay Ersöz, Ankara: Phonix.
- Tilly, Charles (2008) **Toplumsal Hareketler**, İstanbul: Babil.
- Tosub, Gülgün Erdoğan (2006) “*Yeni İletişim Teknolojileri ve Sivil Toplum*”, **Bilgi İletişim Teknolojileri ve Yansımaları**, edit. Z. Beril Akıncı Vural, Ankara: Nobel.
- Tunçel, Harun (2003) “*Anadolu Şehirlerinde Semt Pazarları: Elazığ Örneği*”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimle Dergisi**, Cilt:13, sayı: 1, sayfa: 49–70, <http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt13/sayi1/049-070.pdf> (19 Kasım 2011).
- Türk, H. Bahadır (2009) “*İdeolojiler ve Sistemler*”, **Siyaset**, 10. Basım, ed. Mümtaz’er Türköne, İstanbul: Opus.
- Uluç, Güliz (2008) **Küreselleşen Medya: İktidar ve Mücadele Alanı –Olanaklar-Sorunlar-Tartışmalar**, 2. Basım, İstanbul: Anahtar.
- Uysal, Ayşen (2001) “*Devletin Güvenliği ve Toplumsal Muhalefet Eylemleri: Kalemli Çete Örneği*”, **Birikim**, sayı: 146.
- Vardar, Nilay (2011) *Bir Avuç Cesur İnsan’dan Mücadeleye Devam* <http://bianet.org/bianet/toplum/128041-bir-avuc-cesur-insandan-mucadeleye-devam> (10 Aralık 2011).
- Vergin, Nur (2007) **Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar**, 5. Basım, İstanbul: Bağlam.
- Wallerstein, Immanuel (2005) “*Bilimsel Anlayış ve Gerçeklik*”, **Modern Küresel – Sistem**, ed. Immanuel Wallerstin, çev. M. Kürşad Atalar, İstanbul: Pınar.

- “Adana’da Derelerin Buluşması” (2010) <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=201722> (11 Aralık 2011).
- “Anadolu’nun İsyanı” (t.y.) <http://www.dogadernegi.org/anadolunun-isyani.aspx> (07 Aralık 2011)
- “Artık Su Kullanım Anlaşmaları Da İptal Ediliyor... Fındıklı Paşalar HES Kullanım Hakkı İptal Edildi” (2011) http://www.ajanslaz.com/haber_detay-haber_id-16452-artik-su-kullanim-anlasmalari-da-iptal-ediliyorfindikli-pasalar-hes-su-kullanim-hakki-iptal-edildi.html (11 Aralık 2011).
- “Bal Çamlıhemşin’in HES Çılgılığı Oldu” (2010) <http://video.cnnturk.com/2010/haber/2/22/bal-camlihemsinin-hes-cigliigi-oldu> (10 Aralık 2011).
- “Başbakan Olsa Olsa Ranta Aşıktır” (2010) <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=165456> (11 Aralık 2011).
- “Çağlayan Vadisi Danıştay Kararı İle Kurtuldu” (2011) <http://www.hurriyet.de/haberler/gundem/876085/caglayan-vadisi-danistay-karariyla-kurtuldu> (09 Kasım 2011).
- “Çevreci Tipler Dereleri Temizledi” (2010) <http://www.halkevleri.org.tr/guncel/cevreci-tipler-dereleri-temizledi> (11 Aralık 2011).
- “Çevreciler Meşalelerle Yürüdü” (2009) <http://www.gazetevince.net/Haber/3076.html> (10 Kasım 2011).
- “Çevreciler Meydana İndi” (2010) <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=219733> (7 Kasım 2011).
- “Çevreciler, Kyoto Protokolü’nün İmzalanmasını İstedi” (2007) <http://www.haberler.com/cevreciler-kyoto-protokolu-nun-imzalanmasini-haberi/> (7 Kasım 2011).
- “Danıştay, ‘Çağlayan Vadisi Sit Alanı Olmaktan Çıkarılsın’ İstemini Reddetti” (2011) <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1117573&keyfield=66C4B16E64C4B16B6CC4B120686573> (09 Kasım 2011).
- “Doğa aşığı Erdoğan Çevrecilere Çattı Ama...” (2010) <http://www.cevre.metu.edu.tr/node/150> (11 Aralık 2011).
- “Doğa Severler Durmuyor” (2008) http://www.lazuri.com/tkvani_ncarepe2/basindan_10022008_fdkp.html (10 Aralık 2011).

- “*Erdoğan’a Hemşeri İsyanı*” (2007) <http://www.etikhaber.com/content/view/34314/77/> (11 Aralık 2011).
- “*Fındıklı ‘Yılanı’ Derelerden Kovmak İçin Ayakta*” (2007) http://www.evrensel.net/v2/haber.php?haber_id=8200 (11 Aralık 2011).
- “*Fındıklı Halkı Derelerine Sahip Çıkıyor*” (2007) http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=10436 (07 Kasım 2011).
- “*Fındıklı’da HES Bilgilendirme toplantısı. Fındıklı Halkı Tepkili...*” (2011) http://www.ajanslaz.com/haber_detay-haber_id-16431-findiklida-hesbilgilendirmetoplantisifindikli-halki-tepkili.html (11 Aralık 2011).
- “*Fındıklı’da HES Gerginliği*” (2009) <http://www.gazetevince.net/Haber/3513.html> (10 Kasım 2011).
- “*Fındıklı’da HES Projeleriyle sulara el konuyor...*” (2011) http://www.findiklihaber.com/71861_Findikli-da-HES-Projeleriyle-Sulara-El-Konuyor---.html (11 Aralık 2011).
- “*Fındıklı’da HES Protestosu,*” (2008) <http://www.haberler.com/findikli-da-hes-protestosu-haberi/> (07 Kasım 2011).
- “*Fındıklı’da yapılması planlanan HES projesi*” (2011) http://www.findiklihaber.com/71879_Findikli'da-yapilmasi-planlanan-HES-projesi.html (11 Aralık 2011).
- “*HES Protestosunda Tansiyon Yükseldi*” (2011) <http://www.cnnturk.com/2011/turkiye/12/09/hes.protestosunda.tansiyon.yukseldi/639874.0/index.html> (10 Aralık 2011).
- “*HES’lere Karşı Bölgesel Miting*” (2009) <http://www.gazetevince.net/news/3926.html> (10 Kasım 2011).
- “*HES Karşıtları Cam Kırdı Kafa Yardı*” (2010) <http://www.pazar53.com/hes-karsitlari-cam-kirdi-kafa-yardi-17023h.htm> (11 Kasım 2011).
- “*Hukuk İkizdere de Üstün Geldi*”(2009) <http://www.gazetevince.net/Haber/2826.html> (10 Kasım 2011).
- “*İşçi Hareketi Tarihinden Kesitler I*” (t.y.) http://www.tkip.org/ana-sayfa/sinif-hareketi/yazi/article/33/isci_hareketi_tarihinden_kesitler_i.html (05.02.2012).

- “*Karadeniz Direniyor: HES'lere karşı nöbet, direniş ve yumurta*”(2010) <http://www.halkevleri.org.tr/guncel/karadeniz-direniyor-hes-lere-karsinobetdirenis-ve-yumurta> (08 Kasım 2011).
- “*Karadeniz'de HES'lerin Giremediği Tek Vadide Tansiyon Yükseldi*” (2011) <http://www.sondakika.com/haber-karadeniz-de-hes-lerin-giremedigi-tek-vadide-3180094/> (11 Aralık 2011).
- “*Rize STK'ları İstanbul'da Yürüdü*” (2009) http://www.pazar53.com/news_detail.php?id=13599 (11 Aralık 2011).
- “*Sit Kararını Bozma*” davasında *inceleme*” (2009) <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=91138> (11 Aralık 2011).
- “*Vatandaş Mustafa ve Fırtına Vadisi*” (t.y.) <http://www.agaclar.net/forum/doga-cevre-ekoloji-gida-hukuk-ve-politikalari/7783.htm> (10 Aralık 2011).
- “*Www Nedir*” (t.y.) <http://www.nedirbilgi.com/29/www-nedir.html> (01 Kasım 2011).
- “*Yerel Basın*” (t.y.) <http://www.egitimcdr.com/forums/program-istekleri-e-devlet/35942-yerel-basin-yerel-basin-nedir-yerel-basin-hakkinda.html> (24.10.2011).

EKLER

1. Toplumsal Hareketler Araçlarının Fındıklı HES Muhalefeti'nde Kullanımı Araştırması Karadeniz Teknik Üniversitesi Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Alan Çalışması Ankette internet üzerinden katılanlar, işaretlemek istediğiniz şıkkın rengini değiştirebilir ya da diğer şıkları silebilirsiniz... Katkılarınız için teşekkürler...

1- Kaç yaşındasınız?

- 17 yaş ve altı
- 18-25 yaş
- 26- 35 yaş
- 36-50 yaş
- 50 yaş ve üzeri

2- Cinsiyetiniz

- Kadın
- Erkek

3- Fındıklı ilçesi ile bağlantınız nedir?

- Fındıklı'da Yaşıyorum
- Fındıklı kökenliyim
- Ailem Fındıklı'da yaşıyor
- Fındıklılı Tanıdıklarım var
- HES Muhalefeti dolayısıyla Fındıklı'dan haberdarım
- Diğer

4- Şu anda hangi kentte yaşıyorsunuz? (Lütfen belirtin.)

5- Eğitim durumunuz nedir?

- Okuryazarım
- İlköğretim
- Lise
- Yüksekokul
- Üniversite
- Yüksek Lisans/Doktora

6- Mesleğiniz nedir?

- Çalışmıyorum
- Öğrenci
- Öğretmen
- Memur
- İşçi
- Özel sektör çalışanı
- Esnaf
- Emekli
- Ev Hanımı
- Diğer

7- Lazca biliyor musunuz?

- Evet
- Anlıyorum ama konuşamıyorum

Hayır

8- Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgili bilgi ve haberleri nerden öğreniyorsunuz?

- Arkadaşımdan
 Ailemden
 İnternette
 Yürüyüş ve Mitinglerden
 Gazeteden
 Radyo ve televizyondan
 Kitaplardan
 Diğer.....

9- Fındıklı HES Muhalefeti kullandığı araçları ne oranda dikkatinizi çekiyor?

Araçlar	1 (Nadiren)	2 (Sadece Rastladığımda)	3 (Her zaman)
Yüz yüze görüşmeler			
Mitingler ve yürüyüşler			
Paneller ve film gösterimleri			
Yerel medya			
Ulusal medya			
Facebook grupları			
El ilanları			
Afiş ve pankartlar			
Duvar yazıları			

10 – Sizce Fındıklı HES Muhalefeti kullandığı hangi araç daha etkilidir?

- Yüz yüze görüşmeler
 Mitingler ve yürüyüşler
 Paneller ve film gösterimleri
 Yerel medya
 Ulusal medya
 İnternet araçları ve Facebook grupları
 El ilanları
 Afiş ve pankartlar
 Duvar yazıları

11 – Sizce kullanılan toplumsal hareketler araçlarının Fındıklı HES Muhalefetine ne derece katkısı vardır?

- Hiç katkısı yoktur
 Kısmen katkısı vardır
 Çok katkısı vardır

12- Fındıklı HES Muhalefeti internet örgütlenmesine dahil misiniz?

- Evet
 Hayır

13 - Fındıklı HES Muhalefeti internet araçlarından hangilerini kullanmaktasınız?

	Evet	Hayır
Facebook grupları	☐	☐
Resmi internet sitesi	☐	☐
Haber siteleri üzerinden yorum ve tartışma grupları	☐	☐

14- Facebook üzerinden paylaşılan Fındıklı HES Muhalefeti iletilerini ne sıklıkla takip ediyorsunuz?

- Her gün
 Haftada birkaç gün
 Ayda birkaç gün
 Vaktim oldukça
 Diğer .....

15- Facebook ve diğer sosyal ağlar üzerinden paylaşılan Fındıklı HES Muhalefeti iletileri dikkatinizi neden çekiyor? (birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

- Çevre hareketleri içinde olduğu için
- Fındıklı HES Muhalefetine taraf olduğunuz için
- Paylaşılan iletilerdeki kişileri ve mekanı tanıdığınız için
- Paylaşılan iletilerde Lazca kullanıldığı için
- Etkinlikler ve gruplar bölümünde yayınlandığı için

16- Fındıklı HES Muhalefetinden internet kanalıyla size gelen iletileri başkaları ile paylaşıyor musunuz? Kimlerle paylaşıyorsunuz?

- Facebook sayfama
- Diğer haberleşme gruplarına
- Fındıklı HES Muhalefeti ile ilgilenen tanıdıklarına
- İş arkadaşlarıma
- Yakın arkadaşlarıma
- Aileme
- Diğer.....

Ankete katılarak araştırmaya katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederiz.

Özlem Şendeniz

2. Fındıklı HES Muhalefeti Eylem Kronolojisi (Mart 2007 - Aralık 2011)³⁹

- 22 Mart 2007 Dünya Su Günü Fındıklı STK, DKÖ, muhtarlar, siyasi parti temsilcileri toplantısı
- 22 Mart 2007 Fındıklı Derelerini Koruma Platformu kuruluşu ve yürütme kurulunun seçimi
- 22–30 Mart 2007 Çağlayan, Beydere, Aslandere köyleri “Köy Kahvesi” HES bilgilendirme toplantıları
- 1–12 Nisan 2007 HES’lere Hayır mitingi çalışmaları
- 1–18 Nisan 2007 Çağlayan vadisi yol güzergâhının ve Fındıklı merkezin HES karşıtı afişlerle donatılması
- 1–12 Nisan 2007 tarihlerinde el ilanları ve bildirimlerin dağıtımı
- 12 Nisan 2007 Hidroelektrik Santrallerine Hayır mitingi
- 15 Nisan 2007 Fındıklı Derelerini Koruma Platformu sitesinin kurulması
- 28 Nisan 2007 İstanbul Kadıköy Çevre Mitingi
- 11 Mayıs 2007 Fındıklı’da buluna siyasi partiler, demokratik kitle örgütleri ve STK’lar ziyaretleri
- 13 Mayıs 2007 Çağlayan, Aslandere, Beydere Köyleri HES bilgilendirme toplantıları
- 14 Mayıs 2007 2555 imzanın Rize valiliğine ve DSİ bölge müdürlüğüne verilmesi
- 22 Mayıs TRT 3 canlı yayına katılım
- Karadeniz TV
- Yol TV
- NTV
- Kaçkar TV
- Çay TV
- 25 Haziran 2007 Aslandere köyü halk toplantısı
- 29 Haziran 2007 Beydere köyü halk toplantısı
- 7 Temmuz 2007 Karadeniz TV canlı yayın
- 8 Temmuz Arılı köyü halk toplantısı
- 10 Temmuz Fındıklı Park eylemi
- 20 Temmuz 2007 Arılı Köyü şenliği
- 26 Temmuz 2007 Aslandere köyü bilgilendirme, Çekim röportajlar
- 30 Temmuz 2007 yaylacılar köyü halk toplantısı

³⁹ Kaynak Dereleri Koruma Platformu Dönem Başkanı Mehmet Gürkan

- 1 Ağustos 2007 köyler ve fındıklı merkez afişleme ve pankartlar asılması
- 2 ağustos 2007 Gürsü köyü halk toplantısı
- 6 Ağustos 2007 Aslandere Köyü Şenliği
- 7 Ağustos 2007 Aslandere köyü ÇED toplantısı ve protestosu
- 28 Ağustos 2007 avukatlarla toplantı
- 8 Kasım 2007 Ankara çevre mitingi
- 23 Ocak 2008 platform meclisi ile toplantı
- 25 Ocak 2008 Aslandere Köyü halk toplantıları
- 28 Ocak 2008 Yaylacılar toplantısı
- 3 Şubat 2008 Işıklı gezisi
- 8 Şubat 2008 STK, DKÖ ile toplantı
- 9 Şubat 2008 avukatlarla toplantı
- 17 Şubat 2008 Ulusal TV canlı yayın
- 26 Şubat 2008 Cumhuriyet, Birgün Viçe gazeteleri röportajları
- 27 Şubat 2008 Vatandaş Mustafa belgesel gösterimi
- 28-29 Şubat 2007 Vatandaş Mustafa Ardeşen Hopa, Pazar gösterimi
- 28 Şubat 2008 fındıklı HES'lere Hayır mitingi
- 2 Mart 2008 Karadeniz TV canlı yayın
- 12 Mart basın açıklaması
- 16-17-18 Mart tamzara tur gezileri
- 19 Mart 2008 Rize mahkemeleri eylemi
- 26 Mart 2008 Gürsü köyü halk toplantıları
- 28 Mart t 2008 HES' çilerle görüşme ve kovma
- 29 Mart 2008 Beydere köyü HES bilgilendirme sunumu
- 29 Mart 2008 Karadeniz TV canlı yayın
- 2 Nisan2008 Arılı köyü HES sunumu
- 5 Nisan 2008 Aslandere köyü HES sunumu
- 15 Nisan 2008 turizm toplantısı
- 18 Nisan2008 Fındıklı mitingi
- 20 Nisan 2008 İstanbul mitingi
- 22 Nisan 2008 Fındıklı halkı ile HES zararları için Senoz gezisi
- 24 Nisan 2008 bildirilerin dağıtımı ve afişleme yapılması
- 25 Nisan 2008 Çağlayan vadisi bilim adamları gezisi
- 28 Nisan 2008 Arılı vadisi çamsut organik bal üreticiliği gezisi
- 14 Mayıs 2008 NTV belgeseli
- 15 Mayıs 2008 Rize valiliği HES toplantısı
- 22 Mayıs 2008 basın açıklaması
- 3 Haziran 2008 DSİ ve EPDK kovma
- 5 Haziran 2008 Hayat TV canlı yayın
- 5 Haziran 2008 dünya çevre günü basın açıklaması
- 8 Haziran 2008 Karadeniz TV canlı yayın
- 19 Haziran 2008 stant ve imza kampanyası
- 19 Haziran2008 Fındıklı belgeseli Hayat TV
- 19 Haziran2008 Rize valiliği HES' çilerle tartışma
- 21 Haziran 2008 Arılı vadisi belgesel çekimleri
- 23 Haziran2008 Çatak Yaylası HES' çilerin kovulması
- 5 Temmuz 2008 İ.K.kültür merkezinde yetkililerle tartışma, protesto eylemi
- 6 Temmuz 2008 Kemalpaşa, Çay TV canlı yayın
- 13 Temmuz 2008 1. Hopa Çevre Sempozyumu

- 2–8 Temmuz 2008 Ege ün. Öğretim görevlileri vadilerde inceleme ve raporlar
- 8 Temmuz 2008 İkizdere vakfi toplantısı
- 8 Temmuz 2008 Çayeli Senoz mitingi
- 17 Temmuz 2008 Rize mitingi ve basın açıklaması
- 17 Temmuz 2008 Çayeli mitingi
- 18 Temmuz 2008 brifing CHP Artvin, Ankara ADANA
- 2 Ağustos 2008 Çay TV ve Kaçkar TV canlı yayın
- 3 Ekim 2008 Aslandere köyü halk toplantısı
- 4 Ekim 2008 Pazar Paneli
- 25 Kasım 2008 STK, DKÖ ve muhtarlarla toplantı
- 20 Kasım 2008 Sirt HES' çilerinin jandarma ile çalışmasının yakalanması ve kovulması
- 25 Aralık 2008 Basın açıklaması
- 25 Aralık 2008 HES Paneli, Beyza
- 28 Aralık 2008 Artvin Paneli
- 29 Aralık 2008 Trabzon paneli
- 29 Aralık 2008 Çağlayan vadisi sit ilanı
- 2 Ocak 2009 Karadeniz TV canlı yayın
- 15 Ocak 2009 Yaylacılar köyünden HES' çileri kovma
- 17 Ocak 2009 Saim'in yerinde HES' çileri kuşatma
- 26 Ocak 2009 Çay TV canlı yayın
- 6 Şubat 2009 Arılı köyü sit dosyası hazırlama ve Trabzon kültür ve tabiat varlıklarına teslim edilmesi
- 15 Şubat 2009 Bakanın Bayburt açıklamasına tepki basın açıklaması
- 20 Şubat 2009 Çay fabrikası müdürü görüşme
- 19 Mart 2009 Akatlar paneli
- Mart 2009 temiz enerji forumu ve mitingi
- Mart 2009 Alternatif su forumu etkinlikleri
- 20 Nisan 2009 fener alayı meşaleli yürüyüş
- 24 Nisan 2009 Gürsü köyü toplantısı
- Nisan 2009 Çağlayan sit keşfi ve yumurta eylemi
- 25 Nisan 2009 Görele, Artvin, Şavşat Maçahel panelleri
- 31 Mayıs 2009 Ankara paneli
- 6 Haziran 2009 Ankara mitingi
- 7 Haziran 2009 Ankara paneli
- 7 Haziran 2009 çevre örgütleri ile toplantı
- 25 Haziran 2009 Gürsü toplantısı
- 29 Haziran 2009 Yaylacılar köyü şenlikleri
- 30 Haziran 2009 yaylacılar köyü ÇED toplantısı ve protestosu
- 2 Temmuz 2009 Kaçkar TV protestosu
- 12 Temmuz 2009 Dekap toplantısı
- 16 Ekim 2009 Çevre Kültür Bakanlığı temsilcileri ile dere vadi incelemeleri
- 30 Ekim 2009 bilirkişi incelemesi keşif Çağlayan
- Kasım 2009 basın açıklaması san.
- 9 Kasım 2009 Ankara, İstanbul Fındıklı ortak bas.aç.
- 20 Kasım 2009 Aslandere toplantısı
- 24 Kasım 2009 Samsun mitingi
- 13 Kasım sirt ve zeki enerji çalışanlarını kovma
- 26-27 Kasım 2009 Trabzon Panel ve Çalıştay
- 27 Kasım 2009 İstanbul Paneli
- 16 Kasım 2009 çevre ve Karalıçay mitingi

- Aralık 2009 Trabzon KTÜ panel
- 16 Ocak 2010 İkizdere su meclisi toplantısı
- Şubat 2010 çatak ve zeki enerji ÇED protestosu
- Şubat 2010 Şubat STK, DKÖ ve muhtarlarla toplantısı
- Şubat 2010 Arhavi paneli
- 2 Nisan 2010 derelerin nisan buluşması Fındıklı
- 8 Nisan 2010 KTÜ kolektif miting ve Gürsü şenliği
- 24–25 Nisan 2010 Yusufeli, Şavşat Hopa panelleri
- 25 Nisan 2010 Gümüşhane Torul gümüştüğ etkinlikleri
- 17 Mayıs 2010 manastır dere ıslahı
- 22 Mayıs 2010 Baro TV canlı yayın
- 26 Mayıs 2010 Zeki enerji elemanlarının yakalanışı Askerlere teslimi
- 26–27 Haziran 2010 TMMOB-İKK Ankara çevre direnişleri buluşması
- 1–4 Temmuz 2010 İTÜ Maçka Kampusu Avrupa sosyal forumu
- 9 Temmuz 2010 Rize il genel meclisi üyelerini bilgilendirme
- 14 ağustos çevreci TİP için basın açıklaması Rize
- Gürsü şenliği
- 7–8 Temmuz Zeki enerji reh.
- 10 Temmuz 2010 bisiklet şenliği
- 18 Temmuz 2010 Arılı deresi temizliği
- 20 Ağustos 2010 Gürsü şenliği
- Sudaki suretler belgesel film çekimleri
- Dereler ve isyanlar kitap röportajları
- 7–15 Aralık 2010 TUYAP İstanbul kitap fuarı stant açılması
- 2 Temmuz 2011 çevre düzeni planlarına itiraz
- 4-9 Temmuz 2011 3. Pazar Kültür Sanat ve Spor Buluşması içerisinde “HES'lere Karşı Mücadele Eden Vadiler Konuşuyor” Panelli
- 2 Şubat 2011 Pazar uçurtma şenlikleri
- 9 Nisan 2011 Ankara mitingi
- 6 Nisan 2011 arılı sit kararı
- 6–9 Aralık 2011 Hara Köyü Eylem Protestosu
- Yağmur ormanlarına yolculuk \ doğa nöbeti İz TV

ÖZGEÇMİŞ

Özlem Şendeniz 11.11.1986 tarihinde Rize'nin Pazar ilçesinde doğdu. 11 Mart İlköğretim Okulu ve Yabancı Dil Ağırlıklı Fındıklı Lisesi'nde eğitimini tamamladıktan sonra 2005 yılında Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümüne girdi. 2009 yılında fakülteden üçüncülük derecesi ile mezun oldu ve Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Türkçe, İngilizce ve Lazca dillerini bilmektedir.